

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA
FREE INTERNATIONAL UNIVERSITY OF MOLDOVA

ȘCOALA DOCTORALĂ DREPT
THE GRADUATE SCHOOL OF LAW

FACULTATEA DREPT
FACULTY OF LAW

*Politiae legibus,
non leges politis adaptandae*

REVISTA

**STUDII JURIDICE
UNIVERSITARE**

ISSN 1857-4122

ANUL XII

Nr. 1-2

2020

UNIVERSITATEA LIBERĂ INTERNAȚIONALĂ DIN MOLDOVA (ULIM)
FREE INTERNATIONAL UNIVERSITY OF MOLDOVA

FACULTATEA DREPT
FACULTY OF LAW

STUDII JURIDICE UNIVERSITARE

Publicație științifică de profil Categoria C

Apare de 4 ori pe an

Responsabilitatea pentru autenticitatea, originalitatea și caracterul novator, irepetabil al conținuturilor științifice expuse în prezenta lucrare revin în exclusivitate autorului (autorilor)

2020, Anul XIII, Nr. 1—2 (49—50)

Volumul a fost recomandat spre publicare de Senatul ULIM (Proces verbal № 1 din 09.09.2020)

FONDATOR / FOUNDER: Academician, Prof. univ., Dr. hab., **Andrei GALBEN**

REDACTOR-ȘEF / EDITOR-IN CHIEF: Conf. univ., Dr., Vitalie GAMURARI

SECRETAR DE REDACȚIE / EDITORIAL SECRETARY: Ms., Alexandru BOSTAN

COLEGIUL DE REDACȚIE / BOARD OF EDITORS:

Prof. univ., Dr. hab., Andrei SMOCHINĂ (*ULIM*)

Prof. univ., Dr. hab., Dumitru BALTAG (*ULIM*)

Prof. univ., Dr., Xavier PHILIPPE (*Université de Paris 1 Panthéon-Sorbonne, France*)

Conf. univ., Dr. hab., Natalia SOCOLOVA (*Academia de Drept, Moscova, Rusia (MFOA)*)

Conf. univ., Dr. hab., Olena GRINENKO (*Asociația Juriștilor din Ucraina, Kiev, Ucraina*)

Conf. univ., Dr., Andrey KOZIK (*Asociația de Drept Internațional, Belarus, Minsk, Belarus*)

Conf. univ., Dr., Mykola GNATOVSKYY (*Vice-președinte Asociația de Drept Internațional a Ucrainei, Institutul de Relații Internaționale, Universitatea Națională „Taras Shevchenko” Kiev, Ucraina (KIMO)*)

Conf. univ., Dr., Oksana SENATOROVA (*Universitatea Națională de Drept „Yaroslav the Wise”, Harkov, Ucraina*)

Conf. univ., Dr., Vladimir VARDANEAN (*Parlament, Armenia*)

Conf. univ., Dr., Serghei ȚURCAN (*ULIM*)

Conf. univ., Dr., Alexandru CAUIA (*ULIM*)

Conf. univ., Dr., Natalia OSOIANU (*ULIM*)

Conf. univ., Dr., Manuel Cristian FIRICĂ (*Universitatea Spiru Haret, România*)

Dr., Alexandrina IOVIȚĂ (*UNAIDS, Geneva, Elveția*)

Revista STUDII JURIDICE UNIVERSITARE reprezintă o publicație periodică științifico-teoretică și informațional-practică editată de Școala Doctorală Drept și Facultatea Drept, Universitatea Liberă Internațională din Moldova. Articolele științifice sunt recenzate.

Revista STUDII JURIDICE UNIVERSITARE este o revistă cu acces deschis, în mod liber accesibilă on-line (www.ulim.md/sju), conform Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Tot conținutul revistei este indexat și arhivat în Instrumentul Bibliometric Național (ibn.idsi.md), DOAJ, CEEOL, IndexCopernicus, CiteFactor, elibrary.ru și HeinOnline.

Adresa: str. Vlaicu-Pârcălab, 52, Chișinău, Republica Moldova, MD 2012,
tel: (+373 22) 22-99-74; e-mail: revistasju@gmail.com; vgamurari@gmail.com; www.ulim.md/sju

Tiraj: 100 ex.

ISSN 1857-4122

© Universitatea Liberă Internațională din Moldova

CUPRINS

ARGUMENT	7
FOREWORD	9

DREPT INTERNAȚIONAL

Vitalie GAMURARI, Corneliu GUȘANU. Reglementarea juridică a asistenței umanitare în lumina conceptului de Securitate Umană elaborat de ONU (<i>partea II</i>)	13
Alexandru CAUIA. Securitatea financiară — componentă fundamentală a securității naționale	32
Vitalie GAMURARI, Aliona CIGULEA. Natura juridică a normelor imperative în dreptul internațional	43

DREPT PUBLIC

Mariana ODAINIC. Transparența bugetară în Republica Moldova	61
--	----

DREPT PRIVAT

Andrei SMOCHINĂ, Angelina TĂLĂMBUȚĂ. Analiza contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață în contextul noilor modificări.	73
Мария Викторовна КАУРАКОВА. Проблема оговорки о применимом праве и юрисдикции в международных контрактах.	79

ȘTIINȚE PENALE

Gheorghe GOLUBENCO, Dragoș CHIOTICI. Atribuțiile specialistului criminalist în etapa de cercetare propriu-zisă a locului faptei	89
Constantin PISARENCO. Aspecte generale privind microobiectele și rolul lor în activitatea de cercetare a infracțiunilor	100
Mihail SORBALA. Réflexions au sujet de l’infraction de la fausse dénonciation ou de la fausse plainte	110

TRIBUNA DOCTORANDULUI

Adriana CAZACU. ONU și rolul ei în prevenirea și combaterea corupției	121
Kordee BADIR. Aplicabilitatea dreptului internațional umanitar în condițiile conflictelor armate contemporane: realități și perspective	131

Gabriela CRISTEA. Dezmembrarea Iugoslaviei și expansiunea crimei organizate în Balcani	143
Николай ЖЕКОВ. Эволюция права на доступ к информации. Международно-правовой аспект	154
Вадим СУХОВ. Зарождение и развитие института юридической помощи в Молдавском Княжестве.....	164

RECENZII

Vitalie GAMURARI. Recenzie la manualul „ <i>International Humanitarian Law: A Comprehensive Introduction</i> ”. Author Nils MELZER, coordinated by Etienne KUSTER. ICRC, 2016. — 355 p.	175
---	-----

IN HONOREM

Profesorul Gheorghe GOLUBENCO la 70 de ani!.....	177
--	-----

DATE DESPRE AUTORI	179
--------------------------	-----

INFORMATION ABOUT THE AUTORS	180
------------------------------------	-----

CERINȚE FAȚĂ DE MANUSCRISE.....	181
---------------------------------	-----

REQUIREMENTS FOR MANUSCRIPTS.....	182
-----------------------------------	-----

SUMMARY

FOREWORD (<i>in romanian</i>)	5
FOREWORD	7

INTERNATIONAL LAW

Vitalie GAMURARI, Cornel GUȘAN. Legal Regulation of Humanitarian Assistance in the Light of Concept of Human Security Developed by UN (<i>part II</i>)	13
Alexandru CAUIA. Financial Security — Fundamental Element of National Security	32
Vitalie GAMURARI, Aliona CIGULEA. The Legal nature of the Imperative Norms in International Law	43

PUBLIC LAW

Mariana ODAINIC. Budget Transparency in the Republic of Moldova	61
--	----

PRIVATE LAW

Andrei SMOCHINĂ, Angelina TĂLĂMBUȚĂ. Analysis of the Contract of Alienation of Property Subject to Lifetime Maintenance in the Context of New Changes	73
Maria KAURAKOVA. The Problem of the Choice of Law and Jurisdiction Clause in International Contracts	79

CRIMINAL SCIENCES

Gheorghe GOLUBENCO, Dragoș CHIOTICI. The Attributions of the Forensic Specialist in the Actual Investigation Stage of the Crime Scene	89
Constantin PISARENCO. General Aspects of Microobjects and Their Role in Crime Investigation	100
Mihail SORBALA. Reflections on the Subject of the Criminal Offence of Failure Denunciation or False Complaint	110

TRIBUNE OF THE POST-GRADUATE STUDENTS

Adriana CAZACU. UN and its Role in Preventing and Combating Corruption	121
Kordee BADIR. The Applicability of International Humanitarian Law in the Conditions of Contemporary Armed Conflicts: Realities and Perspectives	131
Gabriela CRISTEA. The Dismissal of Yugoslavia and the Expansion of Organized Crime in the Balkans	143

Nikolai JEKOV. Evolution of the Right to Access Information. International Legal Aspect.	154
Vadim SUHOV. Appearance and Development of the Institute of Legal Assistance in the Principality of Moldova	164

REVIEWS

Vitalie GAMURARI. Review on the book “ <i>International Humanitarian Law: A Comprehensive Introduction</i> ”. Author Nils MELZER, coordinated by Etienne KUSTER. ICRC, 2016. — 355 p.	175
--	-----

IN HONOREM

Professor Gheorghe GOLUBENCO turns 70!.....	177
---	-----

INFORMATION ABOUT THE AUTORS	180
------------------------------------	-----

REQUIREMENTS FOR MANUSCRIPTS.....	182
-----------------------------------	-----

ARGUMENT

Paci sunt maxime contraria, vis et enjuria

Publicația periodică științifico–teoretică și informațional-practică „*Studii Juridice Universitare*“ a fost fondată în 2008, iar pe parcursul anilor a suferit mai multe modificări, inclusiv de fond și de formă, de fiecare având un scop nobil – îmbunătățirea calității volumelor publicate.

Actualmente revista este editată de Școala Doctorală Drept de comun acord cu Facultatea Drept din cadrul Universității Libere Internaționale din Moldova. Modificarea respectivă a fost dictată de noul cadru legal — adoptarea de către Parlament la 17.07.2014 a Codului Educației al Republicii Moldova, în vigoare din 23.11.2014, dar, în egală măsură și a Regulamentului privind organizarea studiilor superioare de doctorat, ciclul III, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.1007 din 10.12.2014.

Or, în contextul ultimului număr, grație impactului pe care îl are revista în mediul academic și nu doar, și-a lărgit actorii editoriali. La baza acestui fapt a stat ideea unei răspândiri mai largi în societate a rezultatelor studiilor științifice, revista fiind adresată nu doar cercetătorilor în materie de drept, astfel, axându-se pe un segment mult mai larg de cititori. Avem în vedere Centrul de Expertiză pentru democrație (CED), care are printre obiectivele sale promovarea valorilor democratice occidentale în societatea moldovenească, în special prin intermediul diverselor manifestări, inclusiv cu caracter științific, printre care un loc important îl are sprijinul logistic acordat revistei *Studii Juridice Universitare*.

Atenționăm asupra faptului, că și în continuare gradul înalt de cercetare este garantat inclusiv de componența solidă a Colegiului de redacție, compus din experți de talie națională și internațională.

Printre obiectivele promovate de revistă și în continuare, evidențiem publicarea unor lucrări de valoare, ce reflectă rezultatele cercetărilor curente în care sunt antrenati reprezentanți ai mediului academic, inclusiv cadre didactice ale facultății, reprezentanți ale instituțiilor din Republica Moldova și din alte state.

Revista este structurată pe secții ce reflectă probleme actuale ale diverselor domenii, după cum urmează: *Drept Internațional, Drept Public, Drept Privat și Științe penale*. Revista continue să promoveze elementul novator implementat în numerele precedente — în cadrul secțiilor respective sunt admiși doctoranzi, criteriul fiind finalizarea studiilor de doctorat și definitivarea tezei, inclusiv începerea procedurii de susținere a acesteia. Excepția în cauză vine să confirme nivelul înalt de cercetare al doctoranzilor. În egală măsură această regulă este aplicată și experților, studiile cărora prezintă interes, în special pentru practicieni.

Promovând ideea susținerii tinerilor cercetători științifici, revista conține o rubrică specială *Tribuna doctorandului*, în cadrul căreia aceștia au posibilitate să-și publice rezultatele cercetărilor, lucrările fiind recenzate de experți în domeniu.

Una din rubricile tradiționale este prezentarea noilor lucrări științifice apărute în perioada respectivă. Prezentul număr este dedicat lucrării „*International Humanitarian Law: A Comprehensive Introduction*”, autor Nils MELZER, ICRC, 2016. — 355 p.

Revista vine și în continuare să confirme înalta apreciere dată de Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică, fiind acreditată la categoria C, eveniment ce este apreciat destul de înalt atât de experții din țară, cât și de partenerii din străinătate.

Atenționăm că materialele publicate sunt plasate și pe site-ul revistei, fapt ce contribuie la sporirea calității lucrărilor prezentate.

Sperăm că această practică ulterior va duce la promovarea imaginii științei juridice autohtone în diverse state europene, iar revista „*Studii Juridice Universitare*” va rămâne și în continuare un promotor real al valorilor științifice și al tradițiilor educaționale juridice europene.

Conf. univ., dr. Vitalie GAMURARI
Redactor-șef

FOREWORD

Paci sunt maxime contraria, vis et enjuria

The journal aimed both at theoretical research and practical information *Studii Juridice Universitare* was established in 2008, and in the course of the years had experienced many modifications of form and substance, each of them with a noble scope — the improvement of published volumes.

Nowadays, the journal is published by the Graduate School of Law in collaboration with the Law Faculty of the Free International University of Moldova. This modification was based on the new legal framework — the Code of Education of Republic of Moldova, adopted by the Parliament on July 17, 2014 (in force since November 23, 2014), and in the same measure the Regulation concerning the organization of higher graduate studies, Cycle III, adopted by the decision Nr.1007 of the Government from December 10, 2014.

However, in the context of the last issue, due to the impact of the journal in the academic environment and not only, the editorial actors have increased in number. This fact is based on the idea of a wider spreading of the results of scientific studies in the society, because the magazine is addressed not only to researchers in the field of law, but focusing on a much wider segment of readers. We are considering Centre of Expertise for Democracy (CED), which has among its objectives the promotion of western democratic values in moldovan society, in particular, through various manifestations, including with a scientific character, among which an important place has the logistical support of the University Legal Studies.

We must highlight that henceforward, as before, the high level of research is guaranteed as well by the substantial competence of the Editorial board, comprising experts of national and international importance.

Among the objectives continually promoted by the magazine, we have to emphasize the publication of valuable works, which reflect the results of the current research and in which are engaged representatives of the academic medium, including faculty staff and representatives of the institutions from the Republic of Moldova and other states.

The journal is structured into sections that reflect actual problems of different legal domains, as follows: *International Law*, *Public Law*, *Private Law* and *Criminal Sciences*. The magazine continues to promote the innovative element implemented in the previous issues — the aforementioned sections include the research of post-graduate students, the criterion being the finalization of the doctoral studies and completion of thesis, including the beginning of the procedure of its defense. This exception is aimed at confirmation

of high level of doctoral studies. This rule is applied in the same measure to the experts, whose research presents an interest, especially for the practitioners.

Promoting the idea of supporting young researchers, the magazine provides a special section — *The Tribune of Post-Graduate Student*, which gives those researchers a possibility to publish the results of their work, the articles being reviewed by experts in the domain.

One of the traditional rubrics is presenting new scientific papers published during the corresponding period. This issue is dedicated to the book “*International Humanitarian Law: A Comprehensive Introduction*”. Author Nils MELZER, coordinated by Etienne KUSTER. ICRC, 2016. — 355 p.

The magazine aims at confirming the high appreciation given by the Supreme Council on Science and Technological Development, being accredited in accordance with category C — the event that was highly appreciated by national experts and foreign partners.

We must highlight that published materials are placed as well on the web page of the magazine, as a fact that contributes to the improvement of the articles’ quality.

We hope that this practice will in the long run contribute to the promotion of the image of the local legal science in the various European states, and the magazine *Studii Juridice Universitare* will retain its role of a real promoter of scientific values and European traditions of legal education.

*Vitalie GAMURARI, PhD, associate professor,
Editor-in-chief*

DREPT INTERNAȚIONAL

INTERNATIONAL LAW

REGLEMENTAREA JURIDICĂ A ASISTENȚEI UMANITARE ÎN LUMINA CONCEPTULUI DE SECURITATE UMANĂ ELABORAT DE ONU (PARTEA II)

Vitalie GAMURARI, doctor în drept, conferențiar universitar (ORCID: 0000-0003-3634-8554)

Corneliu GUȘANU, doctorand (ORCID: 0000-0002-2376-106X)

LEGAL REGULATION OF HUMANITARIAN ASSISTANCE IN THE LIGHT OF CONCEPT OF HUMAN SECURITY DEVELOPED BY UN (PART II)

The concept of human security must be seen in the context of trends in the codification and interpretation of international humanitarian law. Unlike the classical and modern period, when the emphasis was on the interest and authority of the state, today, human rights are put at the forefront, as well as their ways of ensuring, including in times of armed conflict or various forms of crises. However, humanitarian assistance can no longer be seen only in the light of the commitments made by certain institutions at international level, but much wider, especially through the increasingly active involvement of states and various non-governmental actors. Specifically, in the context of such an approach, we can deal with the threats and crises facing the international community at the moment.

Key words: human security, humanitarian assistance, human rights, threats, crisis, conflicts.

Conceptul de securitate umană trebuie privit în contextul tendințelor de codificare și de interpretare a dreptului internațional umanitar. Spre deosebire de perioada clasică și modernă, atunci când accentul era pus pe interesul și autoritatea statului, astăzi, în prim plan, sunt puse drepturile omului și căile de asigurare ale acestora, inclusiv în timp de conflict armat sau diverse forme de crize. Or, asistența umanitară nu mai poate fi privită doar în lumina angajamentelor asumate de unele instituții la nivel internațional, ci mult mai larg, în special prin implicarea tot mai activă a statelor și a diferitor actori non-guvernamentali. Anume în contextul unei asemenea abordări putem face față amenințărilor și crizelor cu care se confruntă comunitatea internațională la moment.

Cuvinte-cheie: securitate umană, asistență umanitară, drepturile omului, amenințări, crize, conflicte.

Principii și abordări ale Securității Umane

Din punct de vedere operațional, securitatea umană vizează să abordeze situațiile complexe de insecuritate prin măsuri comune, sensibile și durabile care sunt (i) centrate pe persoană; (ii) multisectoriale; (iii) holistice; (iv) specifice controlului și (v) orientate spre prevenire. În plus, securitatea umană utilizează o abordare hibridă ce reunește aceste elemente printr-un cadru de protecție și autonomizare.

Prin urmare fiecare principiu al securității umane este luat în calcul în abordarea securității umane și trebuie să fie integrat în conceptul unui program de securitate umană.

Principiul 1. Centrat pe persoană. Acest principiu se bazează pe următoarele abordări: integritate și participare; consideră indivizii și colectivitățile în definiția necesităților acestora și vulnerabilităților și atât de mult ca agenții activi de schimbare; determină de formă apropiată insecuritățile abordate și identifică resursele disponibile, inclusiv mijloace locale și strategiile de adaptare autohtone.

Principiul 2. Multisectorial. În contextul acestui principiu, securitatea umană trebuie să țină cont de natura multisectorială, promovând dialogul între principalii actori ai diferitor sectoare și domenii. În egală măsură, trebuie să asigure coerența și coordonarea prin intermediul sectoarelor sau domeniilor tradiționale distincte. O altă abordare în cadrul acestui principiu este evaluarea externalizărilor pozitive și negative a fiecărui răspuns asupra situației generale a securității umane ale comunităților afectate.

Principiul 3. Holistica. În cazul dat se impune o analiză holistică: cele șapte componente ale securității umane. Pentru aceasta trebuie abordate pe larg posibilele amenințări, vulnerabilități și competențe. În egală măsură, se impune analiza actorilor și sectoarelor care anterior nu au fost judecate pertinent pentru reușita unei politici, unui program sau a unui proiect. Acestea la rândul lor, urmăresc o abordare cum este dezvoltarea răspunsurilor multisectoriale și multi-actoriale.

Principiul 4. Specific în context. Conceptul respectiv prevede abordări cum ar fi necesitatea unei analize profunde a situației vizate; punerea accentului pe un grup central de libertăți și drepturi amenințate într-o situație concretă; identificarea necesităților comunităților afectate și facilitarea dezvoltării soluțiilor corespunzătoare integrate în realități, competențe și strategii de adaptare locale; luarea în calcul a dimensiunilor locale, naționale, regionale și mondiale și impactul în raport cu situația vizată.

Principiul 5. Orientat spre prevenire. În cazul dat ne referim la identificarea riscurilor, amenințărilor și pericolelor ce abordează cauzele lor principale. În egală măsură menționăm punerea accentului pe răspunsuri preventive printr-un cadru de protecție și de autonomizare.¹

Fazele programului Securității Umane

Elaborarea unui program de securitate umană trebuie să treacă câteva faze, fiecare din care impune o serie de obiective și de sarcini care furnizează acțiunile necesare pentru asigurarea integrității programului securității umane. Iată care sunt aceste faze, inclusiv obiectivele și sarcinile urmărite de acestea.

Faza I. Analiză, Cartografie și Planificare. Fază respectivă urmărește următoarele sarcini și obiective.

- Stabilirea proceselor participative și identificarea de comun acord a necesităților, vulnerabilităților și competențelor comunităților afectate.

1 La Sécurité Humaine en Théorie et en Pratique. Application du Concept de Sécurité Humaine et Fonds des Nations Unies pour la Sécurité Humaine. Nations Unies. 2009 <https://www.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/Human%20Security%20Tools/Human%20Security%20in%20Theory%20and%20Practice%20French.pdf> (consultat la 14.04.2020).

- Cartografia insecurităților ce provin din vulnerabilități și competențe reale, punând mai puțin accentul pe ceea ce este realizabil, ci pe ceea ce este real necesar.
- Definirea priorităților prin analiza necesităților, vulnerabilităților și competențelor în consultare cu comunitățile afectate.
- Identificarea cauzelor primare de insecuritate și legăturile dintre ele.
- Punerea în comun a insecurităților în baza unei cartografii generale și multisectoriale și monitorizarea externalizărilor.
- Stabilirea strategiilor și a răspunsurilor integrând măsuri de autonomizare și protecție.
- Expunerea strategiilor și a rezultatelor pe termen scurt, mediul și lung dacă ele nu vor fi puse în aplicare în programul în chestiune (expunerea strategiilor la diferite etape cu comunitatea este o bază de durabilitate importantă).
- Punerea în aplicare a unei planificări multi-actoriale pentru a asigura coerența obiectivelor și atribuirea responsabilităților și a sarcinilor.

Faza 2. Punerea în aplicare. Faza respectivă urmărește următoarele obiective și sarcini.

- Punerea în aplicare în colaborare cu partenerii locali, garantând că acțiunile lor nu amenință involuntar orice alt principiu sau componentă a securității umane și respectă normele și practicile locale ale comunității afectate.
- Punerea în aplicare luând în calcul dinamica schimbătoare a riscurilor și amenințărilor și fiind flexibil pentru a se adapta acestor schimbări conform cazului pentru protecția și autonomizarea comunităților afectate.
- Sporirea competențelor comunităților afectate și a instituțiilor locale.
- Supravegherea în cadrul programului de învățare și adoptare.

Faza 3. Analiza, Cartografia și Planificarea.

Pe parcursul fazei inițiale de analiză, cartografie și planificare a unui program de securitate umană, este de o importanță crucială de a asigura că programul abordează necesitățile, vulnerabilitățile și competențele reale ale comunităților afectate și prezintă strategii fondate pe cadru de protecție și de autonomizare cu o participare și punere în aplicare activă din partea comunităților afectate. În mod special, obiectivele fazei de analiză, cartografie și planificare constau în:

- (i) identificarea de comun acord a necesităților, vulnerabilităților și competențelor comunităților afectate și dezvoltarea priorităților programului de consultare cu comunitățile afectate;
- (ii) identificarea cauzelor primare ale insecurităților și interconexiunea lor prin sectoare și stabilirea răspunsurilor complet susceptibile de a genera externalizări pozitive pentru comunitățile afectate;
- (iii) asigurarea coerenței obiectivelor și a atribuirii responsabilităților diferitor actori;
- (iv) includerea strategiilor pe termen scurt, mediu și lung.²

2 Francisco Rojas Aravena. La sécurité humaine : un nouveau concept de sécurité au XXIe siècle. 2002 [on-line] https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/UNIDIR_pdf-art1443.pdf (consultat la 14.04.2020).

Cadrul analitic al Securității Umane pentru analiza necesităților, vulnerabilităților și a competențelor

Un astfel de cadru este recunoscut ca fiind necesar pentru a orienta dezvoltarea și punerea în aplicare a proceselor de colectare de date și pentru a contribui la analiza datelor conform unei perspective de securitate umană. În mod specific, abordarea securității umane pentru analiza necesităților, vulnerabilităților și competențelor în cadrul fiecărui principiu de securitate umană.

Centrat pe persoană

- Implicarea comunităților afectate în colectarea de date privind necesitățile, vulnerabilitățile și competențele comunităților afectate.
- Identificarea cauzelor primare prin analiza „gradului de cauzalitate”.
- Dezvoltarea strategiilor de autonomizare în funcție de competențele necesare.
- Sporirea elasticității indivizilor și colectivităților.

Multisectorial și holistică

- A ține cont de larga gamă de amenințări și vulnerabilități în cadrul și între comunități (inclusiv factorii locali, naționali, regionali și internaționali).
- Dezvoltarea unei analize complete și integrate, incorporând domeniile de securitate, de dezvoltare și ale drepturilor omului.
- Identificarea lipsei de coerență și de coordonare a politicilor prin sectoarele sau domeniile susceptibile de a avea un impact negativ asupra realizării necesităților securităților umane ale comunităților afectate.

Specific contextului

- A se asigura că analiza să incorporează informații locale specifice în context.
- Includerea percepției comunitare a pericolelor și a vulnerabilităților de rând cu alte indicatoare cantitative.
- Punerea în evidență a potențialilor divergențe între politicile naționale și internaționale și necesitățile securității prioritare ale comunităților afectate.
- Identificarea lacunelor în infrastructura securității existente.

Orientat spre prevenire

- Identificarea cauzelor primare și a lacunelor principale de protecție și de autonomizare pentru dezvoltarea soluțiilor durabile.
- Punerea accentului pe prevenire și răspunsul când dezvoltăm prioritățile.
- Acordarea unei priorități măsurilor de autonomizare care dezvoltă competențele și necesitățile locale.³

---

3 Action Aid International. Participatory Vulnerability Analysis: A step by Step Guide for Field Staff [on-line] http://www.actionaid.org.uk/100262/participatory_vulnerability_analysys.html (consultat la 14.04.2020).

Strategii ale Securității Umane

Abordarea securității umane necesită nu doar o evaluare profundă a vulnerabilităților și competențelor comunităților afectate, dar impune o evoluție a strategiilor necesare pentru a ajuta a preveni restabilirea insecurităților. Asume prin intermediul acestei duble evaluări putem examina cel mai eficient legăturile între amenințări, vulnerabilități, competențe și strategii. V-am aduce câteva exemple de competențe și strategii necesare pentru tratarea insecurității umane, luând în calcul componenta securității umane; strategiile pentru ameliorarea protecției și autonomizării; competențele necesare.⁴

Securitatea economică prevede accesul asigurat la un tratament de bază; locuri de muncă în sectorul public și sectorul privat; locuri de muncă salarizate și activitatea antreprenorială; în caz de necesitate pachet de asistență socială finanțat de guvern; diversificarea agriculturii și economiei. Pentru punerea în aplicare a acestei strategii, securitatea economică are nevoie de competențe, cum ar fi capital economic, capital uman, finanțe publice, rezerve financiare, agricultură și economie diversificată.

Securitatea alimentară prevede dreptul la alimentație, care fie că este cultivată, fie există posibilitatea de a cumpăra prin intermediul unui sistem public de distribuție alimentară. În acest sens, competențele agricultura și economia diversificată, precum și sistemele de distribuție locale și naționale.

Securitatea sanitară include accesul la îngrijire și servicii de sănătate esențiale; aranjamente de repartizare de riscuri punând în comun fondurile membrilor și promovând sisteme de asigurare la baza comunitară; sisteme de supraveghere interconectate pentru a identifica epidemiile la toate nivelurile. Pentru aceasta este nevoie de competențe de genul educației universale de bază și cunoașterea chestiunilor ce țin de sănătate; practici sanitare autohtone sau tradiționale; acces la informație și la crearea cunoștințelor la nivel comunitar.

Securitatea mediului se bazează pe practicile durabile, luând în considerație degradarea resurselor naturale și de mediu; mecanisme de alertă și răspunsuri la cataclisme naturale și catastrofe tehnologice la toate nivelurile. Securitatea mediului impune competențe necesare de tipul capitalului de resurse naturale; proces de recuperare a mediului natural; biodiversitate; practică autohtonă și tradițională de respectare a mediului.

Securitatea personală poate fi realizată și asigurată doar în contextul prezenței statului de drept; protecție explicită și obligatorie a drepturilor persoanelor și a libertăților civile. Or, printre competențele necesare evidențiem mecanisme de adaptare; strategii de adaptare; memoria catastrofelor ce au avut loc.

Securitatea comunității întrunește protecția explicită și obligatorie a grupurilor etnice și a identității comunitare; protecția contra practicilor tradiționale abuzive,

---

4 CEPI Programme pour la paix et la Sécurité Humaine (CPHS). 2007. Human Security Training Materials [on-line] <http://www.peacecenter.sciences-po.orf> (consultat la 14.04.2020).

tratament agresiv față de femei, sau discriminarea grupurilor etnice, autohtone și refugiate. Și-n cazul dat avem nevoie de o serie de strategii, printre care se enumeră capitalul social, mecanisme de adaptare, memoria despre catastrofele ce au avut loc, organizații non-guvernamentale sau organisme tradiționale la nivel local.⁵

Securitatea politică în egală măsură include anumite strategii, cum sunt protecția drepturilor omului; protecția contra dictaturii și violențelor militare; protecția contra represiunilor politice sau etatice; tortură, tratament dur, detenție și deținere ilegală în închisoare. În cazul dat, competențele necesare sunt buna guvernare, normele etice, leadership-ul local și mecanismele de responsabilizare.

Cadrul multisectorial și de externalizări ale Securității Umane

Pentru dezvoltarea strategiilor securității umane eficiente, Cadrul multisectorial și de externalizări ale securității umane acționează ca util necesar pentru dezvoltarea coerentă a politicilor și a programelor între sectoarele pertinente implicate într-o intervenție programată. Evaluând externalizările potențiale de intervenție propusă, cadrul întrunește funcții cheie multiple pentru conceperea și ameliorarea programelor securității umane.⁶

Majoritatea organizațiilor și instituțiilor abordează conceptul multisectorial prin intermediul coordonării și punând accent pe eficacitate. Totodată, aceasta se dovedește a fi dificil din cauza mandatelor diferite. La fel, mai mult ca o coordonare organizațională, o abordare a securității umane necesită o muncă integrată, trecând printr-o evaluare directă ale externalizărilor și punând accent pe legitimitate, eficiență și eficacitate. Pentru a reuși, o abordare multisectorială necesită următoarele:

- un cadru analitic, exhaustiv și integrat;
- o abordare strategică de schimbare;
- o punere în rețea permanentă între programe, având suprapuneri la nivel tematic sau al populației țintă;
- rezolvarea tensiunilor între strategiile și planificările pe termen scurt, mediu și lung;
- o cercetare interdisciplinară comună.

Cadrul de „Protecție și Autonomizare” al Securității Umane

Faza de analiză, cartografie și planificare a unui program de securitate umană trece la fel și prin utilizarea cadrului „protecție și autonomizare”, prin intermediul conceptului de strategii abordând în egală măsură mijloacele descendente și ascendente.

5 Idem.

6 United Nations. A More Secure World: Our Shared Responsibility. Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change. 2004 [on-line] https://www.un.org/ar/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf (consultat la 14.04.2020).

Protecția cuprinde strategii punând în valoare competențele structurilor instituționale și de guvernare necesare pentru a proteja comunitățile afectate de amenințările identificate.

Autonomizarea cuprinde strategii care dezvoltă competențele comunităților afectate pentru a se adapta amenințărilor identificate și sporirea elasticității, inclusiv alegerea lor, fapt ce le va permite să acționeze pe cont propriu, dar și al altora.

Faza II. Punerea în aplicare

Unul din obiectivele fazei de punere în aplicare este asigurarea însușirii din partea beneficiarilor și recompensele locale prin sporirea competențelor și a parteneriatelor. Un program de securitate umană puternic trebuie să fie evaluat în raport cu nivelul însușirii locale în faza punerii în aplicare și durabilității programului, care crește prin părtinirea unei puneri în aplicare comune.

Abordări participative prin sporirea competențelor la nivel local

Participarea beneficiarilor afectați și recompensele locale sunt esențiale pentru punerea în aplicare și durabilitatea oricărui program de securitate umană. Programele de securitate umană trebuie să se bazeze pe contribuțiile populației locale pentru a fi considerate legitime și eficace în realizarea obiectivelor comunităților afectate. Proce-sele participative oferă la fel forumuri pentru parteneriate care sunt necesare pentru abordarea situațiilor complexe de insecuritate umană. Există la moment o mare cutie de scule de abordări participative și decizia când abordarea a adoptat și în ce măsură va trebuie să fie în funcție de specificări de circumstanțe. Totodată, printre factorii care vor avea o impact asupra alegerilor strategice în materie de participare, putem menționa:

- accesul la populația locală;
- pericole din exterior sau condiții ostile;
- termeni limită;
- constrângere de finanțare;
- bariere culturale și comunitare la participare;
- inegalități existente în cadrul populației locale.

Etapele de punere în aplicare participativă

Sporirea competențelor locale și accentul pus pe măsuri de autonomizare sunt factori recunoscuți ca fiind esențiali la promovarea securității umane. Totodată, faza punerii în aplicare oferă condiții considerabile pentru oportunitatea și dezvoltarea de noi competențe locale prin participarea la activități și punerea în aplicare a proiectului de către membrii comunității și recompensele locale. Participarea trebuie să fie activ integrată prin părtinire de:

- o planificare avizată incorporând strategii și activități, punând în evidență și aprofundând competențele și resursele comunităților afectate;

- mecanisme de punere în aplicare, depunere de rapoarte și de supraveghere de felul a oferi asistența tehnică ușor accesibilă, partajând responsabilitatea unei puneri în aplicare reușite cu comunitățile afectate;
- facilitarea apariției unui leadership în cadrul comunităților afectate, dezvoltarea și susținerea structurilor locale și comunitare legitime.

Faza I. Prezentarea conceptului programului comunităților afectate

Chiar dacă mai mulți reprezentanți locali participase deja la faza planificării programului, este permanent important de a furniza întregii comunități afectate informații despre programul de securitate umană întreprins. În acest context, se va conveni de a:

- admite unele opinii ale comunităților afectate asupra subiectului conceptului programului și a procesului de punere în aplicare;
- cunoaște aptitudinea populației locale de a participa, luând în considerație contextul local și riscurile participării acestora;
- în cazul în care comunitățile afectate nu au participat la elaborarea conceptului programului, cei implicați într-un dialog privind realizarea procesului pot solicita participarea acestora.

Faza II. Crearea unui comitet pentru supravegherea punerii în aplicare

Procesul participativ este complex de a fi administrat, astfel este util de a crea un comitet pentru a supraveghea punerea în aplicare a programului. Comitetul trebuie să fie reprezentativ și multi-actorial. La momentul stabilirii comitetelor, se va conveni de a de a susține un leadership legitim din partea comunităților afectate, precum și identificarea în mod clar mandatul comitetului de supraveghere și liniile de autoritate.

Faza III. Studiul impactului

Evaluarea poate lua mai multe forme și avea mai multe obiective foarte diferite. Se crede deseori că evaluarea are loc la finele unui program sau ceva timp după punerea în aplicare pentru a evalua succesul programului. Evaluarea poate la fel avea loc pe parcursul ciclului vieții programului pentru a evolua progresele și a furniza informații în tendința de a ameliora sau a reorienta programul. Mai mult, evaluarea poate varia conform metodei de evaluare și normele aplicabile. Evaluarea poate aprecia reușita unui program, pornind de la indicatorii predefiniți, cum ar fi numărul beneficiarilor sau conform impactului și rezultatelor programului pentru populația vizată. Din punct de vedere al securității umane, evaluarea trebuie să se bazeze pe un studiu de impact.⁷

Atunci când ne referim la impact, ne referim la evaluarea programului în ra-

---

7 Wisner, Ben. Piers Blaikie, Terry Cannon et Ian Davis. 2003. At Risk: Natural hazards people's vulnerability and disasters (2e Edition) [on-line] <http://www.unisdr.org/eng/library/Literature/7235.pdf> (consultat la 14.04.2020).

port cu indicatorii de eficacitate, acei ce au livrați în timp, dacă obiectivele au fost realizate, bugetul cheltuit etc. Pe de altă parte, ne interesează consecințele pe termen lung ale programului, altfel spus, chestiuni ce țin de legitimitate, rațiunile pentru care programul a fost dezvoltat și pus în aplicare din start.

Studiul Impactului Securității Umane (HSIA) are ca obiectiv ameliorarea programului și asigurarea că el reduce insecuritățile umane identificate, acestea evitând rezultate negative.⁸ HSIA trebuie să asigure că indivizii și echipele conștientizează impactul lucrului lor în raport cu populațiile și i-au măsuri vizând ameliorarea strategiilor, politicilor, proiectelor și programelor cazului respectiv. La fel, HSIA trebuie să evalueze mediul exterior și natura schimbătoare a riscurilor mai degrabă decât a pune accentul pe ecuația intrat-ieșit utilizată în general în gestionarea programelor.

Studiu de caz privind securitatea umană

Securitatea umană în situații post-conflict

Pe parcursul ultimelor două decenii peste 60 de țări au fost identificate ca țări în conflict sau ca țări ce au ieșit din conflicte violente. Majoritatea din ele au trecut prin conflicte armate internaționale sau non-internaționale, preluând deseori o dimensiune regională, deoarece violența are tendința de a se răspândi asupra statelor din vecinătate, punând regiuni sau subregiuni întregi într-o situație de vulnerabilitate și de insecuritate mutuală. Majoritatea dintre aceste țări se regăsesc printre națiunile cele mai sărace din lume cu indicele de dezvoltare umană (IDH) cel mai scăzut.⁹

Între timp, tabloul complex al condițiilor politice dificile, privări de ordin socio-economic și violențe armate amenință practic toate aspectele securității umane, repunând chestiunea supraviețuirii, a mijloacelor de existență și demnitatea indivizilor. În orice caz, ajutând țările să iasă din conflict, se creează oportunități importante pentru promovarea schimbărilor fundamentale, includerea persoanelor excluse, reducerea inegalităților, sporirea rețelelor sociale și ameliorarea relațiilor între stat și societate.

În ciuda faptului că securitatea umană se bazează pe cauzele primare și efectele nefaste ale conflictelor, ajutând țările să realizeze securitatea umană și dezvoltarea durabilă, ea reprezintă o inițiativă foarte complexă, care este în prim plan al agendei ONU. După cum explică documentul „Securitatea Umană la Moment”, „... a ajuta o țară să iasă dintr-un conflict, este una din sarcinile cele mai complexe ce stă în fața comunității internaționale”.¹⁰ Totodată, urgența, precum și prețul absenței păcii diminuează succesul în situațiile cruciale post-conflict pentru realizarea securității umane, dar la fel pentru a parveni la securitatea regională și internațională.

Dat fiind că specificul conceptual al fiecărei situații post-conflict nu permite

8 Idem.

9 La Sécurité Humaine en Théorie et en Pratique, op. cit., p. 29.

10 Michael Barnett, Hunjoon Kim, Madalene O'Donnell, and Laura Sitea. Peacebuilding: What is in the Name? In: Global Governance 13 (2007), p.35-58 [on-line] https://home.gwu.edu/~barnett/articles/2007_peacebuilding_gg.pdf (consultat la 14.04.2020).

elaborarea unor planuri standardizate, luarea în calcul a principalelor caracteristici tipice ale majorității situațiilor post-conflict, a lacunelor și a problemelor curente, pot ajuta la elaborarea unui cadru pentru identificarea și tratarea elementelor cheie ale securității umane. Iată care sunt principalele caracteristici ale situațiilor post-conflict.¹¹

- 1- Securitatea foarte volatilă. Dacă acordurile privind încetarea focului și aranjamentele pentru pace marchează sfârșitul conflictelor violente, condițiile post-conflict sunt după natura sa instabile și în majoritatea cazurilor de o tensiune nouă între forțele opuse. În mod tipic, în urmarea imediată a unui acord de pace, degradarea condițiilor socio-economice, ruperea țesutului social, intensificarea inegalităților, executarea și resentimentele etnice agravează deseori cauzele, inclusiv acele cu care se confrunta societatea la originea violențelor. Ca consecință, mai mult de jumătate din țările în situații de post-conflict revin la confruntări armate, acest procentaj fiind și mai mare în cazul în care în joc este pus controlul asupra resurselor naturale. Drept exemplu poate servi situația din Libia în zilele noastre.¹²
- 2- Impactul asupra populației civile. Conflictelor contemporane au un impact enorm asupra populației civile, afectând deseori într-o manieră disproporțională femeile, copiii și alte grupuri vulnerabile. Consecințele umanitare a violenței armate la scară largă, inclusiv deplasarea populațiilor locale în interiorul țării, fluxurile de refugiați, răspândirea maladiilor și lipsa accesului la hrană și adăpost, formează terenul post-conflict ce durează în perioada imediată post-conflict ca și la faza tranziției de la securitatea umanitară spre ajutorul pentru dezvoltare.
- 3- Slaba capacitate instituțională. Pe lângă distrugerea evidentă a infrastructurii fizice, inclusiv proprietatea civilă și perturbarea considerabilă a producției economice și a dezvoltării în general, cadrele post-conflict se confruntă cu un colaps total al instituțiilor de stat și structurilor sociale. Ca urmare, guvernele sunt deseori puțin înclinate sau incapabile de a-și proteja frontierele și teritoriul, de a furniza servicii de bază și bunuri publice, de a proteja și de a abilita populațiile sale, inclusiv cele mai vulnerabile dintre ele. Această slăbiciune sau dezintegrare a instituțiilor publice se traduce prin apariția noilor actori non etatici și o interdependență crescândă față de actorii naționali și internaționali.
- 4- Militarizarea vieții sociale, politice și economice. Acest proces, dar și profundul traumatism la care fac față indivizii și comunitățile, figurează printre principalele caracteristici ale unei societăți post-conflict. Între timp, reconstrucția

11 Brahimi Lakhdar. Former Special Adviser of the Secretary-General of the United Nations. State Building in Crisis and Post-Conflict Countries. 7th Global Forum on Reinventing Government Building Trust in Government 26-29 June 2007, Vienna, Austria [on-line] <http://constitutionnet.org/sites/default/files/Brahimi%20UNPAN026305.pdf> (consultat la 14.04.2020).

12 National reconciliation in Libya. Final Report prepared by Altai Consulting for UNDP. 2017 [on-line] file:///C:/Users/User/Downloads/National%20Reconciliation%20in%20Libya%20Survey.pdf (consultat la 14.04.2020).

bazelor economice, politice și sociale ale societăților sfâșiate de război, necesită punerea în aplicare a unei securități naționale, locale și comunitare, inclusiv reforma sectorului de securitate, dezmembrarea economiilor de război, dezarmarea, demobilizarea și reintegrarea (DDR) a foștilor combatanți, precum și reconcilierea și recuperarea la nivel comunitar.¹³ Aceste funcții sunt interdependente, astfel că interacțiunea lor trebuie să fie luată în calcul în orice situație post-conflictuală.

- 5- Perioada de tranziție non lineară. Foarte des există o tendință de a aborda tranziția de la război la pace ca un proces linear — de la ajutor umanitar la recuperare și reconstrucție, trecând la dezvoltare. După cum atenționează CSH „se prezumă în principiu că odată ce conflictul finalizează, ajutorul umanitar pe termen scurt este fezabil imediat și că acel moment orice efort veritabil de recuperare și de reconstrucție va fi inevitabil pierdut”.¹⁴ În realitate, în orice caz recuperarea post-conflict nu urmează un astfel de continuum și nu poate fi repartizat pe blocuri în timp distinct în cadrul abordărilor tradiționale și sectoriale.

În ciuda eforturilor și riscurilor considerabile dirijate de comunitatea internațională spre promovarea păcii și securității, rezultatele globale ale consolidării păcii au fost bine amestecate. Experiența acumulată demonstrează că complexitatea operațiunilor de consolidare a păcii necesită o evaluare, un examen, o reflectare și o ameliorare constantă pentru a depăși problemele la care fac față intervențiile post-conflict și să amelioreze eficacitatea generală a operațiunilor de consolidare a păcii.

Valoarea adăugată la abordarea securității umane în situații post-conflict și recuperarea

În primul rând, plasând indivizii și comunitățile în centrul analizei, abordarea securității umane schimbă considerabil perspectiva general acceptată în intervențiile post-conflict. Dimensiunile locale ale conflictului, ale recuperării și ale durabilității sunt de acum înainte plasate în prim plan, mai degrabă decât a fi secundare abordărilor internaționale și instituționale. Această re poziționare are largi implicații pentru estimarea, planificarea, punerea în aplicare și evaluarea inițiativelor post-conflict.

În al doilea rând, natura foarte complexă și interdependentă de cauzele și consecințele conflictelor violente nu poate fi abordată izolat, ci trebuie să fie cuprinsă în forme dinamice și interdependente, abordată în forma complementară. Abor-

13 Menkhaus Ken. Impact Assessment in Post-Conflict Peacebuilding: Challenges and Future Directions. 2004 [on-line] <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download;jsessionid=D3A9C934754A4AA6AB51D8346974F004?doi=10.1.1.459.2725&rep=rep1&type=pdf> (consultat la 14.04.2020).

14 Just Wasting our Time? Provocative Thoughts for Peacebuilders. The Berghof Handbook Dialogue Series is published by the Berghof Research Center for Constructive Conflict Management. 2009 [on-line] https://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Handbook/Dialogues/dialogue7_pbcrossroads_complete.pdf (consultat la 14.04.2020).

darea securității umane evaluează aceste legături, ținând cont de efectele negative și orientează conceptul strategiilor multisectoriale în formă integrată.

În al treilea rând, faptul acordării a unei prea mari importanțe securității naționale și incapacitatea promovării unei păci durabile ilustrează necesitatea de a dispune de strategii mai globale care i-au în calcul necesitățile diferitor sectoare și segmente ale populațiilor afectate, recunoscând că inegalitățile și tensiunile interne nu pot fi ignorate și în mai multe cazuri se traduc în reluarea tensiunilor și reizbucnirea conflictului.

În al patrulea rând, un parteneriat deplin cu populația locală prin strategii descendente și ascendente. Abordarea securității umane furnizează analiza ce permite identificarea competențelor și resurselor locale, la fel ca și cadrul de conectare a abordărilor descendente și ascendente, promovând sinergii mai puternice între răspunsurile etice și sociale, astfel sporind impactul celor două abordări privind eficacitatea consolidării păcii.

În al cincilea rând, numărul mare de actori implicați în situații post-conflict necesită cadre de colaborare și de participare susceptibile de a gestiona mai bine diversitatea și de a asigura însușirea și sporirea competențelor la nivel de beneficiari locali. Abordarea securității umane cu accentul pe soluții centrate pe persoană avansează un astfel de cadru în forma de colaborare și integrare.

Fazele Programului Securității Umane în situații post-conflict

Faza I. Analiza, Cartografia și Planificarea

În cadrul unei perspective ale securității umane, situațiile post-conflict nu pot fi pe deplin incluse fără contribuția victimelor insecurității. Chiar dacă cercetarea și analiza au scos în evidență numeroase probleme și lacune inerente ale intervențiilor post-conflict, aceste obstacole nun pot fi depășite cel puțin de a implica, de a asculta și de respecta gama întreagă a părților interesate și a beneficiarilor. La fel, pe parcursul fazei respective de intervenție post-conflict, trebuie de luat în calcul următoarele procese cheie:

- Identificarea pericolelor, vulnerabilităților și a insecurităților celor mai critice și mai răspândite în comunitățile afectate, legăturile lor spre alte comunități și contextul mai general. Analiza participativă a necesităților, vulnerabilităților și a competențelor menționate anterior, trebuie să fie utilizate în dezvoltarea acestei faze.
- Evaluarea competențelor și resurselor locale ale comunităților afectate, inclusiv competențele și resursele utilizate în situațiile trecute pentru a aborda insecuritățile, acelea ce nu au fost mobilizate din cauza situației conflictuale și acelea ce pot fi examinate mai profund pentru a crea în mod activ o pace durabilă.
- Abordarea lacunelor în infrastructurile de protecție și autonomizare existente.
- Evaluarea actorilor și sectoarele implicate. Care sunt rolurile acestora? Care sunt activitățile acestora? Care sunt legăturile între ele? Cum putem dezvolta o coerență între ele?

Să facem o analiză succintă a acestor procese. La garantarea securității umane obiectivul primordial constă în restabilirea securității și demnității în sens larg al indivizilor și al comunităților. O evaluare profundă a necesităților, vulnerabilităților și competențelor reale ale indivizilor și comunităților va constitui deci piatra de temelie a oricărui program de securitate umană în situație post-conflict. Totodată, aceasta poate fi o sarcină consistentă, deoarece vulnerabilitățile importante traversează mai multe sectoare și la multiple niveluri.

Cadrul securității umane pentru evaluarea externalizărilor menționate anterior, oferă metodologia pentru a detecta la fel de bine efectele pozitive și negative prin sectoarele multiple, având o incidență în raport cu securitatea umană. Un asemenea exercițiu este crucial în situațiile post-conflict, căci chiar efectele non intenționate minore pot perturba considerabil procesul de pace. Printre altele, el permite optimizarea impactului, creând baza pentru colaborare, planificare inter-agenții și multi-actori și punerea în comun a resurselor.¹⁵

Consolidarea păcii în situații post-conflict necesită o abordare largă pe care nici un sector sau organizație nu o poate asigura de unul singur. La fel, o valoare adăugată abordării securității umane și insistenței sale asupra aspectului multisectorial și coerența între actori și programe, așa ca prin o evaluare a securității umane care diminuează externalizările negative între intervenții. Regruparea în categoriile logice a vastei cantități de informație acumulată în timpul evaluării v-or ajuta la identificarea legăturilor între ele și cu punctele de pârghie cele mai importante pentru o schimbare pozitivă.

Mai mult, menținând domeniul de aplicare pluridimensional, securitatea umană sporește atenția prestată libertăților și drepturilor fundamentale amenințate într-un scenariu post-conflict acordat. Ea permite deci, identificarea principalelor insecurități și vulnerabilități care-i convine să le abordeze și ierarhizarea strategiilor necesare pentru reconciliere, reintegrare și recuperare în orice context.

În afară de ierarhizarea strategiilor necesar pentru reconciliere, reintegrare și recuperare, abordarea securității umane include la fel cadrul de „protecție și autonomizare”. Cadrul lărgeste câmpul pentru participarea politică, socială și economică, asigurând ca coerența necesară între strategiile „descendente” și „ascendente” să ajute în mod real la ameliorarea securității și rezistența comunităților afectate.

Asigurând securitatea publică și alte mecanisme de protecție și promovând veritabila participare la punerea în aplicare la nivel public, cadrul de protecție și de autonomizare consolidează angajamentul civic, face mai profunde relațiile între stat și societate și favorizează o cultură de apropiere, care permite comunităților să dezvolte perspective pe termen lung și să considere să investească în activitățile sale pașnice. Pe de altă parte, putem să ne așteptăm la rezultate contrarii, deoarece procesul de protecție și de autonomizare este tratat izolat și nu răspunde situațiilor post-conflict printr-un cadru integrat de protecție și autonomizare.

---

15 Menkhaus Ken, op. cit.

Faza II. Punerea în aplicare

Inițiativele de consolidare a păcii indiscutabil fac parte din inițiativele internaționale cele mai complexe. Ele au dublul obiectiv de a spori relațiile între stat și societate, a crede în însușire și durabilitate prin angajamentul local. Între timp, țările implicate în operațiunile post-conflict primesc la fel o largă listă de actori externi. Într-un astfel de mediu, distrugerea țesutului social al unei societăți concrete cauzate de conflict trebuie să fie reparată. Pentru a parveni la aceasta, sporirea competențelor locale trebuie să fie piatra de temelie a unui program de securitate umană ca parte a operațiunilor de consolidare a păcii. Dacă abordările descendente pot contribui prin mecanisme juridice echitabile și transparente, o prioritate trebuie la fel să fie acordată sporirii comunităților și reconcilierii necesare pentru o veritabilă apropiere participativă.¹⁶

Mai mult, experiența demonstrează că eforturile de consolidare a păcii în situații de post-conflict nu profită încă în forma adecvată de cunoștințele imense, de practicile culturale și de competențele locale ale comunităților afectate. Parteneriatele între actorii externi și locali constituie forțe utile ale securității umane în inițiativele de consolidare a păcii în situații post-conflict și pot furniza spații, resurse și formarea necesară pentru a face să treacă responsabilitatea pentru proces de la actorii internaționali la actorii naționali și locali, ameliorând astfel competențele locale și consolidând pacea și securitatea.

Faza III. Studiu asupra impactului Securității Umane (HSIA)

Studiul privind impactul face parte integrantă din cadrul securității umane și trebuie să fie utilizat de la etapele inițiale ale oricărui program post-conflict. Aceasta permite supravegherea rezultatelor la diferite faze, adaptarea la condiții schimbătoare și luarea în calcul a necesităților schimbătoare ale securității umane ale comunităților afectate. La fel, HSIA în situație post-conflict introduce următoarele elemente ca componente inerente la evaluarea consolidării păcii.

- Utilizarea unei largi game de indicatori cantitativi și calitativi, inclusiv opiniile publice și cutumele comunitare fondate pe procese ascendente integratorii, consultative și interactive, care țin cont de opinii și experiențe ale grupurilor locale și ale beneficiarilor.
- Evaluarea globală integrantă a șapte componente diferite ale securității umane, permițând astfel luarea în calcul a unei largi game de variabile care determină condițiile pentru o pace durabilă.
- Aprecierea impactului unui program la diferite niveluri și pe grup. Această metodologie are potențialul de a:
  - ✓ Demonstra dacă programul a reușit să ajungă la beneficiarii vizați.
  - ✓ Dezvălui dacă grupuri suplimentare au profitat de programe și raportarea mijloacelor pentru a lărgi acoperirea în caz că unele sunt excluse.

¹⁶ La Sécurité Humaine en Théorie et en Pratique, op. cit., p. 41.

- ✓ Furniza informațiilor cruciale privind inegalitățile, marginalizarea existenței și considerarea mijloacelor pentru schimbarea situației.
- ✓ Stabili nivelului și a naturii inegalităților orizontale — deseori identificate ca cauze primare ale mai multor conflicte.
- ✓ Determina dacă și cum programele de consolidare a păcii în situații post-conflict au reușit să autonomizeze sau să protejeze diferitele grupuri.
- ✓ Aprecia flexibilizarea adecvată pentru revizuirea în revistă și explicația expresiilor de insecurități specifice în contextul unui scenariu post-conflict vizat.
- ✓ Evalua externitățile pozitive și negative în raport cu diferite grupuri (inclusiv entitățile transfrontaliere) și diversele componente ale securității umane. Un asemenea cadru poate ajuta punerea în evidență, evaluarea legăturilor și suprapunerea între diferite răspunsuri, furnizând astfel baza pentru examinarea manierelor concrete pentru diferiți actori de a colabora, coordona și de a integra activitățile sale.
- ✓ Evalua consecințele prevăzute și neprevăzute ale proiectelor de securitate, umanitare și de dezvoltare privind structurile și procesele violente și pașnice.
- ✓ Conecta produsele și rezultatele programului (la nivel micro) la schimbările și impactele produse la nivel macro, inclusiv schimbarea politicilor și structurilor sociale.
- ✓ Elabora un cadru pentru prezentarea recomandărilor, identificarea practicilor optime, punerea în evidență a aspectelor pentru ameliorarea și ierarhizarea chestiunilor cheie.

***Studiu de caz. Securitatea Umană în cele mai sărace regiuni ale Europei.
Cazul Republica Moldova și Kosovo: aspect comparat***

Republica Moldova

Conflictele politice permanente și sărăcia extremă din Republica Moldova au antrenat niveluri de șomaj ridicate și o diferențiere crescândă ale veniturilor din regiunile urbane și cele rurale. Astfel, până la 40% din forța de muncă din unele orașe și sate, cele mai sărace, a emigrat în străinătate, distrugând structurile familiale în localitățile respective și punând în pericol mecanismul de susținere a comunităților.

Printre aceste familii afectate, femeile și copiii poartă cea mai sumbră mască ce reflectă problemei țării. Presate de situația lor economică și socială disperată, femeile tinere constituie majoritatea traficului de ființe umane — emigrați în scopul ameliorării condițiilor de viață și asta în pofida antrenării acestora deseori în exploatarea sexuală. Între timp, copiii familiilor celor mai sărace și celor ce emigrează, sunt deseori abandonați la instituțiile de stat, expunându-i unui stres psihologic și de neglijență suplimentară.¹⁷

---

¹⁷ Idem, p. 75.

Atunci când sunt enumerate cauzele primare ale traficului de ființe umane, securitatea umană subliniază interconexiunile între violența sexistă, sărăcia și exploatarea sexuală. Securitatea umană atenționează la fel, că traficul nu afectează doar securitatea psihică, dar, în egală măsură, accesul la libertățile fundamentale, securitatea economică și bunăstarea socială. Prin intermediul unei protecții integrate la nivel înalt și un cadru de autonomizare la nivelul de joc, securitatea umană promovează un program exhaustiv care ameliorează situația socio-economică și în materie de protecție a femeilor și a copiilor în orașele și satele din Republica Moldova.

Acest proiect, într-o colaborare strânsă cu PNUD, FNUAP, OMI și OSCE, inclusiv prin părtinirea punerii în aplicare de guvern, dar și recompensele locale, cuprind următoarele două elemente principale.

Protecția — obiectivul elementului protecției este de a spori mijloacele instituțiilor guvernamentale în parteneriat cu societatea civilă pentru a presta servicii de identificare, protecție și ajutor de calitate victimelor traficului de ființe umane și a violenței familiale pe o bază durabilă. Se va ajunge la punerea în aplicare a măsurilor de protecție prin părtinirea mai multor activități.

- Dezvoltarea competențelor instituțiilor, a grupurilor profesionale și a societății civile privind prevenirea, identificarea și prestarea serviciilor de susținere a integrării pentru victimele traficului de ființe umane și a violenței familiale.
- Crearea de fonduri și mecanisme de repatriere pentru a oferi imediat o cazare sigură, un ajutor medical și servicii de susținere psihologică.
- Sensibilizarea populației asupra subiectului traficului de ființe umane și a violenței familiale prin părtinirea grupurilor de ajutor reciproc, educație și servicii de consiliere.

Autonomizarea — obiectivul elementului autonomizării este abilitarea comunităților, organizațiilor societăților civile și a indivizilor, pentru ca acestea să gestioneze mai bine aspectele legate de traficul de ființe umane și de violență familială și să presteze servicii de bază persoanelor din zona de risc. Se va ajunge la punerea în aplicare a măsurilor de autonomizare prin părtinirea mai multor activități.

- Mobilizarea comunităților țintă pentru diseminarea procesului de dezvoltare și a inițiativelor comunitare monitorizate de comunitățile abuzate de traficul de ființe umane și de violență familială prin părtinirea reuniunilor și a grupurilor de acțiune comunitară.

- Formarea șefilor comunității, colaboratorilor și media locale pentru aspecte de ordin de securitate umană, inclusiv pentru accesul la mijloace de existență alternativă, responsabilitatea socială și practicile pozitive de educație a copiilor.¹⁸

Tratând necesitățile în securitate umană pentru femei și copii — categorii vulnerabile în Republica Moldova — acest proiect reduce vacuumul existent între

---

¹⁸ Idem, p. 76.

violența sexistă, sărăcie și exploatarea sexuală. Această abordare integrată tratează de o manieră exhaustivă cauzele primare ale traficului de ființe umane și autonomizează comunitățile, permițându-le acestora să presteze un ajutor mai calitativ de protecție și măsuri de autonomizare pentru a trăi o viață ferită de frică, de necesități și de pierdere a demnității.

Kosovo

Conflictul din Kosovo din anii 1998—1999 a antrenat o intensificare a nivelului de tensiune pentru populațiile care deja erau vulnerabile și afectate. Distrugând și mai mult infrastructura socială din zonă și contribuind astfel la creșterea șomajului, acest conflict a făcut din Kosovo una din cele mai sărace regiuni din Europa. Printre altele, tensiunile sociale care continue între comunitățile etnice foarte divizate ale albanezilor din Kosovo, sârbilor din Kosovo și a minorităților rome, ashkalis și egipteni (RAE) prezintă obstacole suplimentare pentru realizarea securității umane în regiune. Politizând procesul de oferire a serviciilor publice și creând sisteme și structuri paralele, divizările etnice nu doar că au inhibat procesul de reformare și de dezvoltare, dar în egală măsură au interpretat foarte complex și problematic sarcina vizând reintegrarea a peste 200.000 de minorități etnice deplasați în interiorul propriei țări.¹⁹

Ce ține de municipalitățile din Nord și din Sud — Mitrovica și Zvečan, tensiunile prezente nu pot fi cu greutate reduse prin intermediul răspunsurilor fragmentare, ci din contra, se solicită o abordare integrată și exhaustivă bazată pe securitatea umană. ca consecință, trebuie de tratat o gamă largă de chestiuni interconectate, cum sunt sărăcia, educația, sănătatea, circulația, prevenirea conflictelor, reconcilierea și protecția drepturilor minorităților, dacă dorim ca pacea și stabilitatea durabilă să se implanteze în regiune. În acest scop, acest proiect se bazează pe experiența numeroaselor agenții ale ONU — PNUD, VNU, OMS, UNICEF, FNUAP și HCHR) și cuprinde parteneriatul integral al ministerului Guvernului local, al Ministerului Comunităților și Reparațiilor, a guvernelor locale din Nord și Sud — Mitrovica și Zvečan, precum și ONG-ri și centre de afaceri locale.

La promovarea păcii și stabilității în Nord și Sud — Mitrovica și Zvečan — acest proces pune accentul pe trei rezultate scontate:

- 1) Punerea în aplicare a mecanismelor pentru autoritățile locale în cele trei zone țintă, implicând toate comunitățile în procesul de planificare, supraveghere și evaluare a prestării de servicii.
  - ✓ Formarea instituțiilor locale pe chestiuni de drepturi ale persoanei și protecție socială și integrarea abordării bazate pe drepturile persoanei în strategiile de dezvoltare.
  - ✓ Dezvoltarea și punerea în aplicare a planurilor de acțiuni pentru sectorul sanitar la reabilitarea instalațiilor sanitare locale.
  - ✓ Renovarea școlilor și formarea responsabililor pedagogici și a profesorilor de școli în contextul metodologiilor educative integrate.

¹⁹ Idem, p. 70.

- 2) Sporirea activității întreprinderilor în cadrul celor trei municipalități și dezvoltarea legăturilor comerciale mai puternice între comunități.
  - ✓ Identificarea oportunităților economice pentru întreprinderile mici și mijlocii, crearea posibilităților de angajare pe termen scurt în programele de investiții publice, promovarea punerii la zi a competențelor și formarea în tern.
- 3) Ameliorarea relațiilor intercomunitare părtinirea unei creșteri a proprietății locale și a unei sporiri de competențe a organizațiilor societății civile, precum și prin punere în aplicare a proiectelor de dezvoltare la nivel de cartiere și printre comunități.²⁰

Este evidentă tendința evolutivă în situația creată — autonomizarea comunităților prin părtinirea creării de ONG-ri locale și organizații civile pe o varietate de chestiuni, pornind de la tehnici de evaluare participativă la proiectele de dezvoltare intercomunitare și la mecanisme de reglementare a diferendelor.

Prin reducerea vacuumului etnic prin părtinirea educației și a formării, precum și ameliorând serviciile publice și facilitând dezvoltarea economică, acest proiect contribuie la consolidarea păcii și la promovarea securității umane în zona de Nord a Kosovo.

Încheiere

Conceptul securității umane a evoluat în mare parte grație schimbării prerogativelor din partea dreptului internațional în raport cu idealurile și valorile promovate de comunitatea internațională în ultimele decenii. Așa, dacă după cel de-al Doilea Război Mondial drepturile omului au fost proclamate în mod solemn odată cu adoptarea Declarației Universale a Drepturilor Omului în 1948, ia ulterior a Pactelor privind drepturile politice, civile, economice și sociale în 1966, a trebuit să treacă ceva timp ca „nucleul” drepturilor și libertăților fundamentale ale omului să fie recunoscute parte componentă a dreptului internațional cutumiar, altfel spus norme *jus cogens*. Declarațiile și documentele adoptate au fost confirmate de jurisprudența internațională, fapt ce a avut un impact pozitiv asupra procesului de asigurare ale drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, inclusiv în situații de crize, conflicte armate, regimuri totalitare etc.

Totodată, securitatea umană nu poate și nu trebuie privită ca o instituție separată și independentă, ba din contra, doar în contextul altor instituții de drept internațional ce au tangență cu obiectivele și sarcinile securității umane pot fi atinse scopurile urmărite, iar efectele vor fi pozitive și de durată. Este vorba despre activitatea umanitară reglementată de dreptul internațional, activitate în care sunt implicate mai multe organizații internaționale guvernamentale și non-guvernamentale, dar și de anumite instituții relativ noi, cum este de exemplu, justiția tranzițională, instrumentele căreia

---

²⁰ Idem, p. 71.

poate acorda un ajutor esențial procesului de reconciliere, reconstruire, restabilire a încrederii în instituțiile statului, dar și instituirea unor filtre care să nu admită reizbucnirea conflictelor, a situațiilor de criză etc., cu toate consecințele negative pentru o societate post-conflict.

Conceptul securității umane trebuie privit în contextul sarcinilor ce stau astăzi în fața dreptului internațional, în special ceea ce ține de asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, inclusiv a celor aflați în situații de crize, zone de conflict, făurirea statului de drept, promovarea valorilor democratice, a bunelor practici internaționale care caracterizează societățile prospere occidentale. Sarcina ce stă în fața conceptului securității umane nu este deloc una simplă, dat fiind că realizarea acestuia are loc în societăți care fie că nu au tradiții în domeniile nominalizate anterior, fie că în urma conflictelor, situațiilor de criză, regimurilor totalitare, statul a eșuat și este în stare să gestioneze situația din țară. Anume în astfel de condiții accentul trebuie pus pe asistența internațională, fapt demonstrat de practica acumulată pe parcursul ultimelor trei decenii, în special. În cazul dat ne referim nu doar la asistența umanitară, dar și la domenii, care anterior erau considerate în exclusivitate chestiuni interne în raport cu care statul exercită suveranitatea sa. Este vorba despre reglementarea intervențiilor, inclusiv militare, care trebuie să fie în strictă conformitate cu prevederile Cartei ONU, dar și despre promovarea conceptului jurisdicției universale, care s-a realizat în special prin instituirea tribunalelor penale internaționale *ad hoc* pentru fosta Iugoslavie și Rwanda, a tribunalelor *hibrid* pentru Sierra Leone, Cambodgia, Timorul de Est și, evident a Curții Penale Internaționale. Bine că nu aspecte ale jurisprudenței internaționale a fost subiectul studiului propus, doar că fără a conștientiza această legătură și interdependență între instituțiile enumerate și analizate, este dificil de a ne crea o impresie adecvată și corectă despre importanța și valoarea conceptului securității umane din punct de vedere al dreptului internațional la etapa actuală, în condițiile în care numărul țărilor afectate de crize, conflicte etc. este cu regret, în permanentă creștere.

SECURITATEA FINANCIARĂ — COMPONENTĂ FUNDAMENTALĂ A SECURITĂȚII NAȚIONALE

Alexandr CAUIA, doctor în drept, conferențiar universitar (ORCID: 0000-0002-1952-5734)

FINANCIAL SECURITY — FUNDAMENTAL ELEMENT OF NATIONAL SECURITY

The financial security turns out to be the most important element of the economic security especially, and the national security generally. As the specialty literature and the legislation in force do not provide a unanimously acceptable definition for the financial security phenomenon, we propose to review certain initiatives defining this extremely complex concept in order to identify the constitutive elements and the characteristics of the state's financial security. This paper analyzes the essence and the typology of internal and external threats on the national financial system and the defining elements of the concept and the strategy ensuring the financial security as efficient judicial mechanisms and tools in preventing and combating the threats and the risks related to the state's financial security.

Key words: economic security, financial security, internal and external threats, concept of financial security, strategy of financial security.

Securitatea financiară se dovedește a fi cel mai important element al securității economice în special și al securității naționale în general. Datorită faptului că literatura de specialitate și legislația în vigoare nu furnizează o definiție unanim acceptabilă pentru fenomenul de securitate financiară, ne propunem să trecem în revistă unele inițiative de definire a acestui concept extreme de complex, în vederea identificării elementelor constitutive și caracteristicilor securității financiare a statului. De asemenea în textul prezentului articol sunt analizate esența și tipologia amenințărilor interne și externe asupra unui sistem financiar național și elementele definitorii ale concepției și strategiilor de asigurare a securității financiare drept mecanisme și instrumente juridice eficiente de prevenire și combatere a amenințărilor și riscurilor la adresa securității financiare a statului.

Cuvinte-cheie: securitate economică, securitate financiară, amenințări interne și externe, concepția securității financiare, strategia securității financiare.

Securitatea economică este o categorie multidimensională și complexă. Cele mai frecvente forme de manifestare a acesteia sunt: securitatea resurselor naturale, energetică, alimentară, științifico-inovațională, tehnologică, securitatea relațiilor economice externe și cea financiară.

În literatura științifică modernă, putem găsi mai multe abordări ale definirii conceptelor de „securitate economică“, „securitatea financiară“ și principala contribuție la stabilirea esenței acestui fenomen o fac economiștii, sociologii, filosofii. Cu rare excepții, reprezentanții comunității juridice practice nu participă la acest proces.

Drept urmare, știința juridică nu are o definiție general acceptată a conceptului de „securitate financiară“.

Astfel, economiștii consideră uneori securitatea financiară atât „drept principala condiție a capacității statului de a desfășura o politică financiară și economică independentă în conformitate cu interesele sale naționale“, cât și „drept stare a economiei, care asigură formarea fluxurilor financiare pozitive ale statului în volumele necesare îndeplinirii sarcinilor și funcțiilor sale.“¹

Adesea se încearcă să se prezinte securitatea financiară prin intermediul imperativului de asigurare a dezvoltării sistemului financiar. În special, B. V. Gubin propune următoarea definiție pentru discuții științifice: „Securitatea financiară asigură o astfel de dezvoltare a sistemului financiar și a relațiilor și proceselor financiare din economie, care creează condițiile financiare necesare pentru stabilitatea socio-economică și financiară a dezvoltării țării, integritatea și unitatea sistemului financiar (inclusiv sistemele: monetar, bugetar, fiscal, de credit și valutar), depășirea cu succes a amenințărilor interne și externe în sfera financiară“.²

Cercetările disponibile în acest domeniu sunt în mod clar insuficiente. În literatura de specialitate lipsește o definiție sistemică și unanim acceptată a conceptului de „securitate financiară“, criteriile sale nu au fost stabilite pentru a „defini concret și accesibil acest aspect pentru fiecare subiect al securității“,³ nu au fost analizate specificul și compoziția amenințărilor, categoriile inițiale și mecanismele eficiente de utilizare a instrumentelor financiare.

Una dintre cele mai importante componente ale securității economice este securitatea financiară. Este practic imposibil să rezolvi oricare dintre problemele cu care se confruntă statul fără a asigura securitatea financiară.⁴

Spre deosebire de conceptele de securitate, securitate națională și economică, nu s-a acordat suficientă atenție cercetării plene a categoriei de „securitate financiară“. În opinia autorului I.V. Boroduško, „anume securitatea financiară este unul dintre cele mai puțin dezvoltate și controversate aspecte ale securității economice. În literatura de specialitate, sunt prezentate o serie de definiții ale conceptului de securitate financiară, dar nu există o singură interpretare general acceptată a acestei categorii științifice și nici prevederile legale nu formulează conceptul de securitate financiară.“⁵

1 Бурцев В.В. *Государственный финансовый контроль финансовой безопасности*. В: Аудиторские ведомости. 2001. № 9, с. 18.

2 Сенчагов В. К. *Экономическая безопасность России: (Общий курс)*, Москва: Дело, 2005, с. 312.

3 Баранов В. М. *Законодательное определение понятия «экономическая безопасность государства» и современные проблемы ее правового регулирования. Экономическая безопасность России: политические ориентиры, законодательные приоритеты, практика обеспечения*. В: Вестник Нижегородской академии МВД России. 2001. № 1, с. 15.

4 Трандафил А.К. *Финансовая безопасность государства в условиях глобализации*. В: Культура народов Причерноморья, 2001, № 16, с. 97.

5 Бородушко И.В. *Налоговая безопасность: понятие и сущность*. В: Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России. 2010. № 2 (46), с. 108.

În spațiul post-sovietic, categoria „securitate financiară“ nu a fost abordată suficient de cuprinzător. În epoca sovietică, problemele de securitate erau luate în considerare în principal în legătură cu activitatea economică externă sau cu infracțiunile economice. În plus, studiile efectuate au fost caracterizate printr-o abordare întâmplătoare, selectivă și dezechilibrată a anumitor aspecte ale problemei.

Securitatea financiară se caracterizează prin interdependență și interacțiunea strânsă a componentelor sale. Prin urmare, deficiențele și erorile în menținerea unor parametri de securitate financiară îi afectează imediat pe alții.⁶

Într-o economie mondială turbulentă, securitatea financiară a țării este o garanție a dezvoltării sale socio-economice. Securitatea financiară ar trebui înțeleasă ca un astfel de nivel de autosuficiență și stabilitate a sistemului financiar național, în care statul are capacitatea de a răspunde în mod adecvat la amenințările interne și externe și de a realiza o politică economică independentă pentru a proteja interesele vitale ale individului, societății și statului în sfera financiară.⁷

Conceptul de securitate financiară ar trebui să includă obiectivele și scopurile prioritare de asigurare a securității, modalitățile și metodele de realizare a acesteia, care ar reflecta în mod adecvat rolul finanțelor în dezvoltarea socio-economică modernă a statului. O politică de securitate financiară bazată pe conceptul de securitate financiară ar trebui să conțină:

- crearea unui cadru juridic în domeniul securității financiare;
- un plan de acțiune al puterii executive care vizează îmbunătățirea structurii organelor de stat relevante;
- un program și un plan pentru punerea în aplicare a practicii juridice în domeniul securității financiare.

Securitatea financiară este privită din diferite unghiuri, în special:

- *din punctul de vedere al abordării funcționale a resurselor*, securitatea financiară este protecția intereselor financiare ale entităților comerciale la toate nivelurile relațiilor financiare prin asigurarea cu resurse financiare suficiente a întreprinderilor, organizațiilor și instituțiilor, regiunilor, sectoarelor economiei de stat pentru a-și satisface nevoile și obligațiile;
- *din punct de vedere static*, securitatea financiară este o stare de fapt care se caracterizează prin stabilitatea sistemelor financiar, monetar-valutar, bancar, bugetar, de impozitare, investițional, vamal și depozitar care se manifestă prin rezistența la influențele negative interne și externe, capacitatea de a preveni expansiunea financiară externă, de a asigura funcționarea eficientă a sistemului economic național și creșterea economică;
- în *sensul reglementării normative*, securitatea financiară prevede crearea unor astfel de condiții de funcționare a sistemului financiar, în care, în primul

6 Трандафил А.К. *Финансовая безопасность государства в условиях глобализации*. В: Культура народов Причерноморья, 2001, № 16, с. 98.

7 Кайгородцев А.А. *Некоторые аспекты обеспечения финансовой безопасности России*. В: Теоретическая экономика, №1, 2019 с. 67.

rând, nu există practic nicio oportunitate de a direcționa fluxurile financiare în sferele nereglementate de actele legislative în vigoare și, în al doilea rând, diminuarea pînă la minimum a oportunității de utilizare a fluxurilor financiare în scopuri ilegale.⁸

Relevanța acestui subiect este dată de fenomenele de criză din economia mondială și națională, generate, în primul rând, de criza din sfera financiară. În condițiile crizei se manifestă cel mai clar toate problemele existente în stat: economice, politice, juridice etc., generate de deficiențele sistemului pentru asigurarea celei mai importante direcții de securitate națională -securitatea financiară.

În astfel de perioade, autoritățile ar trebui să acorde o importanță deosebită securității statului, a organizațiilor și a cetățenilor, să dezvolte instrumente eficiente pentru a elimina amenințările emergente sau pentru a atenua consecințele acestora.

Securitatea financiară este un concept care include un set de măsuri, metode și mijloace pentru a proteja interesele economice ale statului la nivel macro, structurile corporative, activități financiare ale entităților de afaceri la nivel micro. La nivel macro, securitatea financiară este capacitatea statului în timp de pace și în situații de urgență de a răspunde în mod adecvat la impacturile financiare negative interne și externe.⁹

Cea mai scurtă definiție a acestui concept este prezentată de A. V. Kolosov: „... abilitatea de menținere și dezvoltare a potențialului financiar, asigurarea independenței și stabilității finanțelor publice”.¹⁰

Astfel, securitatea financiară constă în:

- apărarea intereselor financiare la toate nivelurile relațiilor financiare;
- prezența unui anumit nivel de independență, stabilitate și reziliență a sistemului financiar al țării în contextual influenței factorilor destabilizatori interni și externi care amenință securitatea financiară;
- capacitatea sistemului financiar al statului de a asigura funcționarea eficientă a sistemului economic național și creștere economică constantă.¹¹

Securitatea financiară a statului include: securitate bugetară, securitate fiscală, securitatea sistemului bancar și de credit, securitatea circulației financiare și monetare, securitatea investițiilor, asigurarea stabilității inflației și prețurilor, securitatea pieței de asigurări și a burselor, securitatea valutară.

8 Каранина Е.В. *Финансовая безопасность (на уровне государства, региона, организации, личности)*. Киров: ФГБОУ ВО «ВятГУ», 2015, с.11.

9 Клоков Е. А. *Финансовая безопасность государства: сущность и современные угрозы*. В: Научный вестник Омской академии МВД России № 2(37), 2010, с. 44.

10 Колосов А. В. *Обеспечение экономической безопасности хозяйствующих субъектов: методологические подходы. Экономическая безопасность России: политические ориентиры, законодательные приоритеты, практика обеспечения*. В: Вестник Нижегородской академии МВД России. 2003. № 3, с. 25.

11 Каранина Е.В. *Финансовая безопасность (на уровне государства, региона, организации, личности)*. Киров: ФГБОУ ВО «ВятГУ», 2015. — 239, с. 11

Toate elementele (tipurile) de securitate financiară sunt interconectate și interdependente între ele și sunt axate pe asigurarea stabilității financiare. Este evident că securitatea financiară poate fi calificată atât drept o stare de fapt, cât și ca proces, adică un sistem pe mai multe niveluri și, în cele din urmă, ca pe o categorie cu mai mulți factori. Dacă caracterizăm subiectele de nivel diferit ale securității financiare, atunci trebuie remarcat faptul că specificul conținutului acestora depinde de caracteristicile intereselor fiecărui element individual.¹²

Securitatea financiară a statului este principala condiție pentru a asigura statului capacitatea de a desfășura activități financiare independente și politici economice în conformitate cu interesele și legislația sa națională. Securitatea financiară a statului constă în capacitatea de a:

- asigura sustenabilitatea și stabilitatea dezvoltării economice a statului, a sistemului de plăți și decontări și a principalilor parametri economici;
- neutraliza impactul crizelor financiare globale și acțiunile deliberate ale actorilor globali (state, corporații transnaționale etc.) și/sau ale subiecților tenebri sau cu reputație dubioasă (clanuri și structuri corporative, mafiote etc.) asupra sistemului economic și socio-politic național;
- preveni exodul de capital pe scară largă peste hotare și „fugă de capital“ din sectorul real al economiei;
- preveni conflictele între autoritățile de la diferite niveluri cu privire la distribuirea și utilizarea resurselor sistemului bugetar național;
- utiliza fonduri din împrumuturi străine atrase în economia țării cât mai optim posibil;
- preveni infracțiunile și contravențiile prin care se încalcă raporturile juridice financiare (inclusiv legalizarea — spălarea — veniturilor din infracțiuni).

Sistemul financiar trebuie să aibă o anumită marjă de siguranță pentru circumstanțe neprevăzute și extraordinare, astfel încât organismele de stat să poată răspunde rapid și prompt la apariția amenințărilor și să neutralizeze factorii ce le generează în scopul prevenirii potențialelor pierderi socio-economice.¹³

Securitatea financiară este o condiție prealabilă pentru o funcționare durabilă a sistemului financiar al țării, în care este posibil să se prevină:

- apariția unei crize financiare;
- distrugerea fluxurilor financiare;
- eșecuri în furnizarea de resurse financiare principalilor participanți la activitatea economică;
- încălcarea stabilității circulației monetare.¹⁴

12 Каранина Е.В. *Финансовая безопасность (на уровне государства, региона, организации, личности)*. Киров: ФГБОУ ВО «ВятГУ», 2015, с. 16.

13 *Idem*, с. 12.

14 Косов М.Е. *Финансовая система и безопасность экономики России в условиях санкций*. В: Вестник экономической безопасности, 2016. № 6, с. 211-222.

Crearea unui sistem eficient de securitate financiară prevede stabilirea unei definiții clare și sistematizarea surselor de potențiale amenințări într-o anumită zonă, precum și resursele disponibile și necesare pentru neutralizarea acestora.

Importanța clasificării amenințărilor la adresa securității financiare constă în necesitatea de a evalua situația, aspectele și tendințele negative existente în dezvoltarea lor, de a grupa acțiunile negative și pozitive ale factorilor și, pe această bază, de a elabora recomandări solide pentru luarea deciziilor specifice. Dificultatea identificării clare a surselor unei potențiale amenințări la adresa securității financiare se datorează faptului că același factor este perceput absolut diferit din punctul de vedere al unui individ, al unui grup de persoane, al entităților economice, al formațiunilor politice, al statului și al societății în ansamblu.

Protecția securității financiare a subiecților de diferite niveluri poate fi realizată de reprezentanți ai autorităților legislative, executive și judiciare, diferitelor partide, organizații și mișcări civice, structuri de afaceri specializate și mass-media. Banca Națională ar trebui să joace un rol special în asigurarea securității financiare a statului, deoarece îi este încredințată, în primul rând, sarcina de a dezvolta și implementa politica monetară a statului, precum și modalitățile de a menține un nivel sigur de funcționare a sistemului bancar intern.¹⁵

Amenințările la adresa securității financiare sunt fenomene și procese care:

- au un impact negativ asupra sistemului financiar al țării;
- destabilizează situația socio-economică;
- împiedică realizarea intereselor economice ale individului, societății și statului.¹⁶

Amenințările la adresa securității financiare a statului nu sunt doar circumstanțe cauzate de motive economice obiective, ci și acțiuni (inacțiuni) care încalcă regulile dreptului financiar. Dezavantajul pentru asigurarea eficienței a securității financiare a statului este lipsa reglementării juridice a categoriei „amenințărilor la adresa securității financiare a statului” și a listei acestor amenințări. Pentru a elimina această deficiență, este necesară o activitate legislativă extinsă, iar consolidarea conceptului de „amenințări la adresa securității financiare a statului” într-un act legislativ pare a fi cel mai bun instrument posibil.

Lista amenințărilor la adresa securității financiare a statului poate fi indicată în documentele de natură temporară, întrucât odată cu schimbarea situației economice din lume, compoziția amenințărilor este supusă unei actualizări periodice.¹⁷

La moment, se pot distinge două grupuri principale de amenințări: interne și externe.

15 Трандафил А.К. *Финансовая безопасность государства в условиях глобализации* // Культура народов Причерноморья, 2001, № 16, с. 99.

16 Кайгородцев А.А. *Некоторые аспекты обеспечения финансовой безопасности России*. В: Теоретическая экономика, №1, 2019, с. 68.

17 Долматова Н. Г. *Угрозы финансовой безопасности государства*. В: Финансовое право, № 1, 2017, с. 37

Amenințări interne:

- caracterul prelungit al crizei economice, ieșirea din acesta, prezența condițiilor prealabile pentru alte explozii în dezvoltarea acesteia;
- reducerea resurselor în sfera financiară și de credit pentru ieșirea din criza economică și implementarea cu succes a reformelor ulterioare;
- nivelul scăzut de orientare socială a economiei, scăderea capacității populației de a plăti;
- criminalizarea relațiilor economice, creșterea criminalității economice, corupția.¹⁸

În textul proiectului Strategiei Naționale de Securitate sunt modelate eventualele riscuri interne asupra securității financiare a Republicii Moldova. Instabilitatea și procesele curente din sistemul financiar-bancar constituie premise de insecuritate financiar-bancară și, totodată, amenințări pentru economia națională.

Toate acestea se manifestă prin:

- 1) acționare netransparentă pe piața bancară și de asigurări;
- 2) favorizare a deturnărilor de mijloace financiare din instituțiile bancare, prin generarea creditelor neperformante;
- 3) prejudiciere și derutare a mediului de afaceri, iar în consecință generarea unei instabilități economice și social-politice în țară;
- 4) operațiuni suspecte derulate prin intermediul băncilor comerciale ce prezintă indicii temeinice de „spălare” a banilor.

Amenințările asupra sectorului financiar-bancar se manifestă, de asemenea, prin tranzacții dubioase cu acțiunile instituțiilor bancare, prin influența negativă a sectorului bancar din regiunea transnistreană.¹⁹

Amenințări externe:

Pierderea pozițiilor economice externe în urma presiunii create de concurenții străini pe piețele externe și impunerea de sancțiuni economice;

- participarea inegală la structurile internaționale de reglementare financiară și de credit;
- creșterea datoriei financiare externe și în consecință, dependența față de împrumuturile externe;
- valorizarea ridicată a sistemului bancar etc.²⁰

În proiectul Strategiei Naționale a Republicii Moldova la acest aspect putem constata următoarele: Influența externă asupra economiei și pieței financiar-bancare, asupra ramurilor de producere, infrastructurilor critice, conservarea proceselor de

18 Каранина Е.В. *Финансовая безопасность (на уровне государства, региона, организации, личности)*. Киров: ФГБОУ ВО «ВятГУ», 2015, с. 21

19 Proiectul Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova [on line] <http://www.presedinte.md/app/webroot/proiecte/SSN16.pdf> (accesat 03.06.2020), p. 8

20 Каранина Е.В. *Финансовая безопасность (на уровне государства, региона, организации, личности)*. Киров: ФГБОУ ВО «ВятГУ», 2015. — 239 с. 21

modernizare a acestora s-a materializat activ în ultimii ani și comportă consecințe pe toate dimensiunile securității naționale.²¹

Conceptul de „măsuri financiare de securitate“ nu este identic cu conceptul „măsuri de securitate financiară“. Diferențierea acestor concepte poate fi realizată în baza mai multor criterii:

- în primul rând, măsurile de securitate financiară pot fi atât reguli de securitate financiară, cât și sancțiuni de securitate financiară, în timp ce măsurile financiare de securitate sunt doar sancțiuni de securitate;
- în al doilea rând, spre deosebire de măsurile financiare de securitate care sunt doar de natură materială, măsurile de securitate financiară pot fi atât de natură materială cât și imaterială (de exemplu, un avertisment cu privire la execuția necorespunzătoare a procesului bugetar);
- în al treilea rând, măsurile financiare de securitate vizează reglementarea doar a anumitor relații, iar măsurile de securitate financiară pot fi luate în procesul de reglementare a oricărei relații (de exemplu, confiscarea bunurilor ca măsură de securitate financiară, poate fi aplicat și în legătură cu bunurile obținute ca urmare a infracțiunilor care încalcă alte relații decât relațiile entităților economice în procesul operațiunilor de distribuție, redistribuire și utilizare a resurselor financiare).²²

Mizând pe clasificarea propusă de N.V. Shchedrin,²³ măsurile de securitate financiară pot fi împărțite în reguli de securitate financiară și măsuri financiare de securitate, care pot fi prevăzute într-un act normativ sau în acte normative diferite (chiar și în acte normative care reglementează diferite ramuri ale dreptului).²⁴

Algoritmul pentru alegerea unei soluții de prognoză ca parte integrantă a etapei de bază a previziunilor legale în domeniul asigurării securității economice a statului constă din următoarele etape:

a) determinarea problemei ce urmează a fi rezolvată — în această etapă, se formulează problema de rezolvat, se determină blocul relațiilor din domeniul asigurării securității economice a statului care este influențat de această problemă, se justifică necesitatea intervenției de reglementare a statului în sfera economică, se formează un scenariu de bază al dezvoltării evenimentelor în caz de absență a intervenției de reglementare (la formarea scenariului de bază, sunt luate în considerare riscurile posibile (inclusiv probabilitatea apariției acestora, precum și grupurile de persoane care vor fi afectate de consecințele negative ale riscurilor realizate) și incertitudi-

21 Proiectul Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova [on line] <http://www.presedinte.md/app/webroot/proiecte/SSN16.pdf> (accesat 03.06.2020), p.10

22 Моргун О.В. *Понятие и основные особенности мер финансовой безопасности*. В: Правовое обеспечение национальной безопасности с. 238-239.

23 Щедрин Н.В. *Концептуально-теоретические основы правового регулирования и применения мер безопасности*. Красноярск: СФУ, 2010. с. 262-263.

24 Моргун О.В. *Понятие и основные особенности мер финансовой безопасности*. В: Правовое обеспечение национальной безопасности. с. 239

nea indicatorilor de care depinde dezvoltarea scenariului, o gamă largă de condiții și factori, inclusiv cei deja existenți, măsuri de reglementare de stat și eficacitatea acestora, prognoze de dezvoltare socio-economică, tendințe existente);

b) stabilirea obiectivelor intervenției de reglementare juridică — în această etapă este necesar să se determine obiectivele generale, speciale (legate de domeniile individuale de soluționare a problemei) și tehnice (concretizarea realizării obiectivelor speciale și direct legate de indicatorii selectați ai impactului de reglementare) ale intervenției de reglementare în sfera economică;

c) determinarea listei de modalități posibile de rezolvare a problemei — în această etapă, este luată în considerare posibilitatea rezolvării problemei prin utilizarea unor forme de asigurare a unei implementări mai eficiente a măsurilor de reglementare existente, sunt determinate alte soluții posibile ale problemei. Lista eventualelor forme de răspuns la problemă este restrânsă pe baza unui număr de criterii, inclusiv:

- modelarea, adică abținerea de la impactul care este în mod clar disproporționat față de amploarea problemei;
- eficacitate (rentabilitatea, adică excluderea opțiunilor care necesită costuri disproporționat de mari);
- legalitate (precum și dacă organul de stat responsabil dispune de competențele necesare);

d) determinarea listei consecințelor pozitive și negative pentru diferitele moduri de soluționare a problemei (evaluarea lor calitativă și cantitativă (monetară)) — consecințele impactului de reglementare sunt determinate pe baza scenariului stabilit și diferențiate în: pozitive și negative, directe și indirecte, așteptate și neașteptate, probabile și puțin probabile, pe termen scurt, pe termen mediu și pe termen lung, micro și macro-rezultate etc.;

e) selectarea celei mai eficiente soluții la problemă — drept cele mai generale criterii, de regulă, se utilizează indicatori de eficacitatea, eficiența costurilor și respectarea obiectivelor strategice și a priorităților politicii de stat.

Indicatorii de securitate financiară sunt: soldul bugetului de stat, nivelul datoriei publice externe și interne ca procent din PIB, deficitul balanței de plăți, nivelul activității investiționale, nivelul de monetizare a economiei, rata inflației, stabilitatea monedei naționale, volumul rezervelor internaționale ale Băncii Naționale, exodul de capital din țară, starea sistemului bancar.²⁵

Prognoza legală în domeniul asigurării securității economice a statului este o combinație a următoarelor tipuri de previziuni:

- după obiect — starea securității economice (tipurile sale individuale) sau subiecți;

25 Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года. Утверждена Указом Президента Российской Федерации от 12 мая 2009 г. № 537 [on line] http://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents//asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/294430 (accesat 10.06.2020).

- în orientare — în dinamică, bazată pe o continuare condiționată în viitor a stării de securitate economică, și statică, bazată pe repere prestabilite;
- în funcție de stadiul implementării proiectului de act juridic de reglementare — preliminar, efectuat înainte de acceptarea riscului (fixarea juridică a riscului); operațional (studiul riscului în timpul implementării proiectului); ulterior, efectuat pe baza analizei practicilor de aplicare a legii într-o anumită perioadă;
- în funcție de etapele de timp acoperite — pe termen scurt (tactic — până la 1 an), pe termen mediu (strategic — de la 1 la 5 ani) și pe termen lung (prospectiv — de la 5 la 15 ani).²⁶

Strategia de securitate financiară ar trebui să se concentreze asupra dezvoltării și implementării consecvente a măsurilor pentru consolidarea și dezvoltarea proceselor pozitive și depășirea tendințelor negative în domeniul relațiilor financiare, obiectivele imediate și pe termen lung ale acestei strategii și mecanismele pentru implementarea acesteia trebuie să fie determinate. În același timp, strategia de securitate financiară a statului și politica economică a statului sunt strâns interconectate și interacționează.

Strategia de securitate financiară ar trebui să includă cel puțin:

- determinarea criteriilor și parametrilor (cantitativi și calitativi) ai sistemului financiar care îndeplinesc cerințele de securitate financiară;
- dezvoltarea de mecanisme și măsuri pentru identificarea amenințărilor și a generatorilor acestora;
- caracteristicile zonelor de manifestare a acestora (zone de localizare a amenințărilor);
- stabilirea principalelor subiecte ale amenințărilor, mecanismele de funcționare a acestora și a impactului acestora asupra sistemelor economic și socio-politic la nivel național;
- determinarea obiectelor, articolelor, parametrilor, precum și metodologia de control, factori de prognoză care determină apariția amenințărilor la adresa securității financiare, efectuarea de cercetări pentru identificarea tendințelor și oportunităților pentru anihilarea sursei și fluxului de amenințări;
- organizarea unui sistem adecvat de organisme de control financiar de stat;
- formarea mecanismelor și măsurilor de politică financiară și economică, neutralizând sau atenuând impactul factorilor negativi.²⁷

Astfel, putem constata cu certitudine faptul că rolul și locul expertizei juridice în domeniul identificării mecanismelor și instrumentelor eficiente de realizare și garantare a securității economice și a celei financiare a statului în general și a Republicii Moldova în special este unul crucial.

26 Денисевич, А. В. *Теоретико-прикладные основы правового регулирования обеспечения экономической безопасности Республики Беларусь*. Минск: Ин-т нац. безопасности Респ. Беларусь, 2014. — 216 с. 196-197

27 Трандафил А.К. *Финансовая безопасность государства в условиях глобализации*. В: *Культура народов Причерноморья*, 2001, № 16, с. 99.

Toate elementele unei politici, concepții, strategii, plan de acțiuni conțin în sine aspect care pot fi medelate, generate și asigurate de a fi respectate, doar sub rezerva prezenței consistente a inițiativei și expertizei juridice pe lângă cele economico-financiare alături de care ar trebui să formeze un sistem bine încheiat de organe competente și o rețea de specialiști consacrați care să contribuie decisiv la prevenirea și combaterea amenințărilor și pericolelor asupra securității financiare a Republicii Moldova.

Este inerent necesar ca în cei mai proximi termeni să fie elaborate și adoptate documentele structural ale domeniului securității economice și a celei financiare care ar servi drept platformă atât normativă cât și regulatorie pentru toate subiectele vizate și pentru sistemul de stat.

Modelarea și adoptarea unei politici și a unei concepții în domeniul securității financiare a statului, reglementarea juridică a scopurilor, obiectivelor și sarcinilor în domeniul securității financiare care ar fi reflectate în conținutul unei strategii, adoptarea unui plan de acțiuni bine stabilite în vederea asigurării securității financiare a statului, determinare prin text de lege a noțiunii, esenței și periodicității de revizuire a riscurilor și amenințărilor la adresa securității financiare a Republicii Moldova, descrierea exhaustivă a funcțiilor și competențelor organelor de stat în cadrul acestui segment specific și regulilor de cooperare și colaborare dintre acestea, prospectarea eventualelor scenarii pentru situațiile de criză constituie prioritățile determinante ale domeniului, iar tergiversarea realizării acestor sarcini și reglementarea indirectă sau post-factum ale aspectelor de securitate financiare ar putea să afecteze esențial negativ capacitatea sistemului național de asigurare a securității Republicii Moldova în contextul realităților cotidiene unde viteza și capacitatea de reacție a elementelor financiare se dovedesc a fi cele mai importante caracteristici calitative și cantitative ale capacității de intervenție a statului în vederea prevenirii sau combaterii riscurilor și amenințărilor la adresa securității statului în general și a securității economice în special.

NATURA JURIDICĂ A NORMELOR IMPERATIVE ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL

Vitalie GAMURARI, doctor în drept, conferențiar universitar (ORCID: 0000-0003-3634-8554)

Aliona CIGULEA, doctorandă, USEM (ORCID: 0000-0002-3987-822X)

THE LEGAL NATURE OF THE IMPERATIVE NORMS IN INTERNATIONAL LAW

The process of codification of international law is unimaginable outside the recognition of the imperative nature of certain rules, including in the light of the effects produced by them in relation to subjects of international law, especially the states. However, such an approach has found its reflection not only in the theory of international law, but also in international jurisprudence, whether it is about courts with a universal vocation or specialized.

Key words: *jus cogens, erga omnes, imperative norm, treaty, jurisprudence, public order.*

Procesul de codificare al dreptului internațional este inimaginabil în afara recunoașterii caracterului imperativ al unor norme, inclusiv în lumina efectelor produse de acestea în raport cu subiectele de drept internațional, în special statele. Or, o astfel de abordare și-a găsit reflectarea nu doar în teoria dreptului internațional, dar și în jurisprudența internațională, fie că este vorba despre instanțe cu vocație universală, fie specializate.

Cuvinte-cheie: *jus cogens, erga omnes, normă imperativă, tratat, jurisprudență, ordine publică.*

Introducere

Ideea unui drept imperativ care s-ar impune statelor este una care a fost reflectată de marii cercetători în domeniul dreptului internațional, începând de la argumente de ordin teologic și terminând cu argumentarea prin intermediul jurisprudenței internaționale. Pornim de la faptul că unii autori susțin că deja în dreptul roman bunele obiceiuri și ordinea publică limita actul de voință ale subiectelor de drept, fără ca careva derogare să fie posibilă.¹ Hugo Grotius la fel operează o distincție dintre un drept obligatoriu și un drept voluntar, în timp ce Vattel evocă în același timp un drept al popoarelor natural sau necesar și un drept voluntar.² Mai târziu, anume în lucrările Comisiei de Drept Internațional, acest concept a fost luat în considerație, la început cu Hersch Lauterpacht, care invoca existența „principiilor superioare de drept internațional care pot fi considerate ca fiind principiile ordinii internaționale publice”, apoi cu Gerald Fitzmaurice, care în 1958 utilizează termenul *jus cogens* pentru prima dată.³

1 Gómez Robledo A. *Le ius cogens international : sa genèse, sa nature, ses fonctions*. In : Recueil des cours de l'Académie de droit international de la Haye. Vol. 172, 1981, p. 19-21.

2 Idem, p. 28-30.

3 Suy Erik. *Article 53 — Convention de 1969*. In : Les Conventions de Vienne sur le droit des traités : commentaire article par article. Sous la direction de O. Corten et P. Klein. Bruxelles : Bruyant. 2006, p. 1906-1910.

Convenția de la Viena din 1969 privind dreptul tratatelor descrie expres conceptul *jus cogens* în articolul 53:

„Este nul orice tratat care, în momentul încheierii sale, este în conflict cu o normă imperativă a dreptului internațional general. În sensul prezentei Convenții, o normă a dreptului internațional general este o normă acceptată și recunoscută de comunitatea internațională a statelor în ansamblul ei, drept normă de la care nu este permisă nici o derogare și care nu poate fi modificată decât printr-o nouă normă a dreptului internațional general având același caracter”.

Din punct de vedere material, aceasta înseamnă că statele sunt supuse normelor imperative ce reglementează comunitatea internațională în ansamblul său și că orice convenție ce contravine acestor norme este lovită de nulitate absolută.⁴ Între timp, definiția *jus cogens* formulată în Convenția de la Viena, a lăsat să planeze careva dubii în raport cu conținutul și aplicarea sa, Comisia de Drept Internațional fiind nevoită să dea o listă care să aibă cel puțin indicativele acelor norme *jus cogens*.⁵ Acest fapt, cumulat de anumite rezerve privind forța tratatelor, urmată de integrarea acestor concepte, explică reticența pe care au avut-o unele state, în special Franța, la ratificarea Convenției de la Viena.⁶

În mod progresiv, un alt efect a fost atribuit conceptului, este vorba despre efectul ierarhic superior al normelor *jus cogens*.⁷ Fiind vorba despre o dezbatere științifică, evident că sunt și cei care se opun acestui concept. Este și logic, în mod normal, statele se opun unei supremații a normelor de drept internațional în raport cu obligațiile sale asumate în mod expres în baza dreptului internațional. Să ne amintim de adepții teoriei moniste a „școlii germane” până la Primul Război Mondial și în perioada interbelică, astfel asigurând argumentarea științifică a politicii expansioniste a Germaniei la acea perioadă. Totuși, cert este că *jus cogens* face ecoul valorilor fundamentale și superioare în cadrul comunității internaționale. Exemplul frecvent citat este cel al crimelor internaționale, recunoscute unanim ca *jus cogens*, în timp ce ele sunt susceptibile să amenințe pacea și securitatea umanității și deoarece ele șochează conștiința umană.⁸ Între timp, în majoritatea cazurilor, statele nu se văd gata în mod real să impună normele *jus cogens*. Cităm pentru a ilustra a propos, interdicția de

4 Voeffray François. *Lactio popularis ou la défense de l'intérêt collectif devant les juridictions internationales*. Collection International. Genève. Graduate Institute Publications. 2004, p. 239 [on-line] <https://books.openedition.org/iheid/1185> (consultat la 16.05.2020).

5 Dupuy Peirre-Marie. *L'unité de l'ordre juridique international*. In : Recueil des cours de l'Académie de droit international de la Haye. Vol. 297, 2002, p. 279.

6 Cassese Antonio. *International law*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press. 2005, p. 199-200.

7 Kolb Robert. *Observations sur l'évolution du concept de jus cogens*. In : Revue générale de droit international public. Vol. 113. 2009, p. 841-842

8 Bassiouni M.C. *International crimes: jus cogens and obligation erga omnes*. In: Law and Contemporary Problems. Vol. 59. 1997, p. 69 [on-line] <https://pdfs.semanticscholar.org/0788/2e54db8c2c089dd71df3636fda7dbe7bcb54.pdf> (consultat la 16.05.2020).

recurgere la forță sau respectarea libertăților fundamentale, care sunt două obligații ce se conțin în norme convenționale, cum ar fi cele ale Cartei ONU, document ratificat de toate statele membre a ONU. Este, în egală măsură, admis că originea normei *jus cogens* este cutumiară, ceea ce impune o *opinio juris sive necessitatis* consolidată în sensul acceptării caracterului imperativ al regulii de „comunitatea internațională în ansamblul său”.⁹ În acest sens, notăm că consimțământul necesar nu este cel al tuturor statelor ale comunității internaționale, ci mai degrabă ale componentelor sale principale. Astfel, în viitor, dacă voluntarismul există, el nu este absolut, cu riscul de a contrazice caracterul imperativ al normei. Caracterizând norma *jus cogens*, trebuie să menționăm o lucrare importantă în acest sens, a autorului Joe Verhoeven, „Sur les “Bons” et les “Mauvais” Emplois du jus cogens”, lucrarea citată de fiecare dată practic atunci când este vorba despre normele imperative.¹⁰

Jus cogens: natura și identificarea normelor sale

Jus cogens a prins rădăcini în spiritele juridice în eforia creării Națiunilor Unite, a adoptării Declarației Universale a Drepturilor Omului, a erei de decolonizare instituite și a adoptării celor două Pacte pentru drepturile omului. El apare câte puțin ca o consecință a punerii în aplicare a unui drept obiectiv și cutumiar, oglindă a unei societăți internaționale al cărui:

„noul drept al popoarelor fondat pe interdependența socială cu finalități diferite de cele ale dreptului internațional clasic: armonizarea drepturilor statelor, favorizarea cooperării între ele, crearea unui loc larg pentru interesul general, care vizează în egală măsură favorizarea progresului social și cultural. În sumar, el tinde spre realizarea a ceea ce putem numi justiția socială internațională”.¹¹

Dezvoltarea jurisprudențială și doctrinară în materie de *jus cogens*, precum și recunoașterea în 2001 în Proiectul de Articole privind răspunderea statelor pentru faptele internaționale ilicite,¹² sunt un exemplu în plus al importanței crescânde al *jus cogens* în cadrul dreptului internațional contemporan.

Dreptul internațional general face referință la o majoritatea de state care presupune universalitatea.¹³ Important este ca o majoritate, chiar dacă creează impresia că sunt

9 Kolb Robert, op. cit., p. 844.

10 Verhoeven Joe. *Sur les “Bons” et les “Mauvais” Emplois du jus cogens*. In : Anuário brasileiro de direito internacional, v. 1, 2008, p. 133-160 [on-line] https://www.oas.org/dil/esp/XXXVII_Curso_sur_les_bons_Leonardo_Nemer.pdf (consultat la 16.05.2020).

11 CIJ. Spetele privind Africa de Sud-vest (Etiopia c. Africa de Sud și Liberia c. Africa de Sud). Hotărârea din 18 iulie 1966 [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/46/046-19660718-JUD-01-00-FR.pdf> (consultat la 16.05.2020).

12 Proiectul de Articole privind răspunderea statelor pentru faptele internaționale ilicite, adoptat prin rezoluția Adunării Generale a ONU 56/83 din 12.12.2001 [on-line] https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft_articles/9_6_2001.pdf (consultat la 16.05.2020).

13 Gómez Robledo A., op. cit., p. 93.

mai mult de jumătate de state, nu presupune că este vorba despre totalitatea statelor. Există un consens între juriști, conform căruia o normă *jus cogens* se impune chiar și statelor care nu au acceptat termenii, testul constând în a determina dacă „componentele esențiale” ale comunității internaționale au acceptat caracterul imperativ al normei.¹⁴ Cutuma apare în acest sens ca un vehicul mai puțin vulnerabil în fața dictatului voluntarist etatic; ea corespunde mai bine frazei „to the genuine needs of the international community”.¹⁵

Ce este în plus, definiția normei imperative, care prevede că ea „este acceptată și recunoscută de comunitatea internațională a statelor în ansamblul său (the call for positive validation of peremptory norms through the „acceptance” and „recognition”)...”, devine între timp „comunitatea internațională în ansamblul său”,¹⁶ permite distanțarea de la dezbaterile între pozitiviști și *jus* naturaliști. Într-adevăr, recurgerea la ficțiunea juridică a „comunității internaționale a statelor”,¹⁷ în ceea ce ea incarnează un *coalescing societal consensus*,¹⁸ permite de a depăși exigența consimțământului fiecărui stat la formarea unei noi norme prin recunoașterea originii consensuale a dreptului internațional public.¹⁹

Aceste reguli există deci în interesul comunității internaționale în ansamblul său și retrimite ca consecință la un ansamblu de valori percepute ca fiind fundamentale, or, „protecția este absolut necesară pentru viața și coeziunea comunității”.²⁰ Pe scurt, statele au căutat să introducă în ordinea juridică internațională o ierarhie normativă care s-ar debarasa de formalismul surselor enumerate în articolul 38 al Statutului CIJ, în favoarea unui criteriu material bazat pe preeminența anumitor valori și proprietăți sociale.²¹ Făcând aceasta, consfințirea *jus cogens* în dreptul pozitiv are ca efect introducerea unei ordini publice internaționale, de la care normele constitutive să nu poată avea nici o derogare.²² Unii autori au susținut chiar că *jus cogens* ar antrena constituționalitatea ordinii juridice internaționale.²³ În fine, este privit conținutul normei, dar nu conținutul stabilit *a priori*, ci cel determinat prin importanța atribuită

14 Gaja Giorgio. *Jus Cogens beyond the Vienna Convention*. In: Recueil des cours de l'Académie de droit international de la Haye 172 (1981), p. 283 [on-line] <https://styluscuriarum.files.wordpress.com/2019/08/gaja-jus-cogens-beyond-the-vienna-convention-2.pdf> (consultat la 16.05.2020).

15 Gómez Robledo A., op. cit., p. 96.

16 Proiectul de Articole privind răspunderea statelor pentru faptele internaționale ilicite, art. 40.

17 Dupuy Pierre-Marie, op. cit., p. 276.

18 Bianchi Andrea. Human Rights and the Magics of Jus Cogens. In: The European Journal of International Law. Vol. 19, no. 3, 2008, p. 497 [on-line] <http://www.ejil.org/pdfs/19/3/1625.pdf> (consultat la 16.05.2020).

19 Gaja Giorgio, op. cit., p. 280.

20 Gómez Robledo A., op. cit., p. 93.

21 Dupuy Pierre-Marie, op. cit., p. 281.

22 Idem, p. 282.

23 Tomuschat Christan. *Obligations Arising for States Without or Against their Will*. In : Recueil des cours de l'Académie de droit international de la Haye 241 (1993), p. 195.

de comunitatea internațională, de fiecare dată influențată de circumstanțe istorice, pentru executarea normei, executare de la care nimeni nu se poate îndepărta.²⁴

Aceste circumstanțe istorice, în special unde „comunitatea internațională în ansamblul său [este] de acord pentru a considera că [...] unele reguli nu pot fi supuse modificării prin practica convențională”,²⁵ demonstrează caracterul profund dinamic și evolutiv al *jus cogens*. O normă imperativă de drept internațional nu dobândește caracterul său imperativ decât prin prisma axiologică pe care o apără în cadrul spațio-temporar definit. Recunoaștem în acest sens, că *jus cogens* nu este nici intangibil, nici veșnic, ceea ce permite odată în plus să se distanțeze de doctrina dreptului natural. Dar dacă un astfel de concept al normei imperitive ar putea crea impresia la prima vedere volatila, nimic nu spune că ea nu ar putea fi înlocuită cu o normă care a avut aceeași tratare distinctă (Convenția de la Viena din 1969 privind dreptul tratatelor, art. 64.).

Or, dacă norma imperativă are din start un caracter cutumiar, este adevărat că faptul pre cedează cronologic calificarea legală, însă ea singură rămâne decisivă și nicicând într-o singură uniformitate sau regularitate exterioară de atitudini nu permite de a încheia la normativitate. O astfel de referință la necesitatea de calificare juridică abordează în mod necesar chestiunea instituțiilor comunității internaționale abilitate să vorbească în numele său și să constate în consecință natura imperativă a normelor sale. În alți termeni, cine ar putea elibera realitatea substanțială a *jus cogens*?

Forța este deci de a constata că decentralizarea puterii decizionale a acestei comunități antrenează o creștere a rolului funcției judiciare în identificarea conținutului material al normelor imperitive pentru a evita subiectivismul. Într-adevăr, funcția de bază a judecătorului fiind de a stabili dreptul, ultimul constată și relevă regulile de drept internațional, în special regulile de natură cutumiară. Proba este printre altele, rolul central al CIJ în caz de disensiune privind identificarea unei noi norme imperitive de drept susceptibile de a impune nulitatea unui tratat existent. Așa, putem spune că intervenția judecătorului este în logica instituției dreptului imperativ. Ordinea publică internațională sau internă, presupune prezența unui traducător-interpret ale exigențelor solidarității sociale.²⁶ Organul judiciar principal al ONU, în timp ce constituie unica jurisdicție internațională cu competență generală în dreptul internațional, pare că totul indică să devină gardianul unei ordini publice internaționale.

Într-adevăr, o analiză atentă a jurisprudenței CIJ relevă exemple, că Curtea utilizează pentru a evita tragerea în joc a „normelor-joker”,²⁷ afirmând existența unor valori comune și esențiale pentru a proteja interesele comunității internaționale.

---

24 Gómez Robledo A., op. cit., p. 75.

25 Dupuy Pierre-Marie, op. cit., p. 271.

26 Dupuy Pierre-Marie. *Le juge et la règle générale*. In : *Revue générale de droit international public* 93 (1989), p. 594.

27 Idem, p. 589.

Astfel, „considerație elementare de umanitate”,²⁸ mai mult „absolut în timp de pace ca în timp de război” și „principiile morale cele mai elementare”,²⁹ au o viață juridică internațională autonomă de instrumentul care le-a instituit.³⁰ Printre altele, „fără a căuta abordarea *jus cogens*, dar și mai mult, fără a se pronunța în raport cu acestea”,³¹ Curtea se angajează mai degrabă să atenționeze că statele recunosc natura „fundamentală sau esențială” a principiului interdicției recurgerii la forță,³² ea recunoaște printre altele că unele principii și reguli de drept internațional umanitar sunt „cardinale” sau „intransgresibile”.³³ Inviolabilitatea diplomaților și a ambasadurilor este în egală măsură de natură imperativă.³⁴ Or, trebuie să ținem cont de faptul că *jus cogens* se traduce în engleză ca *the peremptory norms*, aceasta scapă încă o dată de la binecuvântarea judiciară, chiar dacă Curtea are grijă de a reitera că aceste principii se situează la baza unui edificiu juridic cu răbdare constituit de umanitate timp de secole și supravegherea este esențială pentru securitate și existența unei comunități internaționale complexe ca cea de astăzi, care are nevoie ca nicicând de respect constant și scrupulos al regulilor ce dirijează dezvoltarea normală a relațiilor între membrii săi.³⁵

În egală măsură, în opinia Curții, există o „distanțiere esențială” între „obligațiile statelor în raport cu comunitatea internațională în ansamblul său și cele ce iau naștere în raport cu un alt stat în cadrul protecției diplomatice [...]. Văzând importanța drepturilor în cauză, toate statele pot fi considerate ca având un interes juridic ca aceste drepturi să fie protejate, dat fiind că obligațiile respective sunt obligații *erga omnes*”. Clasând norme cum sunt interdicția actelor de genocid și de agresiune, precum și dreptul popoarelor de a dispune de ele însele în categoria obligațiilor *erga omnes*,³⁶

28 CIJ, Speța Strâmtoarea Corfu (Marea Britanie c. Albania). Hotărârea din 15.12.1949 [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/1/001-19491215-JUD-01-00-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

29 CIJ, Avizul consultativ din 28.05.1951 privind Rezervele la Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/12/012-19510528-ADV-01-00-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

30 CIJ, Speța Strâmtoarea Corfu.

31 CIJ, Speța privind platoul continental în Marea Nordului (RF Germania c. Regatul Danemarca și RF Germania c. Regatul Țărilor de Jos). Hotărârea din 20.02.1969 [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/51/051-19690220-JUD-01-00-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

32 CIJ, Speța Activitățile militare și paramilitare în Nicaragua și contra ei (Nicaragua c. SUA). Hotărârea din 27.06.1986, § 190 [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

33 CIJ, Avizul consultativ din 08.07.1996 privind Legalitatea amenințării sau a aplicării armei nucleare [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

34 CIJ, Speța Platformele petroliere (Iran c. SUA). Hotărârea din 06.11.2003 [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/90/090-20031106-JUD-01-00-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

35 Idem, p. 161.

36 CIJ, Speța privind Timorul Oriental (Portugalia c. Australia). Hotărârea din 30.06.1995 [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/84/084-19950630-JUD-01-00-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

Curtea menține aici ambiguitatea fiindcă aceste norme sunt în general recunoscute ca aparținând la domeniul *jus cogens*.³⁷ Este în acest sens frapant că Curtea în Avizul consultativ privind consecințele edificării unui zid în Teritoriul palestinian ocupat, condamnă încălcările comise de Israel cu o terminologie similară, altfel identică celei utilizate de Comisia de Drept Internațional în relația cu „încălcarile grave ale obligațiilor ce decurg din norme imperative de drept internațional general.”³⁸ În concluzie, *to borrow from Samuel Beckett's famous play 'Waiting for Godot', one could say that through all the recent case law of the Court we have been waiting for Godot — jus cogens — to appear but somehow it has never materialized.*³⁹

A trebuit să așteptăm anul 2006 pentru ca Curtea să expună în final în termeni clari expresia *non grata!* În speța privind Activitățile armate pe teritoriul Congo, Curtea susține că o normă imperativă de drept în cazul interdicției genocidului, nu ar fi să constituie în sine o excepție de la principiul conform căruia competența sa se bazează de fiecare dată pe consimțământul părților.⁴⁰ Făcând aceasta, Curtea recunoștea, pe de o parte natura imperativă a interdicției genocidului.⁴¹ Ea refuză, pe de altă parte, că o astfel de normă ar putea pune în risc altfel unul din principiile fundamentale al ordinii juridice internaționale, cel puțin a competenței sale contencioase. Acest raționament nu este fără a reaminti celui privind cazul referitor la mandatul de arest în care Curtea a refuzat să ridice imunitatea ministrului afacerilor de externe al Congo în pofida acuzații de crime contra umanității.⁴²

O analiză atentă a opiniei individuale a Judecătorului Dugard, în speța din 2006, ne deschide mai multe privind rolul axiologic pe care *jus cogens* are menirea să-l joace în interiorul limitelor sistemului judiciar internațional. Astfel, deoarece ele promovează atât principii și politici, normele *jus cogens* trebuie inevitabil să joace un rol preponderent în procesul de alegere judiciară. Ele nu vor putea între timp „refuza [...] o normă de drept internațional general recunoscută și acceptată de comunitatea internațională și care a ghidat Curtea peste 80 de ani”. Aceasta ar însemna pentru judecători „să meargă prea departe”, cu atât mai mult ce această normă, cea a fundamentului consensual al competenței Curții, constituie unul din pilonii fondatori al ordinii juridice internaționale. Iată de ce Curtea în prima speță, a reținut pe bună dreptate că, deoarece ea trebuie să recunoască normele *jus cogens*

37 Andrea Bianchi, op. cit., p. 502.

38 Maia Catherine. *REVUE: Absurdité du jus cogens?* In : MULTIPOL — Réseau d'analyse et d'information sur l'actualité internationale. 29 octobre 2006 [on-line] <http://reseau-multipol.blogspot.com/2006/10/revue-absurdite-du-jus-cogens.html> (consultat la 16.05.2020).

39 Bianchi Andrea, op. cit., p. 502.

40 CIJ, Activitățile armate pe teritoriul Congo (RD Congo c. Rwanda). Hotărârea din 03.02.2006 [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/126/126-20060203-JUD-01-00-FR.pdf> (consultat la 16.05.2020).

41 Idem, § 64.

42 Gamurari V., Barbăneagră A. *Compatibilitatea mandatului de arest internațional în raport cu persoanele ce se bucură de imunități și privilegii: teorie și practică*. În: Avocatul poporului (revista științifico-practică și informativă de drept). № 10-11. 2007, p. 14-17.

și fără îndoială să le invoce în viitor în exercitarea funcțiilor sale judiciare, anumite limite vor trebui impuse rolului normelor *jus cogens*. Pe scurt, *jus cogens* nu ar trebui să măture torul departe de o manieră mecanică asupra pasajului său: o aplicare rigidă a noțiunii ar putea avea un efect negativ de a-l izola de sistemul în care acestea se desfășoară. Or, potențialul *jus cogens* militază în favoarea unei mari flexibilități care permite integrarea sa în sistem, făcând presiune asupra acestuia, astfel ca schimbări graduale să aibă loc.⁴³ Astfel, la fel ca și în cazul umanității pe care o reprezintă, caracterul imperativ „chiar dacă ea se afirmă într-o zi ca o lume și ca reprezentare, ca concept și ca o persoană a dreptului popoarelor, [...] va exercita asupra ordinii juridice internaționale o influență care nu va avea foarte adevărat ca consecință bulversarea subită a structurii, nici de a transforma în mod radical modurile de realizare”.⁴⁴ Raționamentul Judecătorului Dugard, pune deci în evidențiere principala dificultate a aplicării *jus cogens*: cum ar trebui de definit efectele unei ordini publice internaționale fără a bulversa profund și radical structurile sistemului?

Este cel mai probabil deoarece Curtea este organul judiciar principal al Națiunilor Unite și nu poate să-și permită să se impună legislativ pe cheltuielile societăților sale care sunt în același timp „autori” și „destinatari” ai sistemului internațional.⁴⁵ Scurt, Curtea mondială, dat fiind că în mod teoretic totul desemnează pentru a umple această funcție de „traducător-interpret”, se găsește în inima tensiunilor între dreptul la coexistență atașat de la principiul suveranității statelor și dreptul de cooperare, în căutarea unor armonii obiective ale relațiilor statele.⁴⁶ Mai mult, *jus cogens* impune lui însuși aceste rezistențe sistematice și aceste aspirații de coeziune.

Însă dacă CIJ este unica jurisdicție cu o competență generală, ea nu deține nici într-un caz monopolul de realizare a *jus cogens*. Aici decentralizarea instituțiilor internaționale și orizontalitatea raporturilor dintre ele, sunt la fel pentru a asigura securitatea *jus cogens*, ceea ce face după cum se observă, obiectul unei politici judiciare de „autolimitare” în cadrul Curții.⁴⁷ Într-adevăr, jurisdicțiile specializate în materie de drepturi ale omului și de drept internațional penal au adoptat releul unei Curți prea zgârcit de caracter imperativ.

Dacă există un domeniu unde etica, valorile și universalitatea se întrunesc, este cu siguranță dreptul internațional al drepturilor omului. Drept argument este și jurisprudența CIJ, la care ne-am referit anterior, considerațiile elementare de umanitate se raportează cu siguranță la protecția persoanei umane. În acest sens, chiar înaintea adoptării Convenției de la Viena din 1969, Judecătorul Tanaka, în speța privind Africa de Sud-Vest din 1966, afirma:

43 Bianchi Andrea, op. cit., p. 501.

44 Dupuy Pierre-Marie. *Humanité, communauté et efficacité du droit*. In : *Humanité et droit international* — Mélanges René-Jean Dupuy. Paris : Pedone, 1991, p. 134.

45 Maia Catherine, op. cit.

46 A se vedea: Gamurari V., Osmochescu N. *Suveranitatea și dreptul internațional: probleme teoretice și practice actuale*. Chișinău: CEP USM. 2007.

47 Maia Catherine, op. cit.

„în cazul în care trebuie să introducem în dreptul internațional o normă de *jus cogens* (chestiune recent studiată de Comisia de Drept Internațional), ce-și are originea în dreptul imperativ și opoziție la *jus dispositivum* susceptibil de a fi modificat pe calea acordurilor între state, nu există dubii că putem considera dreptul ce reflectă protecția drepturilor omului ca reieșind din *jus cogens*”.⁴⁸

Profesorul René-Jean Dupuy, în calitatea sa de reprezentant al Sfântului Sediu la Conferința diplomatică a Națiunilor Unite asupra dreptului tratatelor, a propus în cadrul acestei reuniuni „principiul supremației drepturilor omului” ca parte componentă a *jus cogens*.⁴⁹ Comisia de Drept Internațional identificase, cu titlu de excepție, drepturile omului ca o categorie susceptibilă de a se regăsi sub acoperirea sa. Câțiva ani mai târziu, Profesorul Roberto Ago recunoștea că „regulile fundamentale de caracter umanitar (interzicerea genocidului, sclavajului, discriminării rasiale, protecția drepturilor esențiale ale persoanei umane în timp de pace și în timp de război),⁵⁰ aparține la nucleul dur al *jus cogens*. Se pare că există la nivel instinctiv o relație de echivalare între drepturile omului și dreptul imperativ.⁵¹ Dreptul internațional al drepturilor omului se situează la crucea căilor, el este incarnarea acestor drepturi obiective în ceea ce ține de faptul că el conferă drepturi persoanei umane și impune obligații corelative statelor, astfel punerea în aplicare este independentă de orice condiție de reciprocitate.

Anume pe acest subiect s-a axat Curtea interamericană pentru drepturile omului, care a elaborat un set de obligații imperative ce ar garanta protecția persoanei umane în orice condiții. Ea a emis primul său aviz consultativ în 1982 — Curtea interamericană a avut ocazia, a avut șansa, să intre în funcție odată cu dezbaterile doctrinale și jurisdicționale care epuizase chestiunea existenței *per se* a *jus cogens*. Instrumentul său constitutiv, Convenția americană privind drepturile omului, este cu toate acestea mai veche, ea se înscrie într-o lungă tradiție juridică pe continentul american în baza căruia „respectarea drepturilor persoanei umane este *alpha* și *omega* al întregului sistem politic. Întregul concept panamerican al vieții politice are pentru ședința o dată profundă pentru om, pentru drepturile individului, în valorile promovate, pentru vigoarea voinței sale și pentru puterea forțelor sale morale, precum și pentru subordonarea statului drepturilor colective. Carta constitutivă a Organizației statelor americane prevede printre altele că „misiunea istorică a Americii este

48 CIJ. Spețele privind Africa de Sud-vest (Etiopia c. Africa de Sud și Liberia c. Africa de Sud). Hotărârea din 18.07.1966.

49 Dupuy René-Jean. *UN Conference on the Law of Treaties*. First Session Vienna, 26 march — 24 May 1968, Official Records, Summary records of the plenary meetings of the Committee of the Whole, p. 258, para. 73-75.

50 Ago Roberto. *Droit des traités à la lumière de la Convention de Vienne*. Recueil des cours de l'Académie de droit international de la Haye 134 (1971). In : Delphine Hayim. *Le concept d'indérogeabilité en droit international : Une analyse fonctionnelle*. Genève, 2012, p. 538 [online] <https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/383349435.pdf> (consultat la 16.05.2020).

51 Bianchi Andrea, op. cit., p. 491.

de a oferi omului un pământ de libertate și un mediu favorabil pentru dezvoltarea deplină a personalității sale și pentru realizarea adevăratelor sale aspirații⁵² și ca consecință, statele „proclamă drepturile fundamentale ale personalității umane fără nici o discriminare de rasă, naționalitate, religie sau gen”.⁵³ Declarația americană a drepturilor și obligațiilor omului, adoptată în același an cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, demonstrează în acest sens că ea reiterează că protecția internațională a drepturilor omului trebuie să servească ghid principal pentru dreptul american în evoluție.

Jurisprudența internațională în materie de jus cogens

Caracterizând jurisprudența până la codificarea dreptului tratatelor, trebuie să luăm în considerație faptul că jurisprudența internațională a făcut probe cu cea mai mare prudență, preferând să facă referință la noțiuni, cum ar fi ordinea publică, principiul superioare, fără a îndrăzni a se plonja. După codificare, a trebuit să așteptăm ceva timp, până ca jurisprudența să aplice în mod expres *jus cogens*.

Dacă să facem referință la jurisprudența de până la adoptarea Convenției de la Viena din 1969, atunci trebuie să aducem exemplul sentinței arbitrale Pablo Nájera⁵⁴ și cazul școlilor minoritare⁵⁵ care sunt deseori citate în jurisprudența *jus cogens*. În primul caz se face aplicarea unui *jus cogens* convențional deoarece părțile au limitat libertățile sale contractuale și sunt de acum înainte ținute de o normă imperativă unică între ele.⁵⁶ Cel de-al doilea caz, relevă după spusele lui Kolb, una din primele aplicări a *jus cogens*. Curtea a considerat că Convenția încheiată între Germania și Polonia,⁵⁷ deoarece ea stipulează un minimum de protecție, conține reguli care nu pot fi modificate de părți, era vorba despre prima manifestare a ordinii publice.⁵⁸

52 Preambulul Cartei Organizației Statelor Americane, semnată la Bogotă, Columbia la 30.04.1948 [on-line] http://www.oas.org/en/sla/dil/docs/inter_american_treaties_A-41_charter_OAS.pdf (consultat la 16.05.2020).

53 Carta OSA, art. 3.

54 Comisia franco-mexicană, sentința arbitrală din 19 octombrie 1928. Pablo Nájera (Franța) c. Statele Unite Mexicane. Recueil des sentences arbitrales. Vol. V, p. 466-508 [on-line] https://nanopdf.com/download/pablo-najera-france-v-united-mexican-states_pdf (consultat la 16.05.2020).

55 Curtea permanentă de justiție internațională. Speța Droits de minorités en Haute-Silésie (Ecoles minoritaires). Hotărârea din 26.04.1928 [on-line] https://www.icj-cij.org/files/permanent-court-of-international-justice/serie_A/A_15/46_Droits_de_minorites_en_Haute_Silésie_Ecoles_minoritaires_Arret.pdf (consultat la 16.05.2020).

56 Dupuy Pierre-Marie. L'unité de l'ordre juridique international, p. 308.

57 A se vedea analiza Convenției germano-poloneze referitor la Silezia Superioară, semnată la Geneva la 15 mai 1922. In: Michel Korinman. *Révision, minorités, germanisme : Weimar et son lobby. Vingtième Siècle*. Revue d'histoire. Année 1992 34 p. 126-144 [on-line] https://www.persee.fr/doc/xxs_0294-1759_1992_num_34_1_2534 (consultat la 16.05.2020).

58 Kolb Robert. *Jus cogens, intangibilité, intransgressibilité, dérogation « positive et négative »*. In : Revue générale de droit international public. Vol. 109 (2). 2005, p. 307-308.

Succesora Curții Permanente de Justiție Internațională (CPJI), Curtea Internațională de Justiție (CIJ), chiar din primele spețe examinate, a trebuit să se expună în raport cu normele *jus cogens*. Este vorba despre speța Strâmtoarea Corfu din 1949⁵⁹ și Avizul consultativ privind Rezervele la convenția referitor la prevenirea și reprimarea crimei de genocid din 1951.⁶⁰

Printre domeniile exprese în care s-a expus clar jurisprudența internațională a fost inclusiv interdicția genocidului, la care ne-am referit recent. În 1999, în speța Goran Jelesić,⁶¹ Tribunalul Penal Internațional pentru fosta Iugoslavie (TPIY) comentase avizul consultativ privind Rezervele la Convenția referitor la prevenirea și reprimarea crimei de genocid și a conchis că CIJ a identificat prin interdicția genocidului o normă *jus cogens*.

În speța Activitățile militare pe teritoriul Congo,⁶² Curtea urmasa raționamentul adoptat în Avizul consultativ din 1951 și afirmă că interdicția genocidului reiese din *jus cogens*. Pentru prima dată, Curtea utilizează conceptul *expressis verbis* pentru a califica caracterul fundamental al normei în cauză.⁶³ Totodată, Curtea nu a mers mai departe în raționamentul său, considerând că nu este competentă pentru a cunoaște acest lucru din litigiu, în pofida importanței normei în cauză. Mai recent, caracterul *jus cogens* al interdicției genocidului a fost reafirmat în contextul cazului referitor la aplicarea Convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid.⁶⁴

Un alt domeniu ce face parte din „faptele” interzise din considerente inclusiv că ele fac parte din obligații cu caracter *jus cogens*, este interdicția torturii.⁶⁵ Prima decizie judiciară care a recunoscut caracterul *jus cogens* al interzicerii torturii a fost cazul Celibici, examinat de TPIY.⁶⁶ Câteva zile mai târziu, în speța Furundzija,⁶⁷

59 CIJ. Speța Strâmtoarea Corfu.

60 CIJ. Avizul consultativ privind Rezervele la Convenția pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid.

61 TPIY. Camera de Prima Instanță. Hotărârea din 14.12.1999. Procurorul c. Goran Jelesić. Speța IT-95-10-T [on-line] <https://www.icty.org/x/cases/jelistic/tjug/en/jel-tj991214e.pdf> (consultat la 16.05.2020).

62 CIJ. Speța Activitățile armate pe teritoriul Congo. Hotărârea din 03.12.2006.

63 Cassese A., Scalla D. et Thalmann V. Les grands arrêts de droit international pénal. Collection Grands arrêts. Paris : Dalloz. 2010, p. 213.

64 CIJ. Speța Aplicarea Convenției pentru prevenirea și reprimarea crimei de genocid (Bosnia și Herțegovina c. Serbia și Muntenegru). Hotărârea din 26.02.2007, § 161 [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/91/091-20070226-JUD-01-00-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

65 Gamurari V. Rolul biroului procurorului în punerea în aplicare a justiției tranziționale: practica tribunalelor penale internaționale. În: Materialele conferinței internaționale științifico-practice „Procuratura Republicii Moldova la 20 de ani. Rolul și locul Procuraturii într-un stat de drept”. Chișinău. 27.01.2012. Chișinău: Tipografia „Elena-V.I.”, p. 37-47.

66 TPIY. Camera de Prima Instanță. Hotărârea din 16.11.1998. Procurorul c. Delalić și alții. Speța nr. IT-96-21-T, § 454 [on-line] <https://www.icty.org/fr/sid/7617> (consultat la 16.05.2020).

67 TPIY. Camera de Prima Instanță. Hotărârea din 10.12.1998. Procurorul c. Anto Furundzija. Speța nr. IT-95-17/1-T, § 144 și §§ 153-157 [on-line] <https://www.icty.org/en/sid/7609> (consultat la 16.05.2020).

aceiași tribunal consacră din nou interdicția torturii la rang de *jus cogens*. Această poziție a fost reafirmată în speța Kunarac,⁶⁸ dar și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CrEDO) în cazul Al Adsani.⁶⁹

Dacă am adus și exemplul jurisprudenței CrEDO, atunci trebuie să constatăm, că Înalta Curte nu s-a arătat activă în raport cu *jus cogens* după acest caz examinat în 2001, ea își reafirmă poziția privind interdicția torturii în 2008, dar nu a luat o poziție în raport cu alte norme. Din contra, Curtea interamericană pentru drepturile omului este mai activă în această materie. Mai multe hotărâri ale sale confirmă în special că interdicția torturii este calificată ca normă *jus cogens*. Revenind la CIJ, menționăm că în cazul Aspecte privind obligația de a extrăda sau de a urmări, Curtea a reafirmat caracterul *jus cogens* al interdicției torturii.⁷⁰

Un caz extrem de important, care a fost codificat în mare parte după adoptarea Cartei ONU, este interzicerea recurgerii la forță și la amenințarea cu forță. În 1986, în speța Acțiunile militare și paramilitare în Nicaragua și împotriva acesteia,⁷¹ Curtea a admis că interdicția recurgerii la forță este un principiu cutumiar, care este confirmat prin faptul că numeroase state îl consideră ca un principiu esențial și fundamental de drept internațional. Conform opiniei separate a judecătorului Singh,⁷² dar și a unor experți, Curtea a recunoscut în această speță că interdicția recurgerii la forță face parte din obligațiile *jus cogens*. Acest punct de vedere a fost preluat în diverse opinii, în special în cazul Platformelor petroliere,⁷³ dar și în Avizul consultativ privind Consecințele juridice ale edificării unui zid pe teritoriul palestinian ocupat.⁷⁴ În speța Aleksovski,⁷⁵ TPIY preia într-o formă implicită raționamentul urmărit în cazul Nicaragua citat anterior, pentru a reconfirma că interdicția de recurgere la forță face parte din categoria regulilor imperative aplicabile conflictelor armate.

68 TPIY. Camera de Prima Instanță. Hotărârea din 22.02.2001. Procurorul c. Dragoljub Kunarac și alții. Speța IT-96-23 și IT-96-23/1-T, § 466 [on-line] <https://www.icty.org/x/cases/kunarac/tjug/en/kun-tj010222e.pdf> (consultat la 16.05.2020).

69 CrEDO. Speța Al-Adsani c. Regatul Unit. Hotărârea din 21.11.2001. Req. nr. 35763/97, § 60 [on-line] <https://www.dipublico.org/1571/case-of-al-adsani-v-the-united-kingdom-european-court-of-human-rights/> (consultat la 16.05.2020).

70 CIJ. Speța Aspecte privind obligația de a urmări sau de a extrăda (Belgia c. Senegal). Hotărârea din 20.07.2012 [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/144/144-20120720-JUD-01-00-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

71 CIJ. Speța Activitățile militare și paramilitare în Nicaragua și contra ei. Hotărârea din 27.06.1986, § 188.

72 Idem.

73 CIJ. Speța Platformelor petroliere (Iran c. SUA).

74 CIJ. Avizul consultativ din 09.07.2004 privind consecințele juridice ale edificării unui zid în teritoriul palestinian ocupat [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

75 TPIY. Camera de Prima Instanță. Hotărârea din 25 iunie 1999. Procurorul c. Zlatko Aleksovski. Speța nr. IT-95-14/1-T, § 50 [on-line] <https://www.icty.org/x/cases/aleksovski/tjug/en/ale-tj990625e.pdf> (consultat la 16.05.2020).

O altă normă, chiar dacă este destul de politizată, dar recunoscută ca *jus cogens*, este dreptul popoarelor de a dispune de ele însele. În acest caz, în calitate de argument putem aduce două sentințe arbitrale. Prima este cea din 1989 privind diferendul dintre Guineea-Bissau și Senegal referitor la delimitarea frontierelor maritime. În această sentință, tribunalul arbitral se pare că a admis caracterul imperativ al principiului dreptului popoarelor de a dispune de ele însele.⁷⁶ Cea de-a doua este sentința Aminoil din 1982 în care, din contra, tribunalul refuză să recunoască caracterul imperativ al dreptului popoarelor de a dispune de ele însele.⁷⁷ Totuși, anume CIJ a fost acea instanță care a pus punct în determinarea caracterului de *jus cogens* al dreptului popoarelor de a dispune de ele însele. În 1995, în speța Timorul Oriental, Curtea a recunoscut expres dreptul popoarelor de a dispune de ele însele în calitate de normă *jus cogens*, declarând că „este vorba despre unul din principiile esențiale ale dreptului internațional contemporan”.⁷⁸

Un domeniu ce trezește un interes deosebit în aceste sens este dreptul internațional umanitar. În 1996, în Avizul consultativ privind Legalitatea amenințării sau aplicării armelor nucleare,⁷⁹ Curtea s-a rezervat de a se baza pe caracterul *jus cogens* de drept umanitar, însă ea utilizase în vocabularul său așa termeni cum ar fi „principii intransgresibile de drept internațional” sau retrimite la reguli cu „caracter fundamental”. Această terminologie ne permite să considerăm că Curtea pare că ar fi recunoscut încă o dată, că dreptul umanitar îmbracă un caracter *jus cogens*. Această viziune este consolidată prin declarația Președintelui CIJ Bedjaoui, conform căreia apartenența regulilor de drept umanitar la *jus cogens* nu trezește careva dubii.⁸⁰

În 2000, în speța Kupreskić, TPIY declara:

„În plus, majoritatea normelor de drept internațional umanitar, în special cele ce interzic crimele de război, crimele contra umanității și genocidul, sunt norme imperative de drept internațional sau *jus cogens*, astfel spus, ele sunt imperioase de la care nu se admite derogare”.⁸¹

76 Tribunalul arbitral. Sentința din 31 iulie 1989. Guineea-Bissau c. Senegal (cazul privind delimitarea frontierei maritime între Guineea-Bissau și Senegal). Recueil des sentences arbitrales. Vol. XX, p. 119-213 [on-line] https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XX/119-213.pdf (consultat la 16.05.2020).

77 Aminoil v. Kuwait. The American Independent Oil Company v. The Government of the State of Kuwait. Sentința arbitrală din 24.03.1982 [on-line] <https://jusmundi.com/en/document/decision/en-the-american-independent-oil-company-v-the-government-of-the-state-of-kuwait-final-award-wednesday-24th-march-1982> (consultat la 16.05.2020).

78 CIJ. Speța privind Timorul Oriental (Portugalia c. Australia), § 29.

79 CIJ. Avizul consultativ din 08.07.1996 privind Legalitatea amenințării sau aplicării armelor nucleare.

80 Declaration of President Bedjaoui [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-01-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

81 TPIY. Camera de Prima Instanță. Hotărârea din 14.01.2000. Procurorul c. Kupreskić și alții. Speța nr. IT-95-16-T, § 520 [on-line] https://www.icty.org/x/cases/kupreskic/tjug/en/000114_summary_en.pdf (consultat la 16.05.2020).

În speța privind Imunitatea jurisdicțională a statului,⁸² au avut loc dezbateri în jurul unui conflict care ar putea exista între o normă *jus cogens* și imunitatea de jurisdicție, făcând în final primară imunitatea. Printre opiniile separate figurează și cea a Judecătorului Augusto Cançado Trindade, conform căreia Curtea exclude anumite considerațiuni umanitare, care după natura lor sunt fundamentale.⁸³ Pe scurt, el consideră că în raport cu crime de drept internațional, încălcări ale drepturilor omului și de drept umanitar, așa cum este chestiunea în speța, imunitățile nu pot exista, în special în contextul asigurării indemnizării victimelor.

În 1979, în speța privind Personalul diplomatic și consular al SUA la Teheran,⁸⁴ Curtea s-a referit la caracterul imperativ al obligațiilor conținute în relațiile diplomatice și consulare, precum și la exigența fundamentală a inviolabilității diplomaților și misiunilor diplomatice.⁸⁵

În avizul din 29 noiembrie 1991, Comisia de Arbitraj pentru pace în Yugoslavia, declara:

„În plus, normele imperative de drept internațional, în general și, în special respectarea drepturilor fundamentale ale persoanei umane și a drepturilor popoarelor și a minorităților, se impun tuturor părților interesate la succesiune”.⁸⁶

În speța Tadic din 27 februarie 2001,⁸⁷ Tribunalul recunoaște caracterul imperativ al principiului egalității tuturor în fața instanțelor și al dreptului fiecăruia la un proces echitabil. Este de menționat faptul că mai multe hotărâri ale Curții interamericane pentru drepturile omului reflectă dreptul la justiție în manieră identică.⁸⁸

Iată un exemplu din practica judiciară a Tribunalului de Prima Instanță a Comunităților Europene, care în egală măsură s-a referit la *jus cogens* la verificarea legalității rezoluțiilor Consiliului de Securitate în raport cu una din normele respective:

82 CIJ. Imunitatea jurisdicțională a statului (Germania c. Italia; Grecia (intervenient)). Hotărârea din 03.02.2012, § 95 [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/143/143-20120203-JUD-01-00-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

83 Idem, opinia separată a Judecătorului Augusto Cançado Trindade [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/143/143-20120203-JUD-01-04-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

84 CIJ. Speța privind personalul diplomatic și consular al SUA la Teheran (SUA c. IRAN). Ordonanța din 15.12.1979, §§ 38 și 41 [on-line] <https://www.icj-cij.org/files/case-related/64/064-19791215-ORD-01-00-EN.pdf> (consultat la 16.05.2020).

85 Dupuy Pierre-Marie. Le jus cogens, les mots et les choses : où en est le droit impératif devant la cour internationale de justice près d'un demi-siècle après sa proclamation ? In : Droit international et culture juridique : mélanges offerts à Charles Leben. Paris : Pedone. 2015, p. 77-99.

86 Aviz nr. 1 du 29 novembre 1991. Revue générale de droit international. 1992, p. 265.

87 TPIY. Camera de Apel. Hotărârea privind *allégations d'outrage* formulate contra precedentului consiliu, Milan Vujan, din 27 februarie 2001. Procurorul c. Duško Tadic. Speța nr. IT-94-1-A-AR77 [on-line] <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acjug/en/vuj-aj010227e.pdf> (consultat la 16.05.2020).

88 Cassese A., Scalla D. et Thalmann V., op. cit., p. 87-94.

„Dreptul internațional permite astfel de a considera că există o limită la principiul efectului obligatoriu ale Consiliului de Securitate: ele trebuie să respecte dispozițiile definitive fundamentale ale *jus cogens*. În caz contrar, fiind improbabile, ele nu leagă statele membre ale ONU, nici de acum înainte, Comunitatea”⁸⁹.

Încheiere

Evoluția jurisprudenței internaționale ne permite să facem careva concluzii. În primul rând, constatăm că doar în 2006 CIJ face referință la *jus cogens* în mod explicit. În timp ce alte instanțe jurisdicționale, anumite mai puțin prestigioase, care au luat în calcul anterior, CIJ a avut nevoie de aproape 40 de ani de la codificarea dreptului tratatelor pentru a utiliza expres acest termen. Acest fenomen este explicabil în special prin confuzia ce decurge din noțiunea și prin lipsa de precizie a ultimei în proces de codificare. În al doilea rând, în opinia noastră, dacă un *jus cogens* fusese codificat la început pentru a lovi de nulitate absolută tratatele, jurisprudența se dezvoltă în afara oricărei aplicări convenționale. În al treilea rând, pare a fi important să menționăm că unii experți privesc dintr-un unghi pozitiv efectele jurisprudenței, considerând că este vorba despre o probă că statele respectă normele *jus cogens*.

În opinia noastră, încălcările drepturilor ce reiese din *jus cogens* sunt frecvente, iar efectele deciziilor se explică prin faptul că aceste încălcări sunt cunoscute, dar sunt aduse rareori în fața jurisdicțiilor internaționale. În cele din urmă, notăm că odată cu codificarea dreptului tratatelor prin adoptarea Convenției de la Viena din 1969 și bineînțeles în scopul de a face conceptul mai credibil, Comisia de Drept Internațional a participat în mod activ la identificarea normelor *jus cogens* și astfel a contribuit la extinderea listei deja stabilite de jurisprudență. A propos, printre aceste norme găsim pe viitor interzicerea sclavajului, pirateriei și a discriminării rasiale.

---

89 Tribunalul de Prima Instanță a Comunităților Europene. Hotărârea din 21 septembrie 2005. Ahmed Ali Yusuf și Al Barakaat International Foundation c. Consiliu și Comisie. Speța T-306/01, § 277 [on-line] <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/rezumate-cjue/62001A0306.pdf> (consultat la 16.05.2020).

DREPT PUBLIC

PUBLIC LAW

TRANSPARENȚA BUGETARĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Mariana ODAINIC, doctor în drept, conferențiar universitar (ORCID: 0000-0001-9895-3915)

BUDGET TRANSPARENCY IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

As the article title suggests, scientific research will be directed to highlighting the transparency in public sector, specially the budget transparency in Moldova. In fact, given the complexity of the transparency issue, we decided in this study to refer only to the role of this phenomenon in the budget process. Transparency in the planning and execution of the state budget and the budgets of the administrative-territorial units represents an important principle of the budgetary process.

Key words: *Public finances, state, civil society, open budget, transparency, budget transparency.*

După cum sugerează denumirea articolului, scopul acestuia este de a aborda transparența în procesul decizional în general, și transparența în procesul bugetar, în mod special. Ținând cont de complexitatea fenomenului în general, ne referim aici doar la partea transparenței bugetare. Transparența în planificarea și executarea bugetului de stat și a bugetelor unităților administrativ-teritoriale, reprezintă și unul dintre principiile pe care se fundamentează procesul bugetar.

Cuvinte cheie: *finanțe publice, stat, societate civilă, supravegherea bugetului, transparență bugetară, transparență.*

Importanta fuziune dintre instituția juridică a resurselor financiare ale statului și regimul juridic al administrării acestora implică anumite exigențe ce urmează a fi satisfăcute într-un asiguranță eficientă acestui proces. Complexitatea produsului acestei fuziuni este resimțită în plan practic de specialiștii antrenați în diferite procese de administrarea sau conexe administrării finanțelor publice.

Finanțele statului ca instituție juridică, financiară și economică reprezintă un fenomen amplu, cu abordări și implicații multiple. Instituția respectivă se află la hotarele disciplinelor juridice și a celor economico-financiare. Este imposibilă delimitarea absolută a abordării economice de cea juridică, dar și invers. Dată fiind importanța finanțelor statului, veniturile și cheltuielile statului sunt regăsite într-un circuit care, în mod absolut categoric, trebuie fundamentat juridic. Fundamentarea juridică nu se poate realiza corect fără cunoașterea particularităților economico-financiare ale instituției. Această simbioză duce și la ideea de necesitate a fundamentării juridice a tuturor proceselor prin care trec finanțele statului, iar unul dintre ele — extrem

de important, este administrarea acestora. În același timp, simbioza la care ne referim, pentru a da eficiență maximă, are nevoie de asigurarea gradului necesar de transparență, astfel încât toți cei interesați, dar și cei specializați în domeniile aferente, să poată aprecia eficacitatea și corectitudinea procedurilor vizate.

Transparența bugetară urmează a fi examinată prin prisma abordării teoretice îmbinată cu cea practică. Iar în rezultat, aceasta duce în mod inevitabil la identificarea practicilor ineficiente în administrarea finanțelor statului și combaterea acestora.

Pe de o parte este important a fi cercetate aspecte importante ale procesului bugetar: cadrul legal național, participării la procesul bugetar, planificarea acestuia, procedura de examinare și adoptare, proiectul de buget, transparența la diverse etape de derulare a procesului bugetar, soluționarea dificultăților din sfera bugetare, iar pe de alta — cauzele ce generează infiltrarea fenomenelor negative în procesul bugetar, modalitățile de manifestare a acestora în cadrul etapelor de derulare a procesului bugetar, căile de excludere a cauzelor ce generează aceste fenomene, precum și atingerea progreselor necesare eficientizării procesului bugetar prin asigurarea gradului necesar de transparență și prin aplicarea corectă a legislației aferente.

Important a fi menționat este faptul că interferența acestor două fenomene complexe: finanțele publice, procesul bugetar și transparența, face ca fenomenele ce au un impact negativ în procesul bugetar, să fie excluse dreptat. Grație transparenței, se purcede nemijlocit la identificarea cauzelor ce au dus la acest fenomen și la identificarea soluțiilor ce ar exclude aceste cauze, ajungându-se la eficiența scontată a etapei concrete din derularea procesului bugetar.

Un rol aparte revine reglementărilor în vigoare în materie de transparență în procesul decizional, și, respectiv, în domeniul bugetar.

Bunele practici din domeniul bugetar au la bază principii de eficiență a utilizării resurselor financiare ale statului. Finanțele publice având menirea de a asigura activitatea instituțiilor statului, pentru a fi utilizate cât mai eficient și rațional, urmează calea de cheltuire a lor prin intermediul unor căi expres reglementate de lege, anume pentru atingerea performanțelor în utilizarea rațională a resurselor financiare publice. Iar aceste căi și destinația mijloacelor financiare alocate de către stat anumitor domenii urmează a fi suficient de transparente, încât contribuabilul și societatea civilă să poate resimți eficiența maximă a utilizării resurselor financiare ale statului.

Totuși, nici un fenomen nu își poate atinge obiectivul doar prin reglementări, chiar și în condițiile în care ele par a fi suficiente. Este necesară asigurarea unui mecanism eficient de transpunere a normelor legale în practică, iar suplimentar la acestea, este absolut necesară combaterea eficientă a fenomenelor ce periclitează atingerea obiectivelor fundamentale vizate. Suntem în fața aceluiași fenomen când abordăm transparența și combaterea corupției în diferite domenii/instituții etc. Statul, pe lângă ideea de reglementare eficientă, urmează să asigure mecanisme eficiente de transpunere a lor în practică, dar și să ia toate măsurile necesare pentru combaterea oricărui fenomen ce influențează negativ atingerea rezultatelor scontate inițial la consfințirea normativă a regulilor ce guvernează instituția finanțelor publice.

Finanțele publice și resursele umane profesioniste sunt doi piloni fundamentali ai administrației publice. Iar atunci când din varii motive resursele umane renunță la obiectivele publice reale în favoarea unor interese personale, fiind în exercițiul funcției publice și folosind în scopul satisfacerii acestor interese resursele financiare publice, putem afirma că instituțiile/autoritățile publice nu mai dispun de cei doi piloni fundamentali pe care se bazează o activitate eficientă de interes public. Ba mai mult decât atât, acești piloni devin atât de insuficienți pentru atingerea scopurilor instituției, încât întreaga entitate publică devine ineficientă, uneori chiar inutilă, cetățenii fiind cei ce resimt acest lucru. Iar finanțele publice sunt tocmai exemplul cel mai elocvent în acest sens. Astfel, dacă de multe ori, aparent resursele financiare publice sunt utilizate în temeiuri și proceduri legale, ele în realitate sunt utilizate în scopuri individuale cu folosirea diverselor scheme de corupție. Aici ajungem în punctul în care devine imperativă depășirea problemei prin asigurarea transparenței și combaterea corupției, identificarea schemelor frauduloase, excluderea lor din procesul de planificare și utilizare a resurselor financiare publice, ceea ce este imperativ pentru salvarea banului public și ridicarea la maxim a randamentului utilizării acestuia în interes public.

Conform legislației Republicii Moldova, transparența (în procesul decizional) reprezintă oferirea, în vederea informării în mod deschis și explicit, de către autoritățile publice care cad sub incidența prezentei legi a tuturor informațiilor privind activitatea lor și consultarea cetățenilor, asociațiilor constituite în corespundere cu legea, altor părți interesate în procesul de elaborare și de adoptare a deciziilor¹.

Informațiile ce sunt puse la dispoziția celor interesați, va corespunde anumitor criterii distincte: informația trebuie să fie complexă, veridică, accesibilă, inteligibilă, verificabilă, ușor de prelucrat, oferită la timp și eficientă.

Un lucru extrem de important este să se cunoască faptul că dezvăluirea informațiilor nu este suficientă. Or, simpla informare, fără oportunitatea de implicare și expunere sau chiar contribuție prin exprimarea poziției, nu corespunde noțiunii de transparență.

Necesitatea transparenței în general intervine atunci când există stringenta necesitate de combatere eficientă a corupției, când guvernarea nu mai dă dovadă de eficiență și când controlul asupra decidenților de politici este absolut necesar. Este un lucru bine știut faptul că transparența, pe lângă alți factori, este fenomenul ce contribuie indiscutabil la sporirea performanței autorităților.

Așa cum se menționa mai sus, procesul bugetar este unul dintre cele mai complexe procese ce se petrec la nivelul autorităților publice centrale și locale. Așa cum acesta vizează în mod direct resursele financiare publice, transparența procesului bugetar este unul din cele mai importante manifestări ale transparenței în procesul decizional.

Transparența bugetară este importantă pentru a cunoaște care este bugetul la nivel de comunitate și cum pot fi accesate informațiile cu caracter public, și totodată

1 Art. 2, Legea Nr. 239 din 13.11.2008 privind transparența în procesul decizional

este esențială pentru responsabilizarea autorităților publice. Iar atunci când vorbim despre participarea civică în procesul bugetar, aceasta participare efectivă poate avea loc atunci când există un mediu favorabil societății civile și există abordarea individuală².

Menționăm totuși că pe de o parte, cetățenii devin activi atunci când autoritățile publice creează toate condițiile pentru participarea publicului la toate etapele procesului bugetar. Pe de altă parte însă, societatea civilă trebuie să utilizeze eficient aceste instrumente de implicare și să participe constructiv în dialog cu decidenții³.

Așa cum ne referim la cadrul normativ ce asigura transparența bugetară în Republica Moldova, menționăm că statul nostru dispune de cadrul legal general pentru asigurarea transparenței decizionale, însă acesta nu reglementează expres și clar procesul de consultări publice la etapele de planificare și elaborare a bugetelor locale și nu doar a celor locale. Anume aici implicarea și participarea civică este cea mai eficientă și poate stabili prioritățile pentru cheltuielile bugetare la nivel local și central⁴.

Conform art. 3, al. 2,3 și 4, condițiile de transparență în procesul decizional urmează a fi respectate în mod obligatoriu de către următoarele autorități publice care elaborează proiecte de decizii:

Sub incidența prezentei legi cad următoarele autorități publice care elaborează proiecte de decizii:

- a) Parlamentul;
- b) Președintele Republicii Moldova;
- c) Guvernul;
- d) autoritățile publice autonome;
- e) autoritățile administrației publice centrale de specialitate;
- f) autoritățile unităților teritoriale autonome cu statut juridic special;
- g) autoritățile administrației publice locale
- h) persoanele juridice de drept public și privat care gestionează și utilizează mijloace financiare publice.

Aceste subiecte vor consulta cetățenii, asociațiile constituite în corespundere cu legea, alte părți interesate în privința proiectelor de acte normative, administrative care pot avea impact social, economic, de mediu (asupra modului de viață și drepturilor omului, asupra culturii, sănătății și protecției sociale, asupra colectivităților locale, serviciilor publice)⁵.

2 Liubomir Chiriac // <http://www.viitorul.org/ro/content/transparen%C8%9B%C4%83-bugetar%C4%83societatea-civil%C4%83-remarc%C4%83-importan%C8%9Ba-particip%C4%83rii-%C8%99i-transparen%C8%9Bei>

3 Diana Enache // <http://www.viitorul.org/ro/content/transparen%C8%9B%C4%83-bugetar%C4%83societatea-civil%C4%83-remarc%C4%83-importan%C8%9Ba-particip%C4%83rii-%C8%99i-transparen%C8%9Bei>

4 <http://www.viitorul.org/ro/content/transparen%C8%9B%C4%83-bugetar%C4%83societatea-civil%C4%83-remarc%C4%83-importan%C8%9Ba-particip%C4%83rii-%C8%99i-transparen%C8%9Bei>

5 Art. 3, Legea Nr. 239 din 13.11.2008 privind transparența în procesul decizional

Autoritățile publice, anual, întocmesc un raport privind asigurarea transparenței procesului decizional, potrivit prevederilor Legii nr.239-XVI din 13 noiembrie 2008 privind transparența în procesul decizional, care va fi făcut public conform pct.15 alin. unu din Regulamentul . Raportul anual privind transparența în procesul decizional este elaborat de coordonatorul procesului de consultare publică din cadrul autorității publice respective, cu contribuția tuturor subdiviziunilor acesteia implicate în elaborarea proiectelor de decizii și organizarea ședințelor publice de adoptare a proiectelor de decizii⁶.

Legea privind transparența în procesul decizional are următoarele scopuri:

- a) să asigure informarea multilaterală asupra procesului decizional din cadrul autorităților publice;
- b) să asigure participarea directă a cetățenilor, a asociațiilor constituite în corespundere cu legea, a altor părți interesate la procesul decizional;
- c) să eficientizeze procesul decizional în cadrul autorităților publice;
- d) să sporească gradul de răspundere al autorităților publice față de cetățeni și societate;
- e) să stimuleze participarea activă a cetățenilor, a asociațiilor constituite în corespundere cu legea, a altor părți interesate la procesul decizional;
- f) să asigure transparența activității autorităților publice.

Aceste scopuri urmează a fi asigurate din punctul de vedere al realizării lor și în procesul bugetar, vorbind aici despre transparența bugetară.

Conform legii, transparența în procesul decizional se bazează pe următoarele principii:

- a) informarea, în modul stabilit, a cetățenilor, a asociațiilor constituite în corespundere cu legea, a altor părți interesate despre inițierea elaborării deciziilor și despre consultarea publică pe marginea proiectelor de decizii respective;
- b) asigurarea de posibilități egale pentru participarea cetățenilor, asociațiilor constituite în corespundere cu legea, altor părți interesate la procesul decizional.

Or, procesul bugetar implică și participarea cetățenilor. În acest sens, potrivit clasamentului Open Budget Index 2017, Republica Moldova se situa pe locul 33 din 115 țări, înregistrând un scor de 58 de puncte din 100 posibile. În ceea ce privește nivelul de participare al cetățenilor, Republica Moldova înregistra în 2017 un scor de șapte din 100 puncte posibile. Acest indice măsoară transparența bugetară și accesul publicului la informația bugetară.

Noul Sondaj Bugetul Deschis (Open Budget Survey (OBS), publicat la 29 aprilie 2020, arată că la capitolul transparenței bugetare, Republica Moldova înregistrează scorul de 57 de puncte din 100, un scor apropiat de evaluarea din anul 2017, când a acumulat 58 de puncte, așa cum am menționat mai sus.

Rezultatul indică o dezvăluire limitată a informației privind documentele bugetare și plasează Republica Moldova pe locul 39 din 117 țări care au fost incluse în evaluare, alături de țări ca Ungaria, Republica Cehă și Slovacia. Spre deosebire de evaluarea din

⁶ p. 47, 48 HG Nr. 96 din 16-02-2010 cu privire la acțiunile de implementare a Legii nr. 239-XVI din 13 noiembrie 2008 privind transparența în procesul decizional

2017, OBS 2019 atestă o creștere a gradului de detaliere a documentelor bugetare, în special, a rapoartelor anuale, cu toate acestea autoritățile rămân restante la elaborarea și publicarea rapoartelor la mijloc de an, dar și la capitolul disciplinei bugetare.

Suntem cu 16 puncte peste media globală, la câteva puncte de țările care se consideră cu o transparență consistentă, sunt de părere mai mulți experți⁷.

Transparența bugetară în Republicii Moldova comparativ cu alte țări⁸

Media globală — 45

Bulgaria — 71

România — 64

Ucraina — 63

Polonia — 60

Slovacia — 60

Cehia — 59

Moldova — 57

Ungaria — 45

Participarea cetățenilor în elaborarea bugetului în Republica Moldova față de alte țări⁹

Media globală — 14

Ucraina — 33

Bulgaria — 26

Polonia — 24

Cehia — 11

Slovacia — 11

Moldova — 4

Ungaria — 4

România — 2

Elaborarea și executarea bugetului trebuie să se facă în condiții de transparență maximă. Transparența contribuie la prevenirea corupției, asigurarea serviciilor publice mai calitative, eficientizare banilor publici și transparența în activitatea autorităților publice¹⁰.

Etapele principale ale asigurării transparenței procesului de elaborare a deciziilor bugetare sunt:

- a) informarea publicului referitor la inițierea elaborării deciziei bugetare;
- b) punerea la dispoziția părților interesate a proiectului de decizie bugetară și a materialelor aferente acestuia;
- c) consultarea cetățenilor, asociațiilor constituite în corespundere cu legea, altor părți interesate;

7 <https://capital.market.md/ro/content/obs-2019-republica-moldova-bate-pasul-pe-loc-la-capitolul-transparentei-bugetare>

8 https://www.internationalbudget.org/sites/default/files/2020-04/2019_Report_EN.pdf

9 Ibidem

10 <http://www.viitorul.org/en/print-node/1738>

- d) examinarea recomandărilor cetățenilor, asociațiilor constituite în corespundere cu legea, altor părți interesate în procesul de elaborare a proiectelor de decizii bugetare;
- e) informarea publicului referitor la deciziile bugetare adoptate.

Una dintre exigențele transparenței bugetare este instituirea și respectarea unui calendar bugetar la nivel central, dar și local.

Astfel, la nivel central avem:

- Guvernul aprobă CBTM (Cadrul Bugetar pe Termen Mediu) — până la 1 iunie;
- Guvernul aprobă și prezintă Parlamentului proiectele legilor bugetare pe anul următor — până la 15 octombrie;
- Parlamentul adoptă legile bugetare — până la 1 decembrie;
- Guvernul prezintă Parlamentului raportul semianual privind executarea BPN și a componentelor pe anul bugetar în curs -până la 15 august;
- Guvernul aprobă și prezintă Parlamentului rapoartele anuale privind executarea BS, BASS, FAOAM pentru anul bugetar încheiat -până la 1 iunie;
- Parlamentul aprobă rapoartele anuale privind executarea BS, BASS, FAOAM pentru anul bugetar încheiat -până la 15 iulie.

Calendarul bugetar la nivel local prevede următoarele termene:

- autoritatea executivă locală prezintă consiliului local proiectul bugetului local pe anul următor — 20 noiembrie;
- Consiliul local adoptă bugetul local pe anul următor -10 decembrie;
- autoritatea executivă locală prezintă consiliului local raportul anual privind executarea bugetului local pentru anul bugetar încheiat -15 martie;
- consiliul local aprobă raportul anual privind executarea bugetului local pentru anul bugetar încheiat -1 aprilie¹¹.

Aceste termene sunt reglementate și fiecare subiect interesat, ajuns la termenele indicate în legislație, poate dispune de informațiile corespunzătoare. Bineînțeles că dacă există întârzieri în respectarea calendarului bugetar, autoritățile implicate urmează ca și aceste informații să le pună la dispoziția societății civile și a celorlate autorități implicate. Totuși, simpla publicare a propunerilor, proiectelor, rapoartelor în conformitate cu prevederile calendarului bugetar nu echivalează cu transparența bugetară. Așa cum se menționa mai sus, informațiile puse la dispoziția celor interesați trebuie să corespundă anumitor criterii, cea mai importantă consecință ce ar trebui asigurată aici fiind posibilitatea implicării societății civile, posibilitatea unei intervenții eficiente și reale. Totuși, conform datelor oferite mai sus, înțelegem că la capitolul implementare a conceptului de transparență în procesul bugetar, Republica Moldova are multe sarcini de realizat.

Spre exemplu, creșterea transparenței și implementarea măsurilor anticorupție în întreprinderile cu capital public și administrațiile publice locale și administrația

11 Expert-Grup // https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Transparența_bugetarI_lecAia_2_Moddulul_VI.pdf

publică centrală din Republica Moldova, încă reprezintă unul din obiectivele fundamentale urmărite la momentul actual în Republica Moldova. Unul dintre eforturile imense și rezultative, în măsura în care cadrul legal permite acest lucru, este și faptul că în 2016 a fost lansat portalul de date deschise care monitorizează bugetele autorităților publice locale din Republica Moldova: www.localbudgets.viitorul.org. Portalul online, care include peste 950 000 de date prezintă nivelul de transparență al gestionării finanțelor publice în 898 de localități și 32 de raioane ale țării. Printre indicatorii monitorizați se numără ponderea veniturilor și a cheltuielilor, datoriile înregistrate, împrumuturile luate de la stat și activele financiare în perioada 2007 — 2012¹². Sigur, această monitorizare urmează a fi realizată continuu pentru eficiență și impact maxim.

Oportună considerăm că este aici și invocarea *indicelui de percepție a corupției* 2019 a fost calculat în baza a 13 studii ale unor organizații notorii (inclusiv 9 — pentru Republica Moldova) pentru a evalua nivelul percepției corupției din sectorul public în 180 de țări și teritorii. Indicele este calculat la o scară de la 0 până la 100, unde „0” semnifică corupție totală, iar „100” — lipsă totală de corupție.

Peste 2/3 din țările incluse în clasamentul IPC 2019 au un scor sub 50 puncte, scorul mediu fiind de doar 43 puncte. În fruntea clasamentului IPC 2019 sunt Danemarca și Noua Zeelandă (ambele cu un scor de 87 puncte) și Finlanda (86 puncte), la polul opus — Siria, Sudanul de Sud și Somalia, respectiv, cu un scor de 13, 12 și 9 puncte. Începând cu 2012 peste 20 de țări și-au îmbunătățit semnificativ scorurile, în special, Estonia, Grecia și Guyana. Aproape 20 de țări au căzut semnificativ în clasament, inclusiv Australia, Canada și Nicaragua¹³.

În 2019, Republica Moldova a înregistrat un scor al IPC de 32 puncte, fiind pe locul 120 din 180 țări (în IPC 2018, Moldova, cu un scor de 33 puncte, a fost pe locul 117 din 180 țări). Pentru comparație, în 2019 Georgia se află pe locul 44, România — 70, Armenia — 77, Ucraina — 126, Rusia — 137, Uzbekistan — 153, Turkmenistan — 165¹⁴.

Totuși, transparența bugetară în Republica Moldova nu este un concept dedus din actele normative ce reglementează transparența decizională, acesta este unul dintre principiile bugetare, stipulat în legislația de domeniu. Astfel, la baza elaborării, aprobării și executării fi ecărei componente a bugetului stau principiile și regulile bugetar-fiscale, stabilite la Capitolul II din Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale¹⁵. Este de menționat, că legislația în vigoare în domeniu a stabilit pentru prima dată reglementări exprese a principiilor bugetare în general, începând cu 1 ianuarie 2010. Astfel, principiile bugetare sunt, după cum urmează:

- principiul anualității;
- principiul unității monetare;

12 <http://www.viitorul.org/files/library/buletin%20INEKO%20new.pdf>

13 Ibidem

14 Ibidem

15 Cap. II, Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale Nr. 181 din 25.07.2014

- principiul unității;
- principiul universalității;
- principiul specializării;
- principiul transparenței.
- balansării;
- principiul stabilității și durabilității;
- principiul performanței.

Cât despre principiul transparenței, el prevede că bugetele se elaborează, se aproba și se administrează în mod transparent, fundamentându-se pe:

- un proces bugetar, bazat pe un calendar bugetar și proceduri transparente;
- roluri și responsabilități bine definite în procesul bugetar;
- informație bugetară cuprinzătoare, elaborată și prezentată publicului într-o manieră clară și accesibilă.

În același context legal, menționăm că proiectele de acte normative în domeniul bugetar-fiscal se supun consultării publice în conformitate cu legislația privind transparenta în procesul decizional, iar rapoartele cu privire la executarea bugetelor se fac publice. Acest principiu vine să asigure dreptul cetățeanului la informație, conform prevederilor art.34 din Constituție și, tangențial, referitor la bugetele locale, conform art.109 alin.(2). Totodată, art.22 din Legea finanțelor publice locale¹⁶ prevede că, bugetele unităților administrativ-teritoriale, aprobate de către autoritățile reprezentative și deliberative respective, și rectificările la aceste bugete sunt date publicității în mod obligatoriu.

Conform expunerilor strategiei de dezvoltare a managementului finanțelor publice 2013—2020¹⁷, bugetul public național este comprehensiv și cuprinde toate resursele instituțiilor bugetare, inclusiv mijloacele de la prestarea serviciilor contra plată, fondurile speciale, precum și cele ale proiectelor finanțate din surse externe. Documentația bugetară este cuprinzătoare și include informații privind evoluția bugetului public național în dinamică, precum și reflectă performanța financiară și nefinanciară a programelor. Sistemul existent al clasificărilor bugetare conține elementele de bază a standardelor internaționale Accesul publicului la informația bugetar-fiscală de bază urmează a fi catalogat ca suficient, acest calificativ indicând asupra unui grad crescut de transparență.

Opinăm totuși că o reală transparență bugetară necesită resurse și eforturi cumulate, progresive și continue. Așa cum indicele de transparență bugetară valabil pentru statul nostru este unul destul de modest, ne exprimăm susținerea ideii de preluare și implementare în continuare a celor mai bune practici bugetar-fiscale de la statele cu experiență vastă și indici ce denotă o reală și eficientă transparență bugetară.

16 Art. 22, Legea finanțelor publice locale Nr. 397 din 16-10-2003

17 Strategia de dezvoltare a managementului finanțelor publice 2013-2020.

DREPT PRIVAT

PRIVATE LAW

ANALIZA CONTRACTULUI DE ÎNSTRĂINARE A BUNULUI CU CONDIȚIA ÎNTREȚINERII PE VIAȚĂ ÎN CONTEXTUL NOILOR MODIFICĂRI

Andrei SMOCHINĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar (ORCID: 0000-0002-9010-3489)

Angelina TĂLĂMBUȚĂ, doctor în drept, conferențiar universitar, UASM (ORCID: 0000-0002-5038-0959)

ANALYSIS OF THE CONTRACT OF ALIENATION OF PROPERTY SUBJECT TO LIFETIME MAINTENANCE IN THE CONTEXT OF NEW CHANGES

The topicality and purpose of this article convince us that, in order to detect some theoretical and practical problems posed by the contract for the alienation of property provided for life, in practice and in national case law, it is necessary to start from the changes brought by the republishing Of the Civil Code of the Republic of Moldova in the Official Gazette of the Republic of Moldova no. 66-75, 2019. The contract that underlies the alienation of the good provided for life maintenance is a complex one and has specific features, characteristic only to him. Through the content of this article, we intend to treat the adaptations made under the legislative aspect to the contract of alienation of the good with the condition of maintenance for life.

Key words: contract, alienation, maintenance, goods.

Actualitatea și scopul prezentului articol ne convinge că, pentru a putea depista unele probleme teoretice și practice pe care le generează contractul privind înstrăinarea bunului cu condiția întreținerii pe viață, în practica și în jurisprudența națională, este necesar a se porni de la modificările aduse prin republicarea Codului Civil al Republicii Moldova în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 66-75, 2019. Contractul care stă la baza înstrăinării bunului cu condiția întreținerii pe viață este unul complex și dispune de particularități specifice, caracteristice numai lui. Prin conținutul prezentului articol, ne propunem să tratăm adaptările aduse sub aspect legislativ contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață.

Cuvinte cheie: contract, înstrăinare, întreținere, bunuri.

Introducere

Conturarea modalităților de soluționare a problemelor complexe legate de înstrăinarea bunului cu condiția întreținerii pe viață a fost posibilă prin cercetarea unui ansamblu de articole de reală valoare, care au fost armonizate de legislația în vigoare. Toate aceste idei își găsesc o anumită abordare în cadrul formării poziției științifice a articolului dat, care capătă un rol important și diferit de opiniile exprimate anterior.

Conținutul cercetării

Examinând art. 1213 al Codului civil al Republicii Moldova, observăm că noțiunea contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață nu a fost supusă modificărilor. Astfel, în baza contractului analizat, o parte (beneficiarul întreținerii) se obligă să dea celeilalte părți (dobânditor) în proprietate un bun

imobil sau mobil, iar dobânditorul se obligă să asigure beneficiarului întreținere în natură — locuință, hrană, îngrijire și ajutorul necesar pe timpul cât va trăi, precum și înmormântare. Acest contract este cu titlu oneros și aleatoriu. Și totuși, la art. analizat a fost adăugat al.(5). Legiuitorul ține cont că beneficiarul întreținerii este partea vulnerabilă și dispune că orice clauză a contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață care derogă de la dispozițiile prezentului capitol în detrimentul beneficiarului întreținerii este nulă. Astfel, părțile pot deroga de la dispozițiile acestui capitol doar în folosul beneficiarului întreținerii¹.

Înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe viață, este o formă a înstrăinării, care întrunește în sine, în primul rând, toate caracterele acesteia și mai apoi caracterele specifice concrete ale dreptului civil.

Considerăm că normele de drept civil care constituie acest contract sunt de trei feluri:

- a) *Norme de drept cu putere juridică supremă*, care sunt plasate mai întâi în Constituție, apoi în partea generală a Codului civil al Republicii Moldova și care reglementează elemente ale înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață specifice tuturor subiecților de drept civil;
- b) *Norme juridice civile speciale*, ce se aplică la reglementarea părților contractuale înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață;
- c) *Norme juridice de drept speciale*, ce se aplică nemijlocit la reglementarea subiecților ce participă la un raport juridic concret al înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață.

Temeiul normativ al acestui contract constă în aceea că prevederile legale pot fi aplicate doar când aceasta sunt prevăzute expres în conținutul legii și când există un contract legal încheiat privind înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe viață. Faptul că părțile pot stabili de sine-stătător în contracte clauze ce se referă la mărimea valorii bunurilor înstrăinate a bunurilor necesare întreținerii limitele cărora sunt stabilite în conținutul legii.

La aplicarea legislației înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață se exercită două funcții principale: funcția reparatorie, esența căreia constă în aceea că la nerespectarea prevederilor legale privind instituția înstrăinării de bunuri cu condiția întreținerii pe viață se recurge la aplicarea măsurilor de pedeapsă se atentează la interesele patrimoniale a delicventului, pe de o parte, și se restabilește dreptul patrimonial al părții vătămate, pe de altă parte².

Funcția educativ-preventivă are rădăcini mai adânci. Aici trebuie să ținem cont, în primul rând, de faptul că dreptul în general, ca instrument de ordonare, îndeplinește o funcție educativă, prin influența pe care o exercită asupra conștiinței oamenilor, aceasta găsindu-și expresia și în înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe

1 Cod civil al Republicii Moldova nr. 1107 -XV din 06.06.2002. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86 din 22.-6.2003.

2 Cojocari E. *Drept civil. Răspunderea juridică civilă*. Monografie. Chișinău: Logospres, 2002. 260 p.

viață. Funcția preventiv-educativă, constă în aceea că informația despre aplicarea pedepsei civile se răspândește în societate, iar conștiința că fapta ilicită nu rămâne ne sancționată îndeplinește o funcție educativă.

La baza aplicării legislației înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață stau atât principiile generale de drept, principiile fundamentale ale dreptului civil, precum și principiile speciale ale acestui contract. Realizarea principiilor speciale acestui contract, are loc, atât în natură, de exemplu, prin restituirea bunului de același gen, precum și sub echivalent, bănesc, în care este apreciată valoarea prejudiciului delictual sau prejudiciul cauzat prin neexecutare, executarea necorespunzătoare sau cu întârziere a obligațiilor contractuale³.

Examinând conceptul contractului înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață este necesar să stabilim structura acestora. Considerăm că conținutul contractului înstrăinării bunului cu condiția întreținerii pe viață îl constituie totalitatea normelor de drept cu același obiect de reglementare care se divizează pe secțiuni. Normele încadrate în prima secțiune sunt norme definatorii ale înstrăinării de bunuri cu condiția întreținerii pe viață, norme-principii, norme ce reglementează obiectul instituției, norme ce reglementează specificul subiectelor etc.

Normele secțiunii a doua vor reglementa esența, caracterele, specificul, formele și modul de aplicare a contractului înstrăinării bunului cu condiția întreținerii pe viață⁴.

Este necesar de evidențiat și diferența între sistemul doctrinar al contractului înstrăinării bunului cu condiția întreținerii pe viață și sistemul legislativ al acesteia. Primul se reflectă la formă și conținut, iar sistemul legislației privind contractul înstrăinării bunului cu condiția întreținerii pe viață include acte normative, preambul, articole etc., care sunt prevăzute de Codul civil al Republicii Moldova, precum și de alte legi speciale ce reglementează relații civile din cadrul acestei instituții.

Noul art. 1215 inclus în capitolul IV „*Înstrăinarea bunului cu condiția întreținerii pe viață*“, completează un vacuum în reglementarea actuală și stabilește criteriile pentru determinarea, întinderea obligației de întreținere, dacă contractul nu o determină suficient. Astfel, al. (1) prevede că dobânditorul datorează beneficiarului întreținerii prestații stabilite în mod echitabil, ținându-se seama de valoarea bunului înstrăinat și de condiția socială anterioară a beneficiarului întreținerii, iar al. (2) stipulează, că dacă contractul nu prevede altfel, dobânditorul este obligat în special să asigure beneficiarului hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte, menaj, precum și folosința unei

3 Tălămbuță A. *Particularitățile juridice privind instituția înstrăinării bunurilor cu destinație agricolă*. În: Materialele Simpozionului Științific Internațional „Agricultura Modernă — Realizări și Perspective, Cadastru și Drept“, consacrat aniversării a 80 ani de la înființarea UASM. Vol. 33. Chișinău, 2013, p. 232-236.

4 Tălămbuță A. *Analiza problematicei privind instituția înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață prin prisma materialelor științifice publicate de autori autohtoni precum și legislația în vigoare*. În: Materialele Simpozionului Științific Internațional „Agricultura Modernă — Realizări și Perspective, Cadastru și Drept“, consacrat aniversării a 80 ani de la înființarea UASM. Vol. 33. Chișinău, 2013, p. 236-240.

locuințe corespunzătoare. Întreținerea cuprinde, de asemenea, îngrijirile și cheltuielile necesare în caz de boală. Deoarece norma este formulată dispozitiv, de la ea se poate deroga și în detrimentul beneficiarului întreținerii⁵.

Pentru a analiza obiectul contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, mai întâi, trebuie să dăm noțiunea obiectului juridic civil. Astfel, în conformitate cu art. 315 din Codul civil al RM, *obiect al actului juridic* obligația persoanei care a încheiat actul juridic.

Aceste relații sunt diverse și multiple, majoritatea cu titlul oneros⁶. Ele iau naștere pe baza diferitelor contracte, încheiate între persoanele fizice și juridice, cu privire la transmiterea în proprietate, în posesiune și folosință a bunurilor, cu privire la prestarea diferitor lucrări și servicii⁷.

În doctrină⁸ se consideră că obiectul contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață este unul complex, constând, pe de o parte, din acțiunile beneficiarului de a transmite dreptul de proprietate asupra bunului (obligația de a da) și pe de altă parte, din acțiunile dobânditorului de a presta întreținerea datorată (obligației de a face). Contractul de întreținere are un obiect material dublu reprezentat de bunul transmis dobânditorului și întreținerea propriu-zisă prestată de acesta. Spre deosebire de Codul civil din 1964, care prevedea posibilitatea înstrăinării în schimbul întreținerii doar a casei de locuit, potrivit reglementărilor actuale, bunul transmis de beneficiar poate fi atât mobil, cât și imobil, adică este mult mai larg. În calitate de prestație a beneficiarului poate fi și o sumă de bani. Ca și în cazul altor contracte, bunul trebuie să fie în circuitul civil, să existe sau să poată exista cu certitudine în viitor⁹.

Din noțiunea contractului rezultă clar că întreținerea datorată de dobânditor urmează a fi prestată în natură. Legea obligă dobânditorul să asigure beneficiarului locuință, hrană, îngrijire și ajutorul necesar în timpul vieții precum și înmormântarea la deces. În sens larg noțiunea de întreținere cuprinde: procurarea alimentelor și prepararea hranei, cumpărarea îmbrăcăminte, medicamentelor, asigurarea îngrijirilor medicale, efectuarea curățeniei etc. La decesul beneficiarului dobânditorul va fi ținut atât de organizarea funerarelor, cât și de suportarea cheltuielilor de înmormântare.

În contextul articolului abordat obiectul nemijlocit al studiului sunt bunurile aflate în proprietate privată la încheierea și executarea contractului privind înstrăinarea lor cu condiția întreținerii pe viață. Obiectul contractului analizat poate fi

5 Cod civil al Republicii Moldova nr. 1107 -XV din 06.06.2002. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86 din 22.-6.2003.

6 Baieș S., și al. *Drept civil: Teoria generală a obligațiilor*. USM. Chișinău: Î.S. F.E.-P. Tipografia centrală, 2015. p.72

7 Baieș S., Roșca N. *Drept civil: Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*. Chișinău: Cartier, 2004. p. 40

8 Chelaru O., Mihalache Iu. *Analiza juridică a contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață*. În: Revista națională de drept, 2007, nr. 5. p. 38-43.

9 Chibac, Gh., și al. *Drept civil. Contracte speciale*. Vol. III. Chișinău: Cartier, 2010. p. 76

orice bun mobil sau imobil: în practică cel mai des acesta este o casă de locuit sau o parte din ea, la fel un apartament privatizat care aparține dobânditorului întreținerii cu drept de proprietate¹⁰.

Completarea la art. 1216 din Codul civil al Republicii Moldova precizează că convertirea întreținerii în rentă bănească se face, în absența unui contract de novație între părți, în baza hotărârii judecătorești. Astfel, al. (1) prevede că, *în cazul neexecutării de către dobânditor a obligației de întreținere, beneficiarul întreținerii poate cere pe cale judiciară stabilirea obligației de întreținere prin efectuarea unor plăți periodice în bani*. Al. (2) *stabilirea obligației de întreținere printr-o sumă de bani se poate face și prin acordul părților*.

Dacă analizăm garanțiile pentru beneficiarul întreținerii, legiuitorul a ținut să indice în art. 1217 CCRM, că în timpul vieții beneficiarului întreținerii, dobânditorul nu are dreptul să înstrăineze bunul. În cazul imobilelor și al altor bunuri asupra cărora drepturile se dobândesc, conform legii, *prin înregistrare într-un registru de publicitate*, această interdicție se notează în registrul respectiv.

Beneficiarul întreținerii este în drept să ceară rezoluțiunea contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață. În practica judiciară însă, se întâlnesc cazuri când beneficiarul întreținerii solicită rezoluțiunea contractului de înstrăinare fără a aduce careva probe veridice precum că nu a fost întreținut conform condițiilor contractuale¹¹. Astfel, la efectele rezoluțiunii înstrăinării bunului cu condiția întreținerii pe viață, se modifică pentru a arăta că beneficiarului întreținerii are dreptul la rezoluțiunea raportului contractual în condițiile generale (art. 1220 al. (1) CCRM). Modificarea alin.(2) prevede că dobânditorul poate să declare rezoluțiunea raportului contractual nu în cazul imposibilității executării (care, de fapt, ar duce la stingerea obligației), ci în cazul când situația materială nu îi permite să continue executarea obligațiilor contractuale în virtutea unor circumstanțe independente de voința lui.

Legiuitorul menține protecția beneficiarului întreținerii prin regula că, în caz de rezoluțiune, valoarea întreținerii prestate de dobânditor nu trebuie restituită. Însă se adaugă excepția importantă: *în cazul în care dobânditorul declară, în condițiile legii, rezoluțiunea pe motiv de neexecutare a obligației beneficiarului întreținerii*. În acest ultim caz, ar trebui să se aplice efectele restitutive de drept comun ale rezoluțiunii.

Este important să evidențiem particularitatea cea mai esențială a acestui contract, că dreptul la proprietate asupra bunului înstrăinat apare pentru dobânditor numai la momentul morții beneficiarului. La decesul dobânditorului, drepturile și obligațiile lui trec la succesorii lui (art. 1221 CCRM).

De unde rezultă, că decesul dobânditorului întreținerii nu duce la stingerea obligațiilor, ci aceasta se transmite către moștenitori (dacă aceștia există), de aceia e

10 Кибак Г.А. *Гражданское право. Одельное договорные обязательства. Краткий курс лекций*. Кишинев: МГУ, 2003. с. 59

11 Bujorel F. *Drept civil. Contractele speciale*. București: Universul Juridic, 2013. p. 145.

nevoie de stabilit în contract, la momentul încheierii contractului, o persoană, care ca urmare a decesului *dobânditorului va prelua obligațiile și drepturile lui*. Art. 1221 CCRM este completat cu alin.(2) care clarifică faptul că, obligațiile dobânditorului se transmit moștenitorilor, însă aceștia au dreptul de a alege între executarea obligațiilor sau rezoluțiunea raportului contractual. În acest caz, se aplică protecția de la art. 1220 CCRM conform căreia valoarea întreținerii prestate de dobânditor nu trebuie restituită.

Concluzii: analizând contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață, și în rezultatul elucidării modificărilor aduse, am stabilit că legislația în vigoare conține ample reglementări privind condițiile de valabilitate, privind întinderea obligației de întreținere precum și că, obligațiile dobânditorului se transmit moștenitorilor, însă aceștia au dreptul de a alege între executarea obligațiilor sau rezoluțiunea raportului contractual.

ПРОБЛЕМА ОГОВОРКИ О ПРИМЕНИМОМ ПРАВЕ И ЮРИСДИКЦИИ В МЕЖДУНАРОДНЫХ КОНТРАКТАХ

КАУРАКОВА Мария Викторовна, к.ю.н., член Российской ассоциации международного права

(ORCID: 0000-0003-3505-4992)

THE PROBLEM OF THE CHOICE OF LAW AND JURISDICTION CLAUSE IN INTERNATIONAL CONTRACTS

The main aim of the present paper is to show the role of the choice of law and jurisdiction in international contracts as the main right of natural and legal persons in the realm of private international law in any legal system to ensure efficient and predictable relations on a cross-border basis. And it is of note that this right of choice is recognized by foreign states if its exercise does not rely on misuse of rights. To attain this aim it is essential: 1) to uncover the mechanism of the choice of law and jurisdiction in international contracts; 2) to determine objective and subjective limits of the said choice in the private international law sphere; 3) to analyze cases of inefficient choice of foreign law and jurisdiction and propose solution to this problem.

Key words: *international contract, applicable law, choice of law and jurisdiction, private international law.*

Перед автором настоящей статьи поставлена цель отразить значение выбора права и юрисдикции в международных контрактах как основного правомочия в сфере международного частного права, закрепленного во всех правопорядках за субъектами частного права, для предсказуемой и эффективной реализации частных правоотношений на трансграничной основе. Особенность реализации такого права состоит в его признании иностранными государствами в том случае, если такая реализация не связана со злоупотреблением правом. Для достижения этой цели необходимо: 1) раскрыть механизм выбора права и юрисдикции; 2) определить объективные и субъективные пределы реализации права выбора, закрепленного в сфере международного частного права; 3) проанализировать случаи неэффективного выбора иностранного права и юрисдикции и предложить варианты решения данной проблемы.

Ключевые слова: *международный контракт, применимое право, выбор права и юрисдикции, международное частное право.*

В настоящее время международный контракт — это соглашение сторон, последовательно отражающее все либо преимущественно все аспекты совместной целенаправленной деятельности корпораций в различных сферах: от предпосылок осуществления данной деятельности до ее завершения в связи с полной реализацией, либо прекращением такой деятельности. В этом намерении сторон последовательно и наиболее полно отразить всю суть и

специфику отношений, возникающих между ними, нет ничего предвзятого. Комплексные отношения требуют комплексного подхода, поэтому на практике юристу–международнику приходится сталкиваться с составлением и правовой оценкой многотомных рамочных соглашений. Они требуют особого внимания и сосредоточенности на деталях. Именно детали определяют судьбу таких соглашений, а также результат совместной деятельности корпораций в целом. Не стоит забывать о том, что международный контракт — это основной инструмент развития корпораций, предполагающий освоение новых рынков (вне зависимости от их специализации) и занятие определенного места на них.

Предсказуемая реализация данного инструмента предполагает и фактически строится на выборе применимого права и юрисдикции к отношениям и спорам, возникающим в его связи. Это связано с тем, что реализация такой деятельности затрагивает интересы двух и более корпораций, подчиненных самостоятельным правопорядкам. Каждый правопорядок характеризуется уникальным, порой не имеющим аналогов подходом к нормированию отдельных разновидностей деятельности, являющейся предметом договоренности сторон на трансграничной основе. При этом, такой выбор применимого права и юрисдикции не простая формальность, как некоторым может представляться. Для цели признания соответствующих судебных решений и защиты нарушенных прав и законных интересов практика предъявляет к нему строгие требования. Так, к примеру, он должен быть сделан вовремя — до начала разработки контракта с целью его последующего заключения. Тогда стороны смогут обменяться всей необходимой нормативной базой, имеющей отношение к существу сделки, и в рамках установленного правового поля прописать все ее характерные условия. Обращаем внимание читателя на то, что такой выбор — это право, предоставленное физическому либо юридическому лицу (в отдельных случаях иностранному государству и международной организации), вызванное их частноправовой деятельностью, которая связана с несколькими правопорядками. Такая связь определяется и характеризуется правоотношением. Отсутствие правоотношения либо отсутствие связи с таким правопорядком устраняет вопрос о возможной реализации такого права. Однако, к сожалению, в большинстве случаев вопрос о применимом праве и юрисдикции решается после того, как согласован весь текст международного контракта, подлежащего принятию соответствующими сторонами. В этом случае можно с уверенностью заявлять о том, что стороны в ходе разработки контракта пребывают в состоянии полной неопределенности в отношении правовых последствий сделки, которую они готовят.

Здесь стоит отметить, что проблема выбора права¹ и юрисдикции состоит в том, что указанный выбор зачастую определяет судьбу отдельно взятого проекта, в рамках которого реализуется соответствующий международный

1 Отдельные аспекты выбора права для решения проблемы конфликта законов в наше время прекрасно проиллюстрированы в работе: Andrew T. Guzman, *Choice of Law: New Foundations* // *The Georgetown Law Journal*, Washington D.C., 2001, Vol. 90:883, p. 883–940.

контракт, либо характеризует правовой статус сторон международной частноправовой сделки в позитивном либо негативном ключе. Дело в том, что данный выбор сопровождается подчинением а) отношений, возникающих из международных контрактов, определенной правовой системе, которая по тем или иным причинам может быть как на стороне кредитора, так и на стороне должника вне зависимости от того, о какой разновидности отношений идет речь, и б) споров из таких отношений компетентному органу судебной власти, расположенному в самостоятельном правовом порядке, когда такое подчинение 1) не нарушает публично-правовые интересы государства, с которым такие отношения либо споры из этих отношений фактически наиболее тесно связаны, и 2) основано на свободном волеизъявлении сторон. При этом, какое бы правоотношение мы ни взяли, в различных правовых порядках оно рассматривается для цели международного частного права через такие субъективные категории как волеизъявление (имеется ли выбор права и в пользу какой правовой системы и юрисдикции он сделан) и такие объективные категории, как место и время (наличествует ли связь отношения с правовым порядком и в какой момент).

Под свободным волеизъявлением сторон в настоящем контексте понимается явно выраженное намерение сторон подчинить свои отношения с иностранным контрагентом либо в отношении имущества, локализованного за рубежом, отдельной правовой системе и юрисдикции, будь то национальная либо иностранная, когда такое намерение основано на осознанной и объективной оценке всех позитивных и негативных последствий реализации указанного права выбора и свободно от любого рода давления извне. Данное право выбора получило широкое закрепление во всех цивилизованных правовых порядках через практически повсеместное принятие концепции автономии воли или свободы волеизъявления. В сфере международного частного права², занятого разрешением правовых и юрисдикционных проблем, возникающих при реализации частных правоотношений на трансграничной основе, данная концепция трансформирует волю, выраженную в соглашении сторон, в обязательное для них и судебного органа установление. Исключения составляют случаи выхода за пределы, определенные применимым правом, и нарушения интересов третьих лиц.

Принимая во внимание такую роль международных контрактов в современной жизни корпораций как наиболее активных участников трансграничного коммерческого оборота, на долю которых приходится практически весь оборот товаров, услуг, капитала и технологий, а также значение эффективного

2 Подробнее о данной сфере в работах: L.v.Bar, *The Theory and Practice of Private International Law* // William Green & Sons Law Publishers, Edinburgh, 1892, M.Pothier, *A Treatise on the Law of Obligations or Contracts* // A.Strahan, London, 1806, Vol. 2., Albert A. Ehrenzweig, *Choice of Law: Current Doctrine and True Rules* // California Law Review, 1961, Vol. 49. Issue 2, p. 240-253, John Prebble, *Choice of Law to Determine the Validity and Effect of Contracts: A Comparison of English and American Approaches to the Conflict of Laws* // Cornell Law Review, 1973.Vol. 58, Nr. 4, p. 635-732.

выбора права и юрисдикции к отношениям и спорам из таких контрактов, обратимся к особенностям использования оговорок о применимом праве и юрисдикции на практике, при заключении международных контрактов. В особенности, нас интересуют случаи трансформации отношений из международных контрактов, основанных на институтах одной системы частного права, в отношения, складывающиеся на базе институтов другой системы частного права при осуществлении выбора права после разработки и согласования текста таких контрактов. При этом, первое, что вызывает особый интерес, это характер и последствия такой трансформации отношений для их участников.

Ни для кого не секрет, что при разработке международного контракта каждая сторона придерживается правил и принципов той правовой системы, в которой локализована³. В этом можно видеть как объективные, так и субъективные причины. В первом случае это связано с тем, что любая деятельность частноправового характера либо деятельность «по горизонтали» предполагает подчинение национальному правопорядку, имеющему свои характерные черты и особенности в зависимости от места, времени и обстоятельств. Во втором случае речь идет о том, что любая корпорация как объединение физических лиц, преследующих определенную цель такого объединения в независимом качестве (самостоятельного субъекта права), представлена конкретными физическими лицами. При установлении и согласовании правил и практик совместной трансграничной коммерческой деятельности с другими субъектами права указанные лица придерживаются правовой традиции, в которой воспитаны и с которой хорошо знакомы.

В зависимости от правовой системы содержание указанных выше правил и принципов, имеющих отношение к схожим институтам права, варьируется. Такой подход к особенностям наполнения содержанием различных форм права вызван разными историческими, географическими, культурными, религиозными и прочими характерными особенностями развития государств, действующих в интересах составляющих их лиц. В качестве одного из наиболее очевидных примеров такого различия можно привести институт права собственности. В зависимости от правопорядка за собственниками закрепляется неравный объем правомочий, разновидности собственности получают различное закрепление, переход права собственности сопровождается характерными для соответствующего правопорядка особенностями и т.д. Так, отношения по доверительному управлению имуществом и обеспечению прав на обратный переход прав на имущество (на англ. — *reversionary interests*), развитые в одних правовых системах (к примеру, в странах англо-саксонской правовой системы), могут быть не урегулированы в других правовых системах либо привести к другим правовым и иным последствиям (к примеру, в странах романо-герман-

3 Под локализацией для цели настоящей статьи понимается как место регистрации, так и место постоянного нахождения корпорации — стороны международного контракта.

ской правовой системы). В качестве другого примера можно привести цессию по праву справедливости (на англ. — equitable assignment). Она может быть реализована только там, где данный институт получил свое первоначальное закрепление (к примеру, в странах англо-саксонской правовой системы).

Если же такой международный контракт, составленный, к примеру, корпорациями из России и Англии, подчинить французскому праву, то результат указанного подчинения будет совершенно не предсказуемым для обеих сторон. Это связано прежде всего с тем, что Россия и Англия представляют две разных правовых системы (романо-германскую и англо-саксонскую), предъявляющие различные требования к форме и содержанию сделок. Более того, у них неодинаковое видение формы (источника) права и его содержания. Основная причина состоит в том, что в силу указанных ранее разных исторических, географических, культурных, религиозных и иных особенностей институализация права в данных государствах строится на систематизации идей, отвечающих их публичным интересам, и поэтому представлена особенностями, характерными для места их закрепления. В этом суть различия между данными правовыми системами при принятии, применении и толковании норм права. В случае же трансформации отношений ее последствия могут быть самыми непредсказуемыми. Однако становится очевидным, что вместо обеспечения прав и законных интересов такой международный контракт ведет к их неопределенности и возможному нарушению. Отрыв же от правовой традиции в сфере частного права невозможен. Кто-то может возразить, сославшись на *lex mercatoria*⁴ и современные формы его выражения, свободно инкорпорируемые в нормы международных контрактов. Однако без согласия на то национально-правовых систем так называемое «современное торговое право» не имело бы никакой силы и субъекты частного права не могли бы его использовать в качестве средства разрешения различных проблем, с которыми они неизбежно сталкиваются в ходе осуществления внешнеэкономической деятельности, связанной с повышенными коммерческими, финансовыми, экономическими, политическими и иными рисками.

Тем не менее, международные контракты, содержащие оговорку о применимом праве, не имеющем никакого отношения к возникшим между сторонами отношениям, широко встречаются на практике. Более того, в некоторых случаях имеет место не просто отсылка к материальному праву иностранного государства, но к определенному акту иностранного законодательства. Так, к примеру, в контрактах, заключаемых российскими государственными корпорациями с их английскими контрагентами, можно встретить оговорку о применении кодекса об обязательствах третьего государства, к примеру, Швейцарии, не имеющей никакой связи с отношениями, возникшими из таких контрактов.

---

4 Подробнее о *lex mercatoria* в замечательной работе: Stephen E. Sachs, From St. Ives to Cyberspace: The Modern Distortion of the Medieval “Law Merchant” // Student Scholarship Papers, 2005, Nr. 5., p. 685-812.

Возможно ли считать такую отсылку уместной и эффективной? На наш взгляд, нет. Во-первых, такой акт служит интересам отдельной правовой системы, внутри которой он принят и цели которой он отвечает, распространяя свое действие на определенный круг лиц. Это субъекты определенного права (России, Англии, Швейцарии). Во-вторых, любой нормативно-правовой акт, насколько бы полным он ни был, не может урегулировать все вопросы, возникающие в ходе реализации комплексного международного контракта. Не затронутые таким актом вопросы подлежат разрешению на основе применимого права, непосредственно и тесно связанного с отношениями, возникшими у сторон международного контракта. Такая тесная связь может быть 1) объективной, определяемой через прямое и непосредственное подчинение объекта правоотношений соответствующему правопорядку, либо 2) субъективной, когда тот или иной правопорядок рассматривает физическое либо юридическое лицо (субъект правоотношения) в качестве национального в силу гражданства, постоянного места жительства в данном правопорядке либо по иным основаниям, отраженным в его нормативно-правовой базе.

В зависимости от места рассмотрения и специфики спора из международного контракта, заключенного российской и английской корпорациями, применимым к таким незакрытым вопросам будет или российское, или английское право. Это значит, что международный контракт необходимо разделить на части, одна часть будет подпадать под действие права Швейцарии, другая часть будет рассматриваться на основе права, наиболее тесно связанного с отношениями. Это право, определенное в суде либо международном коммерческой арбитраже в качестве применимого (право России или Англии). В теории такое деление не вызывает проблем, но на практике оно служит причиной порой непреодолимых трудностей. Все дело в том, что правоотношения как урегулированные правом различные разновидности общественных отношений, в которые вступают правоспособные лица, неделимы по своей природе. Невозможно без ущерба для самих правоотношений в рамках одного и того же международного контракта подчинить наделение правами материальному праву одного государства, а исполнение обязанностей — праву другого государства. Права только тогда считаются правомочиями, когда обеспечены и ограничены обязанностями и ответственностью. Все три категории — элементы правового статуса субъекта права. Этот статус неделим. По этой причине в данном случае какая-то часть общественных отношений будет либо подпадать под две независимых правовых системы, что приведет к их столкновению, либо останется неурегулированной.

Это значит, что отсылка к иностранному праву для разрешения любых спорных вопросов, возникающих при исполнении международных контрактов, будет только тогда считаться реализуемой и эффективной, когда она является следствием внимательного обращения к нормам и принципам иностранного права в тексте таких контрактов. Международный контракт должен найти логическое основание, продолжение, уточнение и завершение в тех правовых концепциях

и принципах регулирования деятельности, которые заложены и характерны для соответствующей правовой традиции, без использования чуждых ей идей. Это значит, что при установлении прав и обязанностей сторон в контракте, порядка их осуществления, все эти положения должны следовать из норм применимого права, не противоречить им, дополняя и развивая указанные нормы. Иначе стороны, вступающие в договорные правоотношения, вместо обеспечения предсказуемого разрешения всех неизбежно возникающих в их связи спорных вопросов, становятся заложниками собственного неэффективного выбора права.

В полной мере эффективным такой выбор можно считать только тогда, когда в случае разрешения любых споров, возникающих из международных контрактов, обеими сторонами достигается цель их реализации. Это значит, что, несмотря на возникновение конфликта прав и законных интересов, стороны, предвидев такой негативный сценарий развития отношений, предусмотрели надежный механизм снижения рисков и по результатам его использования добились того, к чему стремились при вступлении в коммерческие отношения на трансграничной основе. Обеспечение такой предсказуемости возможно только в том случае, когда при выборе иностранного права в качестве применимого права, идет работа по составлению либо приведению проекта международного контракта в полное соответствие с его требованиями. Указанная работа должна быть основана на анализе концепций, лежащих в основе тех или иных норм и принципов иностранного права, получивших закрепление в тексте международного контракта; прогнозировании результатов обращения к ним в случае отказа одной из сторон от исполнения принятых на себя контрактных обязательств; обеспечении механизма стимулирования добросовестного исполнения сторонами принятых на себя обязательств. На последнее обращаем особое внимание, так как, какими бы доброжелательными ни были отношения сторон при заключении сделки, от того, что и как изложено в их контракте, будет зависеть, останутся ли они такими же при ее закрытии.

Безусловно, коммерческая практика выработала различные средства профилактики и борьбы с неисполнением на любом отрезке реализации международного контракта: от выпуска банковских гарантий исполнения (на англ. — *performance bonds*) при осуществлении платежа до подтверждения различными финансовыми и иными структурами надлежащего исполнения контракта (в целом либо его части). Однако если по тем или иным вопросам стороны не пришли к соглашению, это чаще всего именно те вопросы, которые не урегулированы международным контрактом, единственный выход из сложившейся ситуации — обращение в компетентную судебную инстанцию либо международный коммерческий арбитраж. Однако осуществление выбора такой инстанции по разрешению спора также многими юристами-международниками не воспринимается всерьез. Анализ международных контрактов с участием российских государственных корпораций показывает, что это место разрешения спора является совершенно случайным, не имеющим никакой связи с

возникшими отношениями. Более того, в последнее время в связи с введенными против нашего государства санкциями, государственные корпорации стали отказываться от стран Европы и США в качестве места разрешения споров из международных контрактов и прибегают к странам Азии. Естественно, вопрос случайности связи избранной юрисдикции с реализуемыми правоотношениями не решен и не может быть решен. Однако здесь возникает другой вопрос, заслуживающий нашего пристального внимания. Это зависимость российских государственных корпораций, которые как по шаблону указывают в своих контрактах в качестве места разрешения спора Китайскую международную экономическую и торговую арбитражную комиссию со штаб-квартирой в Пекине⁵, от иностранных правопорядков в вопросах разрешения споров из международных контрактов таких корпораций.

Итак, включение любого положения в международный контракт, если такой контракт не бессмысленное объединение разрозненного, что также иногда встречается на практике, должно сопровождаться объективной оценкой последствий его реализации в обычных условиях, связанных с его надлежащим исполнением обеими сторонами, а также в чрезвычайных — при невозможности исполнения⁶ либо отказе от исполнения международного контракта одной из сторон. Нельзя недооценивать тот факт, что все предусмотреть объективно невозможно. Но эта не учтенная сторонами часть должна найти разрешение с минимальными для них потерями в понятной для обеих сторон правовой системе, которая непосредственно связана с реализуемыми ими договорными отношениями. В этом случае выбор права будет естественным решением всех возникающих в ходе реализации международных контрактов проблем. В противном случае существенно увеличивается риск дополнительных потерь и не достижения цели вступления в договорные отношения, состоящей в получении прибыли от коммерческой деятельности на трансграничной основе. По этой причине оговорка о применимом праве и юрисдикции — важная составляющая эффективного международного контракта вне зависимости от его предмета и стоимости. Она обеспечивает предсказуемую деятельность по трансграничному перемещению лиц, товаров, услуг, капитала и технологий в интересах непосредственно участвующих в данной деятельности лиц, а также взаимодействующих таким образом государств с целью обеспечения указанного выше беспрепятственного перемещения.

5 Подробнее данная проблематика освещается в статье: Кауракова М.В. *Особенности рассмотрения инвестиционных и иных споров с участием российского государства в арбитражной комиссии в Пекине* // Studii Juridice universitare. — Chisinau: Universitatea Libera Internationala din Moldova, 2017, Nr. 1–2., с. 104–109.

6 Проблема невозможности исполнения контрактов в наиболее сжатом виде прекрасно освещается в работе: Alfredo M. Rabello, *The «Impossible Contract»: From Roman Law to the Unidroit Principles of International Commercial Contracts and the Principles of European Contract Law* // Unisa Press, 2010, Nr. 16 (1), p. 346–358.

ŞTIINŢE PENALE

CRIMINAL SCIENCES

ATRIBUȚIILE SPECIALISTULUI CRIMINALIST ÎN ETAPA DE CERCETARE PROPRIU-ZISĂ A LOCULUI FAPTEI

Gheorghe GOLUBENCO, doctor în drept, profesor universitar (ORCID: 0000-0001-7920-9760)

Dragoș CHIOTICI, doctorand (ORCID: 0000-0002-9956-0029)

THE ATTRIBUTIONS OF THE FORENSIC SPECIALIST IN THE ACTUAL INVESTIGATION STAGE OF THE CRIME SCENE

The present work deals with the problems referring to the activities of the forensic specialist's investigation at the crime-scene. Special attention is paid to the specialist's attributions at the stage of static and dynamic phase of the crime-scene investigation. Arguments are brought in favour of applying some special procedures, means and measures of examining traces and other probing materials as well as the procession and technical ways of fixing the results of the crime-scene investigation.

Key words: *crime-scene investigation, forensic specialist, the picture of the crime-scene, negative circumstances, methods of crime-scene investigation.*

Lucrarea este consacrată problematicii activităților promovate de specialistul criminalist în cadrul investigării scenei infracțiunii. Atenție prioritară este acordată atribuțiilor specialistului în etapa cercetării propriu-zise a locului faptei la faza statică și dinamică a acestui proces. Se argumentează aplicarea de către acesta a unor procedee, metode și mijloace specifice de examinare a urmelor și altor materiale de probă, precum și de fixare procesuală și tehnică a rezultatelor cercetării la fața locului.

Cuvinte-cheie: *cercetarea la fața locului, specialist criminalist, fotografia locului faptei, circumstanțe negative, metode de cercetare a scenei infracțiunii.*

Introducere. Cercetarea la fața locului realizată iscusit, în deplină consonanță cu recomandările criminalisticii și cu respectarea fermă a legii procesual penale prezintă un fundament suficient de solid în procesului probator. Însă acțiunea procesuală în cauză prezintă totodată și obiectiv extrem de anevoios al organului de urmărire penală ce necesită cunoștințe și deprinderi profesionale temeinice. Acestea nu pot fi dobândite rapid, într-o zi sau într-o lună de zile de muncă practică, la fel cum nu poți învăța a cerceta locul faptei citind manualele de criminalistică.

Specialist de înaltă calificare poți deveni doar evaluând și comparând în permanență acțiunile tale practice de cercetare a locului faptei cu recomandările științifice elaborate de criminalistică în cadrul unui răstimp îndelungat de studiere și generalizare a practicii de investigare a infracțiunilor.

Tot aici trebuie recunoscut că, actualmente lucrătorii practici ai subdiviziunilor tehnico-criminalistice, în particular tinerii specialiști ai MAI RM, resimt

insuficiență permanentă în materiale metodice, consacrate special cercetării la fața locului. Lucrările ce se editează pe această problemă, în mare parte peste hotarele țării, prezintă, de regulă, caracter departamental, apar în tiraje mici, datele necesare specialiștilor criminaliști pentru cercetarea nemijlocită a locului faptei sunt dispersate și incomplete. Dincolo de aceasta, aproape toate acestea sunt destinate ofițerilor de urmărire penală sau angajaților serviciilor operative de investigații, informațiile pentru activitatea specialiștilor criminaliști la fața locului, rămânând nesistematizate.

Rezultate și discuții. În cele ce urmează, trecând peste etapa pregătitoare a cercetării la fața locului (CFL), ne vom opri conspectiv la algoritmul acțiunilor specialistului în faza de cercetare nemijlocită a suprafeței locului faptei. Și aici, din start trebuie spus că, conținutul etapei de lucru a CFL promovată de specialistul în cauză, constituie căutarea și examinarea nemijlocită, împreună cu ofițerul de urmărire penală, a obiectelor și urmelor din câmpul infracțional.

Dacă în etapa pregătitoare acțiunile acestuia purtau un caracter mai mult organizatoric-preparator, în cea de lucru — capătă o calitate de examinare meticuloasă. Aceasta este sarcina de bază a specialistului — să contribuie eficient prin aplicarea mijloacelor tehnico-criminalistice din dotare și cunoștințele sale specializate la cercetarea rezultativă a locului faptei. De aceea, în acest cadru, trebuie înlăturate orice elemente de dezordine, agitație, harababură.

Pentru criminalistul participant la CFL, în aspect tactic este important să-și organizeze judicios activitatea. Desigur, studierea oricărui loc al faptei își are particularitățile sale, însă munca specialistului, practic totdeauna se încadrează într-un algoritm de acțiuni elaborat din timp de către știința criminalistică și verificat de practica de urmărire penală îndelungată.

Dacă e să facem o privire introductivă și foarte generală asupra acestor acțiuni, trebuie spus că, întâi de toate, sosind la fața locului, specialistul se convinge de faptul că este organizată paza locului respectiv, împreună cu anchetatorul adoptă măsuri pentru a înlătura valul de curioși, persoanele străine din zona cercetărilor. Determinarea hotarelor sectorului ce urmează a fi examinat se face, de regulă, simultan cu efectuarea fotografiei de orientare și de schiță. Înainte de a începe nemijlocit cercetarea, se stabilește perimetrul locului faptei și se procedează la marcarea acestuia folosind stegulețe, benzi de restricționare, conuri de semnalizare etc.

După aceasta, specialistul criminalist, echipat în modul corespunzător, va intra primul în câmpul infracțiunii, pentru a verifica dacă la fața locului nu sunt obiecte care ar putea pune în pericol viața și integritatea corporală a membrilor grupului operativ¹. După care, va intra ofițerul de urmărire penală și, eventual, alți membri ai grupului operativ de anchetă (medicul-legist, ofițerul de investigații) care vor face treptat înconjurul locului faptei, specialistul, fixând și ridicând de pe podea sau de pe sol urme și alte materiale de probă care pot fi eventual călcate sau deteriorate de

1 Ordinul nr.487 din 29.12.2016 a IGP a MAI RM Cu privire la aprobarea procedurii operaționale „Cercetarea la fața locului,” // <http://www.igp.gov.md>

membrii echipei de cercetare care vin din urma, curățând astfel un coluar pentru deplasarea în acest spațiu a tuturor participanților la această acțiune de urmărire penală.

Specialistul, fiind însoțit, după posibilități, de persoana care cunoaște amplasarea obișnuită a obiectelor din scena locului faptei (stăpânul apartamentului, responsabilul de bunuri materiale din unitatea economică respectivă etc.) inspectează teritoriul dat, informându-se totodată care din lucrurile anterior localizate aici sunt lipsă, poziția cărora este modificată, ce obiecte, urme au apărut ș.a. Dacă nu există posibilitatea de a folosi, în acest sens, depozițiile persoanelor menționate, specialistul înfăptuește acest lucru de sine stătător, determinând schimbările de loc ale obiectelor sau absența lor după urmele vizibile sau slabvizibile din acest spațiu (urme de praf stratificate sau destratificate, localizare anormală a lucrurilor, păienjenișul rupt ș.a.)

În încheierea acestui control, specialistul, analizând urmele vizibile și slabvizibile descoperite, indicii de strămutare a obiectelor, a cadavrului ș.a., își formează o imagine proprie despre cele întâmplate — un model informațional al incidentului, pornind de la care, stabilește și localizarea ipotetică a urmelor latente, care urmează a fi relevate. În continuare, trece la procesarea tuturor urmelor vizibile, slabvizibile și invizibile care, din punctul lui de vedere, dețin legătură cu evenimentul investigat. Această legătură se determină pe parcursul examinării preliminare a urmelor cu luarea în calcul a poziției lor reciproce și a obiectelor, vechimii lor etc.

În fine, procesând în mod succesiv și coerent teritoriul locului faptei, trecând metodic de la un punct nodal la altul, specialistul criminalist relevă, fixează (prin descriere, schițe, fotografii de detaliu), ridică și ambalează urmele în conformitate cu cerințele legii procesual penale și ale științei criminalistica. În finalul cercetărilor specialistul poate enumera și ajuta anchetatorul să consemneze protocolar urmele și alte materiale de probă ce urmează a fi ridicate din scena infracțiunii.

Toate cele menționate, dar și alte atribuții ale specialistului criminalist, în ansamblu, pot fi realizate cu succes dacă acesta va deține suficiente cunoștințe și experiență, dacă va lua în calcul că și etapa de lucru a cercetării la fața locului presupune, la rândul ei, anumite stadii: de examinare generală, stadia de examinare detaliată și de încheiere a cercetărilor.

Dacă e să caracterizăm pe scurt stadia de examinare generală, trebuie menționat că, doctrina de specialitate, evidențiază uneori aparte așa numita fază de orientare spațială (N.Iablokov)². Alți autori (Ă.A.Razumov, N.P.Moliboga ș.a.) consideră orientarea spațială parte componentă a examinării generale³. V.P.Antonov distinge observarea locului faptei efectuat de conducătorul echipei de cercetare cu participarea specialiștilor respectivi și a martorilor asistenți, în scopul recunoașterii și aprecierii particularităților teritoriului, încăperilor, stabilirii hotarelor terenului ce urmează a fi cercetat⁴.

2 Яблоков Н.П. *Криминалистика: учебник*. Москва: Норма, 2008б с.222.

3 Разумов Э.А., Молибога Н.П. *Осмотр места происшествия*. Киев, 1994.

4 Антонов В.П. *Особенности организации производства осмотра места происшествия по делам террористической направленности*. М., 2006, с.24.

Generalizând cele menționate, conchidem că examinarea generală pornește de la observarea de ansamblu a locului incidentului, confruntarea rezultatelor obținute cu informația parvenită de până la deplasarea la fața locului. În continuare se stabilesc granițele locului ce urmează a fi cercetat, se soluționează chestiunea punctului incipient și consecutivității cercetărilor, specialistul determină poziția de unde va realiza fotografia de orientare și de schiță a acestui loc, adică va fixa poziția obiectelor din cuprinsul locului faptei existentă la momentul inițial al cercetărilor, fără a le atinge sau a le modifica localizarea, adoptând la necesitate, și anumite măsuri pentru a le conserva și proteja. În acest sens, fotografia judiciară, ca mijloc și metodă tehnico-științifică este absolut indispensabilă pentru fixarea situației de fapt de la fața locului⁵.

În această stadiu a CFL se aplică fotografia de orientare care permite a înfățișa locul unde se desfășoară cercetările și zona înconjurătoare. Ea servește la fixarea particularităților configurației locului faptei, care pot juca un rol anume în investigațiile ulterioare (căile de acces, borne chilometrice, edificiile din apropiere). În astfel de cazuri specialistul recurge la folosirea metodei de panoramare (circulară sau liniară). Cât privește fotografia schiță, ea are menirea să illustreze doar locul nemijlocit al faptei, fără a include reperele din zona adiacentă, realizându-se mai multe poze a situației de fapt din puncte diametral opuse astfel încât, să se creeze o imagine corectă despre localizarea reciprocă a obiectelor din acest loc.

Oricum, toate mișcările specialistului, la fel și cele ale anchetatorului, urmează a fi planificate, consecvente, oportune și totodată deosebit de economice. Însă, asigurarea unui studiu serios și profund a locului faptei deloc nu înseamnă o cercetare fără limite și, din contra — operativitatea cercetărilor nu este identică cu superficialitatea ori neprofesionismul. Pentru a respecta scrupulos astfel de reguli în cadrul efectuării CFL știința criminalistică, în baza unor generalizări de anvergură a practicii de urmărire penală și judiciară, a elaborat în rând de metode și procedee în acest sens.

Și aici, de la bun început trebuie spus că, cercetarea configurației locului incidentului debutează cu soluționarea mai multor sarcini metodologice. Una din acestea este alegerea corectă a metodei optimale de cuprindere spațială și cercetare a teritoriului, mai cu seamă dacă CFL urmează a fi efectuat în afara încăperii. Legat de aceasta, precizăm că aici, dar și în cele ce urmează ne vom referi cu precădere la astfel de situații ale criminalisticii de teren care prezintă de cele mai multe ori complexitate sporită și care necesită o implicare mai consistentă a specialistului criminalist. Criminalistica cunoaște mai multe metode de examinare în acest sens. Dar, ceea ce ține de criminalistica de teren, în astfel de condiții, mai potrivite, în opinia noastră, ar fi două metode — exhaustivă (cercetarea întregului loc al faptei) și metoda selectivă. Uneori aceste metode se mai numesc obiective și subiective⁶. Metoda exhaustivă a CFL presupune examinarea minuțioasă și planificată a suprafeței locului faptei în

5 Bercheșan V. *Fotografia judiciară clasică, fotografia digitală, identificarea persoanei după semnalmente*. Craiova: Sitech, 2008, p.11.

6 Bercheșan V. *Cercetarea la fața locului — principal mijloc de probă în procesul penal*. Buc.: Little Star, 2006, p.61.

întregimea cuprinsului și totalitatea obiectelor acestuia, cel selectiv, propus încă la începutul anilor '60 ai sec. al XX-lea de către un grup de savanți — doar a unor „zone nodale”⁷, efortul și atenția organului de urmărire și a specialistului criminalist fiind concentrată acolo unde probabilitatea depistării urmelor este mai mare.

Este de la sine înțeles că, utilizarea metodei selective sporește pericolul pierderii materialelor de probă și a detaliilor importante ale locului faptei. De aceea, ea ar fi utilă în situația, în care metoda exhaustivă de cercetare nu este cu puțință a fi aplicată (spre exemplu, din motiv că locul faptei are o întindere prea mare). Însă și metoda selectivă nu este o „inventariere” a tot ce poate fi perceput și cade în vizorul organului de urmărire penală. Cu toate acestea, activitatea cugetătoare a acestuia, conjugată cu cunoștințele specializate ale criminalistului poate asigura pe parcursul CFL o alegere judicioasă a uneia dintre aceste metode de examinare sau alternarea optimală a ambelor într-un anumit context.

În acest context trebuie subliniat că, cercetarea la fața locului prezintă o activitate dinamică, participanții ei, inclusiv specialistul sunt într-o permanentă mișcare, de unde și necesitatea de a o orândui și subordona anumitui sistem. Știința criminalistică, la baza creării acestei structuri sistemice, a așezat un ansamblu de procedee ce țin, întâi de toate, de direcția de mișcare a organului de urmărire, asistat de specialistul criminalist la CFL care, în fond, constituie o triadă specifică de manopere: în spirală (concentric sau excentric), frontal (liniar), procedeul grilajului (rețea de pătrate). Prof. univ. român I. Mircea le numește puțin altfel, esența rămânând, în fond, aceeași: „din exterior spre centru sau invers, iar când suprafața este întinsă se recurge la parcellarea acesteia”⁸. Deci, metoda concentrică presupune o cercetare de la periferie spre centrul locului faptei. Prin centru trebuie înțeles cel mai important obiect al scenei infracțiunii (cadavru, locul efracției ș.a.). Avantajul acestei metode este riscul minimal de a deteriora urmele materiale, în special a celor periferice.

Metoda excentrică se realizează în direcție opusă — de la centru spre periferie în formă de spirală în desfășurare. Aici însă trebuie notat că, dacă se recurge la această metodă, se poate întâmpla că se vor ridica mai puține urme, dar căutarea lor va fi mult mai determinată, deoarece obiectul căutării va căpăta deja trăsături real imaginate și precise. Astfel, examinarea cadavrului și a leziunilor descoperite pe el în debutul cercetărilor, va contura sarcini clare și concrete pentru cercetările din periferia locului respectiv. Se are în vedere că, sarcina inițială abstractă de căutare a unealtei omorului va obține deja trăsături și conținut concret: cunoașterea caracterului leziunilor îngustează și cercul obiectelor de căutat.

Aplicând metoda frontală (liniară), membrii echipei de cercetare, împreună cu specialistul criminalist se vor mișca de la punctul incipient în linie dreaptă pe parcelele sectorizate, adică de la un capăt al terenului spre celălalt. Utilizarea procedeeului în cauză este utilă la examinarea unor terenuri accidentale, vaste, împădurite.

7 *Осмотр места происшествия*. Под ред. А.Н. Васильева. М.: Юрид. Лит-ра, 1960, с.19.

8 Mircea I. *Criminalistica*. București: Lumina Lex, 2010, p.234.

Cât privește procedeul grilajului, trebuie notat că acesta constă în divizarea teritoriului cercetat în parcele mici de formă aproape pătrată și examinarea lor în parte, specialistul mișcându-se de-a lungul sau de-a latul teritoriului, alteori dacă este necesar, fiind asistat de alți specialiști (biolog, balistician) — și combinat (longitudinal și transversal).

Studierea minuțioasă a elementelor configurației locului faptei, a zonelor „nodale“, a urmelor și altor materiale de probă în etapa examinării detaliate va trece fazele de cercetare *statică* și *dinamică*, care organic se vor îmbina, completându-se reciproc.

Faza examinării statice presupune cercetarea obiectelor în stare de repaus (stati-că) — acestea nu vor fi atinse sau strămutate. Scopul ei este de a fixa starea și spațierea exactă a obiectului față de altele adiacente din câmpul infracțional. În această fază se apreciază importanța criminalistică a surselor materiale de probă, se decide asupra procedeele de examinare detaliată, se caută vizual urmele infracționale.

Faza dinamică vizează examinarea purtătorilor prezumptivi de urme în mișcare: aceștea pot fi strămutați, răsturnați, dezasamblați etc. Se cercetază suprafețele obiectelor, a încuietorilor distruse, a cioburilor de sticlă etc. în scopul relevării urmelor de mâini, de picioare, de dinți, a uneltelor de efracție, a microparticulelor ș.a. Se determină urmele și materialele de probă care urmează a fi ridicate, se prepară copii și tipare de pe urme ce nu pot fi preluate, se efectuează fotografia de nod și de detaliu a acestora, se execută măsurări ale urmelor și altor obiecte cu semnificație criminalistică.

De precizat că, sarcina principală a fotografiei de nod este de a fixa starea și localizarea reciprocă a obiectelor izolate. În schimb, fotografia de detaliu are scopul de a ilustra unele obiecte și urme aparte, împreună cu rigla gradată, atât la locul descoperirii cât și cu strămutarea lor în alt punct, mai comod pentru întipărirea caracteristicilor individualizatoare ale acestora⁹. Obiectele și urmele de pe pozele de detaliu urmează a fi ușor identificabile. Astfel, pe imaginile amprentelor digitale trebuie să se observe clar tipul desenului papilar; pe fotografia unei arme de foc — datele de marcă a acesteia etc. În acest sens, specialistul criminalist va aplica o gamă întreagă de procedee tehnico-fotografice, elaborate de criminalistică.

Deci, în această fază a cercetărilor fiecare obiect se analizează multilateral, cu ajutorul mijloacelor tehnico-criminalistice, specialistul relevă urme latente, caracteristici lăuntrice, neevidente — toate acestea prezintă și sarcina principală a fazei detaliate de examinare a locului faptei. Important aici este ca specialistul, împreună cu organul de urmărire, în cadrul cercetărilor să hotărască care urme și împrejurări pot avea importanță pentru cauză și care nu prezintă interes, deoarece examinării, fixării procesuale și tehnice urmează a fi supuse doar acelea, în privința cărora sunt temeiuri de a înainta versiuni privind legătura lor cu evenimentul infracțional. Mai mult, chiar din primii pași ai studierii locului respectiv, credem necesar a diferenția urmele create de făptuitor ce caracterizează personalitatea lui (unealta infracțiunii,

9 *Практическое руководство по производству судебных экспертиз для экспертов и специалистов: науч.-практич. пособие.* Под ред. Т.В.Аверьяновой, В.Ф.Статкуса. М.: Издательство Юрайт, 2011, с.246.

modul comiterii faptei etc.), și urmele, lăsate de partea vătămată sau alte persoane ne implicate în evenimentul infracțional. Aceasta va permite să reducem simțitor cheltuielile de timp pentru organizarea căutărilor orientate a făptuitorului și să evităm dispunerea inutilă a expertizelor judiciare a urmelor descoperite.

Desigur, în debutul cercetărilor, când există insuficiență de informații cu privire la cele întâmplate, este destul de complicat să decidem asupra rolului unor obiecte și circumstanțe în evenimentul produs. În acest sens, are dreptate prof. S. Zernov afirmând că, „astfel de urme, când apar chiar cele mai mici îndoieli și temeieri ambigue, trebuie supuse obligatoriu examinării și fixării, deoarece ulterior acestea se pot dovedi importante pentru cauză, obținând valoare probantă într-o fază mai înaintată a investigațiilor. De aceea, nu trebuie să ne grăbim a renunța la obiectele care ni se par, la prima vedere, inutile întrucât fără o fixare procesuală și conservare, acestea vor fi pierdute ireversibil ca surse posibile de informație probantă”¹⁰. De adăugat aici că, mult depinde și de experiența, chiar intuiția specialistului criminalist, de profesionalismul anchetatorului și a ofițerului de investigații, când se elaborează și se verifică versiunile elaborate cu referire la legătura dintre urme, alte materiale de probă și personalitatea autorului sau împrejurările faptei.

Mai mult, spiritul de observație a acestora este extrem de benefic și în cazul când urmează a remarca și fixa așa numitele circumstanțe negative ale locului faptei, care semnaleză, în fond, anumite înscenări și simulări de infracțiuni. Se are în vedere crearea artificială sau modificarea configurației locului faptei de către persoanele interesate cu scop de a induce în eroare organele de urmărire penală, cum ar fi descoperirea unui cadavru care prezintă plăgi tăiate profund, fără ca în jurul său să existe vreo urmă de sânge¹¹.

În literatura de specialitate, cu regret, acestei probleme i se acordă atenție insuficientă. La timpul respectiv, aspectele în cauză au fost abordate de R.Belkin, A.Vinberg, V.Kolmakov, S.Medvedev, N.Selivanov ș.a. În cadrul cercetării la fața locului, împrejurările negative, adică acele date faptice care contravin mersului normal al lucrurilor, obligatoriu se vor fixa în procesul-verbal al CFL. De notat însă că, întrucât atribuirea anumitor circumstanțe la categoria celor negative prezintă mai curând rezultatul aprecierii lor, ar fi incorect probabil, să le numim negative în procesul-verbal al CFL.

Cercetătorul rus S.Medvedev le divizează în două grupe: 1) lipsa urmelor, obiectelor, faptelor care, în condițiile date trebuie să fie și urmează a fi depistate. Acest punct de vedere a fost susținut de A.Vasiliev, V.Kolmakov, A.Ratinov ș.a.; 2) abordarea circumstanțelor negative în calitate de contradicții (R.Belkin, A.Vinberg ș.a.)¹².

10 Зернов С.И. *Осмотр и приобщение к делу вещественных доказательств*. В: Взаимодействие следователя и эксперта — криминалиста при производстве следственных действий. Уч. пособие. Под ред. И.Н.Кожевникова. М.:ЭКЦ МВД России, 1995, с.10.

11 Voinea D., Drăghici C., Necula I. *Categorii de urme care fac obiectul de studiu al tehnicii criminalistice*. București: H.G.Chimics S.R.L., 2011, p.12.

12 Дурá: Медведев С.И. *Негативные обстоятельства и их использование в раскрытии преступлений*. Волгоград: ВСШ, 1973, с.5-8.

În practică cel mai des se înscenează furturile, mai rar, după comiterea omorurilor — sinucideri sau accidente. La comiterea unor furturi, specialistul criminalist urmează a examina atent locul spargerii și pătrunderii în încăpere. Prezența prafului pe pervaz și lipsa urmelor materiale, cu toate că sticla de la fereastră este spartă, mărturisește despre faptul că autorul furtului n-a pătruns prin această fereastră.

Despre simularea autospânzurării poate mărturisi: — amplasamentul petelor cadaverice, a bălților de sânge etc. care vin în contradicție cu poza cadavrului; — lipsa postamentului (scaunului), cu condiția că cadavrul este atârnat fără ca să se atingă cu picioarele de sol; — poziționarea specifică a fibrelor pe funie și pe suport (bară, creangă, grindă) creată în momentul când cadavrul este agățat prin tragerea funiei peste suport. Fibrele de pe suport sunt orientate în direcția în care a fost trasă funia, iar fibrele de pe funie — în direcție opusă; — prezența unor urme de luptă dintre agresor și victimă pe podea, sol, obiectele din preajmă; — mâinile curate ale victimei în cazul, în care funia și suportul de care este agățat cadavrul, sunt murdare¹³ ș.a. Desigur, urme de înscenare a infracțiunilor sunt extrem de multiple, prezentarea lor în totalitate este cu neputință, însă acestea trebuie să rămână continuu în vizorul specialistului și luate în calcul la fiecă examinare a scenei infracțiunii, cât de simple și banale n-ar prezenta aparențele. *Într-un caz penal, partea vătămată a mărturisit la audiere că, atacatorii, înainte de comiterea infracțiunii au consumat băuturi alcoolice în apartamentul ei. În cadrul cercetării camerei de la bucătărie (locul faptei) pe masă au fost depistate două sticle cu rămășițe de lichid străveziu ce mirosea a alcool. Pe masă mai erau două păhăre, felii de pește și de pâine, un castraveț proaspăt feliat și un cuțit de masă. Cu toate că starea de fapt din cameră mărturisea că acolo cineva a consumat alcool, analiza în aspect tactico-logic al configurației acestui loc a permis să se pună la îndoială aparențele din cameră. În primul rând, gustarea rece de pe masă era intactă. În al doilea rând, feliile de pâine erau proaspete, iar lama cuțitului prezenta urme vizibile de rugină¹⁴.*

Deci, după cum poate fi observat, faza detaliată a cercetării la fața locului prezintă un proces laborios, creativ, orientat spre reconstituirea mentală a mecanismului infracțiunii, cunoașterea calităților fizice și psihice ale participanților la cauza investigată, motivelor care au impulsionat acțiunile lor ș.a. În cadrul examinării locului infracțiunii se soluționează sarcini de complexitate excepțională. Principala dintre ele — stabilirea mecanismului infracțiunii, în special a persoanei făptuitorului în calitatea lui de element principal al acestui mecanism, adică a complexului de date despre acesta: ansamblul de însușiri fizice, semnalmamente exterioare, psihologia comportamentului infracțional etc., în scopul căutării și identificării lui criminalistice ulterioare.

Dar, pentru a reproduce acest mecanism este puțin a cerceta anumite urme izolate ce oglindesc mecanismul în cauză. Important este să stabilim legăturile lor,

13 Odagiu I., Luchin L., Rusnac C. *Cercetarea la fața locului. Ghid practic*. Chișinău: Bons Offices, 2013, p.97; Коршунов В.М. *Следы на месте происшествия. Обнаружение, фиксация, изъятие*. М.: Экзамен, 2001, с.187.

14 Хижняк Д. С. *Осмотр места происшествия*. М.: ГроссМедия, 2007, с.50-51.

să scoatem în evidență ansamblurile de urme omogene, să găsim interconexiunile dintre anumite laturi ale configurației locului faptei. Doar aceasta permite a cuprinde tabloul integral al faptei în totalitate și a obține o imagine clară despre mecanismul infracțiunii și personalitatea prezumtivului autor.

Prof. Gh. Golubenco¹⁵ scrie, în context că, doar cercetarea tabloului integral al urmelor de la fața locului permite a obține o imagine obiectivă și exactă despre mecanismul infracțiunii și personalitatea făptuitorului. Fiind într-o conexiune reciprocă determinată de unitatea de loc, de omogenitatea de acțiuni infractorice, urmele oglindesc un mecanism unic de comportament și de manifestare al făptașului în structura evenimentului infracțional. În sistemul acestor urme au însemnătate nu numai caracteristicile fiecărei urme luate izolat, dar și localizarea lor, spațiarea reciprocă a uneia față de alta, succesiunea cronologică a apariției acestora etc. Deci, studierea urmelor și a obiectelor în complexitatea lor, analiza legăturilor reciproce, confruntarea informației obținute cu cea existentă și totalizarea rezultatelor într-un tablou de ansamblu, permit să fie elaborate versiuni întemeiate cu privire la infractor, la scopul și motivul, timpul și alte circumstanțe de comitere a infracțiunii.

Utilizarea în cadrul acestor activități a informației extrase din urmele materiale ale câmpului infracțional peste puțin timp după descoperirea lor permite a surprinde făptașul pe neașteptate până ca acesta să reușească să-și schimbe considerabil aspectul exterior, să distrugă urmele sau să ascundă ori să vîndă bunurile furate. De aceea, pentru specialist este deosebit de important descoperirea și relevarea tuturor urmelor materiale de la fața locului — scop atins doar în cadrul unei cercetări consecutive, bine orientate și organizate, aplicării judicioase a mijloacelor și procedurilor tehnico-criminalistice, depășirii eficiente a impedimentelor apărute (meteocondiții nefavorabile, timp de noapte, insuficiență de materiale și instrumentar), uneori și opunere de rezistență din partea unor persoane interesate ca echipa de cercetare să nu-și îndeplinească obligațiunile sale de serviciu.

În fine, etapa de încheiere a CFL prezintă perioada totalizării, perfectării și aprecierii rezultatelor. Cercetarea propriu-zisă a locului faptei este încheiată însă rămâne încă de creat premise tactice și organizatorice de utilizare a efectelor acestuia. Se are în vedere că, specialistul criminalist acordă asistență tehnică anchetatorului, în vederea ridicării și ambalării urmelor și obiectelor descoperite, respectând și anumite recomandări criminalistice, măsuri de precauție pentru a asigura integritatea acestora pe timpul transportării lor la laborator¹⁶. Cele mai indicate procedee, în astfel de situații este ridicarea lor împreună cu obiectul purtător de urme sau cu o parte a acestuia ori copierea lor. Concomitent cu ridicarea urmelor și altor materiale de probă se preiau și mostre de comparație, indispensabile dispunerii expertizelor judiciare ulterioare. Mai mult, este necesar a sigila obiectele pachetate, a executa pe

15 Golubenco Gh. *Urmele infracțiunii*. Chișinău: Garuda-Art, 1999, p.123-124.

16 Дворкин А.И. *Упаковка вещественных доказательств*. В: Руководство для следователей. Под ред. Н.А.Селиванова, В.А.Снеткова. М.: ИНФРА-М, 1997, с.232-234.

ambalaj inscripțiile explicative de rigoare și a le autentifica cu semnăturile organului de urmărire penală și ale specialistului criminalist.

În procesul de muncă la locul faptei, specialistul urmează să consulte organul de urmărire penală și privitor la terminologia specifică folosită la descrierea obiectelor în procesul-verbal al CFL, comunică date despre caracteristicile și parametrii relevanți în aspect criminalistic ai urmelor depistate, și anume:¹⁷

- unde, pe ce suprafață, obiect au fost depistate urmele de mâini, de picioare, efracție etc.;
- ce reprezintă în sine urmele, adică sunt de adâncime, de suprafață, colorate, incolore ș.a.;
- forma și dimensiunile (lungimea, lățimea, adâncimea) urmelor și altor obiecte;
- varietatea obiectelor (uneltelor) sau a părților acestora creatoare de urme;
- particularitățile caracteristice individualizatoare ale obiectelor creatoare de urme (defecte, desen antiderapant, figură geometrică, uzură, imprimări străine etc.);
- dacă urmele sunt de suprafață (de stratificare sau de destratificare), atunci care este felul substanței și aspectul ei exterior (praf, murdărie, vopsea ș.a.) care le-au format;
- poziția reciprocă a urmelor (dacă acestea sunt multiple), distanța dintre ele;
- care sunt eventualele deteriorări ale obiectelor stabilite după urmele cercetate;
- dacă urmele au fost fotografiate, schițate, înregistrate video și procedeele, metodele aplicate;
- felul materialelor cu care au fost copiate urmele de suprafață (peliculă dactiloscopică);
- metodele și mijloacele tehnico-criminalistice aplicate de specialist în scopul căutării, descoperirii sau relevării urmelor;
- felul compozițiilor de materiale utilizate pentru fixarea urmelor pe suprafețe pulverulente;
- măsuri adoptate pentru conservarea urmelor descoperite pe materiale ușor alterabile;
- modul în care au fost desprinse părțile obiectelor cu urme de efracție, mâini, picioare etc.

Consemnarea în procesul-verbal a urmelor descoperite urmează a fi realizată astfel, încât după această descriere să fie posibil a decela urmele în cauză de altele, asemănătoare.

În această etapă a cercetărilor specialistul criminalist, împreună cu organul de urmărire penală, analizează rezultatele CFL, în baza cărora elaborează versiuni criminalistice despre cele întâmplate.

Mai mult, întrucât unul din obiectivele principale ale investigării infracțiunilor constituie căutarea și reținerea făptuitorului pe urme proaspete, specialistul acor-

---

17 Хрусталеv В.Н., Трубицын Р.Ю. *Участие специалиста в следственных действиях*. СПб.: Питер, 2003, с.31.

dă asistență ofițerului de urmărire și în elucidarea a astfel de chestiuni ce țin de diagnosticarea modului de comitere a infracțiunii (MOS — „modus operandi sistem“), în stabilirea cauzelor și condițiilor care au determinat, înlesnit sau favorizat săvârșirea faptei, dar și în realizarea fișei de căutare pe urme proaspete a autorului prezumtiv cu includerea datelor despre unele obișnuințe, semnalmente, dexterități și alte informații despre personalitatea făptuitorului, stabilite de criminalist după o analiză integrală și profundă a urmelor din scena infracțiunii.

Concluzii. La ora actuală descoperirea, cercetarea și prevenirea infracțiunilor în mare parte depinde de aplicarea chibzuită și la scară largă de către specialiștii criminaliști a cunoștințelor sale specializate. În acest scop organele de urmărire penală urmează a alterna judicios și alte forme procesuale de implementare a astfel de cunoștințe, folosirea eficientă a mijloacelor tehnico-criminalistice, organizarea interacțiunii diferitor participanții la CFL ce utilizează realizările științei și tehnicii la efectuarea acțiunilor de urmărire penală, în special la cercetarea la fața locului.

Având în vedere importanța eforturilor comune în demascarea infractorilor ce acționează folosind tehnologii de ultima oră și procedee tot mai abile, actualmente a sosit timpul de clasat specialiștii subdiviziunilor tehnico-criminalistice ai organelor afacerilor interne nu doar ca asistenți tehnici ai ofițerului de urmărire penală dar ca participanți egali în drepturi cu acesta, dar și cu ofițerul de investigații, în opera de aflare a adevărului și de înfăptuire a justiției.

ASPECTE GENERALE PRIVIND MICROOBIECTELE ȘI ROLUL LOR ÎN ACTIVITATEA DE CERCETARE A INFRAȚIUNILOR

Constantin PISARENCO, doctor în drept, lector universitar (ORCID: 0000-0001-5548-4653)

GENERAL ASPECTS OF MICROOBJECTS AND THEIR ROLE IN CRIME INVESTIGATION

The article is dedicated to the analysis of criminal investigation of microobjects. In order to detect microobjects, advanced scientific-technical means and professional skills for their application are required. Due to the small size of these objects and the specifics of working with them, the criminal investigation officer is recommended to invite specialists who have the appropriate scientific, technical skills. Taking into account the established characteristics, recommendations are given for improving the activity of processing microobjects, their importance in the criminal investigation, but also for the improvement of the criminal procedural legislation.

Key words: *microobjects, microtraces, criminal law, forensics, judicial expertise, technical-scientific investigation of the crime scene.*

Articolul este dedicat aspectelor generale privind microobiectele și rolul lor în activitatea de cercetare a infracțiunilor. Se concluzionează că, pentru depistarea microobiectelor sunt necesare mijloace științifico-tehnice avansate și abilități profesionale de aplicare a acestora. În virtutea dimensiunilor mici ale acestor obiecte și specificului lucrului cu ele, condiționat de riscul pierderii lor în cazul manipularii neîndemnatice a lor, ofițerului de urmărire penală se recomandă de a invita specialiști care dispun de mijloace științifice, tehnice și aptitudini corespunzătoare. Luând în considerare caracteristicile stabilite sunt date recomandări pentru îmbunătățire activității de procesare a microobiectelor la fața locului, valorificarea lor ulterioară în urmărirea penală, dar și pentru perfecționarea legislației procesual penale în acest sens.

Cuvintele-cheie: *microobiecte, microureme, drept penal, criminalistica, expertiza judiciară, investigația tehnico-științifică a locului faptei.*

În a. 1893 a fost publicată prima lucrare fundamentală în criminalistică „Handbuch fur Untersuchungsrichter“ („Manualul judecătorului de instrucție“), reeditată în a. 1898 sub denumirea „Manualul judecătorului de instructie in sistemul criminalistici“, în care autorul H. Gross încuraja reprezentanții organelor de drept să utilizeze mai intens posibilitățile științelor naturii și ale tehnicii.

Ideile lui H. Gross au cunoscut numeroși susținători. O primă abordare cu adevărat științifică a utilizării posibilităților chimiei, fizicii, microbiologiei, biochimiei și botanicii în criminalistică a fost realizată de chimistul judiciar dr. G. Popp, care prin investigațiile sale microscopice și chimice ale urmelor, a contribuit la soluționarea

mai multor cauze. Datorită lui G. Popp la sfârșitul sec. XIX începutul sec. XX, s-a început cercetarea obiectelor microscopice și sistematizarea lor.

În 1958 savantul rus H. C. Романов a susținut teza de doctor, în care a fost utilizat anume cuvîntul „microobiecte” și a fost formulată definiția acestui tip de surse materiale¹. Totuși, acestea au fost doar niște încercări separate de rezolvare a problemei obiectelor microscopice.

Interesul față de microobiecte, în calitate de probe, a început să crească în anii '60 ai sec. XIX. Dezvoltarea vertiginosă a științelor naturale și tehnice, îndeosebi a chimiei, fizicii, chimiei fizice, biologiei, biochimiei, a unui șir de alte domenii ale cunoașterii a creat premisele necesare pentru elaborarea sistematică și complexă a microurmelor în criminalistică².

În opinia savantului H. C. Романов, termenul „microobiect” era de mult timp utilizat pe larg de către un șir de criminaliști în activitatea lor științifică și practică, însă pînă în prezent nu s-a format o concepție unanim acceptată privind noțiunea de microobiect și criteriile după care unele probe materiale se referă la microobiecte, iar altele nu. Criminalistul ucrainean A. A. Кириченко, în monografia sa dedicată principiilor microobiectologiei judiciare, analizează 297 definiții ale microobiectelor și 147 variante de soluționare a problemelor terminologice legate de ele, propuse de diferiți autori în perioade diferite³.

Se pare că termenul „microobiecte” a fost la timpul său, pe bună dreptate, recunoscut ca fiind general și reflectînd cel mai bine esența conceptului de obiecte mici, care poate căpăta semnificație probatorie. Ținînd cont de necesitatea continuă de determinare a modificărilor microscopice ale lumii materiale legate de fapta săvîrșită, identificate și studiate de subiectul cercetării (ofițerul de urmărire penală, expert, etc.), propunem a defini microobiectele ca formațiuni materiale legate cauzal cu evenimentul infracțional, importante pentru aflarea adevărului, avînd caracteristici dimensionale mici și parametri relativ stabili, detectarea, fixarea, ridicarea și expertizarea cărora necesită utilizarea unor mijloace tehnico-criminalistice, cunoștințe speciale și metode instrumentale de laborator. O imagine integrală despre microobiecte poate fi obținută numai dacă ele sunt examinate ca obiecte ale cercetării de expertiză.

Savanți din diferite țări au întreprins numeroase încercări de descifrare a conceptului „microobiect” prin enumerarea tuturor tipurilor care intrau în această categorie. Cu toate acestea, la clasificarea microobiectelor, nu tot timpul diferite temeuri și erau utilizate în aceleași scopuri.

În viziunea noastră, la momentul de față nu există atît o definiție, cît și o clasificare a microobiectelor bineconturate. În opinia noastră, criteriile cele mai relevante pentru clasificare sunt: după starea de agregare — în solide (cristaline, amorfe);

1 Романов Н. С. *Микроскопическое и микрометрическое исследование вещественных доказательств в криминалистических целях*. Дис. канд. юрид. наук. Харьков, 1958. 315 с.

2 Натура А. И. *Микрообъекты: понятие, сущность и некоторые возможности их исследования*. Краснодар: КЮИ МВД России, 1996. с. 4

3 Кириченко А. А. *Основы судебной микрообъектологии*. Харьков: Основа, 1998. с. 612-681

lichide (emulsii, suspensii, soluții); gazoase; după natura sursei de proveniență — în organice și neorganice, cea din urmă subdivizându-se în naturale și artificiale (produse ale activității umane); după obiectele de la care provin — în apărute de la: a) făptuitor; b) victimă; c) uneltele infracționale sau mijloacele de transport; d) stările de fapt ale locului faptei; după mecanismul de formare există microobiecte de desprindere și de dezmembrare mecanică.

În altă ordine de idei, menționăm că Codul de Procedură Penală în vigoare al Republicii Moldova nu definește complet noțiunea de corp delict. Nu toate obiectele utilizate în practică, în calitate de probe, sunt cuprinse de art. 93 al CPP RM⁴. De multe ori, în cadrul procedurilor penale, în sfera probatoriului sunt implicate diverse obiecte ale lumii materiale, inclusiv microobiectele.

Analiza actelor normative în acest sens indică faptul că, microobiectele nu sunt excluse în totalitate din lista de probe și este posibil descoperirea și ridicarea lor, ținându-se cont de particularitățile de lucru cu ele și de cercetare a lor. Cu toate acestea, nici un act normativ nu fixează o definiție a microobiectelor, nici particularitățile sau caracteristicile acestora.

În conformitate cu art. 158, alin. (1) al CPP RM „corpuri delictive sînt recunoscute obiectele în cazul în care există temeieri de a presupune că ele au servit la săvîrșirea infracțiunii, au păstrat asupra lor urmele acțiunilor criminale sau au constituit obiectivul acestor acțiuni, precum și bani sau alte valori ori obiecte și documente care pot servi drept mijloace pentru descoperirea infracțiunii, constatarea circumstanțelor, identificarea persoanelor vinovate sau pentru respingerea învinuirii ori atenuarea răspunderii penale.“. În alin. (2) al aceluiași articol se prevede: „Un obiect este recunoscut drept corp delict prin ordonanța organului de urmărire penală sau prin încheierea instanței judiciare și se anexează la dosar ...“. Din conținutul normei în cauză nu se statuează direct că microobiectele pot constitui corpuri delictive (cu alte cuvinte, să aibă statut de corp delict).

Tot în acest context trebuie menționat și alt aspect. Art. 118 al CPP RM, consacrat regulilor generale ale cercetării la fața locului, în alin. (3) prevede că „Organul de urmărire penală cercetează obiectele vizibile (sublinierea ne aparține — P. C.), iar în caz de necesitate, permite accesul la ele în măsura în care nu se încălcă drepturile omului. În anumite cazuri, persoana care efectuează urmărirea penală, dacă este necesar, execută diferite măsurări, fotografiari, filmări, întocmește desene, schițe, face mulaje și tipare de pe urme de sine stătător sau cu ajutorul specialistului în materia respectivă. Locul cercetării poate fi înconjurat de colaboratorii organelor de menținere a ordinii publice“.

Din acest aliniat reiese că diversele microobiecte, (microparticule, microurme, microfibre, microcantități de substanță etc.) slabvizibile sau invizibile (resturi infime de sânge care trebuie scoase în evidență cu soluție de luminol etc.) nu se vor

4 Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.06.2003, nr. 104-110, art. nr. 447 (cu modificările și completările ulterioare).

cerceta în cadrul acestei acțiuni de urmărire penală. Această prevedere procesuală, care exclude practic, căutarea și examinarea majorității microobiectelor din câmpul infracțional, vine într-o vădită contradicție cu tendința generală de sporire a calității și eficacității cercetării locului faptei de aceea, lexemul „vizibile“, propunem de al exclude din textul legii. La fel și termenul „filmări“ a aceluiași aliniat, care se cere a fi înlocuit cu alt termen „videoînregistrări“, întrucât DEX-ul interpretează filmarea ca o „înregistrare de imagini succesive pe o peliculă cinematografică“, care astăzi a ieșit cu desăvârșire din uzul curent.

Aliniatul (1) al aceluiași articol statuează: „În scopul descoperirii și ridicării urmelor infracțiunii, a mijloacelor materiale de probă pentru a stabili circumstanțele infracțiunii ori alte circumstanțe care au importanță pentru cauză, organul de urmărire penală efectuează cercetarea la fața locului a terenurilor, încăperilor, obiectelor, documentelor, animalelor, cadavrelor umane sau de animale“ (sublinierea ne aparține — P. C.). De aici se observă, că loc al faptei legiuitorul consideră doar un „teren“ sau o „încăpere“.

Precizăm în acest context, că noțiunea în cauză ar trebui interpretată mai larg, întrucât loc al faptei poate fi nu numai un teren, o suprafață de teren, localitate ori încăpere, dar și fragmente de spațiu. De aceea, credem binevenită propunerea de a modifica și aliniatul (1) al art. 118 CPP RM în felul următor: „În scopul descoperirii și ridicării urmelor infracțiunii, a mijloacelor materiale de probă pentru a stabili circumstanțele infracțiunii ori alte circumstanțe care au importanță pentru cauză, organul de urmărire penală efectuează cercetarea la fața locului a terenurilor, încăperilor, a altor fragmente de spațiu, a obiectelor, documentelor, animalelor, cadavrelor umane și de animale“. Aici înțelesul sintagmei „fragment de spațiu“ este mai larg decât „teren“ sau „încăpere“, cuprinzând și părți ale mediului ambiant: acvatic, subacvatic, subteran, atmosferic etc. (de exemplu, loc al faptei poate fi locul unei explozii în mina de cărbune, locul tamponării de vapoare, căderii unor fragmente de avion în largul mării etc.).

Conform art. 158 CPP RM obiectele se recunosc drept corpuri delictive prin ordonanța organului de urmărire penală sau prin încheierea instanței de judecată și se anexează la dosar. Corpuri delictive sînt recunoscute obiectele în cazul în care există temeuri de a presupune că ele au servit la săvîrșirea infracțiunii, au păstrat asupra lor urmele acțiunilor criminale sau au constituit obiectivul acestor acțiuni, precum și bani sau alte valori ori obiecte și documente care pot servi ca mijloace pentru descoperirea infracțiunii, constatarea circumstanțelor, identificarea persoanelor vinovate sau pentru respingerea învinuirii ori atenuarea răspunderii penale.

În legislația procesual-penală nu există indicații concrete privind timpul și termenul emiterii de către ofițerul de urmărire penală a ordonanței de anexare a corpurilor delictive la dosarul penal. În sursele științifice există diferite puncte de vedere în această privință.

Noi susținem poziția, conform căreia, microobiectele pot fi recunoscute corpuri delictive după cum urmează: dacă, prin descrierea lor detaliată, prin sigilare, precum

și prin alte acțiuni întreprinse imediat după depistare, a fost exclusă posibilitatea substituirii sau modificării esențiale a particularităților și semnelor sau a urmelor aflate pe obiect; dacă au fost dobândite prin unul din următoarele procedee probatorii: cercetare la fața locului, percheziție, ridicare de obiecte, precum și prezentat de către participanții la proces, cu ascultarea prealabilă a acestora.

Microobiectele nu întotdeauna pot fi identificate în cursul cercetării de urmărire penală și, prin urmare, identificate și descrise în procesul-verbal. Este absolut firesc ca, microobiectele nedescoperite, neidentificate și nefixate să nu devină corpuri delictive în sensul art. 93 al CPP RM. Totuși, formațiunile materiale ce se referă la microobiecte, în virtutea caracteristicilor cantitative și calitative, chiar dacă unul din unele motive nu au fost identificate de ofițer de urmărire penală (specialist), reprezintă „obiecte. care au păstrat asupra lor urme ale infracțiunii ... pot servi drept mijloc pentru descoperirea infracțiunii și constatarea circumstanțelor cauzei penale“ (art. 93 al CPP RM). În această situație, când există un obiect material, ce din cauze legislative nu poate fi anexat în calitate de corp delict, microobiectul nu dobândește statut de probă și poate fi examinat doar în legătură nemijlocită cu obiectul-purtător, care se și prezintă în această calitate. Apare întrebarea — în ce calitate microobiectul poate fi utilizat în procesul probatoriu?

Să precizăm că Legea în vigoare, interzice expertului dreptul de a căuta, detecta corpuri delictive, a înfăptui cercetarea comparată, în același timp art. 151, alin. (2) al CPP RM îi acordă posibilitatea acțiunilor de inițiativă: „Dacă, în cursul efectuării expertizei, expertul constată circumstanțe ce prezintă interes pentru cauza penală, dar cu privire la care nu i s-au pus întrebări, el are dreptul să le menționeze în raportul său.“. Art. 88, alin. (5) al CPP RM acordă expertului dreptul de a solicita acordarea materialelor suplimentare necesare pentru înfăptuirea concluziei complete. Este necesar de menționat că, manifestarea acestei inițiative este dreptul și nu obligația expertului.

În literatura de specialitate există și o altă interpretare a acțiunilor expertului, conform căreia în decursul cercetării speciale, la căutarea de către expert a microobiectelor, nu este vorba de colectarea corpurilor delictive. Astfel, în opinia lui А. В. Кочубей ofițerul de urmărire penală pune la dispoziția expertului materiale. Expertul, cercetându-le, identifică un șir de calități, proprietăți și particularități. Una din proprietățile obiectului cercetat este prezența pe suprafața lui sau în conținutul lui a microobiectelor străine. Astfel, microobiectele în cazul dat reprezintă o parte din materialele prezentate. Cu alte cuvinte, ele sunt depistate nu în calitate de corpuri delictive ci, ca urme apărute pe obiectul purtător în circumstanțe referitoare de evenimentul faptei⁵.

Р. Д. Рахунов expune părerea că, orice tip de urme lăsate de infractor la locul faptei, precum și microurme, de diferite substanțe și materiale, sunt corpuri delictive. Nu putem să fim de acord integral cu acest punct de vedere, deoarece nu întotdeauna

5 Кочубей А. В. *Методологические, правовые и естественнонаучные основы использования микрообъектов в раскрытии и расследовании преступлений*. Дис. д-ра юрид. наук. Волгоград, 2007. с. 270

urma materială poate fi ridicată „în natură“ și anexată la dosar pentru ca, ulterior, să devină corp delict⁶.

În multe cazuri, urmele materiale sunt imposibil de separat de obiectul-purtător. Astfel pot fi, de exemplu, urme de degete pe sticlă și alte suprafețe, urme de dinți pe corpul victimei, vînatăi, obiecte imobile și mobile voluminoase, etc. Excepție face persoana umană, care, din motive destul de clare, nu poate să fie corp delict.

Nu putem să fim de acord cu faptul că în acest caz corpuri delictive sunt însăși urmele. Aici se pare că este nevoie de o corectare esențială: corpuri delictive pot fi doar urmele de pe corpul uman, ce sunt accesibile pentru „ridicarea lor în natură“. Doar așa o poziție este conformă cu Legea de procedură Penală referitor la corpurile delictive, ce sunt obiecte posibile de a fi cercetate și anexate la dosar conform art. 158 al CPP RM.

Urmele inseparabile, în opinia savanților, reprezintă o particularitate specifică, „substrat“ al probei materiale⁷. Copiile și mulajele urmelor materiale, inclusiv ale microobiectelor, deseori sunt numite „corpuri delictive derivate“⁸. Aici este important de menționat: întrucît Legea nu prevede statutul de corp delict derivat, natura procesuală și semnificația corpurilor delictive, indiferent de faptul dacă sunt „derivate“ sau nu, sunt identice.

În prezent, admisibilitatea utilizării corpurilor delictive derivate în calitate de surse de informație în instanța de judecată nu este pusă la îndoială. În plan teoretic, acest termen poate fi analizat în calitate de concept generic prin raportare cu copiile, fotografiile și mulajele.

Actualmente, legislatorul a soluționat parțial și natura procesuală a urmelor materiale inseparabile, cum ar fi: diferite modificări structurale în macroobiecte sau locurile aflării pe ele a urmelor de aplicare sau incluziune ale microobiectelor, ai căror purtători sunt obiectele invizibile sau obiecte mobile masive ale faptei. Conform art. 159, alin. (2) al CPP RM: „Corpurile delictive se anexează la dosar și se păstrează în dosar sau se păstrează în alt mod prevăzut de lege. Corpurile delictive care nu pot fi păstrate împreună cu dosarul trebuie fotografiate și fotografiile se anexează la procesul-verbal respectiv. Obiectele voluminoase, după fotografiere, pot fi sigilate și transmise spre păstrare persoanelor juridice sau fizice. În acest caz, în dosar se va face mențiunea respectivă.

În ceea ce privește mostrele de urme materiale și statutul juridic al lor, există diferite puncte de vedere. Mulți autori susțin că, mostrele (inclusiv ale microobiectelor) reprezintă o categorie aparte de obiecte utilizate în procedura judiciară penală. Totuși, nu există o confirmare legislativă clară a acestui fapt.

6 Рахунов Р. Д. *Теория и практика экспертизы в советском уголовном процессе*. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Госюриздат, 1953. с. 164

7 Скорченко П. Т. *Криминалистика. Технично-криминалистическое обеспечение расследования преступлений*. Москва: Былига, 1999, с. 51-57.

8 Белкин Р. С. *Природа экспертизы микрообъектов*. В: *Экспертная практика*, 1983, № 20, с. 18-22.

În norma art. 154 al CPP RM „Temeiurile de colectare a mostrelor“ se prevede: Organul de urmărire penală este în drept să colecteze mostre care reflectă particularitățile omului viu, cadavrului, animalului, substanței, obiectului dacă investigarea lor are importanță pentru cauza penală; să colecteze mostre de la bănuit și învinuit; de la martori sau partea vătămată, dar numai în cazul în care trebuie să verifice dacă aceste persoane au lăsat urme la locul unde s-a produs evenimentul sau pe corpurile delictelor. În cazurile necesare, colectarea mostrelor pentru cercetare comparativă se face cu participarea specialistului și se întocmește proces-verbal conform art. art. 260 și 261 ale prezentului CPP RM.

Vom nota că pentru colectarea mostrelor de microobiecte pentru cercetarea comparată se întocmește proces-verbal iar, art. 260, alin. (6) al CPP RM prevede: „mențiunea privind efectuarea, în cadrul realizării acțiunii de urmărire penală, a fotografierii, filmării, înregistrării audio, interceptării convorbirilor telefonice și a altor convorbiri sau executarea mulajelor și tiparelor de urme, privind mijloacele tehnice utilizate la efectuarea acțiunii respective de urmărire penală, condițiile și modul de aplicare a lor, obiectele față de care au fost aplicate aceste mijloace, rezultatele obținute, precum și mențiunea că, înainte de a se utiliza mijloacele tehnice, despre aceasta s-a comunicat persoanelor care participă la efectuarea acțiunii de urmărire penală.

Deși în lege nu există o mențiune clară a faptului că, mostrele de microobiecte pentru cercetarea comparată sunt corpuri delictelor, în dosarul penal, se vorbește numai despre necesitatea de a verifica cu ajutorul lor (mostrelor) dacă bănuitul, învinuitul, precum și martorul sau victima au lăsat urme într-un anumit loc sau pe corpurile delictelor.

Sușinem autorii, în opinia cărora asemănarea proprietăților materiale ale mostrelor obiectelor cu proprietățile corpurilor delictelor permite reglementarea a normelor generale, prin care legislația de procedură penală prevede modul de manipulare a corpurilor delictelor.

Evident, și alte tipuri de corpuri delictelor (arma infracțiunii, obiectele cu urmele infracțiunii, etc.), mostrele de microobiecte posedă un șir de particularități, ce trebuie luate în considerație în practică⁹. Aceste particularități nu sunt așa de importante pentru a introduce în legislația de procedură penală norme speciale de reglementare a statutului juridic al lor, modul de realizare, locul și termenul de păstrare a mostrelor de microobiecte. În acest scop, ar fi suficient de completat art. 155, alin. (1) al CPP RM prin includerea în p. 9 al textului acestui alineat a cuvântului „microobiecte“ și vom obține „alte substanțe, obiecte și microobiecte“.

În opinia noastră, aceste probleme apar din cauza redactării inexacte a art. 158 al CPP RM „Corpurile delictelor“, în care microobiectele sunt omise cu desăvârșire. De aceea, propunem o nouă redacție a alin (1) a art. 158, CPP RM în următoarea expunere: „Corpurile delictelor sînt recunoscute obiectele și microobiectele în cazuri în care

9 Ким Э. П. *Современные проблемы криминалистической экспертизы материалов и веществ*. Автореф. дис. юрид. наук. Алматы, 2003. с. 12-13

există temeiuri... “ și în continuare după textul alineatului (1). Adică se impune de introdus doar cuvîntul „microobiectele“; ceea ce va permite eliminarea tuturor întrebărilor discutabile la utilizarea acestora în calitate de corpuri delictive în cauza penală.

Prin urmare observăm că, problema includerii microobiectelor în procedura judiciară penală nu a găsit încă o reflectare clară în actele normative. Există diferite păreri referitoare la faptul dacă microobiectele fac parte din categoria corpurilor delictive sau dacă ele alcătuiesc o varietate specifică, inegală de surse de probă. B. H. Косарев, И. В. Макогон menționează două căi posibile de introducere a microobiectelor în procedura judiciară penală: prima — a recunoaște microobiectele, atît în aspect procesual penal, cît și în aspect criminalistic, drept categorie specială de corpuri delictive, regulile de lucru și modalități de includere în procedura de judecată penală, ce nu se supun regulilor generale de includere a obiectelor în rîndul corpurilor delictive; a doua — a aduce regulile de lucru cu microobiectele în conformitate cu normele existente ale dreptului de procedură penală¹⁰.

Suntem de acord în totalitate cu savanții citați în privința faptului că, edificarea microobiectelor într-o categorie specială de corpuri delictive nu are temeiuri obiective — ele sunt aceleași obiecte materiale ce, se depistează, sunt descrise și folosite în procesul penal. Prin urmare, unica modalitate ar fi comformizarea actelor legislativ normative, departamentale, a recomandărilor științifico-metodice și a utilizării practice a lor în lucrul cu microobiectele.

O astfel de coordonare a normelor și recomandărilor se reduce la un singur fapt — acordarea microobiectelor a statutului de corp delict și, respectiv, stabilirea legăturii lor cu evenimentul faptei pînă la începutul expertizei. Conform acestei teze procesuale, microobiectele pot fi cercetate, iar, rezultatul lor poate fi utilizat, pe deplin justificat, în procesul penal în calitate de corpuri delictive.

Este necesară instituirea regulilor de lucru cu microobiectele conform normelor existente ale dreptului procesual-penal; coordonarea actelor legislativ normative, departamentale, a recomandărilor științifico-metodice și a utilizării practice în lucrul cu microobiectele.

Rezultatele analizei legislației procesual penale, a teoriei și practicii de urmărire penală și judiciare privind valorificarea microobiectelor în activitatea de descoperire a infracțiunilor, condiționează formularea următoarelor concluzii:

1. Doctrina micrologiei din spațiul țării noastre necesită dezvoltare, actualizare și sistematizare a principalelor categorii științifice. Suportul teoretico-metodologic al domeniului în cauză, în publicațiile din străinătate, mai cu seamă țările CSI, reflectă mai amplu și mai adecvat structura și sarcinile micrologiei criminalistice contemporane, ceea ce nu totdeauna se atestă în publicațiile de specialitate din statul occidental, cercetările științifice fiind focusate în exclusivitate asupra problemelor practice de implementare a tehnologiilor industriale, informaționale și analitice înalte.

---

10 Косарев В. Н., Макогон И. В. *Использование микрообъектов в расследовании преступлений*. Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2005.

2. Microobiectele, dat fiind importanța lor criminalistică deosebită în probatoriul penal, rămân actualmente în centrul intereselor științifice și practice ale unor teoreticieni și practicieni ai dreptului din țara noastră, dar mai cu seamă a savanților din România, Ucraina, Rusia, USA și alte state din străinătate. Problematika acestor interese este destul de extinsă, cuprinzând atât fenomenele legate de apariția microobiectelor în procesul de comitere a infracțiunilor, înfățișarea sub care acestea se prezintă, cât și aspectele criminalistice ale tehnicii de recoltare a acestora de la fața locului, metodologia expertizării ulterioare în cadrul examinărilor de laborator.

3. În criminalistica modernă nu există unitate de păreri în ce privește conținutul conceptului de microobiect și temeierile, în baza cărora materialele de probă de acest gen pot fi sau nu catalogate la microobiecte. Însăși noțiunea de microobiect și criteriile de delimitare a acestora de alte tipuri de urme infracționale, nu sunt încă în doctrină destul de clar elucidate. Mai mult, în literatura de specialitate apar multiple confuzii atunci, când unele și aceleași obiecte sunt numite în mod diferit.

4. În calitate de microobiecte în criminalistică sunt examinate cele ce dețin anumite însușiri substanțiale: sunt structuri materiale; dețin parametri externi stabili; posedă masă și dimensiuni mici; în scopul recoltării lor apare, de regulă, necesitatea de aplicare a unor metode și mijloace tehnico-criminalistice speciale; dețin legătură causală cu circumstanțele infracțiunii; importanță probantă obțin doar după expertizarea lor în condiții de laborator.

Prin urmare, microobiectele sunt formațiuni materiale legate cauzal cu evenimentul infracțional, importante pentru soluționarea cauzei și aflarea adevărului, având caracteristici dimensionale mici, limitele superioare ale cărora sunt stabilite de pragul sensibil al organelor de simț ale omului, în primul rînd, de capacitatea de rezoluție a ochiului uman, dețin parametri relativ stabili, detectarea, fixarea, ridicarea și expertizarea cărora necesită utilizarea unor mijloace tehnico-criminalistice, cunoștințe speciale și metode instrumentale de laborator. O imagine integrală despre microobiecte poate fi obținută numai dacă ele sunt examinate ca obiecte ale cercetării de expertiză.

5. În scopul utilizării microobiectelor în practica de urmărire penală, acestea se clasifică după multiple și diverse criterii, cele mai relevante pentru practică fiind: după starea de agregare — în solide (cristaline, amorf); lichide (emulsii, suspensii, soluții); gazoase; după natura sursei de proveniență — în organice și neorganice, cea din urmă subdivizîndu-se în naturale și artificiale (produse ale activității umane); după obiectele de la care provin — în apărute de la: a) făptuitor; b) victimă; c) uneltele infracționale sau mijloacele de transport; d) stările de fapt ale locului faptei; după mecanismul de formare există microobiecte de desprindere și de dezmembrare mecanică.

6. Pentru depistarea microobiectelor sunt necesare mijloace științifico-tehnice avansate și abilități profesionale de aplicare a acestora. În virtutea dimensiunilor mici ale acestor obiecte și specificului lucrului cu ele, condiționat de riscul pierderii lor în cazul manipulării neîndemînatice a lor, ofițerului de urmărire penală se recomandă de a invita specialiști care dispun de mijloace științifice, tehnice și aptitudini corespunzătoare.

7. Mijloacele tehnice necesare procesării microobiectelor la locul faptei (căutării, depistării, fixării, ridicării și pachetării) se regăsesc în completele de truse universale și specializate, în laboratoarele criminalistice mobile, destinate cercetării la fața locului. Mai frecvent, pentru căutarea și desprinderea microobiectelor de obiectele-purtătoare se folosesc: mijloace optice (lupe, microscopie portabile) și de iluminare, inclusiv concentrată, radiații ultraviolete și infraroșii, microaspiratorul, banda lipicioasă, magnetul, bețișoare electrostatice, pensete, bisturii, ace de preparare, mănuși din latex etc. Pelicula adezivă prezintă un mijloc universal de ridicare a microobiectelor de pe aproape orice suprafață, fără a perturba localizarea lor pe obiectul-purtător, servind totodată și ca mijloc de fixare.

8. Procesul căutării microobiectelor presupune întâi de toate descoperirea locurilor și obiectelor purtătoare de microobiecte, iar mai apoi depistarea lor în aceste locuri cu respectarea unui rînd de măsuri de precauție și anume: la început toate obiectele se examinează fără a le strămuta din loc; dacă intenționăm a le schimba localizarea sub ele se plasează foi de hîrtie albă curată (polietilenă); obiectele vor fi manipulate cu instrumente curate cu mîna înmănușată, pentru a evita contaminarea, atingerea instrumentarului de alte obiecte este inadmisibilă.

9. Fixarea microobiectelor se realizează întâi de toate procesual, prin consemnarea lor în procesul-verbal, mai apoi se efectuează fixarea tehnică prin fotografiere, inclusiv la scară, videoînregistrare, executarea schițelor.

10. Ridicarea microobiectelor se face împreună cu obiectul purtător, iar dacă nu este posibil — cu o parte a acestuia. În caz că și acest lucru nu este realizabil, atunci se ridică cu echipamente speciale: pelicule adezive, magneți, pensete, bisturii, eprubete și alți recipiente din sticlă etc., ambalîndu-se fiecare microobiect separat în plicuri, pachete, lăzi etc., inscripționate și sigilate cu sigiliul organului de urmărire penală.

11. Cercetarea microobiectelor și altor materiale de probă la fața locului constituie o activitate realizată în regim de urgență de către un specialist în cadrul acțiunii de urmărire penală sau măsurii speciale de investigație cu scopul obținerii informației despre persoana făptuitorului, mecanismul infracțiunii și alte împrejurări relevante pentru descoperirea ei pe urme proaspete.

12. Cercetările la fața locului se vor efectua cu aplicarea metodelor ce nu vor modifica sau degrada urmele și obiectele ca să nu influențeze negativ expertiza ulterioară a acestora.

13. La expertizarea microobiectelor în condiții de laborator se va ține cont de natura și însușirile neobișnuite ale microobiectelor, se va respecta principiul abordării în complex a metodicilor de cercetare după scheme strict ierarhizate și bazate pe algoritmi unanim acceptați, în funcție de starea și caracterul microobiectelor examinate. Algoritmizarea cercetării microobiectelor atît în condiții de laborator cît și în contextul cercetării locului faptei prezintă o activitate formalizată a specialistului și altor participanți, care transformă acest proces într-o preocupare dirijată pe bază de program, creînd premise de obiectivare a rezultatelor.

RÉFLEXIONS AU SUJET DE L'INFRACTION DE LA FAUSSE DÉNONCIATION OU DE LA FAUSSE PLAINTE

Mihail SORBALA, docteur en droit, professeur universitaire (ORCID: 0000-0002-4055-6914)

REFLECTIONS ON THE SUBJECT OF THE CRIMINAL OFFENCE OF FAILURE DENUNCIATION OR FALSE COMPLAINT

In order to combat the attacks on the interests of justice, the criminal law criminalizes the social-dangerous facts in the chapter "criminal offences against justice". Among the frequent attacks that endanger the values protected by criminal law in the field of performing the act of justice, in particular, the false denunciation or the false complaint are required. An essential damage to the activity of the criminal investigation bodies and the courts, at the moment, is caused by the act incriminated in art 311 of the Criminal Code. The social danger of the named criminal offence is expressed by the fact that, making it difficult to achieve the objectives of the justice, they can objectively distort the truth in criminal cases, they can affect and complicate the activity of the justice bodies regarding the removal of the guilty persons, they can contribute to their abduction from liability, to lead to the delays of the terms of the investigation and examination of the cases in court, to essentially affect or to infringe the legitimate rights and interests of the persons, to diminish the educational role of the criminal prosecution and of the fact of examining the criminal case in the court. At the same time, it should be mentioned that among the criminal offences against justice, false denunciation or false complaint are most commonly encountered.

Key words: accusation, complaint, statements, investigating authority, justice, criminal liability, criminal law, guilt.

REFLECȚII ASUPRA SUBIECTULUI INFRAȚIUNII DE DENUNȚARE FALSĂ SAU PLÂNGERE FALSĂ

În scopul realizării luptei împotriva atentatelor la interesele justiției, legea penală încriminează faptele social-periculoase în capitolul «Infrațiuni contra justiției». Printre frecvențele atentate care pun în pericol valorile ocrotite de dreptul penal în domeniul realizării actului de justiție se impun, în special, denunțarea falsă sau plângerea falsă. O daună esențială activității organelor de urmărire penală și instanțelor de judecată, la momentul de față, este cauzată de către fapta incriminată la art 311 CP. Periculozitatea socială a infracțiunii nominalizate se exprimă prin aceea că, îngreunând atingerea obiectivelor justiției, în mod obiectiv pot duce la denaturarea adevărului în cauzele penale, pot afecta și complica activitatea organelor de justiție în privința demascării persoanelor vinovate, pot să contribuie la sustragerea acestora de la răspundere, să ducă la tergiversarea termenilor cercetării și examinării cauzelor în judecată, să afecteze esențial sau să încalce drepturile și interesele legitime ale persoanelor, să diminueze rolul educativ al urmăririi penale și a însuși faptului examinării cauzei penale în instanța de judecată.

Cuvinte cheie: denunț, plângere, declarațiile, organ de urmărire penală, justiție, răspundere penală, legea penală, vinovăție.

Afin de lutter contre les atteintes à l'intérêt de la justice, le droit pénal criminalise les faits socialement dangereux du chapitre «Infractions contre la justice». Parmi les attaques fréquentes qui mettent en danger les valeurs protégées par le droit pénal en matière d'accomplissement de l'acte de justice sont requises, en particulier, la fausse dénonciation ou la fausse plainte.

Actuellement, un préjudice essentiel à l'activité des organes d'enquête criminelle et des tribunaux est causé par l'acte incriminé à l'article 311 du Code pénal de la République de Moldova. Le danger social de l'infraction citée s'exprime par le fait que, rendant difficile la réalisation des objectifs de la justice, ils peuvent dénaturer objectivement la vérité dans les affaires pénales, ils peuvent affecter et compliquer l'activité des organes judiciaires en matière d'éloignement des coupables, ils peuvent contribuer à leur dégageant de la responsabilité, entraîner des retards dans les termes de l'enquête, affecter ou violer fondamentalement les droits et intérêts légitimes des personnes, diminuer le rôle éducatif de la poursuite pénale et le fait d'examiner l'affaire pénale devant le tribunal. En même temps, il est à noter que parmi les infractions contre la justice, les fausses dénonciations ou fausses plaintes sont les plus courantes.

Mots clés: *dénonciation, plainte, déclaration, instance de poursuite pénale, justice, responsabilité pénale, loi pénal, culpabilité.*

Selon l'art. 21, par. 1 du Code pénal de la République de Moldova, «les personnes physiques responsables qui, au moment de commettre l'infraction, ont atteint l'âge de 16 ans sont passibles de poursuites pénales». De la notion exposée du sujet de l'infraction, est évidente sa caractéristique juridique, composée de trois signes.

Selon le premier signe, seule une personne physique peut apparaître comme sujet. Mais le paragraphe 3 de l'art. 21 du Code pénal de la République de Moldova stipule qu'en tant que sujet, la personne juridique peut être incluse, à l'exception des autorités publiques.

À son tour, le deuxième signe admet la reconnaissance en tant qu'objet de l'infraction uniquement des personnes qui ont la capacité de comprendre le caractère préjudiciable de l'acte, ainsi que la capacité de manifester leur volonté et de diriger leurs actes, c'est-à-dire des personnes responsables. Selon l'art. 23, par. 1 du Code pénal de la République de Moldova «n'est pas passible d'une responsabilité pénale qui, lors de la commission d'un acte préjudiciable, était dans un état d'irresponsabilité, c'est-à-dire qu'elle ne pouvait pas rendre compte de ses actions ou inactions ou ne pouvait pas les diriger de la cause d'une maladie mentale chronique, d'un trouble mental temporaire ou d'une autre condition pathologique».

En tant que troisième signe du sujet de l'infraction, figure qu'il atteint l'âge prévu par la loi. La capacité de prendre conscience du caractère de ses actions et de les diriger apparaît même chez les personnes en bonne santé, du point de vue psychique, non pas dès le moment de la naissance, mais à partir d'un certain âge. Selon l'avis du législateur, quand il atteint l'âge de 16 ans, la personne accumule une certaine expérience de la vie, les critères de perception du monde environnant sont plus clairement déterminés, la capacité à réaliser le caractère de son comportement

du point de vue de son utilité ou danger pour les autres. Le législateur considère que la personne, lorsqu'elle atteint l'âge de 16 ans, est capable de percevoir le danger social de son comportement dans le cadre de certaines relations sociales de caractère différent¹.

Ainsi, les dénoncés indiquent sur le fait que le sujet de l'infraction prévue à l'art. 311 du Code pénal de la République de Moldova, est la personne physique et responsable, qui a atteint l'âge de 16 ans, mais peut avoir, y compris, l'une des qualités procédurales, comme victime, suspecté, accusé, etc.².

En d'autres termes, l'objet de la fausse dénonciation ou de la fausse plainte peut être toute personne. En d'autres termes, l'objet de la fausse dénonciation ou de la fausse plainte peut être toute personne. Ici, nous distinguons également certaines particularités concernant les causes des accusations privées et publiques-privées. Les affaires pénales d'accusations privées et publiques-privées ne sont engagées que sur la base de la plainte de la partie lésée, car le sujet du faux dénonciation dans ces dossiers ne peut être que la personne qui prétend être la partie lésée. Le sujet directement actif de l'infraction de la fausse dénonciation «n'est pas circonstanciel et peut être, en principe, toute personne physique remplissant les conditions générales de responsabilité pénale³». La personne qui s'auto-accuse menteuse et qui produit ou trompe des preuves à l'appui d'une accusation injuste contre elle ne commet pas l'acte de dénonciation calomnieuse. Les personnes occupant des postes de direction, personnes exerçant des fonctions de contrôle, ainsi que les fonctionnaires publique ou les fonctionnaires qui ont l'obligation d'avertir les organes de poursuite pénale lorsqu'ils ont été informés d'une infraction commis dans cette unité ou en rapport avec leur service, s'ils commettent une fausse insinuation, seront les auteurs du délit de dénonciation calomnieuse. Lorsqu'une personne se plaint d'une autre personne - par exemple, le conjoint de l'autre conjoint ou l'enfant aîné des parents - ils seront tous les deux ou un seul auteur, car les deux ou un seul d'entre eux sait que l'accusation est un mensonge⁴. La participation criminelle en cas de délit de fausse dénonciation est possible sous toutes ses formes: co-rédaction, incitation ou complicité. Lorsqu'une personne accuse faussement en dénonçant ou se plaignant d'une infraction et qu'une autre personne produit ou recueille des preuves à l'appui de ces accusations injustifiées, chacune répond en tant qu'auteur.

Le principal sujet passif est l'État, en tant que détenteur de la valeur sociale protégée - l'exécution de la justice. Le sujet passif secondaire (adjacent) est la per-

1 Sorbala Mihail. *Răspunderea penală pentru reținerea sau arestarea ilegală a persoanelor*. Teză de doctor. Chișinău, 2017, p. 101. http://www.cnaa.md/files/theses/2017/51989/mihail_sorbala_thesis.pdf

2 Brînză S., Stati V. *Drept penal. Partea specială*. Volumul II. Chișinău, 2011, p. 703.

3 Diaconescu Gh., Duvac C. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Ed. C.H. BECK. București, 2009, Op. cit., p. 492.

4 Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. II. Chișinău, 2015, Op. cit., p. 751.

sonne physique lésée dans sa dignité ou sa liberté en commettant cette infraction. Une attention particulière devrait être accordée au problème qui se pose, ce qui semble être discutable, concernant la possibilité d'engager la responsabilité pénale pour dénonciation erronée de la personne qui a commis l'infraction (ou qui est soupçonné ou accusé de le commettre), si elle aux fins pour s'esquiver de la responsabilité, communique clairement une information fausse au sujet d'une infraction commise par une autre personne. Ce sont les cas où, par exemple, la personne attribue l'infraction dont elle est accusée, à une autre personne ou de diminuer son rôle en le commettant au nom des participants, etc., où ces informations sont fausses. Un cas particulier se réfère à des situations de fausses dénonciations sur le fait que, dans le cadre de l'exécution des poursuites pénales (en particulier des audiences), il aurait été appliqué des mesures de coercition illégales, à la suite de quoi les audités ont reconnu leur culpabilité en commettant l'infraction. Par la suite, ces gens se éloignent des déclarations reconnues, les déclarations concernant les mesures de contrainte illégales étant notamment faites dans le but de les exclure du matériel probatoire.

Dans la littérature spécialisée, plusieurs critères et avis sont présentés en référence à la résolution de cette situation. Les savantes V. A. Blinnikov et V. S. Ustinov mentionnent que la fausse dénonciation par la personne qui a commis l'infraction doit être qualifiée comme infraction de fausse dénonciation dans les cas où l'acte d'accusation d'une personne innocente est commis par le sujet jusqu'à jusqu'au début d'un procès pénal. L'inculpation d'une personne innocente après l'ouverture du procès pénal ne constitue pas un délit de fausse dénonciation⁵. Sur une telle opinion, probablement, a influencé le fait qu'après le début du procès pénal, se réalise l'acte d'audience, dans lequel l'acte de calomnie est perfectionné comme une fausse déclaration, et la personne soupçonnée ou accusée d'avoir commis l'infraction n'est pas responsable de la déclaration en bonne connaissance. Mais, le critère exposé ne peut pas être placé à la base de la délimitation de la fausse dénonciation sanctionnée pénalement par celle non sanctionnée par le droit pénal, parce que l'essence du problème n'est pas contenue dans le statut procédural de la personne et sous la forme de fausses informations (déclaration ou demande, plainte), mais dans le fait que cette information se réfère et a une attribution à l'objet de la probation, ainsi que s'il a été proposé à la défense de l'accusé (en blâmant une autre personne d'avoir commis l'acte reproché) ou dans un autre but (par exemple, pour discréditer une poursuite pénale). L'idée dominante dans la littérature spécialisée ainsi que dans l'activité pratique des organes de lois consiste dans le fait que si les fausses informations se réfèrent à l'accusation avancée (l'objet de la probation) et qu'elles sont exposées à des fins de défense, la responsabilité de la fausse dénonciation ne se pose pas. Dans d'autres situations, il intervient sur la base des motifs généraux. Mais pas tous les chercheurs sont d'accord avec cette position.

---

5 Блинников В. А., Устинов В. С. *Лжесвидетельство: уголовно-правовые, криминологические, уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты*. Ставрополь, 1999, с. 52.

La résolution de la question de la responsabilité pour fausse dénonciation ou fausse plainte, qui contient des informations commises par une personne particulière, dépend avant tout de l'objet de la plainte ou de la personne qui dépose la plainte: s'il maintient une défense contre l'accusé, la responsabilité ne se produit pas, et si l'informateur a suivi un autre objet (par exemple, pour se venger de l'enquêteur) et cela en aucun cas n'aurait reflété la culpabilité de dénonciateur dans les accusations portées, alors la responsabilité pour fausse dénonciation ou fausse plainte se produit fondée sur des motifs généraux. La responsabilité pénale pour fausse dénonciation ou fausse plainte dans le cas d'une personne innocente dans la situation où elle n'était pas une défense contre l'accusation déposée n'est pas remise en question. Dans le même temps, certains chercheurs pensent que la responsabilité pénale naîtra également dans les situations où une fausse dénonciation ou une fausse plainte est également utilisée à des fins de défense. L. V. Lobanov fait valoir sa position de la manière suivante: «Les personnes que l'accusé a décidé d'inculper dans la perpétration de l'infraction incriminé contre lui, ne sont-elles pas sans défense face à ses fausses accusations? L'honneur et la dignité de la personne, le citoyen doit être adéquatement protégé, y compris contre les attaques de personnes dont les déclarations ne peuvent être considérées comme de fausses déclarations.⁶»

Des arguments plus sérieux à cet égard sont invoqués par les auteurs S. Nafiev et A. Vasin, qui mentionnent que la pratique établie selon laquelle la possibilité d'attirer de faux accusateurs à la responsabilité pénale est violée par la loi, qui n'admet aucune méthode de défense, mais seulement ceux qui ne sont pas interdits. Cela signifierait que le droit à la défense n'est pas absolu et que sa réalisation ne devrait pas se faire au détriment des droits et libertés d'autrui. En se justifiant devant les poursuites pénales et le jugement en plaçant sa culpabilité sur une personne innocente, le suspect (l'accusé) ne respecte pas les droits et libertés garantis par la Constitution et un large éventail de lois: liberté individuelle et sécurité de la personne, intégrité mentale, respect des droits de l'homme, libertés et dignité, etc. Pour cette raison, la communication d'informations d'un tel caractère en bonne connaissance, doit être qualifiée de fausse dénonciation⁷. Cette position est également soutenue par le scientifique M. Nicolaev, qui invoque un cas concret dans lequel l'accusé «démasque» le collaborateur de poursuite pénale pour l'application de la violence afin d'obtenir les déclarations «souhaitables», mais ces accusations se sont révélées dissimulées, à la suite de quoi l'accusé a été reconnu coupable de fausse dénonciation.

Malgré la similitude, l'identité des arguments dans les opinions exprimées, les conclusions de ces auteurs diffèrent cependant entre eux. De l'avis des savantes S. Nafiev, A. Vasin et M. Nicolaev, la calomnie d'un innocent comme moyen de défense doit être qualifiée comme acte de fausse dénonciation, et l'auteur L.V. Lobanov sup-

6 Лобанов Л. В. Уголовная ответственность за ложную информацию и понуждение к нарушению обязанности содействовать правосудию, р. 14.

7 Нафиев С., Васин А. Право на защиту – не песпредельно. В: Законность, 1999, № 4, с. 6-7.

pose que, dans cette situation, il serait présent. un acte de calomnie. Cependant, un tel traitement de la calomnie en bonne connaissance d'une personne innocente en commettant l'infraction n'est pas en mesure de refléter pleinement le danger social et la spécificité de l'infraction, car la partie lésée de l'acte fait l'objet d'une attention accrue de la part des forces de l'ordre ou est mentionnée dans -une situation beaucoup plus difficile par rapport à la précédente⁸. La solution possible présentée par l'auteur L.V. Lobanov consiste à: établir une composition spéciale qui inclurait non seulement les cas de tressage d'une personne innocente en bonne connaissance, mais également les faits de création artificielle par l'accusé des preuves concernant l'infraction par autre personne. En même temps, étant donné que la calomnie est un moyen de défense, il faut qu'il soit sanctionné un peu plus doucement que la fausse dénonciation⁹. Je souligne que le fait de calomnier une personne innocente en bonne connaissance n'est pas inclus dans la liste des circonstances aggravantes, prévue par l'art. 77 Code pénal de la République de Moldova. La cause est que les tribunaux ne font pas référence à ce fait, ainsi, elle est dénuée d'applicabilité pratique. En même temps, il ne peut être ignoré dans le cas de condamnations pour fausse dénonciation ou de fausses déclarations, car au sein de ces composants, la calomnie est le signe constructif de base, qui, en principe, ne peut pas être pris «au crayon» à plusieurs reprises et en qualité de circonstance aggravante On ne devrait pas être pris en compte également dans la situation d'être responsable d'une autre infraction, et non seulement parce que la calomnie est un moyen de défense, mais, en particulier, parce qu'il n'a pas d'attribution directe à l'accusation en commettre une autre infraction. Serait-il nécessaire dans de telles circonstances d'inclure une infraction pénale à cet égard dans le droit pénal?

Il est évident que les intérêts juridiques des victimes de la calomnie doivent être protégés. Mais il est importante la tendance évidente de l'accusé d'avoir utilisé diverses méthodes d'auto-défense. Respectivement, l'essence du problème réside dans l'équilibre entre les intérêts des participants au «conflit». Avec ce moment, le droit pénal se confronte extrêmement fréquemment, comme par exemple, dans le cas d'exposer les conditions de légalité de la cause, lorsque sont présentes les circonstances qui excluent le caractère criminel de l'acte - défense légitime, nécessité extrême, détention du délinquant, contrainte physique ou mentale, etc. À titre d'exemple, la mise en balance des intérêts les plus proches du problème examiné est l'inadmissibilité de la responsabilité pénale de l'accusé pour la fausse déclaration et le refus de faire des déclarations, ainsi que celle du mari, de la femme ou des proches parents pour le même refus de déposer. Ces règles sont fondées sur les règles de procédure (art. 21 du Code de procédure pénale de la République de Moldova) selon lesquelles personne ne peut être contraint d'avouer contre lui ou ses proches parents, le mari,

8 Лобанов Л. В. Уголовная ответственность за ложную информацию и понуждение к нарушению обязанности содействовать правосудию, *Op. cit.*, p. 14-5.

9 *Ibidem*, p. 17.

la femme, le fiancé, la fiancée. Bien sûr, ces dispositions ne tirent pas directement la libération de la responsabilité pénale pour non-vérité sous la forme de calomnier une personne innocentes en bonne connaissance. Cependant, il convient de mentionner que dans ces normes, l'État sert les intérêts de la justice, étant donné qu'il existe d'autres valeurs, dans certaines situations, non moins importantes - la préservation, la protection de la famille et les relations de parenté. Dans le même temps, les intérêts des parties lésées par les infractions sont mis en avant, car ils sont intéressés à découvrir les actes illégaux commis contre eux. Respectivement, sur la même échelle sont mentionnés les intérêts de légitime défense du suspect, de l'accusé et de la victime, et la question cruciale dans cette situation concerne le moment le plus précieux pour la société. Il est évident qu'une valeur sociale importante est la garantie qu'aucune personne innocente (c'est-à-dire qui n'a pas commis l'infraction et dont la culpabilité n'est pas prouvée) ne sera pas condamnée. Par conséquent, de la part de l'accusé vient le principe de la présomption d'innocence et les possibilités qu'il offre de se défendre contre toute poursuite par tout moyen légal. Les moyens légaux sont envisagés, car l'accusé peut être tenu responsable de l'application de certains moyens illégaux d'influencer les témoins, la partie lésée, l'expert, le spécialiste, etc. - pour leur contrainte à faire des déclarations, par le biais de leur corruption, etc. Ces actions d'influence, ainsi que le fait de secouer une personne innocente en bonne connaissance, peuvent conduire à des distorsions de la vérité, mais elles diffèrent en principe de cette dernière: le résultat de la corruption ou de la coercition peut être la distorsion des preuves qui sont réelles, alors que dans le cas de la calomnie sont présentées des preuves qui n'existent pas.

Les idées exposées permettent de conclure que la calomnie pour cause de légitime défense ne doit pas toujours être considérée comme une fausse dénonciation ou une fausse plainte, ou qu'il est urgent de criminaliser une telle calomnie en tant que l'infraction distincte. Un objectif suffisant pour délimiter l'approche pénale de l'approche non pénale est l'objectif poursuivi. En examinant la question de la responsabilité pour la calomnie, nous ne pouvons pas faire référence à certaines situations strictes et permanentes où les suspects, les accusés renoncent aux auto-dénonciations, des aveux sincères concernant les infractions commis, effectués dans le cadre des poursuites pénales, se référant au fait que sur eux a été influencé afin d'obtenir des dépositions. Quelques considérations concernant ce moment ont été présentées par le savant A. D. Proşleacov. Selon lui, la pratique des organes de poursuite pénale et celle des tribunaux soulignent que dans un nombre considérable d'affaires pénales, les suspects, les accusés, les prévenus déclarent sur leur demande à leur égard des personnes qui procèdent aux poursuites pénales des méthodes illégales d'enquête. - violence, menaces, contraintes de faire des déclarations, etc. Les organes chargés de l'application des lois vérifient ces déclarations et, si elles s'avèrent fausses, elles n'ont aucun motif, elles refusent d'engager le procès pénal en raison de l'absence de fait d'infraction. En émettant cette ordonnance, qui vérifie en fait le fait des informations et des informations manifestement fausses sur l'application des méthodes illégales

de recherche met de la point finale - suspects, accusés, les accusés ne portent pas la responsabilité de l'information et de ses déclarations. En même temps, ces déclarations contiennent tous les signes d'une fausse dénonciation.¹⁰ Des dispositions similaires se trouvent et d'autres auteurs. Dans les exemples invoqués, c'est un grain de vérité: si, lors de la vérification d'une telle déclaration, il est clairement établi qu'elle est manifestement fausse, alors son auteur sera responsable de fausse dénonciation ou de fausse plainte. Respectivement, pour prendre une telle décision, il semblerait que seule la présence du refus d'ouvrir une enquête pénale sur la plainte donnée en raison de l'absence du fait d'infraction soit suffisante. En réalité, la situation semble être complètement différente. La question de savoir si une infraction a été commise est résolue sur la base de l'évaluation des preuves, qui est fortement influencée par divers facteurs subjectifs. Ici, en particulier dans la catégorie respective des dossiers, deux notions différentes sont imbriquées: «il est prouvé au moment où l'infraction n'a pas eu lieu» et «il n'est pas prouvé que l'infraction a eu lieu». Nous imaginons une situation typique: le suspect, l'accusé s'est adressé avec la plainte qu'il a été battu au cours de l'audience et présente des documents médicaux concernant les blessures, qui, après un certain temps, correspondent au jour et à l'heure de la détention. Les policiers ne reconnaissent pas le fait que les coups de feu ont été appliqués, et aucune autre preuve n'existe (souvent même parce qu'ils ne sont pas recherchés). Bien que les lésions corporelles soient visibles, il existe des signes d'une infraction pénale et des motifs de poursuites pénales. Un autre moment, cependant, est de savoir s'il sera possible de prouver que les lésions corporelles ont été causées spécifiquement par des policiers ou une autre personne ou même par le suspect ou l'accusé lui-même. Ce moment ne peut être clarifié que pendant le processus de recherche. En cas de preuve insuffisante que les lésions corporelles sont le résultat de violences commises par des policiers, il convient de noter que la personne qui est coupable de les avoir commises n'a pas été établie, c'est-à-dire que la poursuite pénale ne sera pas fermée en raison de l'absence d'infraction, mais suspendu conformément à l'art. 287¹, par. 1, point 2 Code de procédure pénale de la République de Moldova. Cependant, une telle solution est absolument désavantageuse pour les procureurs, tout d'abord, pour des raisons purement pragmatiques: la suspension des poursuites pénales au titre de l'art. 287¹, par. 1, point 2 du Code de procédure pénale de la République de Moldova implique que l'infraction a été commise mais n'a pas été découverte, ce qui constitue une grave carence dans l'activité des organes d'enquête criminelle. Dans le même temps, le refus d'engager des poursuites pénales sur la base de l'absence de fait d'infraction n'est pas considéré comme une lacune dans l'activité des organes chargés de l'application des lois. De plus, les procureurs, qui, avec les policiers, enquêtent et découvrent les faits criminels, ne sont souvent pas intéressés à détecter et à documenter les actes de violence concernant les personnes faisant l'objet d'une enquête

---

10 Прошляков А. Д. *Взаимосвязь материального и процессуального уголовного права*. Екатеринбург, 1997, p. 57.

pénale qui ont reconnu l'infraction, car ce moment pourrait attirer après elle-même l'exclusion de la «reconnaissance» du materiau de probation. Respectivement, dans de telles situations (qui sont typiques), le refus d'engager des poursuites en raison de l'absence du fait d'infraction ne signifie pas que ce fait manquait avec certitude, par conséquent une telle motivation du refus ne devrait pas être considérée comme une base suffisante pour attirer la personne. qui a fait la demande de responsabilité pour fausse dénonciation ou fausse plainte en tant que sujet.

Maintenant, le problème invoqué existe et à cet égard, certaines solutions doivent être trouvées. Dans les plaintes concernant les actions illégales des collaborateurs de la police, il est nécessaire de mener des enquêtes, d'autant plus que la présomption d'innocence sera de leur côté, c'est-à-dire que les doutes incurables, qui ne peuvent être levés pendant la probation, seront interprétés en faveur de ces collaborateurs. Toutefois, si la poursuite est finie, concernant la question de la responsabilité pour fausse dénonciation ou fausse plainte du plaignant, alors dans le processus d'examen de ce dossier la présomption d'innocence sera déjà de la part du plaignant. Le fait même que la cessation des poursuites dans l'affaire entamée sur la base de la plainte déposée ne puisse servir de preuve suffisante, suffisante au moment où l'information, la communication était fausse. La responsabilité pour fausse dénonciation ou fausse plainte ne peut survenir que lorsque la fausseté de la communication est clairement prouvée. Une variété de calomnie est l'auto-calomnie, lorsque la personne communique de manière fausse qu'elle a commis une infraction. Une auto-indulgence typique sous la forme d'une auto-dénonciation sur elle-même sans aucune base n'est presque pas ne se réunit pas. Plus souvent, nous trouvons cela dans la situation de fausses déclarations (par exemple, lorsqu'une personne assume la culpabilité d'une autre dans le but de la libérer de sa responsabilité pénale). La qualification d'auto-calomnie fait l'objet de discussions acharnée car de nombreux auteurs y voient l'absence d'une composante criminelle ou des signes de plusieurs composantes criminelles (fausse dénonciation ou fausse déclaration)

Ainsi, avec le titre de conclusion laconique, nous pouvons fixer qu'en tant que sujet de la dénonciation calomnieuse, toute personne peut être incluse, y compris le suspect, l'accusé, le défendeur, mais en respectant les conditions mentionnées ci-dessus.

TRIBUNA DOCTORANDULUI
TRIBUNE OF THE POST-GRADUATE STUDENTS

ONU ȘI ROLUL EI ÎN PREVENIREA ȘI COMBATAREA CORUPȚIEI

Adriana CAZACU, doctorandă, ULIM (ORCID: 0000-0002-6847-7943)

Recenzent: **Alexei BARBĂNEAGRĂ**, doctor habilitat, profesor universitar

UN AND ITS ROLE IN PREVENTING AND COMBATING CORRUPTION

The last decades of our century are characterized by a development of international relations, in which the aspects of interstate cooperation occupy an essential place. A distinct factor of this process is the large number of states and people that take part in these political, legal, economic relations, etc., as well as their tendency to participate on an equal footing in solving the problems of the contemporary world. An essential contribution to the establishment and intensification of current relations of global cooperation has the institutional framework — permanent and global — created after the Second World War, represented by the United Nations. Thus, UN member states, without exception or discrimination, have the right and duty to participate in the examination, debate and resolution of all issues of interest to the international community. One of the problems analyzed by the UN member states is the phenomenon of corruption, which is the enemy of democracy that can restrict and violate fundamental human rights and freedoms. In fact, corruption can affect not only citizens but also civil servants, as well as the quality of public services, undermine political, economic and / or legal systems, including support for terrorist financing, encourage extremism, lower tax revenues and support organized crime networks.

Key words: *United Nations, international cooperation, corruption, resolution, United Nations General Assembly, United Nations Convention against Corruption.*

Ultimele decenii ale secolului nostru se caracterizează printr-o dezvoltare a relațiilor internaționale, în cadrul cărora aspectele cooperării interstatale ocupă un loc esențial. Un factor distinct al acestui proces reprezintă numărul mare de state și popoare ce iau parte la aceste raporturi politice, juridice, economice etc., precum și tendința lor de a participa în condiții de deplină egalitate la rezolvarea problemelor lumii contemporane. O contribuție esențială la instituirea și intensificarea raporturilor actuale de cooperare la nivel global o are cadrul instituțional — permanent și mondial — creat după cel de al doilea război mondial, reprezentat de Națiunile Unite. Astfel, țările membre ONU, fără nici o excepție sau discriminare, au dreptul și datoria de a participa la examinarea, dezbateră și rezolvarea tuturor problemelor ce interesează comunitatea internațională. Una dintre problemele analizate de către statele membre ONU este și fenomenul corupției, care este inamicul democrației ce poate îngrădi și încălca drepturile și libertățile fundamentale ale omului. De altfel, corupția poate afecta nu doar cetățenii, ci și funcționarii publici, precum și calitatea serviciilor publice, poate submina sistemele politice, economice și/sau juridice, inclusiv susține finanțarea terorismului, încuraja extremismul, scădea veniturile fiscale și sprijini rețelele de criminalitate organizată.

Cuvinte cheie: *Organizația Națiunilor Unite, cooperare internațională, corupție, rezoluție, Adunarea Generală a Națiunilor Unite, Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției*

Organizația Națiunilor Unite este cea mai importantă organizație internațională, care a fost fondată după cel de-al doilea război mondial, în 1945, fundamentată pe principiile consfințite în Carta ONU, în scopul menținerii păcii și securității internaționale, promovării bunăstării și drepturilor omului.

Actualmente organizația cuprinde 193 de state membre care participă la abordarea și identificarea soluțiilor pentru problemele globale într-un cadru internațional unic de dialog și cooperare. Organele principale ale ONU sunt: Adunarea Generală, Consiliul de Securitate, Consiliul Economic și Social (ECOSOC) și Curtea Internațională de Justiție.

Crearea în virtutea unor necesități obiective, organizațiile din sistemul ONU apar potrivit realităților actuale, drept cadru cel mai propice pentru instaurarea unui amplu dialog între popoare, a unei colaborări multiforme între statele suverane, independente și egale în drepturi.¹

Mandatul ONU cuprinde o serie largă de domenii precum: desfășurarea operațiunilor de menținere a păcii, prevenirea conflictelor și oferirea asistenței umanitare, activități operaționale pentru dezvoltare etc. De asemenea, organizația oferă o platformă globală de abordare și luare a deciziilor asupra provocărilor cu care se confruntă comunitatea internațională, precum dezvoltarea durabilă, schimbările climaterice, contracararea terorismului, dezarmarea, bunăstarea populației, promovarea democrației și a drepturilor omului etc.

Întrucât, la etapa actuală, democratizarea raporturilor interstatale a devenit o cerință imperioasă, sistemul ONU — ca instrument al cooperării — își poate îndeplini țelul urmărit numai în măsura în care va contribui la întărirea legalității internaționale, acționând în strictă conformitate cu dispozițiile din actele constitutive și cu principiile dreptului internațional.²

În prezent ONU este unul dintre mijloacele importante de care dispune omenirea pentru soluționarea celor mai esențiale probleme internaționale și printre instituțiile care s-a arătat preocupată de flagelul corupției.

De o manieră generală, putem spune că corupția provoacă daune enorme la nivel global, sărăcește economiile naționale, amenință instituțiile democratice, subminează statul de drept și facilitează alte amenințări la adresa securității umane, cum ar fi criminalitatea organizată și terorismul.

Creșterea nivelului corupției și înrădăcinarea acestui flagel duce la reducerea gradului de dezvoltare umană, socială și economică, scăderea idicelui de educație și a calității serviciilor publice, limitarea drepturilor civile și politice, inexistența sau slaba competiție politică, îngrădirea libertății mass-media, atât online, cât și în mediile tradiționale — deficiențe, care pun în pericol statul de drept.³

---

1 Ioan Maxim, *ONU Organizația Națiunilor Unite 4 decenii, statutul juridic al O.N.U. și al instituțiilor sale specializate*. București: Editura Politică, 1986, p. 8-9.

2 Ibidem, p. 9.

3 Raport referitor la corupție și drepturile omului în țările terțe (2017/2028(INI)) [on-line] https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0246_RO.html (accesat la 15.06.2020).

Totodată, în numeroase țări, corupția reprezintă nu doar un obstacol sistemic care afectează realizarea democrației, respectarea statului de drept, libertatea politică și dezvoltarea durabilă, dar poate conduce și la numeroase încălcări ale drepturilor omului, inclusiv a drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale.

Corupția și încălcarea drepturilor omului reprezintă un fenomen care implică inclusiv lipsa de integritate în conduita agenților publici și în cadrul autorităților care nu respectă normele legale, în pofida faptului că credibilitatea și legitimitatea organizațiilor publice și private constituie unul din obiectivele de bază⁴. Altfel spus, doar prin promovarea și consolidarea unui climat de integritate instituțională, entitățile publice și private pot asigura și garanta respectarea drepturilor fundamentale ale omului.

Punând accent pe drepturile omului, se menționează că ONU ia în considerație protecția drepturilor omului în toate domeniile de activitate ale organizației.⁵

Încele din urmă, flagelul corupției reprezintă un fenomen social răspândit la nivel global, care poate avea impact direct asupra drepturilor omului.

Din aceste considerente, lupta împotriva corupției ar trebui să includă și măsuri de eradicare a criminalității organizate, a paradisurilor fiscale, spălării banilor, evaziunii fiscale și a fluxurilor ilicite de capital. Măsuri, care necesită a fi asociate cu unele mecanisme eficiente și durabile, care să nu permită astfel de practici, din considerentul că împiedică dezvoltarea durabilă, progresul, prosperitatea și responsabilitatea țărilor.⁶

Astfel, urmare a problemelor generate de fenomenul corupției, care poartă un caracter transnațional, ONU și-a concentrat toate eforturile în acest sens, încriminând corupția în actele sale juridice internaționale.

De menționat că în **Rezoluția nr.3514 din 15 decembrie 1975**, Adunarea Generală a Națiunilor Unite se ocupa pentru prima oară de problema practicilor corupției în tranzacțiile comerciale internaționale. În urma acestei rezoluții au fost adoptate, în diverse împrejurări internaționale, alte numeroase inițiative cu privire la subiectul corupției.

La 15 octombrie 1993, la Strasbourg s-a difuzat un chestionar prezentat de ministrul italian al justiției în vederea pregătirii raportului său. Din chestionar reiese că fenomenul corupției trebuie înțeles în cea mai largă accepțiune, cuprinzând orice ramură de activitate și orice persoană investită într-o funcție, care poate fi implicată în obținerea de avantaje necuvenite, legate de exercitarea acelei funcții. În raportul prezentat, ca o sinteză a răspunsurilor primite, ministrul italian al justiției subliniază că *preocupările și interesul față de fenomenul corupției s-au accentuat pretutindeni*

---

4 Ibidem

5 Reglementarea juridică a asistenței umanitare în lumina conceptului de securitate elaborate de ONU [on-line] :/Users/User/Downloads/SJU-1-2-2019-Gamurari-Gusan-REGLEMENTAREA-JURIDICĂ-A-ASISTENȚEI-UMANITARE-ÎN-LUMINA-CONCEPTULUI-DE-SECURITATE-UMANĂ-ELABORAT-DE-ONU-parte-a-1.pdf (accesat la 27.05.2020).

6 Raport referitor la corupție și drepturile omului în țările terțe (2017/2028(INI)) [on-line] https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0246_RO.html (accesat la 15.06.2020).

și au determinat reacții la nivel național și internațional. Definițiile legale ale acestei fapte ilicite diferă mult de la o țară la alta. Problema dată se pornește de la unele sisteme de drept care nu încriminează anumite forme/fapte specifice/conexe corupției, și care nu cunosc esența și specificul infracțiunii de corupție, dar care impun, în același timp, măsuri destinate să combată în mod eficace fenomenul.⁷

Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității organizate transnaționale (UNCTOC), aprobată în anul 2000, este o altă incursiune care abordează efectele corupției. UNCTOC a apărut ca răspuns la apelurile internaționale cu privire la criminalitatea organizată răspândită la nivel global. Deși Convenția se concentrează pe activitățile „Grupurilor infracționale organizate“, admite că corupția este adesea un instrument în vederea susținerii grupărilor criminale. Astfel, art.8 al Convenției „*Încriminarea corupției*“ prevede că fiecare stat parte adoptă măsuri legislative și alte măsuri necesare pentru a atribui caracterul de infracțiune, în cazul când actele au fost săvârșite cu intenție. Suplimentar, Convenția stipulează că fiecare stat parte, va adopta măsuri eficiente de ordin legislativ, administrativ sau altele pentru a promova integritatea, preveni, descoperi și pedepsi corupția agenților publici. De asemenea, prevede că fiecare stat va lua măsuri pentru a se asigura că autoritățile sale acționează în mod eficient în materie de prevenire, descoperire și reprimare a corupției agenților publici, inclusiv acordându-le o independență suficientă pentru a împiedica orice influență nepotrivită asupra acțiunilor lor.⁸

Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției (UNCAC) — primul acord global obligatoriu privind corupția. Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției este singurul instrument universal anticorupție cu caracter juridic obligatoriu care vizează cinci domenii principale: măsurile preventive, incriminarea și aplicarea legii, cooperarea internațională, recuperarea activelor și asistența tehnică, și schimbul de informații.

În luna decembrie anul 2000, Adunarea Generală a recunoscut că este necesar un instrument juridic internațional eficient împotriva corupției, independent de UNCTOC.⁹ Astfel, s-a decis să înființeze un comitet ad hoc pentru negocierea unui astfel de instrument la Viena, la sediul Centrului pentru prevenirea criminalității internaționale, Biroul ONU pentru droguri și criminalitate.

Textul Convenției Națiunilor Unite împotriva corupției (UNCAC) a fost negociat în timpul celor șapte sesiuni ale Comitetului ad hoc desfășurat între 21 ianuarie 2002

---

7 Raportul ministrului Italian de justitie prezentat la cea de-a 19-a Conferinta a ministrilor europeni ai justitiei, La Valetta, Malta, 14-15 iunie 1994.

8 Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate [on-line] http://www.antitrafic.gov.md/public/files/Conventia_UNU_crima_transdroguri.pdf (accesat la 15.06.2020).

9 Philippa W. The United Nations Convention Against Corruption: Global Achievement or Missed Opportunity? *Journal of International Economic Law* Vol. 8 No. 1 © Oxford University Press 2005, p.191-229 [on-line] <https://academic.oup.com/jiel/article-abstract/8/1/191/822996?redirectedFrom=PDF> (accesat la 20.05.2020).

și 1 octombrie 2003. Proiectul de convenție a fost adoptat de Adunarea Generală din octombrie 2003. Secretarul general al ONU a afirmat că Convenția „poate face o reală diferență a calității vieții a milioane de oameni din întreaga lume“. Cu toate acestea, experiențele organizațiilor regionale sugerează că elaborarea unor instrumente anticorupție semnificative este o sarcină dificilă.¹⁰

UNCAC este cel mai amplu instrument anticorupție de până acum, acoperind trei aspecte majore ale luptei împotriva corupției:

Prevenirea: un întreg capitol al UNCAC este dedicat măsurilor de prevenire a corupției adresate atât sectorului public, cât și privat. Dispozițiile date se referă la prevenirea corupției în sistemul judiciar și public, achizițiile publice, precum și înființarea organizațiilor anticorupție.¹¹

Totodată, convenția prevede ca statele părți să încurajeze implicarea organizațiilor neguvernamentale (ONG) și a societății civile în lupta împotriva corupției. Cu toate acestea, reglementările acestui capitol nu sunt obligatorii.

Încriminarea, investigarea și reprimarea: fiecare stat parte adoptă măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc a fi neceare pentru a atribui caracterul de infracțiune, în cazul în care actele au fost săvârșite cu intenție, în legătură cu fapta de a promite, de a oferi sau de a da, inclusiv de a solicita sau accepta direct sau indirect, un folos necuvenit pentru sine ori pentru altă persoană sau entitate, de către un agent public, inclusiv străin, cu scopul de a îndeplini sau de a se abține să îndeplinească un act în exercițiul funcțiilor sale oficiale, în vederea obținerii sau păstrării unei piețe ori a unui alt folos necuvenit în legătură cu activități de comerț internațional.¹²

Majoritatea dispozițiilor sunt obligatorii, dar există trimiteri la adoptarea măsurilor legislative „în conformitate cu principiile fundamentale ale dreptului intern“ sau luarea de măsuri “ conform principiilor fundamentale ale sistemului său juridic. Aceste clauze oferă legiuitorilor reticenți o discreție largă și posibilitatea de tergiversare a implementării unor rigori normative.

Cooperare internațională: statele părți convin să coopereze în activități de prevenire și investigație și urmărirea penală a infractorilor.¹³ Convenția obligă părțile să ofere forme specifice de reciprocitate juridică, asistență în colectarea și transferul probelor pentru utilizare în instanță și extrădarea infractorilor. De asemenea, țările trebuie să ia măsuri de sprijin, urmărirea, înghețarea, sechestrarea și confiscarea produselor provenite din infracțiuni de corupție.

Datorită numărului mare de probleme, UNCAC se concentrează și pe aspectele care au generat cele mai mari controverse în timpul negocierilor, și anume: *recuperarea activelor, corupția sectorului privat, corupția politică și implementarea.*

---

10 Ibidem.

11 Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției [on-line] https://www.cna.md/public/files/conventia_onu_ro.pdf (accesat la 20.05.2020).

12 Ibidem.

13 Ibidem.

Recuperarea activelor

Recuperarea activelor este o problemă esențială pentru țările în curs de dezvoltare în care au fost înregistrate cazuri de corupție cu rezonanță.

Fondul Monetar Internațional a estimat că suma totală de bani spălată anual este echivalentă de la 3 până la 5 la sută din produsul intern brut mondial (între 600 miliarde de dolari și 1,8 trilioane de dolari), respectiv se prezumă că o parte semnificativă din aceste activități implică fonduri care derivă din anumite acte de corupție.¹⁴

Având în vedere cantitatea uimitoare de bani scoși din țările în curs de dezvoltare, problema recuperării activelor a fost o prioritate ridicată la începutul negocierilor. Astfel, în timpul când 58 de națiuni s-au adunat la Buenos Aires pentru întâlnirea inițială la care țările participante au fost rugate să pregătescă și să depună propuneri care să fie utilizate ca bază a negocierilor, SUA a prezentat un text privind recuperarea activelor.¹⁵

Corespunzător, se menționează că și organele ONU au fost implicate activ în evaluarea acestei probleme. Astfel, în anul 2000, până la elaborarea termenilor de referință, Adunarea Generală a adoptat o rezoluție prin care solicită Grupului de experți, examinarea problemei fondurilor transferate ilegal și repatrierea unor astfel de fonduri.¹⁶ Această cerere a fost reiterată în rezoluția din anul 2002 privind elementele care urmează să fie examinate de Comitetul ad hoc.¹⁷ Respectiv, Consiliul Economic și Social a adoptat propria rezoluție prin care a solicitat secretarului general să pregătească un studiu global privind transferul de fonduri de origine ilicită.

Așadar, se menționează că nici o altă problemă reglementată de UNCAC nu a fost examinată/evaluată atât de minuțios. În cele din urmă, normele privind recuperarea activelor au cuprins un întreg capitol al UNCAC. Dispozițiile date au fost apreciate ca „revoluționare”, dar acest lucru supraestimează adevăratul lor impact.¹⁸

Sectorului privat

Problema corupției din sectorul privat s-a intensificat atât în țările în curs de dezvoltare cât și în țările dezvoltate. Această situație se datorează faptului că sectorul privat în majoritatea țărilor este mai mare comparativ cu sectorul public. De exemplu, în Marea Britanie, în anul 2000, 82% din toate locurile de muncă ale forței de muncă se aflau în sectorul privat.¹⁹

---

14 Global Study on the transfer of funds of illicit origin, especially funds derived from acts of corruption, Ad Hoc Committee for the Negotiation of a Convention Against Corruption, 4th Sess., Agenda Item 3, at 3, U.N. Doc. A/AC.261/12 (2002) [on-line] <http://www.undp-aciac.org/publications/other/corruption/global-study-02e.pdf> (accesat la 25.05.2020).

15 Philippa W. *The United Nations Convention Against Corruption: Global Achievement or Missed Opportunity?* Journal of International Economic Law Vol. 8 No. 1 © Oxford University Press 2005, p.191-229 [on-line] <https://academic.oup.com/jiel/article-abstract/8/1/191/822996?redirectedFrom=PDF> (accesat la 20.05.2020).

16 Ibidem.

17 Ibidem.

18 Ibidem.

19 Ibidem.

Astfel că extinderea Convenției pentru a integra sectorul privat a fost una dintre cele mai controversate probleme în timpul negocierilor.

UE a insistat asupra incriminării infracțiunilor de corupție în sectorul privat și a fost susținută de statele din America Latină și Caraibe al căror reprezentant susținea că, având în vedere legătura dintre cele două sectoare, adoptarea unor norme doar pentru sectorul public ar putea afecta negativ implementarea viitoarei convenții.²⁰

Cu toate acestea, unul din oficialii americani s-a opus și a explicat: „*Mita din sectorul privat nu este o infracțiune în Statele Unite.*”²¹ Poziția SUA a fost surprinzătoare, deoarece conform Legii Statelor Unite privind practicile de corupție în străinătate (FCPA), care precedă Convenția OECD cu două decenii, mita plătită pentru a obține afaceri se interzice (în context privat-public).²²

Opiniile SUA au predominat doar în versiunea finală a Convenției, care are un cadru neobligatoriu pentru incriminarea mitei și delapidării în sectorul privat. Astfel, Convenția adoptă poziția că fiecare stat parte, conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, ia măsuri pentru prevenirea corupției în sectorul privat, întărirea normelor de contabilitate și audit în sectorul privat și, dacă este cazul, reglementarea de sancțiuni civile, administrative sau penale eficiente, proporționate și punitive, în caz de nerespectare a acestor măsuri.²³

Totodată, Convenția oferă o listă neexhaustivă de măsuri precum promovarea cooperării între serviciile de investigații și de reprimare, și instituțiile private; promovarea elaborării de norme și proceduri pentru apărarea integrității instituțiilor private, inclusiv coduri de conduită pentru ca întreprinderile și toate profesiile interesate să-și exercite activitățile în mod corect, onorabil și adecvat, pentru a preveni conflictele de interese și pentru a încuraja aplicarea bunelor practici comerciale de către întreprinderi între ele, precum și în relațiile lor contractuale cu statul; promovarea transparenței între entitățile private; prevenirea conflictelor de interese prin impunerea, după caz, și pentru o perioadă rezonabilă, de restricții în exercitarea activităților profesionale de către foștii agenți publici sau la angajarea de către sectorul privat a agenților publici după demisia sau pensionarea acestora; aplicarea la întreprinderile private, ținând seama de structura și de mărimea lor, de norme de audit intern suficiente pentru a facilita prevenirea și descoperirea actelor de corupție și supunerea evidențelor și declarațiilor financiare solicitate de aceste întreprinderi private la proceduri corespunzătoare de audit și de certificare.

---

20 Report of the Ad Hoc Committee for the Negotiation of a Convention Against Corruption on its third session, held in Vienna from 30 September to 11 October 2002 [on-line] <https://www.unodc.org/unodc/en/treaties/CAC/background/adhoc-committee-session3.html> (accesat la 25.05.2020).

21 Philippa W. *The United Nations Convention Against Corruption: Global Achievement or Missed Opportunity?* *Journal of International Economic Law* Vol. 8 No. 1 © Oxford University Press 2005, p.191-229 [on-line] <https://academic.oup.com/jiel/article-abstract/8/1/191/822996?redirectedFrom=PDF> (accesat la 20.05.2020).

22 Ibidem.

23 Articolul 12 pct.1 UNCAC.

Finanțarea partidelor politice

Cea mai intensă dezbateră din timpul negocierii Convenției a fost rezervată pentru prevederea finanțării partidelor politice. Au fost două opinii care au stat la baza acestei controverse. Prima, mai generală, care se referă la faptul că corupția electorală este de interes universal. Astfel, conform Barometrul global al corupției, unde au fost chestionați 40.000 de persoane din 47 de țări, s-a constatat că în trei din patru țări, corupția în procesul politic este cea mai importantă problema.²⁴ Mesajul este că lipsa încrederii în partidele politice subminează legitimitatea lor și pot încuraja o cultură a corupției.²⁵

O altă problemă asociată celei descrise mai sus este cea care se referă la finanțarea partidelor politice. Astfel, Comitetul ad hoc s-a concentrat asupra problemei privind finanțarea partidelor politice propusă spre examinarea de Austria, Franța și Olanda.²⁶

La cea de-a patra sesiune a negocierilor, articolul 10 al proiectului UNCAC avea următorul conținut:

1. *Fiecare stat parte adoptă, menține și întărește măsuri și reglementări privind finanțarea partidelor politice. Astfel de măsuri și reglementări vor servi:*
  - (a) Pentru a preveni conflictele de interese;
  - (b) Să păstreze integritatea structurilor și proceselor politice democratice;
  - (c) Să interzică utilizarea fondurilor provenite din activități ilicite și practici de corupție în finanțarea partidelor politice;
  - (d) *Incorporarea conceptului de transparență în finanțarea partidelor politice prin solicitarea declarației donațiilor care depășesc limita specificată/admisă.*
2. *Fiecare stat parte va lua măsuri pentru a evita pe cât posibil conflictele de interese, urmare a deținerii simultane a funcțiilor electivă și a responsabilităților în sectorul privat.*²⁷

Textul/limbajul obligatoriu al articolului din punct de vedere juridic și al sferei de acțiune au generat o reacție negativă din partea mai multor delegații. Astfel, SUA au refuzat să susțină Convenția în cazul în care textul articolului va fi inclus în formatul respectiv și a solicitat ștergerea acestuia.²⁸ Poziția SUA este una contradictorie, dacă să luăm în considerație faptul că acum două decenii, în timpul negocierilor pentru Convenția OCDE, SUA se arătau îngrijorate de corupția în partidele politice.

În cele din urmă, articolul 10 a fost șters în timpul penultimei sesiuni a Comitetului ad hoc, iar prevederile date au fost reduse substanțial și încorporate într-un noul paragraf/punct al articolul 7.

24 International Survey Sheds Light on Corruption Blackspots, World Markets Analysis, 7 July 2003 [on-line] <https://www.transparency.org/en/gcb#> (accesat la 25.05.2020).

25 Ibidem.

26 Philippa W. *The United Nations Convention Against Corruption: Global Achievement or Missed Opportunity?* Journal of International Economic Law Vol. 8 No. 1 © Oxford University Press 2005, p.191-229 [on-line] <https://academic.oup.com/jiel/article-abstract/8/1/191/822996?redirectedFrom=PDF> (accesat la 20.05.2020).

27 Ibidem.

28 Ibidem.

Astfel, conținutul pct.3 al art.7 din Convenție prevede că „*fiecare stat parte are în vedere, de asemenea, să adopte măsuri legislative și administrative corespunzătoare, compatibile cu obiectivele prezentei convenții și conforme cu principiile fundamentale ale dreptului său intern, cu scopul de a spori transparența finanțării candidaturilor la un mandat public electiv și, eventual, a finanțării partidelor politice.*”²⁹

Implementarea, aplicarea și monitorizarea

În corespundere cu art.63 din UNCAC, a fost instituită Conferința Statelor Părți la Convenție, pentru a îmbunătăți capacitățile Statelor Părți de a realiza obiectivele stabilite de Convenție și pentru a promova și evalua implementarea Convenției.

În noiembrie 2009, la cea de a III-a sesiune, care a avut loc în Qatar, Conferința Statelor Părți a adoptat Rezoluția 3/1 privind Mecanismul de evaluare a implementării Convenției. Conferința Statelor Părți a decis ca implementarea Convenției să fie evaluată în 2 cicluri a câte 5 ani fiecare. În cadrul I-ului ciclu, care a demarat în anul 2010—2015, a fost evaluată implementarea Capitolului III- Incriminare, investigare și reprimare și Capitolului IV- Cooperarea internațională. Cel de al II-lea ciclu de evaluare a fost lansat în anul 2016, de data aceasta, fiind supusă evaluării implementarea prevederilor Capitolului II — Măsuri preventive și Capitolului V — Recuperarea activelor.

Atât normele Convenției, cât și Mecanismul de evaluare a implementării UNCAC încurajează participarea societății civile în procesul de evaluare a gradului de transpunere a normelor Convenției la nivel național.

Potrivit Termenilor de referință ai Mecanismului de evaluare a implementării Convenției, fiecare Stat parte la Convenție urmează a fi evaluat de către alte două State, care sunt selectate prin tragere la sorți.

Complementar, de menționat că punctul slab al acestui mecanism de evaluare îl reprezintă faptul că rapoartele privind punerea în aplicare a Convenției sunt transmise doar la fiecare cinci ani.

În concluzie, *Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției* este unul din cele mai importante documente existente în lupta împotriva corupției. Respectiv, un pas înainte în lupta împotriva corupției a fost faptul că statele au căzut de acord în legătură cu recuperarea de bunuri infracționale, care este o problemă importantă pentru țările în care corupția a afectat grav fondurile naționale și în care aceste resurse sunt necesare pentru a fi recuperate.³⁰

Într-o altă opinie se menționează că în timp ce comunitatea internațională a adoptat *Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției* în urmă cu 17 ani și a depus eforturi enorme pentru a eradica corupția, cazurile de corupție continuă să fie frecvent întâlnite, inclusiv la nivel politic. Astfel, persistă o îngrijorare în ceea ce privește impactul acestor cazuri de corupție asupra păcii și securității, inclusiv asupra respectării drepturilor fundamentale ale omului.

29 Articolul 7 alin. (3) al UNCAC

30 *Convenția Națiunilor Unite Împotriva Corupției*, Jurnal de cercetare anticorupție [on-line] <https://www.transparency.org.ro/sites/default/files/download/files/38%20%20Conventia%20Natiunilor%20Unite%20impotriva%20Coruptiei.pdf> (accesat la 26.05.2020).

Fără vigilență adecvată și măsuri eficiente, corupția poate apărea oriunde. Cazurile de corupție expuse de Banca Mondială, Națiunile Unite și alte organizații au demonstrat că orice societate sau organizație este susceptibilă în fața corupției, chiar și acolo unde soldurile sunt bine stabilite și verificate.

Respectiv, contracararea corupției, consolidarea integrității și stabilirea credibilității necesită timp, determinare, consecvență și voință politică.

APLICABILITATEA DREPTULUI INTERNAȚIONAL UMANITAR ÎN CONDIȚIILE CONFLICTELOR ARMATE CONTEMPORANE: REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE

Kordee BADIR, doctorand (ORCID: 0000-0003-3811-6757)

Recenzent: **Alexandru CAUIA**, doctor în drept, conferențiar universitar

THE APPLICABILITY OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW IN THE CONDITIONS OF CONTEMPORARY ARMED CONFLICTS: REALITIES AND PERSPECTIVES

The applicability of international humanitarian law rationae temporis can only be examined in the general context of its applicability in a correct interpretation of those provisions, particularly, given the nature of armed conflicts over the last decades. International humanitarian law has traditionally faced a constant issue: the lack of political will by the states to accept a broad interpretation of its applicability, which covers numerous forms of armed conflict from international and non-international armed conflicts to internationalized and transnational armed conflicts. However, the objective of international humanitarian law is well known: to ensure the possible minimum protection to the victims of armed conflict, regardless of their attributes, and in no way to ensure the interest of states to avoid its applicability under the pretext that one situation or another is not or cannot be covered by its rules.

Key words: humanitarian law, applicability, armed conflict, long character, intensity threshold.

Aplicabilitatea dreptului internațional umanitar rationae temporis poate fi examinată doar în contextul aplicabilității dreptului internațional umanitar în general, în contextul unei interpretări corecte ale prevederilor respective, în special în condițiile caracterului conflictelor armate în ultimele decenii. Dreptul internațional umanitar în mod tradițional se confruntă cu o problemă permanentă — lipsa voinței politice din partea statelor de a accepta o interpretare largă a aplicabilității dreptului internațional umanitar, astfel acoperind diverse forme de conflicte armate, începând de la conflictele armate internaționale și non-internaționale și terminând cu conflictele armate internaționalizate și transnaționale. Or, obiectivul dreptului internațional umanitar este bine cunoscut — asigurarea unei protecții minime posibile victimelor conflictelor armate, indiferent de calificarea acestora și nicidecum nu asigurarea interesului statelor de a evita aplicabilitatea dreptului internațional umanitar sub pretext că o situație sau alta nu este sau nu poate fi acoperită de normele dreptului internațional umanitar.

Cuvinte cheie: drept umanitar, aplicabilitate, conflict armat, caracter îndelungat, prag de intensitate.

Introducere

În ce moment începe și în care încetează aplicabilitatea dreptului internațional umanitar în contextul conflictelor armate actuale? Dreptul internațional clasic cunoaște 3 (trei) tipuri de conflicte armate: 1) război; 2) război civil și 3) acțiuni armate, ce

nu constituie război. Legile de război erau aplicate în timp de război din momentul declarării războiului și până la restabilirea formală a păcii (de exemplu, încheierea acordului de pace). Legile de război nu se aplicau în timp de război civil, considerate chestiuni interne ale statelor, doar dacă Guvernul nu recunoștea rebelii în mod oficial în calitate de parte la conflict. Și evident, legile de război nu se aplicau oficial în timp de acțiuni militare, care nu constituiau război.

Astfel, până la adoptarea Convențiilor de la Geneva din 1949, aplicabilitatea dreptului de război depindea de actele formale ale statelor, cum ar fi declararea formală de război sau recunoașterea formală a unei părți în calitate de beligerant. Convențiile de la Geneva au revăzut această abordare formată *de jure*, iar în rezultat dreptului internațional umanitar a început să fie aplicabil în timp de acțiuni militare, care *de facto* cădeau sub incidența conceptului de conflict armat. Atât în timp de conflicte armate internaționale, cât și a celor non-internaționale, Convențiile de la Geneva, în general, reglementează acțiunile militare pe parcursul întregului conflict armat.

Convențiile de la Geneva, de regulă, sunt aplicabile de începutul și până la sfârșitul conflictului armat. Criteriul „conflict armat” necesită unele explicații, deoarece:

- 1) condițiile, ce impun aplicarea dreptului internațional diferă în cazurile conflictelor internaționale și celor non-internaționale;
- 2) unele obligații „post-conflict” intră în vigoare până la sfârșitul acțiunilor obligațiilor stării de beligeranță.

Începutul aplicării: începutul conflictului armat. Conflict armat internațional

Convențiile de la Geneva se aplică conform prevederilor articolului 2 comun celor patru convenții:

„În afara dispozițiilor care trebuie să intre în vigoare încă din timp de pace, prezenta convenție se va aplica în caz de război declarat sau de orice alt conflict armat, ivit între două sau mai multe dintre Înaltele Părți Contractante, chiar dacă starea de război nu e recunoscută de una din ele. Convenția se va aplica, de asemenea, în toate cazurile de ocupație totală sau parțială a teritoriului unei Înalte Părți Contractante, chiar dacă această ocupație nu întâmpină nici o rezistență militară. Dacă una dintre Puterile în conflict nu e parte la prezenta convenție, Puterile care sunt părți la aceasta vor rămâne totuși legate prin ea în raporturile lor reciproce. În afară de aceasta, ele vor fi legate prin convenție față de sus-zisa Putere, dacă aceasta o acceptă și îi aplică dispozițiile.”¹

Aplicabilitatea dreptului internațional umanitar este evidentă în caz de război declarat între două sau mai multe state. Astfel de conflicte sunt considerate drept conflicte internaționale, în raport cu care convențiile de la Geneva sunt aplicabile

1 Convenția de la Geneva (IV) privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război din 12 august 1949 [on-line] <https://constitutii.files.wordpress.com/2017/01/conventia-de-la-geneva-iv.pdf> (consultat la 16.08.2019).

în totalmente. Totodată, este evident că astfel de conflicte sunt tot mai rare. Conform prevederilor sale, dreptul de Geneva se aplică în situațiile care sunt echivalate conflictelor armate internaționale. Acțiunile armate dintre state sunt reglementate de regulă de legile de război, indiferent de nivelul de tensiune sau amploarea conflictului. Conform Comentariului oficial al Comitetului Internațional al Crucii Roșii (CICR), condițiile ce permit calificarea situației ca conflict armat internațional sunt satisfăcute în cazul în care apare o divergență ce duce la aplicabilitatea forței armate între militarii a două state.²

Conflictul armat non-internațional

Articolul 3 comun celor patru Convenții de la Geneva prevede că:

„În caz de conflict armat neprezentând un caracter internațional și ivit pe teritoriul uneia dintre Înaltele Părți Contractante, fiecare dintre Părțile în conflict va trebui să aplice cel puțin următoarele dispoziții:

1. Persoanele care nu participă direct la ostilități, inclusiv membrii forțelor armate care au depus armele și persoanele care au fost scoase din luptă din cauză de boală, rănire, detențiune sau din orice altă cauză vor fi, în toate împrejurările, tratate cu omenie, fără nici o deosebire cu caracter discriminatoriu bazată pe rasă, culoare, religie sau credință, sex, naștere sau avere sau orice alt criteriu analog. Aplicarea convenției Conflicte care nu au caracter internațional.

În acest scop, sunt și rămân prohibite, oricând și oriunde, cu privire la persoanele menționate mai sus:

- a) atingerile aduse vieții și integrității corporale, mai ales omorul sub toate formele, mutilările, cruzimile, torturile și chinurile;
- b) luarea de ostatici;
- c) atingerile aduse demnității persoanelor, mai ales tratamente umilitoare și înjositoare;
- d) condamnările pronunțate și execuțiile efectuate fără o judecată prealabilă, dată de un tribunal constituit în mod regulat, însoțită de garanții judiciare recunoscute ca indispensabile de către popoarele civilizate.

2. Răniții și bolnavii vor fi ridicați și îngrijiți.

Un organism umanitar imparțial, așa cum este Comitetul Internațional de Cruce Roșie, va putea să ofere serviciile sale Părților în conflict. Părțile în conflict se vor strădui, pe de altă parte, să dispună intrarea în vigoare, prin acorduri speciale, a tuturor sau a unei părți din celelalte dispoziții ale prezentei convenții. Aplicarea dispozițiilor care preced nu va avea efect asupra statutului juridic al Părților în conflict.⁴³

2 Conventions de Genève de 1949 et Protocoles additionnels, et leurs Commentaires [on-line] <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/dih.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=3C1DFAABF34C395AC12563BD002C635A> (consultat la 16.08.2019).

3 Convenția de la Geneva (IV) privitoare la protecția persoanelor civile în timp de război din 12 august 1949, op. cit.

Această prevedere nu face altceva decât să readucă aminte părților că ele rămân legate prin angajamente ce reflectă anumite standarde minime recunoscute de comunitatea internațională. Or, în dreptul de război nu există o determinare expresă a termenului „conflict armat”. Există dubii serioase că autorii Convențiilor de la Geneva au exclus în mod intenționat o expresie dură, care ar fi putut limita domeniul de aplicare al dreptului. Dreptul internațional nu are un termen unanim recunoscut al termenului „conflict armat”, iar analiza fiecărui caz în parte a dus la rezultate nesatisfăcătoare. Aceste probleme devin și mai evidente în cazul conflictelor armate non-internaționale, dat fiind că dezordinile interne au loc de regulă pe teritoriile statelor care nu doresc să aplice dreptul internațional la soluționarea problemelor interne. Într-adevăr, logica conflictului armat depinde de viabilitatea diferențierii între dezordinile interne sau a revoltelor și a conflictelor armate non-internaționale — primele sunt reglementate de dreptul național (dreptul internațional al drepturilor omului influențând mult), iar cel de-al doilea este reglementat de dreptul internațional umanitar.⁴

În pofida asemănării textelor articolelor comune 2 și 3 ale Convențiilor de la Geneva din 1949, modele diverse ale statelor și criterii importante cu caracter politic, impun o examinare mai strictă a cerinței prezenței conflictului armat, ceea ce nu conțin prevederile articolul 3 comun. Articolul 2 comun are drept obiectiv reglementarea conflictelor între 2 sau mai multe state ce posedă calitate de subiect de drept internațional, altfel spus, state sau părți recunoscute de părțile beligerante. Pe de altă parte, articolul 3 comun are drept scop reglementarea conflictelor între state și formațiunile armate ce nu reprezintă state, în cazul în care conflictul are loc pe teritoriul unui stat. Deoarece articolul 3 comun reglementează situațiile interne, condițiile de aplicare ale acestuia trebuie să fie clar explicate, pentru ca acestea să se răsfrângă doar asupra subiectelor ce trezesc interes internațional.

Încetarea aplicării. Sfârșitul acțiunilor militare sau încetarea acțiunilor militare

Atât în cadrul conflictelor armate internaționale, cât și a celor non-internaționale, Convențiile de la Geneva, în general, reglementează starea de beligeranță (ducerea operațiunilor militare) în timpul conflictului armat. Conform Convențiilor de la Geneva, regula generală este că dreptul internațional umanitar se aplică până la sfârșitul acțiunilor militare. Totodată, există și excepții de la această regulă generală. În primul rând, obligația de a repatria persoanele ce beneficiază de protecția Convențiilor de la Geneva III și IV intră în vigoare odată cu „încetarea operațiunilor militare”. În al doilea rând, obligațiile asumate de Puterea ocupantă în baza Convenției de la Geneva IV depășesc limitele „sfârșitului acțiunilor militare”.

4 ICRC. How does law protect in war? A. Concept and Purpose of International Humanitarian Law [on-line] <https://casebook.icrc.org/law/fundamentals-ihl> (consultat la 16.08.2019).

Varianta clasică al sfârșitului conflictului armat este semnarea acordului de pace. Adevărul este că această metodă se aplică tot mai rar, în special reieșind din faptul scăderii numărului de declarații formale a stării de război. Chiar și-n lipsa acordului de pace poate avea loc încetarea totală a acțiunilor militare și restabilirea *de facto* a relațiilor de pace între părțile beligerante. Totuși, acțiunile militare pot sfârși prin intermediul mai multor forme — provizorii sau cu caracter permanent -, printre care putem evidenția armistițiul, încetarea focului, cartelul (acord verbal între ofițeri). Luând în considerație regimul conflictului armat prevăzut de Convențiile de la Geneva, putem constata, că dreptul internațional umanitar încetează a fi aplicat în momentul în care sunt încetate acțiunile militare și nu există premise că acestea vor putea reîncepe în viitorul apropiat. Reamintim, că conflictul armat continue până la „sfârșitul acțiunilor militare“, indiferent de faptul că unele obligații, cum ar fi cea de repatriere a prizonierilor de război, intră în vigoare odată cu „încetarea acțiunilor militare“. Trebuie să menționăm, că unii experți susțin că criteriul „sfârșitul acțiunilor militare“ se deosebește de criteriul „încetarea acțiunilor militare“.⁵ Ultimul se referă la încetarea acțiunilor militare (stoparea *de facto* a focului), pe când primul reflectă încetarea totală a întregii activități armate agresive. În cazul în care acceptăm această ipoteză, conflictul armat poate continua și după „încetarea acțiunilor militare“. Iar, deoarece obligația repatrierii apare o dată cu „încetarea acțiunilor militare“, rezultă, că în unele situații poate exista obligația de repatriere până la momentul în care conflictul armat a luat sfârșit.

Conflictele armate contemporane în mare parte au demonstrat insolvabilitatea acestei abordări tradiționale. Ultimele modificări în situația generală au abordat chestiuni importante ce reflectă aplicarea dreptului internațional umanitar *rationae temporis*. Din această categorie de schimbări fac parte dominația conflictelor armate non-internaționale, inclusiv a acțiunilor ce se află la limita conflictelor armate internaționale și non-internaționale; schimbări de tactici militare, a operațiunilor participanților; prezența unor conflicte netradiționale cu obiective neclare și nepermanente; apariția conflictelor ce nu prevăd reglementarea pe calea diplomatică.

Vom încerca să abordăm câteva din asemenea situații, ce nu pot fi tratate expres din punct de vedere al prevederilor Convențiilor de la Geneva, dar, care, în același timp, merită o analiză profundă.

Conflictele netradiționale și marja de aplicare pentru acestea a normelor dreptului internațional umanitar

O atenție deosebită necesită analiza marjei aplicabile conflictelor armate non-internaționale. Așa cum am spus și anterior, marja „conflict armat“ stabilit de art. 3 comun este discutabilă. Deoarece la moment prevalează conflictelor armate non-internaționale, această abordare necesită o revizuire. Mai mult, conflictele armate

5 ICRC. How does law protect in war? II. The protection of the civilian population against the effects of hostilities [on-line] <https://casebook.icrc.org/law/conduct-hostilities> (consultat la 16.08.2019).

non-internaționale tot mai des se intersectează cu conflictele armate internaționale. De exemplu, atacul terorist din 11.09.2001 asupra SUA a dus la declanșarea unui conflict armat internațional între SUA, Marea Britanie, pe de o parte și Afganistan, pe de altă parte, care indiscutabil impune aplicabilitatea Convențiilor de la Geneva din 1949. Chiar dacă aceasta rămâne evident, rămâne deschisă întrebarea — este oare aplicabil dreptul internațional umanitar în cazul atacului din 11 septembrie, propriu zis? Chiar dacă evenimentele din 11 septembrie au confirmat prezența unui conflict armat non-internațional între SUA și Al Quaida, rămâne neclar în care anume moment numărul suficient de atacuri împotriva SUA ce au avut loc până la 11 septembrie, au dus la aplicarea dreptului internațional umanitar, dacă în general putem vorbi despre aplicarea acestuia. Mai mult, beligeranții în asemenea conflicte deseori nu sunt combatanți tradiționali, fapt ce la rândul său constituie obstacol în recunoașterea stării de conflict armat, chiar și în condițiile în care aplicarea forței are loc din exterior.

Deoarece actorii ce nu sunt state, au dobândit capacitatea de a-și coordona aplicarea forței în întreaga lume, trebuie să examinăm chestiunea marjei aplicării în conflictele non-internaționale. Pentru aceasta trebuie de făcut o analiză a stării de lucru în domeniul reglementării conflictelor non-internaționale în perioada după ce a fost adoptat articolul 3 comun Convențiilor de la Geneva din 1949. Aceste acte juridice posterioare probabil că au clarificat conceptul de conflict armat non-internațional.

O atenție deosebită merită Protocolul II, hotărârea Camerei de Apel a Tribunalului Penal Internațional pentru ex-Yugoslavia în cazul Tadic, precum și Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale. Fiecare din aceste documente, probabil că propune un concept mai strict al conflictului armat, iar în rezultat, îngustează domeniul material de aplicare al articolului 3 comun.

Protocolul II adițional (1977) la Convențiile de la Geneva (1949) aplicabil conflictelor non-internaționale a fost adoptat în contextul căutării soluțiilor pentru divergențele care reflectă noțiunea de conflict armat dată de articolul 3 comun. Din cauza unor lacune în mecanismul internațional ce reglementează conflictele armate interne, Comitetul Internațional al Crucii Roșii, dar și mai multe state părți la Convențiile de la Geneva, au întreprins pași pentru „confirmarea și dezvoltarea” domeniului de aplicare și a conținutului dreptului internațional umanitar. Eforturile respective au contribuit până la urmă la adoptarea celor două Protocoale adiționale (1977) la Convențiile de la Geneva (1949). Protocolul I a lărgit definiția conflictului armat internațional, atribuind la această categorie războaiele de eliberare națională și a elucidat mai multe prevederi importante ale Convențiilor de la Geneva. La rândul său, în încercarea de „dezvolta și adăuga” articolul 3 comun, Protocolul adițional II (1977) a lărgit normele aplicabile conflictelor armate non-internaționale.

Conform prevederilor Protocolului adițional II, acesta se aplică conflictelor armate între Înalta Parte Contractantă și alte formațiuni armate, ce se află sub „comandament responsabil”, exercită un asemenea control asupra unei părți a teritoriului său, astfel încât să-i permită să desfășoare operațiuni militare susținute și coordonate și să aplice prezentul Protocol. Mai jos, articolul 1 punctul 2 indică domeniile de aplicare „pre-

zentul Protocol nu se va aplica situațiilor de tensiuni interne și tulburărilor interne, cum sunt actele de dezordine publică, actele sporadice și izolate de violență și alte acte analogice, care nu constituie conflicte armate. Dat fiind că obiectivul Protocolului adițional II este completarea articolul 3 comun „fără a modifica condițiile sale de aplicare actuale, putem presupune că domeniul de aplicare a Protocolului adițional II prevede situațiile în care este aplicabil articolul 3 comun.

Deși faptul că Protocolul adițional II oferă o noțiune pozitivă și concretă „conflictului armat fără caracter internațional“, totuși acesta prevede mai restrâns în comparație cu articolul 3 comun. O asemenea abordare este confirmată prin conținutul documentului, istoria elaborării acestuia, practica ulterioară a statelor și unanimitatea comentatorilor în acest sens. În rezultatul adoptării a două Protocele adiționale (1977), Convențiile de la Geneva (1949) recunosc și reglementează 4 categorii de conflicte armate: conflict armat internațional conform prevederilor articolului 2 comun; război de eliberare națională, așa cum este calificat de Protocolul adițional I; războaie civile, așa cum sunt calificate de Protocolul adițional II și conflict armat non-internațional conform prevederilor articolul 3 comun. Astfel, putem constata faptul, că articolul 3 comun stabilește cel mai jos nivel de aplicare a legilor și cutumelor de război.

Hotărârea Tribunalului Penal Internațional pentru ex-Yugoslavia (TPIY) în cazul Tadic

Jurisprudența TPIY a făcut claritate în determinarea conflictului armat în dreptul internațional umanitar. Fiind înființat pentru punerea sub urmărire a persoanelor ce au comis încălcări grave ale dreptului internațional umanitar, tribunalul posedă jurisdicție în raport u crimele de război, crimele contra umanității și genocid. În cazul *Tadic*, prima speță examinată de tribunal, Camera de Apel a stabilit în linii generale criteriile prezenței unui conflict armat în sensul Convențiilor de la Geneva. În special, Camera de Apel a constatat că:

„conflictul armat este prezent în contextul în care este utilizată forța armată în relațiile dintre state sau în situația în care are loc violență militară îndelungată în relațiile dintre asemenea grupări în limitele teritoriului statului. Dreptul internațional umanitar se aplică de la începutul unor asemenea conflicte și încetează odată cu sfârșitul operațiunilor militare până la încheierea păcii sau, în caz de conflict armat non-internațional, până la reglementarea pașnică. Până în acest moment dreptul internațional umanitar se aplică pe întreg teritoriul statelor beligerante sau, în caz de conflict armat non-internațional, pe întreg teritoriul ce se află sub controlul uneia dintre părți, indiferent de faptul, dacă au loc sau nu lupte armate“ (*traducerea noastră*).⁶

6 ICTY. Prosecutor v. Dusko Tadic. Appeal on Jurisdiction, 2 October 1995. Case IT-94-1-AR72, para 70 [on-line] <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm> (consultat la 12.04.2020).

Două aspecte ale prezentei noțiuni, probabil că reprezintă o contribuție importantă în determinarea conflictului armat. În primul rând, noțiunea, cel mai precis presupune că conflictul armat are loc doar în cazul în care gruparea armată exercită controlul asupra unei părți a teritoriului statului. În al doilea rând, noțiunea, cel mai precis, califică acțiunile militare ce au loc în limitele unui stat drept conflict armat, doar în contextul în care violența armată este de durată. Ambele criterii impun limitări esențiale în raport cu condițiile conform cărora se aplică articolul comun 3. Deși această noțiune a avut o influență importantă, examinarea minuțioasă a argumentelor aduse de tribunal duce la conștientizarea faptului că ea nu limitează domeniile de aplicare a articolului comun 3.

În primul rând, calificarea dată de tribunal nu cere ca formațiunile armate să exercite controlul asupra teritoriului în interiorul statului. Tribunalul constată circumstanțele în care dreptul internațional umanitar se aplică, analizând detaliat *rationae situationis*, *rationae loci* și *rationae temporis*. La constatarea *rationae loci* privind aplicabilitatea dreptului internațional umanitar în cazul conflictelor non-internaționale, tribunalul doar constată expres că acesta este aplicabil inclusiv în teritoriul care nu se mai află sub controlul statului, or, altfel spus, pe întreg acest teritoriu.

În al doilea rând, condiția referitor la tensiunea armată îndelungată, dacă să acceptăm corect, nu limitează aplicabilitatea dreptului internațional umanitar. Caracterul hotărârii adoptate de Camera de Apel a TPIY ne permite să presupunem, că majoritatea cazurilor luptelor interne satisface această cerință. A fost sau nu tensiune armată „îndelungată“ este apreciată în dependență de întreaga perioadă a acțiunilor militare — de la începutul acestora până la sfârșitul lor. Puține din conflictele interne nu vor corespunde acestui criteriu, în condițiile în care îl acceptăm în formula respectivă. Mai mult, legile și cutumele de război sunt aplicabile oricăror acțiuni comise în timp de conflict armat, inclusiv atunci când ele au avut loc până la momentul în care a fost atins criteriul „îndelungat“. Avem în vedere, că criteriul privind nivelul de tensiune armată îndelungată nu oferă nici o formă de imunitate acțiunilor comise la etapele inițiale ale unui conflict armat non-internațional. Astfel, condiția nivelului de tensiune armată trebuie să fie concepută, cel mai probabil, ca repetarea regulii generale ce exclude „acte de violență separate și sporadice“ din domeniul de aplicare a dreptului internațional umanitar. Mai mult, jurisprudența Tribunalului Penal Internațional pentru Rwanda (TPIR) demonstrează că nivelul de tensiune armată pe o durată de doar câteva luni satisface criteriul „îndelungat“, dacă nivelul de tensiune a fost suficient de înalt, situația fiind calificată drept conflict armat în sensul articolului comun 3.

Statutul Curții Penale Internaționale (CPI)

Statutul CPI în egală măsură oferă o noțiune mai detaliată conflictului armat non-internațional în comparație cu prevederile articolului comun 3. Statutul constată unele fapte drept crime de război, în cazul în care acestea sunt comise în timp de

conflict armat non-internațional. Astfel, Statutul declară criminale „încălțările grave ale articolului 3 comise în timp de conflict non-internațional“ și „nu se aplică deci situațiilor de tulburări sau tensiuni interne, cum sunt insurecția, actele izolate și sporadice de violență și actele de natură similară“ (art. 8 (2) (d)).⁷ Statutul, totodată, criminalizează un spectru mai larg de fapte, caracterizate ca „celelalte violări grave ale legilor și cutumelor aplicabile conflictelor armate care nu prezintă un caracter internațional, în cadrul stabilit de dreptul internațional“ (art. 8 (2) (e)). Această normă ce are anumite obiective și stabilește anumite interdicții, este aplicabilă „se aplică conflictelor armate care nu prezintă un caracter internațional și nu se aplică deci situațiilor de tulburări și de tensiuni interne, cum sunt insurecțiile, actele izolate sau sporadice de violență sau alte acte de natură similară“ (art. 8 (2) (f)).

Trebuie să atragem atenția la careva aspecte prevăzute de Statut. În primul rând, Statutul acceptă limitele generale ale Convențiilor de la Geneva (1949), în sensul că nu propune o afirmare pozitivă a conflictului armat. În al doilea rând, Statutul codifică opinia expusă în Comentariile CICR, conform căreia, conflictele armate non-internaționale în sensul articolului 3 nu include situațiile „de tulburări și de tensiuni interne, cum sunt insurecțiile, actele izolate sau sporadice de violență sau alte acte de natură similară“. În al treilea rând, Statutul preia formularea TPIY „violență armată îndelungată“, însă nu aplică acest criteriu conflictelor în conformitate cu prevederile articolului 3 comun. Mai mult, însăși formularea articolului 8 (2) (f) presupune că acesta se aplică unui singur tip de conflict armat non-internațional — conflictelor armate ce se caracterizează prin tensiune armată prelungită.

Deoarece astfel de evoluție nu a clarificat domeniul de aplicare al articolului 3 comun, determinarea conflictului armat non-internațional necesită depășirea neclarității regimului stabilit de Convențiile de la Geneva din 1949. În contextul acestei analize se constată unele contradicții în domeniul aplicării *rationae temporis*. În primul rând, în cazul în care criteriul „îndelungat“ va fi introdus în dreptul internațional umanitar, altfel spus, să considerăm că doar conflictele îndelungate non-internaționale constituie conflict armat în sensul Convențiilor de la Geneva, apare întrebarea — are oare tangență dreptul internațional umanitar în raport cu faptele comise până în momentul în care conflictul poate fi caracterizat ca fiind îndelungat? Se aplică oare dreptul internațional umanitar de la începutul acțiunilor militare sau doar din momentul în care conflictul poate fi caracterizat ca unul îndelungat? În al doilea rând, în cazul în care dreptul internațional umanitar se aplică doar conflictelor armate non-internaționale care au atins pragul de intensitate, atunci apare o întrebare dificilă privind momentul în care acest drept devine inaplicabil. Altfel spus, va înceta oare să se aplice dreptul internațional umanitar în momentul în care intensitatea luptelor va merge în direcție opusă în raport cu pragul critic?

7 Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale din 17.07.1998, ratificat de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 212 din 09.09.2010 [on-line] <https://lege5.ro/Gratuit/ge3tqmbu/statutul-de-la-roma-al-curtii-penale-internationale-din-17071998> (consultat la 12.04.2020).

Sau dreptul internațional umanitar se aplică până la „sfârșitul acțiunilor militare“ sau „încetarea acțiunilor militare“?

Conflicte armate non-internaționale transnaționale

Conflictele non-internaționale contemporane deseori după caracterul lor sunt transnaționale. Conflictul armat poate cuprinde teritoriile mai multor state, în pofida faptului că acțiunile militare nu sunt considerate internaționale, fie că participant este doar un stat, fie că toate statele luptă de o singură parte. Și din nou, „războiul cu terorismul“ condus de SUA, este un exemplu expres. Al-Quaida este o organizație transnațională care are subdiviziunile sale operative în mai multe state. Orice conflict armat între un stat și o astfel de grupare, cel mai probabil, va prelua un caracter transnațional. Întrebarea este — în ce moment începe aplicarea dreptului internațional umanitar și în ce moment încetează în cadrul unor astfel de conflicte?

Convențiile de la Geneva nu au prevăzut conflicte de acest gen. Într-adevăr, există o astfel de interpretare a articolului 3 comun, conform căreia acesta se aplică doar conflictelor armate ce au loc pe teritoriul unui stat. În astfel de situație, limitarea „caracterului non-internațional“ face această prevedere inaplicabilă tuturor conflictelor cu criteriul internațional sau transnațional. Putem presupune că autorii noțiunii în cauză prevedeau aplicarea ei doar în cazul „veritabilelor conflicte non-internaționale“. Mai mult, textul complet al prevederii în cauză, într-o oarecare măsură susține o astfel de lectură — articolul se referă doar la cazurile „conflictelor armate fără caracter internațional și care are loc pe teritoriul uneia din Înaltele Părți Contractante“. Însă, în pofida textului, o astfel de interpretare, este una problematică. În primul rând, această interpretare ar fi creat o lacună inexplicabilă pentru Convențiile de la Geneva. În cazul unei astfel de lecturi, Convențiile ar fi reglementat doar conflictele armate internaționale în sensul restrâns al cuvântului și conflictele non-internaționale, dar nu ar fi reflectat conflictele armate între un stat și o grupare armată bazată pe teritoriul unui stat străin sau conflictele armate non-internaționale care depășesc limitele frontierelor internaționale și trece pe teritoriul altui stat. Nu există o explicație logică a acestei lacune în domeniul reglementării reieșind din principiile existente sau a unei abordări pragmatice. Și-n final, o astfel de lectură a prevederii în cauză nu oferă o interpretare corectă considerațiilor care condiționează limitarea aplicării articolului comun 3. Articolul comun 3 a fost unul revoluționar la timpul său, dat fiind că obiectivul său a fost reglementarea în cadrul dreptului internațional umanitar a conflictelor non-internaționale. În cazul în care prevederea reglementează conflictele armate non-internaționale, așa cum reiese din interpretarea noțiunii „un singur stat“, atunci ea *a fortiori* se aplică conflictelor armate internaționale sau transnaționale. Formularea prevederii ce limitează aplicarea sa cu teritoriul „uneia din Înaltele Părți Contractante“, poate fi citită altfel. Cel mai probabil, că formularea acestei prevederi doar menționează faptul că aplicarea sa depinde de jurisdicția statului-parte la tratat.

***Conflict armat non-internațional internaționalizat
și conflict armat internaționalizat „de-internaționalizat“***

Conflictele armate deseori traversează etape, atunci când ele sunt internaționale și etape, atunci când ele sunt non-internaționale. Aceasta bare loc deoarece la moment a devenit o practică obișnuită când un stat străin se implică într-un conflict armat non-internațional, fapt ce trezește deseori neclarități de ordin juridic. În cazul în care un stat străin se implică de partea guvernului „legal“ pentru a-l ajuta să înăbușe revolta, conflictul armat își păstrează caracterul non-internațional. Însă, dacă statul străin se implică de partea rebelilor în lupta împotriva guvernului, o astfel de implicare duce la internaționalizarea conflictului armat. În cazul unor astfel de conflicte apar unele probleme specifice, ce țin de domeniul de aplicare a Convențiilor de la Geneva *rationae temporis*. În plus, un astfel de tip de conflict, fapt ce pare a fi unul și mai important, atenționează importanța stabilirii exprese a condițiilor în care sunt aplicabile norme concrete. Să luăm în calitate de exemplu acțiunile militare din Afganistan. Conflictul din Afganistan a fost, cel mai probabil, un conflict armat non-internațional între talibani și Alianța nordică până în momentul în care s-au implicat forțele SUA, după care conflictul s-a transformat în unul internațional. După ce guvernul taliban a pierdut puterea, conflictul ar fi putut din nou deveni unul non-internațional, deoarece forțele SUA acționau de partea noului guvern al Afganistanului. Evident că participarea a încă unui stat sau renașterea Talibanului poate re-internaționaliza conflictul. Dificultatea evidentă constă în faptul că dreptul internațional umanitar aplicabil suportă modificări pe parcursul conflictului, astfel trebuie să examinăm unele cazuri de nesiguranță. Duce oare internaționalizarea conflictului armat non-internațional în mod automat la aplicarea dreptului internațional umanitar indiferent de faptul dacă au fost sau nu acțiunile militare în limitele unui stat considerate drept conflict armat? Constituie oare de-internaționalizarea conflictului armat internațional, altfel spus, transformarea conflictului armat internațional într-un conflict armat non-internațional „încetarea acțiunilor militare“ în scopul repatrierii prizonierilor de război?

Tactica netradițională în timp de acțiuni militare internaționale

În final, în conflictele contemporane deseori este folosită tactica militară netradițională, care nu poate impune aplicarea dreptului internațional umanitar. „Războiul contra terorismului“ condus de SUA, o dată în plus ilustrează multe din problemele ce apar în contextul conflictelor contemporane. Războiul este dus prin cele mai diverse metode, nu doar prin intermediul forțelor armate tradiționale, dar și cu aplicarea tacticii, care de regulă nu se asociază cu conflictul armat: sancțiuni economice și financiare, operațiuni speciale care pot continua timp îndelungat după terminarea luptelor între forțele armate etc. în contextul unor noi tactici, pragul „conflict armat“ prevăzut de articolul 2 comun, cel mai probabil, cu timpul va prezenta aceleași dificultăți care sunt astăzi asociate cu articolul 3 comun. Condiționează

oare o asemenea tactică aplicarea dreptului internațional umanitar? Sau o astfel de tactică trebuie să fie aplicată concomitent cu utilizarea forțelor armate în sensul clasic, doar pentru faptul că dreptul internațional umanitar să fie aplicabil? În cazul în care pragul de aplicare va fi redus pentru a acoperi astfel de acțiuni, trebuie oare ca aplicarea dreptului internațional umanitar să înceteze doar odată cu încetarea sau sfârșitul unei astfel de activități?

Încheiere

Am încercat să supunem studiului aspecte ce reflectă nivelul de aplicabilitate al dreptului internațional umanitar în contextul conflictelor armate contemporane. Or, așa cum s-a văzut din analiza efectuată, conflictele armate contemporane nu mai corespund delimitării clasice între conflicte armate internaționale și conflicte armate non-internaționale, tacticile și tehnicile fiind sofisticate, astfel dreptul internațional umanitar fiind impus să interpreteze normele ce reglementează „legile și cutumele de război“, reieșind din realitățile conflictelor moderne. Așa, de exemplu, ceea ce acum câteva decenii constituia regulă indispensabilă — participarea forțelor armate ale unui stat străin de partea guvernului „legal“ nu transforma conflictul armat în unul internațional, astăzi abordarea este de genul — pe cât de „legal“ și de „reprezentativ“ poate fi considerat un astfel de guvern. Totodată, participarea forțelor armate ale unui stat străin de partea rebelilor, în mod automat transformă conflictul în unul internațional. Iar dacă analizăm starea reală a conflictelor armate moderne, constatăm că acestea nu se limitează doar la teritoriul unui stat, deseori depășind frontierele mai multor state. Astfel, dreptul internațional umanitar trebuie să dea răspuns la chestiunea privind aplicabilitatea sa, reieșind din interpretarea celor două concepte — „control efectiv“ și „control general“ — termeni ce au trezit multiple dezbateri în urma interpretării acestora de către instanțele judiciare internaționale, cum ar fi speța *Nicaragua*, examinată de Curtea Internațională de Justiție sau speța *Dusko Tadic*, examinată de Tribunalul Penal Internațional pentru ex-Yugoslavia.

Analizând aplicabilitatea dreptului internațional umanitar în contextul conflictelor armate contemporane, inclusiv *rationae temporis*, *rationae personae*, *rationae loci* și *rationae situationis*, am reieșit din ideea că obiectivul dreptului internațional umanitar este asigurarea condițiilor în care să nu rămână un vacuum, în care cineva sau ceva să nu fie acoperit de normele convenționale sau cutumiare ale dreptului internațional umanitar. Or, obiectivul de bază al dreptului internațional umanitar este asigurarea unei protecții minime persoanelor și obiectelor afectate, astfel ca interesul victimelor să prevaleze în raport cu interesele statelor. Or, printr-un astfel de abordare, în ultimele două-trei decenii s-a consolidat o nouă direcție de drept internațional umanitar și drept internațional penal — victimologie. Astfel, accentul va fi pus pe interesul victimei în prin plan și nicidecum nu pe interesul statului, fapt ce poate fi considerată drept o veritabilă abordare „revoluționară“ în contextul interpretării aplicabilității dreptului internațional umanitar.

DEZMEMBRAREA IUGOSLAVIEI ȘI EXPANSIUNEA CRIMEI ORGANIZATE ÎN BALCANI

Gabriela CRISTEA, doctorandă, USPEE (ORCID: 0000-0003-1368-3851)

Recenzent: **Vitalie GAMURARI**, doctor în drept, conferențiar universitar

THE DISMISSAL OF YUGOSLAVIA AND THE EXPANSION OF ORGANIZED CRIME IN THE BALKANS

The Balkan Peninsula or the Balkans is the historical and geographical name given to Southeast Europe. This area includes the following states: Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Cyprus, Northern Macedonia, Greece, Kosovo, Montenegro, Romania, Serbia, Slovenia, Turkey and Hungary. With the fall of the communist regimes in the Soviet Union, Eastern Europe and the Balkans, the Balkan Peninsula aroused much interest, mainly due to armed conflicts in the former Yugoslavia. The reasons for the outbreak of these wars are largely the same: the differences between the different ethnic groups that populate this area. The roots of these conflicts appear since the dismemberment of the Ottoman Empire, the influence and expansion of Western forces has risen sharply.

Key words: *The Balkans, organized crime, dismissal of Yugoslavia, illegal migration, corruption..*

Peninsula Balcanică sau Balcanii reprezintă denumirea istorică și geografică dată Europei de Sud-est. Din această zonă fac parte următoarele state: Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Cipru, Macedonia de Nord, Grecia, Kosovo*, Muntenegru, România, Serbia, Slovenia, Turcia și Ungaria. Odată cu căderea regimurilor comuniste din Uniunea Sovietică, Europa de Est și Balcani, Peninsula Balcanică a stârnit mult interes, cu precădere din cauza conflictelor armate din fosta Iugoslavie. Motivele declanșării acestor războaie sunt, în mare parte, aceleași: divergențele dintre diferite grupuri etnice care populează această zonă. Rădăcinile acestor conflicte apar încă de la dezmembrarea Imperiului Otoman, influența și extinderea forțelor occidentale a cunoscut o ascensiune puternică.

Cuvinte-cheie: *Balcani, crima organizată, dezmembrarea Iugoslaviei, migrație ilegală, corupție.*

Zona Balcanilor de Vest a fost mereu o arenă care a cunoscut ascensiunea și declinul imperiilor. Aceasta s-a aflat de multe ori în linia centrală a câmpului de luptă din cauza circumstanțelor sau din cauza definițiilor administrative sau etnice, înfruntând dilema de a face alegeri instantanee pragmatice sau de a identifica, articula și inspira prin urmărirea vocațiilor corespunzătoare, conducându-se de straturi culturale și spirituale.¹

1 Arta Musaraj, *Western Balkans: between Europe and Balkanization*, p. 71, *Western Balkans: between Europe and Balkanization*, https://www.researchgate.net/publication/328725193_Western_Balkans_Between_Europe_and_Balkanization.

În opinia lui Samuel Huntington, la sfârșitul anilor 1980, blocul comunist s-a prăbușit și sistemul internațional din perioada Războiului Rece a devenit istorie. În lumea de după Războiul Rece, cele mai importante diferențe dintre popoare nu sunt diferențe ideologice, politice ori economice, ci culturale. Popoarele și națiunile încearcă să răspundă la întrebarea fundamentală cu care se confruntă ființa umană: „Cine suntem?” și răspund așa cum au făcut-o oamenii dintotdeauna, referindu-se la ceea ce este mai important pentru ei.²

Iugoslavia era încă considerată o singură țară în perioada în care a început conflictul. Armata națională iugoslavă era implicată în războaiele din Bosnia și Croația, iar Serbia a luat parte la războiul din Kosovo³. În calitate de părți ale federației, toate republicile au fost, într-o oarecare măsură, afectate de violență, chiar dacă violența nu s-a extins pe teritoriile lor.⁴

Astfel, aspirațiile naționaliste ale diferitor grupuri etnice au crescut, însă au fost ținute sub control de către regimurile autoritare care au dominat scena politică în cea de-a doua jumătate a secolului XX. Cu toate acestea, colapsul comunismului a dus la consecințe tragice și dureroase naționalismul din sud-estul Europei.

Căderea Iugoslaviei a survenit în urma mai multor factori, printre care:

- moartea lui Tito, care a jucat un rol crucial în menținerea unității statului federal Iugoslav;
- o structură federală eșuată și nefuncțională;
- diferențele economice dintre unitățile sale constitutive;

-
- 2 Huntington S. P., *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Ed. Litera, 2012, București, p. 22.
- 3 În plan bilateral, **RM nu recunoaște Kosovo** ca stat independent și suveran. Această poziție se afirmă în conformitate cu Hotărârea Parlamentului nr. 22 din 22.02.2008 pentru aprobarea Declarației cu privire la proclamarea unilaterală a independenței Kosovului, precum și reieșind din situația actuală în procesul de soluționare a problemei transnistrene. În format multilateral, **RM acceptă participarea** reprezentanților kosovari la reuniunile organizate în cadrul organizațiilor și inițiativelor regionale, în special la reuniunile care abordează probleme economice, sociale, culturale sau umanitare legate de dezvoltarea regiunii Europei de Sud-est. Reieșind din principiul și poziția nerecunoașterii Kosovo în plan bilateral, **RM se opune acordării statutului de membru cu drepturi depline** pentru Kosovo în cadrul organizațiilor și inițiativelor regionale. Acceptând participarea reprezentanților Priștinei la aceste reuniuni, **RM ar putea propune ca Kosovo să i se acorde statut de partener de dialog sau observator** în cadrul acestor aranjamente multilaterale. Totodată, datorită multitudinii problemelor juridice, inclusiv a celor de interpretare a noțiunilor de drept internațional, precum și anticipând eventualele solicitări, dar și presiuni, din partea UE, SUA și a altor actori internaționali, **RM nu va bloca acordarea statutului de membru al Kosovo în organizațiile și inițiativele regionale**, cu condiția că referința la Kosovo se face cu asterisc **(this designation is without prejudice to status, and is in line with UNSC resolution 1244 and the ICJ Opinion on the Kosovo Declaration of Independence).*
- 4 Dyrstad Karin, *After Ethnic Civil War: Ethno-Nationalism in the Western Balkans*, https://www.researchgate.net/publication/258155553_After_Ethnic_Civil_War_Ethno-Nationalism_in_the_Western_Balkans

- aspirațiile naționale ale diferitor grupuri etnice;
- corupția.

Nu putem neglija nici factorii externi care au contribuit la colapsul Iugoslaviei, iar aici ne referim, în mod special, la sfârșitul Războiului Rece, care a schimbat în mod fundamental dinamica relațiilor în Europa. Slăbiciunea autorităților de aplicare a legii în Balcanii de Vest poate fi atribuită sistemelor politice capturate care s-au dezvoltat după căderea comunismului.⁵

Un factor major de vulnerabilitate în reprezintă moștenirea conflictului. Războiul din Bosnia și Herțegovina a început în 1992, cu mai mult de 25 de ani în urmă. Albania a suferit tulburări civile în 1997. Serbia și Muntenegru au fost bombardate de NATO în 1999. Iar în Macedonia s-a desfășurat un conflict armat cu aproximativ 15 ani în urmă. Astfel, multe state din Balcani se află încă în faza de post-conflict. Una dintre cele mai mari probleme o reprezintă multitudinea de arme din regiune, dar și de bărbați dispuși să le folosească.⁶

Turbulențele din regiune au fost calmate în urma intervenției instituțiilor internaționale, inclusiv intervenția armată de către NATO în conflictul din Kosovo, dar și o intervenție diplomatică activă din partea UE în soluționarea conflictului macedonean din 2001.⁷

Corupția răspândită pe scară largă printre oficialii politici, inabilitatea conducerii de a elimina problemele economice, împreună cu ineficiența sistemului economic propriu-zis au determinat cetățenii să își piardă încrederea în sistemul comunist Iugoslav. Tranziția de la sfârșitul anilor 80 către o democrație parlamentară și o economie bazată pe piața liberă a pus capăt comunismului Iugoslav care, însă, a avut drept rezultat și instabilitatea economică ulterioară.

Creșterea conștientizării în țările din regiune referitor la faptul că eficiența și calitatea reformelor ulterioare afectează performanțele economice a dus la o abordare mai strategică către o reformă normativă. Astfel, toate statele din regiunea Balcanilor de Vest au adoptat strategii de reformare a administrației publice și/sau normative, în scopul simplificării și creării unui mediu competitiv pentru afaceri. Procesul de aderare la UE nu doar a accelerat semnificativ activitățile din domeniul reformelor legislative, dar și a contribuit la o abordare mai sistemică și comprehensivă față de adoptarea și implementarea sistemului de evaluare a impactului reformelor.⁸

După cum menționează F. Zhilla în lucrarea sa „Crima organizată și corupția judiciară în Balcanii de Vest“, crima organizată se afla la început în afara comunității

5 Allum Felia, Stan Gilmour, *Handbook of organized crime and politics*, Edward Elgar Publishing, 2019, Cheltenham, United Kingdom, p. 77.

6 Crooked Kaleidoscope Organized Crime in the Balkans, The Global Initiative against Transnational Organized Crime, https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2017/07/OC_balkans.pdf.

7 Bartlett Will, *The Western Balkans*, https://www.researchgate.net/publication/280554148_The_Western_Balkans.

8 Radulović Branko, Alimehmeti Genc, *Better regulation in Western Balkans*, https://www.researchgate.net/publication/328642234_Better_Regulation_in_Western_Balkans.

și a tradițiilor sale, fiind apoi inteligent integrată sau portretizată în societate ca o acțiune legitimă pe baza normelor tradiționale. Infractorii profită de eroziunea instituțiilor obișnuite care implementează aceste norme, cum ar fi consiliul bătrânilor, pentru a denatura normele obișnuite în funcție de scopurile ilicite proprii.⁹

Pe parcursul ultimilor două decenii, volumul și caracteristicile migrației balcanice către statele UE, în special din partea malului nordic al Mării Mediterane, au fost afectate de către succesiunea și pătrunderea unor războaie și evenimente economico-sociale: de la războiul din fosta Iugoslavie către transformarea statelor din Europa de Sud în zone de imigrare, către implicarea statelor din Europa Centrală și de Est în procesul de integrare în UE, dar și de recenta criză economică.¹⁰ Statele din regiune întreprind mai multe eforturi de eradicare a crimei organizate, au fost efectuate reforme legislative pentru a permite confiscarea bunurilor provenite din infracțiuni, depolitizarea poliției, etc. [...] Cu toate acestea, corupția și crima organizată vor rămâne provocări importante pentru statele din Balcanii de Vest și este puțin probabilă eradicarea lor totală în viitorul apropiat.¹¹

La nivel sud-est european, colapsul sistemului bipolar a însemnat remodelarea și chiar dublarea spectrului de pericole la adresa securității statelor Balcanice, pericole care au demonstrat că sunt capabile să pericliteze nu numai stabilitatea subregională, ci și a întregii Europe. Dacă în perioada Războiului rece dimensiunile specifice ale securității purtau, preponderent, caracteristici de ordin politico-militar, în prezent, odată cu transformările dramatice de ordin geopolitic, geoeconomic, iar în ultimă instanță și de ordin geostrategic, dilema securității naționale a căpătat și profunde trăsături social-economice. Corespunzător s-a modelat și ponderea mecanismelor aplicate la realizarea stabilității internaționale — de la alianțe politico-militare, proprii perioadei de confruntare bipolară, la cooperare și colaborare caracteristice perioadei post Război Rece.¹²

Sărăcia, lipsa unui sistem legislativ onest și echitabil, și lipsa unor șanse credibile pentru o viață decentă în multe dintre zonele din Balcanii de Vest, reprezintă una dintre multiplele efecte ale tranziției de la dictatură la democrație, dar și de la război la perioadă de stabilitate și cooperare. Toate aceste aspecte au dus în mod cert la crearea unui climat favorabil pentru răspândirea criminalității organizate transfrontaliere.

Problema existenței criminalității organizate a fost soluționată de mult timp, cu toate acestea domeniul de aplicare, tiparele problemei și efectele acesteia asupra

9 Zhilla F., *Organised crime and judicial corruption in the Western Balkans*, https://www.researchgate.net/publication/241674649_Organised_crime_and_judicial_corruption_in_the_Western_Balkans.

10 Bonifazi C., Crisci M., Marini C., Sanmartin A., *The Balkans and the EU: recent trends of a Mediterranean migration*, https://www.researchgate.net/publication/275637749_The_Balkans_and_the_EU_recent_trends_of_a_Mediterranean_migration

11 Western Balkans Policy Review, <https://www.csis.org/analysis/western-balkans-policy-review-2010>.

12 Tentiuc Ion, *Symposia Professorum*, Editura ULIM, Chișinău 2001, p. 101.

societății sunt întrebări care încă necesită un răspuns solid. În mod special în regiunea Balcanilor de Vest, dovezile indică faptul că activitățile criminalității organizate sunt deosebit de semnificative într-o serie de domenii, cum ar fi traficul de droguri sau de arme, de foc și că unii factori, precum corupția și performanțele economice slabe, favorizează criminalitatea organizată.¹³

Într-un număr mare de state din Europa de Sud-est, oficialii și politicienii adesea declară: ***Fiecare țară are o mafie, dar numai în statul nostru mafia are o țară.*** Această declarație pesimistă este bazată pe faptul că spre deosebire de democrația occidentală, sau chiar de alte state aflate în tranziție, crima organizată din Europa de Sud-est s-a dezvoltat printr-o colaborare activă (uneori clandestină, alteori deschisă) cu sectorul de securitate și instituțiile de aplicare a legii. Cu alte cuvinte, în timp ce crima organizată din Europa de Vest și Centrală s-a dezvoltat în ciuda eforturilor autorităților de a o contracara, în Europa de Sud-est aceasta s-a dezvoltat prin intermediul acestora.¹⁴

Analizând economia politică a regiunii, devine clar care sunt factorii care facilitează răspândirea crimei organizate din Balcani: așa numitele hotspoturi au apărut în locurile unde vulnerabilitatea economică este înaltă, iar guvernarea slabă.¹⁵

Majoritatea studiilor de cercetare efectuate au demonstrat că principalii factori care stau la baza fenomenului migrației ilegale sunt sărăcia și conflictele armate. În ultimii ani, Europa trece printr-o luptă masivă împotriva migrației ilegale. Majoritatea migranților ilegali provin din state cu nivel scăzut de trai sau în care se desfășoară conflicte armate. Cu alte cuvinte, fenomenul își păstrează rădăcinile.

Faimoasa *rută Balcanică* după cum este numită cel mai des își are rădăcinile la începutul anilor 90, odată cu începutului dezmembrării Iugoslaviei. Activitățile de război au devenit o obișnuință în multe regiuni din Bosnia și Herțegovina, Croația și mai târziu Kosovo* și Metohija din Serbia. Totuși, granițele țărilor din afara Iugoslaviei nu au fost larg deschise pentru refugiați.¹⁶

Criza migrațională a reprezentat o adevărată provocare pentru Macedonia. După a menționat ministrul macedonean de afaceri externe în 2015, Nikola Poposki, „... o țară cu 2,1 milioane de locuitori, a văzut 800 de mii de migranți folosind această

13 United Nations Office on Drugs and Crime, *Measuring Organized Crime: Assessment of data in the Western Balkans*, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Macro/Research_brief.pdf

14 Partners in crime: the risk of symbiosis between the security sector and organized crime in Southeast Europe, <https://www.ceeol.com/search/book-detail?id=519845>.

15 Amerhauser Kristina, *Global Initiative against transnational organized crime: Insights and recommendations from roundtable engagements with civil society actors across the region*, <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2019/10/GI.Balkans.Final-web.pdf>.

16 Attila Nagy, *Comparative Analysis of Refugees Coming From Balkan and the Middle East From a Legal, Economical and Moral Viewpoint* https://www.researchgate.net/publication/322303295_Comparative_Analysis_of_Refugees_Coming_From_Balkan_and_the_Middle_East_From_a_Legal_Economical_and_Moral_Viewpoint.

rută în încercarea de a se deplasa dintr-o țară UE (Grecia) într-o țară non-UE, non-Schengen (Macedonia) și înapoi în UE¹⁷.

Într-un studiu din ianuarie 2016, cercetătorii au identificat două motive pentru care migrații ilegali apelau la traficanții de ființe umane; în primul rând, și contrar la ceea ce se presupune adesea, serviciile traficantilor erau solicitate de către migrați pentru a-i ajuta să părăsească locuințele lor, sau pentru a evita controalele la frontieră și a intra într-o țară în mod ilegal (acest lucru se întâmpla din cauza unor restricții de călătorie impuse de Guvern, ca și în cazul Siriei, Etitreei, Iranului). În al doilea rând, este vorba despre incapacitatea migraților de a obține un pașaport și/sau viză de intrare într-o țară care oferă protecție, însemnând că ei nu aveau altă alternativă decât apelarea la serviciile unui traficant de migrați.¹⁸

Rutele folosite de migrați pentru a ajunge în statele din Europa de Vest s-au re-poziționat recent, în principal pe uscat, din cauza tranferului mai ușor și a riscurilor mai mici față de rutele pe mare. Din cauza poziției geopolitice a Balcanilor de Vest și a faptului că în regiunile de criză nu se putea observa o calmare a situației, dar și din cauza continuării conflictelor peste tot în lume, presupunerile exprimă faptul că migrația va continua sau posibil va crește, și se așteaptă o presiune ulterioară față de anumite state care se afla pe rutele migraționiste. Numele rutelor folosite de migrați sunt: Vest-mediteraneană, Central-mediteraneană, Est-mediteraneană și ruta Balcanilor de Vest.¹⁹

Cea mai importantă concluzie care poate fi trasă din întreaga criză migrațională este că cooperarea regională și asistența UE sunt cele mai importante în găsirea unei soluții viabile și a unui răspuns în cazul unui nou proces migrațoriu. Este evident faptul că statele din Balcanii de Vest nu au o capacitate adecvată pentru îndepărtarea unui număr mare de migrați, în special copii, prin urmare ele caută susținere din partea UE în acest domeniu. Din punct de vedere al securității, datele arată că ruta din Balcanii de Vest se criminalizează, în special în ceea ce privește traficul de migrați, de asemenea nu poate fi ignorat nici pericolul care presupune ca unii extremiști să încerce să se infiltreze printre migrați, după cum deja s-a întâmplat în Europa. Prin urmare, riscurile și amenințările asupra securității care sunt legate

17 Domachowska Agata, *The Refugee Crisis and the Western Balkan Route — the Case of Macedonia, September 2019*, In book: *Muslim Minorities and the Refugee Crisis in Europe*, Publisher: Oficyna Wydawnicza SGH — Szkoła Główna Handlowa w Warszawie. https://www.researchgate.net/publication/336145579_The_Refugee_Crisis_and_the_Western_Balkan_Route_the_Case_of_Macedonia.

18 Crawley Heaven, Franck Düvell, Katharine Jones, Dimitris Skleparis, *Understanding the dynamics of migration to Greece and the EU: drivers, decisions and destinations*, https://www.researchgate.net/publication/319015294_Understanding_the_dynamics_of_migration_to_Greece_and_the_EU_drivers_decisions_and_destinations.

19 Mušić Safet, Anesa Agovic, *Securitization of migrant crisis on the Western Balkan route*, https://www.researchgate.net/publication/325973193_Securitization_of_migrant_crisis_on_the_Western_Balkan_route.

de problema migrației au un punct de sprijin, dar activitățile operaționale și de prevenire la timp, cooperarea de nivel regional și internațional, pot ține sub control și preveni activitățile violente.²⁰

Legislația europeană nu are o viziune clară pentru chestiunile legate azil, ceea ce favorizează tratamentul inuman în traficul de migranți, care exploatează limitele și lipsa de claritate în Sistemul european comun de azil. Deși pare a fi o problemă care stă la baza crizei migraționale, efectele traficului de ființe umane au un impact dăunător asupra securității naționale și vor duce la mai multe probleme asociate cu controlul frontierei în zona Schengen.²¹

Crima organizată și terorismul reprezintă o amenințare pentru securitatea mondială, afectând în mod semnificativ statele din Europa de Sud — Est, în procesul de consolidare a stabilității regionale.²² Una dintre cele mai principale rute pentru traficul de droguri din Turcia și ale state asiatică către Europa este așa — numita *rută balcanică*. Potrivit organizațiilor internaționale specializate în lupta contra crimei organizate (Interpol, Europol și Observatorul Geopolitic al Drogurilor), *rută balcanică* era din ce în ce mai folosită începând cu anul 1970. Datorită avantajelor geopolitice din Balcani, această rută a devenit una dintre cele mai importante locații pentru traficul de persoane și de droguri către Europa după 10 ani.²³

Regiunea este situată între cel mai mare producător mondial de opium (Afganistan) și cele mai mari piețe pentru heroină (Europa de Vest). Totodată, este ruta principală pentru migrația ilegală a oamenilor din Orientul Mijlociu și Africa de Nord către Europa, fie ca migranți ilegali, fie ca victime ale traficului de persoane. De asemenea, Balcanii sunt un punct focal pentru traficul de arme. Adicional la poziția lor strategică, zona Balcanilor este atractivă pentru traficanți din cauza guvernării slabe și a controlului ineficient al frontierelor — în unele cazuri din motivul implicării oficialilor în activități ilicite. Astfel, ruta Balcanică nu este doar cea mai scurtă, dar și cea mai puțin riscantă. În rezultat, zona Balcanică este un loc de intersectare a infracțiunilor. În ultimii 15 ani, de la sfârșitul războiului cu Kosovo și a Acordului de la Ohrid din Macedonia (*Acordul de la Ohrid a fost semnat la 13.09.2001, la Skopje, iar prin intermediul acestuia guvernul macedonean a fost de acord să acorde mai multă putere politică și să respecte cultura minorității albaneze. Partea albaneză a fost de acord să renunțe la intențiile secesioniste și să recunoască toate instituțiile statului macedonean. În plus, conform acestui acord, radicalii albanezi trebuiau să renunțe la armele lor și*

20 Idem.

21 Khamza Sultani, *Schengen and the Migration Crisis*, https://www.researchgate.net/publication/324994722_Schengen_and_the_Migration_Crisis.

22 Dragisic Zoran, *The Serbian approach to struggle against terrorism, in the fight against terrorism and crisis management in the Western Balkans*, in Prezelj I. (ed) *The Fight Against Terrorism and Crisis Management in the Western Balkans*, IOS Press: Amsterdam, 2008, p. 103.

23 Kole Krasniqi, *Organized Crime in the Balkans*, <https://eujournal.org/index.php/esj/article/viewFile/7727/7448>.

să le predea forțelor NATO)²⁴ zona Balcanică a prezentat un interes mai scăzut. Toată atenția era centrată pe UE și extinderea NATO, războaiele din Georgia și Ucraina, criza financiară și Brexit-ul. Însă, în ultima perioadă, Balcanii de Vest au reapărut în vizor ca o scenă pentru competiția geopolitică dintre Rusia, țările din Vest și Turcia.²⁵

Rețelele regionale de crimă organizată se concentrează în special pe traficul de droguri, de mașini furate, contrabandă cu țigări, petrol, spălarea de bani și traficul de ființe umane. Două dintre cele mai cunoscute rute folosite pentru traficul de ființe umane încep în Ucraina, Moldova și România, trec prin Serbia îndreptându-se către Europa de Vest sau într-o țară de destinație din regiunea Balcanică, cum ar fi Bosnia și Herțegovina, Kosovo* sau Macedonia. Organizația Internațională pentru Migrație estimează că aproximativ 400 de mii de femei sunt traficate în fiecare an prin Balcani către statele europene, în timp ce alte 170 de mii de femei rămân în regiunea Balcanică.²⁶

În anul 2005, în scopul prevenirii faptului ca regiunea să devină un coridor strategic către UE pentru traficul ilicit, Comisia Europeană a oferit mandat Misiunii UE de asistență la frontieră pentru Moldova și Ucraina (EUBAM) de a oferi asistență eficientă în prevenirea traficului de persoane și bunuri la frontiera dintre UE și Balcanii de Vest. De asemenea, Comisia Europeană a afirmat recent că țările din Balcanii de Vest prezintă elemente clare de capturare a statului, inclusiv legături cu criminalitatea organizată și corupția la toate nivelurile guvernamentale și ale administrației, precum și o puternică încurcătură a intereselor publice și private.²⁷

Evenimentele din regiunea balcanică în concordanță cu alte aspecte au evidențiat fenomenul naționalismului tradițional. Acest fenomen s-a dezvoltat în condiții favorabile din cauza anarhiei din regiune și a concentrației incontroleabile de arme militare posedate de grupări iredentiste²⁸ care foloseau armele pentru a trece ilegal frontierele din regiune. În urma conflictelor balcanice au luat naștere grupări extremiste implicate în formațiuni militare, în special în provinciile din comunitățile albaneze, având programe care solicitau unificarea teritoriilor albaneze prin comiterea actelor violente.²⁹

24 <http://www.mofaro.eu/node/9949>.

25 Crooked Kaleidoscope Organized Crime in the Balkans, The Global Initiative against Transnational Organized Crime, https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2017/07/OC_balkans.pdf.

26 United Nations Office on Drugs and Crime, *Measuring Organized Crime: Assessment of data in the Western Balkans*, https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Macro/Research_brief.pdf.

27 The Dangers of Illicit Trade-Funded Organized Crime in the Western Balkans, <https://www.stopillegal.com/blog/detail/the-dangers-of-illicit-trade-funded-organized-crime-in-the-western-balkans>.

28 *Iredentism* — mișcare politică naționalist-șovină ai cărei partizani urmăresc anexarea unor teritorii în care conaționali lor sunt în minoritate.

29 Ozeren Suleyman, Sever Murat, Basibuyuk Oguzhan, *Counterterrorism experiences of SECI member countries*, Basak Matbaacilik, Ankara, 2011, p. 14.

Albania este un stat independent din zona Balcanilor de Vest care se învecinează la nord cu Muntenegru, la est cu Republica Macedonia, iar la sud cu Grecia. La vest este scăldată de mările Ionică și Adriatică, și este situată la 78 km de Italia. Începând cu anul 2009, Albania este membră a NATO și stat candidat pentru aderarea la UE.

Poziția geostrategică a Albaniei creează condiții favorabile pentru ca țara să fie văzută ca o zonă de tranzit nu doar pentru activități ilicite, dar și pentru răspândirea sindromului terorismului, în special celui bazat pe fundamentalistii albanezi. Se consideră că religia întruchipează caracteristicile istoriei populare a statului. Cu toate acestea, componenta religioasă a populației albaneze, cu o dominație musulmană, poate fi utilizată drept un factor de extindere a influenței în regiune. [...] Aducându-ne aminte de concluziile conflictului din Balcani, putem afirma că Albania poate influența schimbarea balanței tradiționale în regiune și activa fenomenele legate de terorism.³⁰

Bosnia și Herțegovina reprezintă un alt stat din Balcanii de Vest, fiind patria a trei etnii: bosniacii, sârbii și croații. Statul se învecinează la est cu Serbia, cu Croația la Vest, iar cu Muntenegru la Sud-Est. Din cauza poziției sale geografice (teritoriul predominant muntos, cu multe râuri, iar cele mai multe nu pot fi navigabile), există numeroase locuri necontrolate prin care frontiera poate fi trecută ilegal, ceea ce reprezintă un risc sporit pentru migrația ilegală.

Se atestă activitatea unor anumite grupări extremiste în Bosnia și Herțegovina și în regiune. Unele dintre ele, cu o activitate intensă la nivel religios și ideologic (mai mult de natură verbală), neagă în general ordinea constituțională, legile și hotărârile statului în termeni generali, democrația și procesele democratice, făcând apel la nesupunere la lege și la Guvernul ales în mod democrat.³¹

Republica Macedonia este unul dintre statele succesoare ale fostei Iugoslavii, situată în partea central-vestică a zonei Balcanice, și care nu are ieșire la mare. Aceasta se învecinează la nord cu Serbia, la est cu Bulgaria, la sud cu Grecia și cu Albania la vest.

Poziția geopolitică și geostrategică, precum și situația stabilă a securității în Republica Macedonia au un impact major în păstrarea păcii în această parte a Europei, care exprimă sensibilitatea înaltă a securității sale. [...] Riscurile posibile la adresa securității sunt activitățile indivizilor și grupurilor religioase extremiste și radicale existente care, din diverse motive de ordin ideologic, politic sau religios ar putea recruta viitori declanșatori ai activităților teroriste.³²

Chiar dacă proliferarea armelor nucleare, chimice și biologice și a articolelor destinate pentru producerea mijloacelor de distrugere în masă este o problemă globală, în Republica Macedonia nu sunt înregistrate grupuri sau indivizi care au întreprins acțiuni sau și-au exprimat interesul în realizarea unor componente foarte sofisticate

30 Idem, p. 13.

31 Idem, p. 39.

32 Idem, pp. 90-91.

care ar putea fi utilizate în producerea unor astfel de arme. Dar acest lucru nu exclude posibilitatea implicării persoanelor din acest stat în canalele internaționale de proliferare. Utilizarea sporită și posibilă utilizare incorectă a sistemelor electronice și a rețelelor de Internet de către organizațiile teroriste impune necesitatea schimbului de informații cu privire la metodele utilizate de teroriști pentru a găsi un sistem eficient de protecție a securității a rețelelor electronice.³³

Munteșnegru este un alt stat succesor al fostei Iugoslavii, situată în vestul Balcanilor, pe coasta mării Adriatice. Acest stat se învecinează cu Serbia, Bosnia și Herțegovina, Croația și Albania. Populația din Munteșnegru este multi-etnică (muntenegreni, sârbi, croați și albanezi) și multireligioasă (ortodoxi, creștini și musulmani).

Autoritățile din Munteșnegru consideră terorismul ca și o amenințare constantă la adresa securității mondiale, iar din acest punct de vedere, există mereu riscul ca orice tip de atac terorist naționalist, etnic sau religios să fie efectuat împotriva intereselor vitale ale cetățenilor muntenegreni. Bazându-se pe prevenire, experiența anterioară, date statistice și informații colectate privind datele menționate anterior, serviciile muntenegrene de aplicare a legii întreprind măsuri de prevenire și de securitate pentru a elimina posibilitatea activităților teroriste.³⁴

Serbia se situează în zona centrală și de vest a Peninsulei Balcanice, la răscrucea Europei Centrale cu Europa de Sud-Est. Serbia se învecinează cu Ungaria, România, Bulgaria, Macedonia de Nord, Croația, Bosnia și Herțegovina și Munteșnegru.

Rutele către și din Irak și Siria se pare că nu s-au schimbat semnificativ. Balcanii de Vest și statele UE precum Bulgaria, Ungaria și România au fost din nou folosite ca și țări de tranzit. România, de exemplu, a raportat că numărul de cazuri continuă să scadă în comparație cu anul 2017 (în concordanță cu trendul european). Este de menționat că în anul 2018, Moldova a reținut și a expulzat cinci cetățeni ai Rusiei, în mare parte originari din Republicile din Caucazul de Nord și Uzbekistan, iar printre cei returnați sunt și femei și minori. Bosnia și Herțegovina, de exemplu, a raportat un număr de trei adulți care s-au întors pe teritoriul ei din Siria (două femei cu trei copii tineri de gen masculin și un bărbat). Într-un alt exemplu, Belgia a raportat că în decembrie 2018, se afla în desfășurare procedura de repatriere a 2 mame văduve cu 6 minori într-o regiune din Siria.³⁵

Se atestă o popularizare a grupurilor și mișcărilor populare în teritoriile cu anumite minorități religioase. Unele grupuri radicale sunt asociate cu persoane cu aceleași interese din alte state. În afara popularizării radicalismului, unele dintre aceste grupuri pot avea implicații ulterioare în terorism sub formă de instruire, activități planificate, traficul de arme și crearea rețelelor pentru extinderea terorismului internațional.³⁶

33 Idem, p. 100.

34 Idem, p. 110.

35 <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/terrorism-situation-and-trend-report-2019-te-sat>.

36 Ozeren Suleyman, Sever Murat, Basibuyuk Oguzhan, *Counterterrorism experiences of SECI member countries*, Basak Matbaacilik, Ankara, 2011, p. 130.

În spiritul cooperării și în scopul dobândirii unor rezultate concrete în lupta împotriva tuturor formelor de crimă organizată, statele din regiune au devenit parte și au creat câteva inițiative comune, precum:³⁷

- Inițiativa regională pentru migrație, azil și refugiați (MARRI, 2003), având scopul de a acoperi domeniile azilului, migrației, managementului comun al frontierei, politicile de vize, și cooperarea consulară, returnarea refugiaților;
- Inițiativa Pactului stabilității împotriva crimei organizate (SPOC, 2002), având scopul de a crește cooperarea și a contribui la lupta împotriva crimei organizate în regiune;
- Centrul Regional SECI pentru combaterea criminalității transnaționale (2005), la fel având scopul îmbunătățirii cooperării regionale și operaționale în lupta împotriva crimei organizate;
- Inițiativa Pactului stabilității împotriva corupției (SPAI, 2000), având scopul de a ajuta statele din regiune în efectuarea reformelor și angajamentelor relevante, precum și în adoptarea și implementarea strategiilor în lupta împotriva corupției.

---

37 Tota Elton, *EU Enlargement and its impact to the Western Balkans*, Logos Verlag Berlin 2019, p. 144.

ЭВОЛЮЦИЯ ПРАВА НА ДОСТУП К ИНФОРМАЦИИ. МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Николай ЖЕКОВ, докторант Молдавского Государственного Университета (ORCID: 0000-0002-3023-9931)

Рецензент: **Виталие ГАМУРАПЬ**, доктор права, доцент

EVOLUTION OF THE RIGHT TO ACCESS INFORMATION. INTERNATIONAL LEGAL ASPECT

This paper analyzes the right to information from its inception to the present day. The importance of studying the Genesis, transformation and current trends in the development of the right to information is important for understanding the essence and directions of development of this right, which has acquired special importance in the digital environment.

Key words: *information, freedom of thought and speech, freedom of information, the right to information, the right to access information, censorship, the history of constitutional development, the system of information rights.*

EVOLUȚIA DREPTULUI DE ACCES LA INFORMAȚII. ASPECTE DE DREPT INTERNAȚIONAL

Articolul analizează institutia dreptului la informatie ca institutie de drept. Studiul tendintei de geneză, transformare și dezvoltare a dreptului la informatie pentru a înțelege esența și dezvoltarea acestui drept, care a dobândit o semnificație specială în lumea modernă.

Cuvinte cheie: *informație, libertate de gândire și de exprimare, libertatea de informare, dreptul la informație, dreptul la acces la informație, cenzura, istoria dezvoltării constituționale, sistemul de drepturi la informare.*

В статье дается анализ эволюционирования права на информацию как института права. Изучение генезиса, трансформации и современных тенденций развития права на информацию важно для понимания сущности и направлений развития данного права, приобретшего особую значимость в условиях современного мира.

Ключевые слова: *информация, свобода мысли и слова, свобода информации, право на информацию, право на доступ к информации, цензура, история конституционного развития, система информационных прав.*

Введение. Современное общественное устройство не воспринимается в отрыве от прав человека, одним из важнейших из которых является право на информацию и его разновидность право на доступ к информации, представляющее собой одно из важнейших конституционных прав и свобод в современном государстве.

Данное право имеет свою собственную историю, являющуюся неотъемлемой частью истории института прав и свобод человека.

К настоящему моменту накоплен значительный позитивный опыт правовой регламентации права гражданина на информацию в зарубежном законодательстве и в международном праве, отражающий самые разнообразные тенденции и идеи, имеющие цель обеспечения свободы информации посредством гарантирования индивидам права доступа к официальной документации.

В отечественной и зарубежной литературе продолжаются дискуссии относительно сущности, содержания, правовой природы права на информацию, но единое понимание данного феномена отсутствует.

В связи с этим актуальным является анализ и обобщение накопленного материала научного и законодательного характера, направленные на разработку целостной теоретической концепции права на информацию в целях должной правовой регламентации механизма реализации данного права. Это также обогатит правовую науку в плане новых подходов к системе управления обществом, функционирования демократии, правового статуса личности.

Актуальность темы настоящего исследования определяется значимостью конституционного закрепления основ содержания данного права.

Право на доступ к официальной информации следует рассматривать как самостоятельное правомочие в содержании публичного права на информацию, при этом имеются предпосылки обособления его в качестве самостоятельного права. Доступ к информации, затрагивающей деятельность органов государственной власти, дает возможность, помимо обеспечения реализации иных конституционных прав, формировать адекватное представление о состоянии государства. Реализуя это право, осведомленное общество вовлекается в дела государства, что укрепляет действенность и эффективность функционирования органов власти. В конечном счете это обеспечивает легитимность публичной власти и определяет уровень доверия к нему гражданского общества и его отдельных представителей.

Цель проводимого исследования заключается в освещении истории развития нормативно-правового регламентирования права на информацию, становления и эволюционирования данного правового института в соотношении с мировым опытом регулирования рассматриваемого вида конституционного права.

Научная новизна представляемого исследования заключается в синтезировании накопленного мирового опыта становления и развития конституционно-правового регулирования права на доступ к информации в переложении его на современные реалии, для определения перспектив развития данного правового института и возможных перспектив его совершенствования.

Практическая значимость предлагаемого исследования состоит в том, что полученные в результате выводы и сформулированные на их основе практические предложения способны, при их реализации, повлиять на эффективность реализации права граждан на информацию и обеспечение гарантированного доступа к ней.

Результат исследования. Процессы накопления и сохранения информации присущи человеческому обществу и являются одной из важнейших социальных функций. Формирование правящей элиты всегда зависело от монополизации общественно значимой информации какой-либо социальной группой и от ограничения информации, свободно циркулирующей в обществе, также от объема закрытой информации.

Каждому этапу в развитии человеческого общества вообще и права в частности соответствует своя юридическая концепция человека как субъекта права. Этим концепциям свойственны определенные представления о свободе, правах и обязанностях.

На протяжении истории человеческого общества государство всегда максимально стремилось засекретить свою деятельность, возвести своеобразную стену между собой и обществом. Этому способствовал объективный фактор — реализация властных полномочий, а в частности выработка решений, как правило носит закрытый характер.

Субъекты власти, удерживая от распространения общественно значимых сведений, осуществляют контроль над населением и могут моделировать, во-первых, желательное развитие объективных обстоятельств, а во-вторых, формировать массовое сознание в нужном им русле¹.

В предшествующий появлению государства период истории человеческого общества и в первые моменты формирования государственной власти потребности в специальном регулировании информационных процессов не возникало².

После появления института государства был запущен процесс отграничения, сокрытия наиболее важной государственной и религиозной информации. Специальные законы, направленные на защиту интересов государства от утечки секретов, появились уже в Древнем Риме. В Великобритании первый закон о государственной тайне был издан в 1352 г.

Исследование генезиса возникновения права человека и гражданина на информацию позволяет утверждать, что оно появилось не только в связи с потребностью искать, получать, производить и распространять сведения, но и как ответ на попытки государства засекретить значительный объем информации, необходимой для нормального функционирования и развития общества. Выдвинутый еще в эпоху Просвещения тезис о непосредственной зависимости благосостояния и прогресса социума от вовлечения в информационные процессы большего числа людей приобретает особое значение в постиндустриальной цивилизации, когда информация выступает в качестве важнейшего ресурса общественного развития, а достоверное и объективное знание становится основной производительной силой в государстве. Первона-

1 Корченкова, Н.Ю. *Становление теоретико-правовой концепции права на информацию*: дис. канд. юрид. наук / Н.Ю. Корченкова. – Н. Новгород, 2000. – 197 с. 8.

2 Травников Н.О. Основные этапы становления прав личности в информационной сфере / Н.О. Травников // *Современное право*. 2016. № 2. С. 43-47.

чально право на информацию в зарубежном законодательстве существовало как элемент свободы слова и печати, свободы выражения мнений. Более того, несмотря на становление законодательства об информации подобный подход сохраняется до сих пор.

По сведениям А. Замойски, уже в 1532 г. в Польше были приняты Законы о свободе прессы³.

Однако первой страной в мире, начавшей утверждать принцип информационной доступности государственных органов для граждан, стала Швеция, принявшая в 1766 г. закон о свободе изданий (прессы), который в 1812 г. был преобразован в закон о свободе печати. Закон стал позже частью Конституции 1772 года.

Его принятие было обусловлено приходом к власти партии, выступавшей против злоупотреблений со стороны должностных лиц, против цензуры и секретности в делах. Впервые в мире он установил систему публичного характера официальных документов властных структур и тем самым, открытый характер отправления государственной власти.

Как отмечает С.А. Михайлов: «Впервые в мировой истории в законодательном порядке была отменена цензура, гарантирована свобода выражения мнений и предоставлена свобода доступа к источникам информации, прежде всего к официальным документам»⁴.

Закон требовал, чтобы официальные документы предоставлялись незамедлительно и бесплатно каждому, кто делает запрос», — обнаруживаем у Д. Банисара⁵. Афанасьева О.В. отмечает: «Швеция — пионер свободы информации: первый в мире Закон «О свободе прессы» (1776) является одним из четырех законов, составляющих Конституцию Швеции»⁶.

Более того, подобная структура Конституции, основных принципов и конкретных норм правового регулирования этих отношений действует в Швеции и сейчас. Согласно шведской концепции публичный доступ к информации рассматривается как необходимое условие для свободы выражения мнений, кроме того, общество получает возможность контролировать действия публичных властей⁷.

Официальные документы рассматриваются как богатый источник информации по различным общественным делам. Публичный доступ к официальным документам способен обогатить общественное обсуждение и расширить

3 Zamoyski, A. (1987) *The Polish Way*, New York

4 Михайлов С.А. *Журналистика стран Северной Европы*. 2003 г. [URL]: <http://evartist.narod.ru/text14/46.htm>.

5 Банисар Д. *Свобода информации и доступ к правительственным документам. Обзор законодательства по доступу к информации в мире*. Пер. с англ./ Под ред. С. Шевердяева. М., 2004. С.141

6 Афанасьева О.В. *Доступ к информации. Мировой тренд в реформировании государства* // Вопросы государственного и муниципального управления. 2012, № 3. С. 160

7 Constitutia Regatului Suediei. [URL]: <https://constitutii.wordpress.com/?s=Suediei&submit>.

основания для формирования самостоятельных позиций граждан и организаций по различным социальным вопросам. Соответственно общественные обсуждения по организации и задачам сообщества, которые представляют жизненную важность для демократического режима управления, могут осуществляться на более легитимной основе, чем это было бы в случае, если бы официальные документы не были доступны общественности. Право доступа к официальным документам расценивается как одно из условий свободного и демократического формирования позиций.

Борьба личности против тирании абсолютистского государства привела в XVII–XIX веках к признанию возможности свободно выражать свое мнение, в том числе посредством печати. Отправной точкой законодательного закрепления свободы слова стал английский Билль о правах 1689 г.⁸

Одним из старейших документов, конституционно закрепивших личные права человека, выступает Декларация прав человека и гражданина 1789 г., впервые провозглашенная во Франции.

В Декларации предусматривалась свобода и равенство всего населения Франции в правах. Закон имел право преследовать те действия, которые могли бы нанести вред обществу. Вот как выглядит ст.11 Декларации: «Свободное сообщение другим мыслей и мнений есть одно из драгоценнейших прав человека; поэтому всякий гражданин может свободно высказываться, писать, печатать, неся ответственность за злоупотребление этой свободой в случаях, установленных законом»⁹.

В Германии предварительная цензура была уничтожена в 1815 году, но союзное постановление, принятое 20 сентября 1819 г. на основании решения Карлсбадской конференции, восстановило предварительную цензуру во всех государствах Германского союза.

Революция 1848 г. вновь уничтожила цензуру в большинстве германских государств. После провозглашения единой Германской империи конституция подчинила печать общеимперскому своду законов. 7 мая 1874 г. подписан имперский закон о печати, который отменил местные постановления, принятые ранее во всей Германской империи (кроме Эльзас–Лотарингии). Прекратило существование указание о предварительном разрешении, кроме обозначения имени и адреса издателя на титульном листе. Законом «О социалистах» 1878 г., действовавшим до 1890 г., были постулированы дополнительные ограничения свободы печати. Местным полицейским учреждениям было вменено запрещение произведений печати, в которых содержались социалистические мотивы, направленные на ниспровержение государственного и общественного строя и способствующие угрозе общественного спокойствия.

8 United nations universal declaration of human rights, 1948. [URL]: <http://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index>.

9 А. Боршевский Доступ к публичной информации: история и современность (Revista Nationala de Drept 4/64, 2006)

В России элементы права на информацию появились при Екатерине II во второй половине XVIII века. М.А. Кудрявцев отмечает, что в правление Екатерины II был издан императорский Указ от 15 января 1783 г. «О вольных типографиях», дающий право открывать типографии всем желающим. Дарованная просвещенной императрицей информационная свобода имела недолгую историю, завершившись введением жесткой духовной цензуры, нашедшей законодательное закрепление в Указе 1878 г. «О запрещении в продажу всех книг, до святости касающихся» и Указе 1796 г. «Об ограничении свободы книгопечатания», отменившем Указ «О вольных типографиях»¹⁰.

9 (21) июля 1804 г. императором Александром I утвержден первый в Российской империи устав о цензуре. Из этого документа, кроме рестрикций относительно изданий, мы узнаем, что цензура существует «не для стеснения свободы мыслить и писать, а единственно для принятия пристойных мер против злоупотребления оною», а спорные части необходимо осмысливать «выгоднейшим для сочинителя образом, нежели преследовать»¹¹. Отсюда становится понятно, что Александр I, во многом мыслящий в традициях екатерининского Просвещения, в определенной мере допускал право человека на информацию. Устав о цензуре 1826 г., прозванный «чугунным», в 1828 г. был заменён новым, сравнительно более мягким, построенным на принципе, что цензура не должна давать «какое-либо направление словесности и общему мнению»; она долженствует только запрещать издание или продажу тех произведений словесности, наук и искусств, кои вредны в отношении к вере, престолу, добрым нравам и личной чести граждан»¹².

После промежутка, во время которого императором являлся Николай I, издавший «чугунный указ» о цензуре, в значительной мере перечеркнувший радения его предшественника, между 1855—1861 гг. Александр II снял определенные ограничения на свободу печати. «Цензорам вменялось в обязанность трактовать в пользу сочинителя те места в тексте, которые будут сочтены ими «двойными по смыслу». Согласно уставу, запрещению подлежали все сочинения, «противные православной религии и самодержавному строю».

«Если же в цензуру прислана будет рукопись, — отмечалось в одном из параграфов Устава, — исполненная мыслей и выражений, явно отвергающих бытие Божие, вооружающая против веры и законов Отечества, оскорбляющая верховную власть или совершенно противная духу общественного устройства и тишины, то комитет немедленно объявляет о такой рукописи правительству

10 Кудрявцев М.А. *Свобода информации и проблемы обеспечения информационных прав личности* / М.А. Кудрявцев // Динамика институтов информационной безопасности. Правовые проблемы: сб. науч. тр. / отв. ред.: Т.А. Полякова, В.Б. Наумов, Э.В. Талапину. М.: ИГП-РАН: Канон-Плюс, 2018. С. 146-170.

11 Устав о Цензуре 1804 г. // Русская журналистика в документах: История надзора / сост. О.Д. Минаева под ред. Б.И. Есина и Я.Н. Засурского. М, 2003. URL: <http://site.mediascope.ru/?q=node/61>

12 Ibidem

для отыскания сочинителя и поступления с ним по закону». При цензурных конфликтах арбитром выступал Совет университета. Обжаловать решение университетской цензуры можно было в Главном правлении училищ, ставшем высшей инстанцией по делам цензуры»¹³.

Вплоть до 1905 г. свобода печати регламентировалась цензурным законодательством. Элементы законодательного закрепления свободы слова появились в п. 1 Манифеста об усовершенствовании государственного порядка от 17 октября 1905 г., в ряде Именных высочайших указов Правительствующему Сенату 1905—1906 гг., а после Февральской революции — в Постановлениях Временного правительства 1917 г. («О печати», «Об учреждениях по делам печати»). Также свобода слова и печати нашла свое отражение в каталоге основных прав и свобод российских подданных утвержденными Основными государственными законами от 26 апреля 1906 г. и созданным на их основе Сводом Основных государственных законов 1906 г.¹⁴

В Великобритании отсутствует системное изложение прав, свобод, обязанностей человека и гражданина, поскольку они регулируются разнообразными статутами, судебными прецедентами, правовыми обычаями, законами. Особое внимание при этом уделяется обеспечению эффективной судебной защиты прав и свобод. Вопрос правового статуса человека относит нас к Средневековью, когда родилось желание определить правила действий для монарха. Это записано еще в Великой хартии вольностей 1215 г. Здесь содержались статьи, которые ограничивали произвол королевских чиновников, требовалось не назначать судей, шерифов и констеблей, не знающих законов и их не придерживающихся. Ст.39 предписывала применение наказаний для свободных подданных только на основании законного приговора. Следующим шагом по пути обеспечения прав человека выступил Habeas Corpus Act 1679 г., благодаря которому была принята «надлежащая процедура при аресте», установлена гарантия неприкосновенности личности, принят принцип презумпции невиновности и некоторые другие положения, направленные на защиту личности¹⁵.

Билль о правах 1689 г. стал документом, подтвердившим компромисс между укрепляющейся буржуазией и верхушкой землевладельцев. Им вводилась конституционная монархия. В Билле большая роль отводилась парламенту, содержался запрет приостановления действия законов без его согласия. Билль стал неопределимым документом в отношении вопросов развития прав человека, провозгласив свободу слова и дискуссий в парламенте, свободу парламентских выборов, право обращения граждан с петицией к королю. Таким образом, в стране стал действовать принцип: подданные имеют право делать все, что не противоречит правовым установлениям.

13 Жирков Г. В. *История цензуры в России XIX-XX вв.* М., 2011.

14 Шевердяев С. *Право на доступ к информации в России: Проблемы теории и законодательства* / С. Шевердяев. URL: <http://old.svobodainfo.org/ru/node/195>

15 Комарова В.В. *Формы непосредственной демократии: Учеб.* Москва: Графит, 1998. 145.

Правомочия на поиск и получение информации о деятельности государственных органов и их должностных лиц долгое время не существовало ни в одном законодательстве. Впервые, как уже отмечалось, право на поиск и получение информации о деятельности государственных органов появилось в Швеции и в Декларации прав человека и гражданина во Франции в 1789 г. Во французской Декларации было закреплено только право на получение информации о деятельности депутатов представительных органов власти.

Что касается конституционного регламентирования права на обеспечение получения информации, ранее всего были закреплены правомочия по производству и распространению информации в Конституция Бельгии 1831 г., в Конституция Великого Герцогства Люксембург 1868 г., в Законе о форме правления в Финляндии 1919 г., причем указанные правомочия были связаны со свободой слова и свободой выражения мнения и входили в ее состав.

Конституционные положения о праве доступа общественности к официальной информации могут быть найдены в законодательстве ряда других европейских стран, таких как Голландия, Испания, Португалия, Австрия, Бельгия.

Конституция Королевства Нидерландов в статье 110 предусматривает, что «при осуществлении своих полномочий правительственные органы должны обеспечивать право общественности на доступ к информации в порядке, установленном Актом парламента»¹⁶. Положение об открытости в данном случае не включено в главу об основных правах и свободах, а находится в главе о законодательстве и государственном управлении, однако, тем не менее, содержит важнейшую гарантию для граждан.

Конституция Испании 1978 года провозглашает в статье 105, что специальным законом регулируется доступ граждан к архивам и документам администрации, за исключением случаев, затрагивающих безопасность и оборону государства, расследование уголовных преступлений, а также интимную жизнь людей. Таким образом, право на доступ к информации также как и в Нидерландах не включено в конституционный каталог прав и свобод граждан, будучи включено в раздел 4 Конституции Испании о правительстве и государственном управлении¹⁷.

Португальская Конституция определяет в статье 37(1) свободу слова и информации как право свободно выражать и распространять свои мысли устно, посредством изображений или любым другим путем, а также получать и добывать информацию без каких-либо препятствий и дискриминации¹⁸.

Особым образом данная Конституция закрепляет демократическое право граждан на участие, тесно увязывая его с правом на информацию. В статье

16 Афанасьева О. В. *Доступ к информации. Мировой тренд в реформировании государства* // Вопросы государственного и муниципального управления. 2012, № 3. С. 160.

17 Constituția Regatului Spaniei din 27 decembrie 1978. [URL]: <https://constitutii.wordpress.com/2013/01/15/constituti-a-regatului-spaniei>

18 Constituția Republicii Portugheze. [URL]: <https://constitutii.wordpress.com/?s=portughez>

48 данного документа указано, что граждане имеют право принимать участие в политической жизни и в решении общественных вопросов, стоящих перед страной, непосредственно или через законно избранных представителей. В следующей части той же статьи предусмотрено, что все граждане имеют право на получение объективных сведений о действиях государства и публичных учреждений, а также на получение информации от Правительства и других органов власти об управлении общественными делами. В статье 268 части 2 той же Конституции о правах и гарантиях управляемых закреплено право граждан на доступ к административным архивам и регистрам, ограниченное только основаниями, предусмотренными законом для защиты внутренней и внешней безопасности, расследования преступлений и защиты частной жизни. В 1993 году Португальская Ассамблея приняла закон о доступе общественности к административным документам¹⁹.

В соответствии со статьей 20(4) Конституции Австрии все властные органы «обязаны сообщать сведения о находящихся в сфере их компетенции делах, если это не противоречит обязанности сохранения тайны». Данное конституционное положение лежит в основе закона от 15 мая 1987 года об обязанности национальных административных властей информировать общественность по вопросам, относящимся к их обязанностям²⁰.

В 1993 году положение о праве на информацию было включено в Бельгийскую Конституцию. Статья 32 предусматривает, что каждый имеет право инспектировать любой административный документ и приобретать его копию, за исключением обстоятельств и условий, предусмотренных законом. В объяснительной записке правительства введение данного конституционного права явно обоснованно в свете статьи 10 Европейской Конвенции. В 1994 году был принят соответствующий закон об открытости администрации²¹.

Кроме конституционного регулирования принцип открытости и право граждан на получение общественно значимой информации все более получает детальное правовое регулирование в отраслевом законодательстве государств.

Заключение. Законы, регулирующие открытость правительственных документов и процессов, в наши дни имеют характер обычного явления среди демократических стран. Многие государства приняли законы, обеспечивающие доступ к информации, так как обеспечение доступа к правительственным документам и информации является одним из существенных требований к современному правительству.

19 Банисар Д. *Свобода информации и доступ к правительственным документам. Обзор законодательства по доступу к информации в мире*. Пер. с англ./ Под ред. С. Шевердяева. М., 2004. С.141.

20 *Constituția Republicii Austria*. [URL]: <https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/austriaconstititution.pdf>

21 Конституция Бельгии от 17.02.1994. [URL]: <https://worldconstitutions.ru/?p=157>

Доступ к информации содействует обществу в получении знаний и обсуждению множества проблем, обеспечивает важную защиту против злоупотреблений, плохого управления и коррупции, также он может сослужить хорошую роль для правительств, поскольку будет обеспечивать их открытость и прозрачность в процессе принятия ими решений, может помогать в развитии доверия граждан к деятельности правительства и содействовать в развитии гражданского, демократического общества. Рост прозрачности правительств стал ответом на требования гражданских общественных организаций, средств массовой информации и международных организаций. С целью принятия законов о свободе информации было несколько как внешних, так и внутренних факторов давления на правительства. В большинстве стран группы гражданского общества играли определяющую роль в принятии этих законов.

Создание национального правового регламентирования реализации права на доступ к информации, следует признать безусловно позитивным явлением и процессом, имеющим эффект с многочисленных точек зрения, в первую очередь с позиции восприятия и осознания гражданским обществом, что данное право не является сугубо декларативным и иллюзорным, а реальным, достижимым и реализуемым в обычной повседневной жизнедеятельности.

Вместе с тем, как любому общественному институту, тем более правовому, системе правового регулирования права на информацию, свойственны определенные недостатки, требующие корректировок и новаций, обеспечивающих дальнейшее позитивное развитие и совершенствование правового механизма гарантирующего реализацию права человека и гражданина по поиск и получение общественно значимой и личной информации.

Существующие проблемные аспекты в рассматриваемой области связаны с недостаточной четкой регламентацией прав и обязанностей поставщиков информации, усложненностью ряда нормативных формулировок используемых в законодательстве, недостаточной разграниченностью права на доступ с правом на защиту информации, отсутствие корреляции между рядом взаимосвязанных нормативных актов, отсутствие в системе государственной власти органа, регулирующего функционирование информационных потоков, необходимость воссоздания и формирования механизмов, обеспечивающих эффективную обратную связь с населением, отсутствие действенного и качественного механизма юридической ответственности за нарушения права на информацию, не разработанностью правоприменительных механизмов, отсутствие единой образной практики судебной защиты права на доступ к информации и др.

Настоящая работа преследует цель анализа процесса становления и развития нормативно-правового регулирования института права на доступ к информации, выявления общепринятых качеств и тенденций в нормативной регламентации данного права, и как следствие предложений путей и вариантов по его дальнейшему совершенствованию.

ЗАРОЖДЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ИНСТИТУТА ЮРИДИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ В МОЛДАВСКОМ КНЯЖЕСТВЕ

Вадим СУХОВ, докторант (ORCID: 0000-0002-2309-1377)

Рецензент: **Думитру ГРАМА**, доктор права, доцент

APPEARANCE AND DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE OF LEGAL ASSISTANCE IN THE PRINCIPALITY OF MOLDOVA

Without knowing how a social institution came into existence, what direction it took in its development, it is impossible to understand its essence and define the development perspective. The author is a researcher of the state-guaranteed legal aid system in the Republic of Moldova. In this article, he investigates the issue of the formation and development of the institution of legal aid in the Moldavian Principality. This principality existed in the XIV–XIX centuries. The territory of the modern Republic of Moldova was part of it.

Key words: legal aid, legal representation, defense, lawyer, Principality of Moldova

APARIȚIA ȘI DEZVOLTAREA INSTITUȚIEI DE ASISTENȚĂ JURIDICĂ ÎN PRINCIPATUL MOLDOVEI

Fără să știm cum a apărut vreo instituție socială, ce cale a parcurs-o în dezvoltarea sa, este imposibil să-și înțeleagă esența și să stabilească perspectivele dezvoltării sale ulterioare. În acest articol, autorul care investighează sistemul de asistență juridică garantat de stat existent în Republica Moldova cercetează problema formării și dezvoltării instituției de asistență juridică în Principatul Moldovei care a existat în secolele XIV–XIX și a cărui parte a fost teritoriul Republicii Moldova moderne.

Cuvinte cheie: asistență juridică, reprezentare judiciară, apărare, avocat, Principatul Moldovei.

Без знания того, как какой-либо общественный институт возник, какой путь он прошел в своем развитии, невозможно постичь его сущность и предопределить перспективы его дальнейшего развития. В настоящей статье автор, занимающийся исследованием системы юридической помощи, гарантируемой государством существующей в Республике Молдова, исследует вопрос становления и развития института юридической помощи в Молдавском Княжестве, существовавшем в XIV–XIX веках, частью которого была территория современной Республики Молдова.

Ключевые слова: юридическая помощь, судебное представительство, защита, адвокат, Молдавское княжество.

Введение. Одновременно со становлением в Республике Молдова правового государства становится актуальной проблема обеспечения прав и свобод человека и гражданина. Воплощение в жизнь положений Конституции о высшей ценности достоинства человека, его прав и свобод, немислимо без

существования эффективной системы юридических гарантий, призванной обеспечить эти права и свободы.

Одним из важных юридических элементов обеспечения прав и свобод человека выступает юридическая помощь. Это связано со все возрастающей ролью права и юридических механизмов в удовлетворении разнообразных интересов граждан, с объективной невозможностью большинства из них эффективно отстаивать свои права и законные интересы в силу отсутствия достаточных познаний в области юриспруденции, а также с недостаточным еще уровнем правовой культуры и правового сознания граждан, часто не позволяющих им правильно использовать для защиты своих прав и законных интересов даже элементарные правовые инструменты.

Как подчеркнул в одной из своих работ Андрей Смокинэ, продвижение прав человека является основой развития государства и права.¹

«Правовое государство, — отметил Ион Гучак в работе «*Constituționalismul și statul de drept în Republica Moldova*», — это государство, которое функционирует в соответствии с основными принципами конституционализма и демократии, неотъемлемым приоритетом которого являются уважение и защита прав и свобод человека и гражданина²». Автор утверждает, что «доступ каждого человека к отправлению правосудия является одним из краеугольных камней обеспечения верховенства Закона³».

Правовое государство, помимо других признаков должно обладать свободным доступом к правосудию и гарантировать право на защиту.⁴

Право на защиту как основополагающее право состоит в признанной законом возможности защищать свои нарушенные права и законные интересы, защищать себя от выдвинутых обвинений, как правильных, так и не правильных, а как правовой принцип оно взаимодействует с принципами законности, свободы человека, равенства, справедливости и т.д., которые проявляются в следующих основных аспектах: сторона имеет право самостоятельно защищать свои законные интересы; судебный орган обязан рассматривать *ex officio* все аспекты, которые имеются в пользу стороны; а также право на юридическую помощь как составной элемент конституционного права на защиту.⁵

1 Smochină A. *Formarea sistemului contemporan de drept moldovenesc: etape și modalități*. În: Honorem Andrei Smochină: Studii de drept național. Chișinău: Institutul de Istorie, Stat și Drept, 2013, p. 104.

2 Guceac I. *Constituționalismul și statul de drept în Republica Moldova*. În: Akademos, nr. 3, 2017, p. 78.

3 Guceac I. *Liberul acces la Justiție în legislația națională și prevederile Convenției Europene pentru apărarea dreptului omului și a libertăților fundamentale*. În: Akademos, nr. 2, 2011, p. 42.

4 Ionescu C. *Drept constituțional și instituții politice. Sistemul constituțional românesc* (Т. II). București: Lumina Lex, 1997, p. 126.

5 Tanase E. *Asistența juridică — garanție preliminară desfășurării unui proces echitabil*. În: Revista Națională de Drept, nr. 10, 2015, p.75.

Право на защиту, будучи конституционным и процессуальным правом гражданина, позволяет реализовать это право посредством предоставления юридической помощи в обязательном порядке в тех случаях, когда в связи с личной ситуацией сторон или тяжестью грозящего наказания лицо должно получить эту помощь со стороны профессионала в области права, адвоката-защитника, который квалифицированно защитит его законные интересы.⁶

Называя защиту прав человека одной из важнейших идей современного мира, румынский автор Alexandru Baroi отмечает, что «закон, защищая жизнь, здоровье, свободу и достоинство личности с одной стороны, с другой должен уважать право правонарушителя на юридическую помощь».⁷

Георге Аворник включает в содержание права на защиту юридическую помощь сторонам процесса адвокатом, т.е. лицом со специальной подготовкой в области права, которое, согласно закону, имеет возможность защищать права и законные интересы сторон.⁸

Юридическая помощь, являющаяся по своей природе гарантией обеспечения основополагающих принципов юридической ответственности и права на защиту, также может быть названа технической, или профессиональной защитой, поскольку предоставляется лицом с юридическим образованием, и осуществляется наряду с самозащитой каждой из сторон процесса.⁹

Будучи задумана как юридические отношения между физическим или юридическим лицом с одной стороны, и лицом со специальной подготовкой (адвокатом) с другой стороны, в рамках которых первые извлекают пользу из советов, рекомендаций и мнений адвоката и/или представителя, которые в качественном виде предоставлены в ходе процесса или вне его для осуществления или защиты прав и законных интересов лица¹⁰, юридическая помощь представляет собой полномочия, выданные гражданином, в целях обеспечения и защиты субъективных прав.¹¹

Юридическая помощь может пониматься как поддержка, которую адвокат оказывает сторонам в процессе посредством разъяснений, советов и участия как специалист в области права.¹² Она может выражаться посредством личного

6 Gheorghită M., Nuț G.-S. *Realizarea dreptului la apărare prin intermediul avocatul-apărător*. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, nr. 3, 2020, p.112.

7 Baroi A. *Drept penal. Partea generală. Conform Noului Cod penal*, București: C.H.Beck, 2014, p.46.

8 Avornic G. *Mijloacele procesuale de asigurare a dreptului la apărare într-un stat democratic și de drept*. În: *Revista Națională de Drept*, nr. 8, 2004, p.2.

9 Dongoroz V., Bulai C., Kahane, S. *Explicații teoretice ale Codului de procedură penale român: partea generală*, București: Editura Academiei Române, 2003, p.360.

10 Avornic G. *Intensificarea activismului juridic al cetățenilor prin intermediul instituției avocaturii — condiție de edificare a statului de drept*. Teza de dr. hab. în drept. Chișinău, 2005, p.110.

11 Tanase E. *Asistența juridică — garanție de protecție a drepturilor subiective ale persoanelor în cadrul unui proces echitabil*. În: *Materialele conferinței „Teoria și practica administrării publice”*, Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2014, p.253.

12 Neagu I. *Drept procesual penal. Tratat*, București: Global Lex, 2007, p.210.

физического присутствия при осуществлении уголовного преследования в процессе допросов, обысков и других процессуальных действий, составления ходатайств при подготовке судебного заседания, либо участия и выступлений в судебном заседании, а также судебного представительства, посредством которого адвокат представляет интересы своего клиента без его личного присутствия в судебном органе.¹³

Институт юридической помощи является важнейшим правовым институтом, уходящим своими корнями вглубь веков. Он возник благодаря объективно сложившимся социальным, политическим, экономическим и культурным предпосылкам. Элементы этого института формировались и развивались вместе с развитием права в целом. Причем развитие отдельных элементов юридической помощи в разные исторические периоды происходило неравномерно. Институт юридической помощи прошел в своем развитии и время расцвета, и периоды застоя и регресса. А свои современные очертания он приобрел в период возникновения буржуазных отношений.

Целью настоящего исследования является получение конкретных объективных верифицируемых познаний относительно исторического процесса возникновения и развития института юридической помощи на землях Молдавского княжества. Для достижения данной цели в процессе исследования были определены факторы, повлиявшие на возникновение института юридической помощи в Молдавском княжестве; установлено, какие основные этапы прошел этот институт в процессе своего развития и как при этом изменялся; какие формы и виды юридической помощи какими субъектами предоставлялись в Молдавском княжестве на различных этапах исторического развития.

Методологическую основу исследования составили историко-генетический метод, который применялся при изучении происхождения юридической помощи; системно-структурный метод, использовавшийся при изучении объекта исследования в конкретный момент времени; формально-юридический метод, использованный при описании норм права и установлении юридических принципов и их объяснении в контексте современных юридических концепций; а также сравнительный метод, благодаря которому стало возможным выявление качеств исследуемого явления путем сопоставления с другими его качествами.

Изложение основного материала. В научных исследованиях по истории государства и права юридическая помощь обычно связывается с деятельностью адвокатов, с чем, на наш взгляд, нельзя согласиться. История развития адвокатуры, безусловно, тесно связано с историей развития юридической помощи. Но юридическая помощь возникла намного раньше возникновения адвокатуры, да и адвокаты не всегда являлись главными и единственными субъектами оказания юридической помощи.

13 Udrea C.-I. *Avocatul în noul Cod de procedură penală*. În: *Materialele conerinței internaționale de drept “Studii Europene și Relații Internaționale”*, 2014, p.1-2 [on-line]: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=822756> [preluat pe: 25.05.2020].

Юридическая помощь, как известно, зародилась в Древней Греции, а своего расцвета достигла во времена республиканского Рима.¹⁴ После завоевания римлянами в 106 году Дакии, новые хозяева ввели здесь собственную администрацию и римские законы, включая судебную процедуру.¹⁵ Из этого можно сделать вывод, что римляне принесли в Дакию, как и на другие завоеванные земли, и институт юридической помощи. В состав завоеванных гето-дакийских территорий входили и некоторые территории современной Республики Молдова, где также были введены римские законы.¹⁶

Завоевание в V веке территории Западной Римской империи варварами привело к коренным изменениям не только условий жизни, но и правового порядка. Римское право продолжило развиваться лишь в Восточной империи, а населению ее западной части пришлось существовать в новых условиях.¹⁷ Большинство институтов римского права, в том числе институт правовой помощи, были забыты.

Еще ранее, в III веке, постоянные нападения соседних племен заставили римлян покинуть Дакию. Были выведена армия, администрация. Покинула страну и часть романизированного населения, особенно жители городов. Это привело к упадку городской цивилизации. Ее черты с течением времени стали приобретать все более выраженный сельский акцент. Исчезли некоторые виды деятельности, связанные с городским образом жизни. Центр тяжести социально-экономической и административно-политической жизни в конечном итоге переместился из городских центров в сельские общины. При отсутствии государства, которое регламентирует и защищает отношения в рамках общества, основные нормы сельских обычаев начали приобретать юридический характер.¹⁸

Процесс формирования нового средневекового правового порядка сопровождался отказом от элементов юридической культуры Рима. Сменившие на исторической арене римлян народы, вступая в новые экономические отношения, формировали свое право, в котором не нашлось места классическим конструкциям и классическому порядку судопроизводства, характерным для периода античности. Многообразие племен и обычаев привело к возникновению своих собственных законов у каждого племени.¹⁹

14 Mihaci V. *Probleme teoretice și practice privind realizarea dreptului fundamental al omului la apărare și asistența juridică*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2007, p. 12–13.

15 Marcu L.P. *Istoria Dreptului Românesc*, București: Lumina Lex, 1997, p. 27.

16 Калякина А.В. *Судебная реформа второй половины XIX века в Бессарабии*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юр. наук. Москва, 2019, с. 45.

17 Назаров, И.Д. Два «лица» средневекового правосудия: этико-правовой анализ. В: *Интеллигенция и мир*, № 2, 2017, с. 125–132. [on-line]: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=609617> [получено 08.05.2020].

18 *Istoria Dreptului Romanesc*. Galați: Universitatea “Dunarea de Jos”, 2008, p.17.

19 Назаров И.Д. Два «лица» средневекового правосудия: этико-правовой анализ. В: *Интеллигенция и мир*, № 2, 2017, с. 125–132.

К X веку относится упоминание о первых государственных образованиях румын на территории бывшей Дакии. Нормы поведения, выработанные в сельских общинах в течении IV–VII веков, продолжали применяться после их формирования. Функционирование этих норм было усилено через политическую власть государственного аппарата. Так они стали собственно правовыми нормами.²⁰

Средневековые румынские государства образовывались путем воссоединения всех воеводств и княжеств вокруг более сильного воеводы, который со временем становился великим. Румынами средневековья была принята византийская форма организации своих государств, чему способствовала конфессиональная близость и сохранение римских политических практик. Основание метрополий Валахии и Молдовы под эгидой константинопольской патриархии способствовало интеграции румынских стран в византийскую иерархию православных государств, содействовало внедрению в местное общество некоторых структур византийского происхождения, в том числе и правовых институтов. В течении XIV–XVII веков здесь начался процесс эволюции обычного права. Некоторые из старых обычаев были сохранены, а другие адаптированы к новым экономическим, политическим, социальным и культурным условиям. Появились и инновационные правила. Письменные законы стали появляться в румынских землях во второй половине XV века, на фоне естественного интереса, проявляемого институтом правления для консолидации собственной власти внутри государств.²¹

В тот же период появляются исключения из правила личного участия сторон в суде. Начинает практиковаться представительство членов семьи ее главой, монахов игуменом, городского или сельского сообщества выбранным главой.²² Т.е. начинает зарождаться институт судебного представительства, одного из видов юридической помощи. Появляется требование об обязательном предоставлении суду представителем стороны доверенности, без которой совершенные им акты признаются недействительными.²³ Сохранившиеся документы, свидетельствующие о представительстве в суде, используют в названии представителя такие выражения, как “omul unui împricinat”, “cel ce a fost în locul acestuia”, “vătaf”.²⁴

В 1776 году молдавский боярин Н. Русет выступал в суде, представляя в качестве опекуна детей своего родного брата Л. Русет. В 1777 году права несо-

20 *Istoria Dreptului Românesc*, p. 21.

21 *Ibid*, p. 42.

22 *Ibid*, p. 45.

23 Stoica C.I., Webster J.H. *Avocatul român în sistemul de drept european: profesia de avocat în România, realități și perspective în cadrul procesului de integrare europeană*. București: All Educational, 1997, p.12.

24 Țop D., Spătaru G., Panagoreț I. *Istoria Statului și Dreptului Românesc*, Târgoviște: Universității “Valahia”, 2009, p.67.

вершеннолетней дочери стольника МанолакеКостаке Марии были представлены в судебном процессе ее отчимом.²⁵ В 1798 году господарь, сообщая одному из бояр о поступившей на него в Диван (судебный орган) жалобе, пишет, что тот должен явиться для рассмотрения межевого спора со всеми имеющимися у него документами, но тут же добавляет, что в случае невозможности явки боярин может прислать вместо себя в суд представителя.²⁶

До 40-х годов XVIII века крепостные крестьяне в Молдове считались неспособными. Они не имели права участвовать в суде. Статус правомочных лиц низшие слои населения получили после отмены института вечинства в 1743 году.²⁷ Население княжества в тот период в основном было неграмотным. Порой в нескольких близлежащих деревнях невозможно было отыскать грамотного сельчанина, который смог бы составить жалобу, написание которой стоило очень больших денег²⁸. Все это делало юридическую помощь очень востребованной. Любой, кто имел правовые знания и желание предоставлять эту помощь, мог выступать в суде в качестве представителя на основании специальной доверенности, которая называлась “scrisoaredevechilae”.²⁹

Ранние формы юридической помощи в Молдове были неразрывно связаны с институтом представительства, и обозначались традиционным румынским названием “vechilet”. Ни о какой защите, кроме личной, в то время ни могло быть и речи. Векил мог по доверенности представлять в суде интересы истца или ответчика, если те не могли лично предстать перед судом. Это не относилось к уголовным делам, где подсудимый подлежал обязательному приводу в суд, и защищался в суде лично.³⁰

Следует отметить, что румынское слово “vechil”, по мнению филологов, имеет турецкие корни³¹ и происходит от турецкого “vekil”, что означает “заменяющий другого”. В исламском праве дело, ведение которого одна из сторон поручала другому лицу, называлось «вакилат», а сам исполнитель, доверенное лицо, называлось «вакил». ³² Но данное обстоятельство никак не может свидетельствовать о том, что институт представительства был заимствован румынским правом у турок. В Трансильвании, например, представительство неспособных лиц было известно еще в XIII веке, до турецкого заво-

25 Галбен А.И. *История феодального права Молдовы XVIII — начала XIX в. (турецко — фанариотский период)*. Кишинэу: Ruxandra, 1998, с.208.

26 Там же, с.175.

27 Там же, с.185

28 Там же, с. 226

29 Rusu A. *După ani și ani VRO`20, 2017*, p.41, [on-line]: <https://avocatar.ro/files/dupa-ani-si-ani-vro-20.pdf> [preluat pe: 09.05.2020].

30 *Enciclopedia României* (Vol. I). București: Imprimeria Națională, 1938, p.348.

31 *Dicționarul explicativ al limbii române* [on-line]: <https://www.dex.ro/vechil> [preluat pe: 10.05.2020].

32 Рахманов А. Р., Рузеев Р. Ж., Рахманов, А. Р. *Исламское право. Учебник*. Уфа, 2010, с.241.

евания. Представитель стороны, которая не могла выступать в судебном процессе, назывался там “prolocutor” или “fürsprecher”, поскольку языком судопроизводства там был немецкий.³³ Скорее всего, румынским средневековым правом у турецких завоевателей был перенят термин, означающий представительство.

Организация собственно адвокатуры и института судебной защиты начинается в эпоху фанариотов. В этот исторический период одновременно с организацией системы судебной власти возникла необходимость регламентирования права на судебное представительство и защиту.³⁴ В румынских княжествах начинается модернизация и систематизация законодательства по французскому и австрийскому образцу. Принимаются три самых важных законодательных акта, которые впоследствии стали базовым фундаментом законодательства Румынии. Это *Pravilniceasca condică* 1775 года, *Codul Calimah (Condica țivila a Moldovei)* 1817 года и *Legiuirea (Codul) Caragea* 1818 года. В области процессуального права положения этих трех кодексов были направлены на модернизацию судопроизводства и судебных процедур. В судебном процессе было предусмотрено представительство стороны, которая не могла участвовать в судопроизводстве. Для обозначения такого представителя использовался термин “*vechildejudecăți*”.³⁵

Согласно Кодекса Караджа, судебным векилом являлся тот, кто выступал перед судом вместо другого лица, представляя его интересы. Векил обязан был представить письменное свидетельство в подтверждение своих полномочий. Без этого свидетельства он в суд не допускался. Кодекс запрещал иметь представителя подсудимым по уголовным делам, и требовал их личной явки.³⁶

Впервые термин «адвокат» был использован в румынском законодательстве в Органическом регламенте (*Regulamentul Organic*), принятом в 1831 году в Мунтении и в 1832 году в Молдове. Согласно Регламенту, адвокатами могли стать лица, хорошо знающие законы и имеющие незапятнанную репутацию. Они регистрировались в министерстве юстиции, и получив специальное свидетельство “*slobodzenie*”, могли заниматься адвокатской деятельностью. Впоследствии эти положения были дополнены рядом нормативных актов, которые более детально регламентировали порядок допуска к адвокатской деятельности и размер гонорара адвоката по разным категориям дел.³⁷

33 Rusu A. *După ani și ani VRO* '20, 2017, p.36.

34 Prodan C. *Trecutul Baroului Român*. În: *Gazeta Tribunalurilor*, nr.2, 1934, p.24.

35 Molcuș E. *Istoria dreptului românesc. Note de curs pentru învățământul la distanță*. București: CREDIS, 2007, p.98.

36 *Codul Caragea*. [on-line]: <https://lege5.ro/Gratuit/heztqmjt/codul-civil-din-1818-codul-caragea> [preluat pe: 10.05.2020].

37 Ciobanu I., Cotruța A. *Instituția avocaturii la începuturi în România*. [on-line]: <https://www.juridice.ro/632260/instituția-avocaturii-la-începuturi-in-romania.html> [preluat pe: 10.05.2020].

Органический регламент устанавливал обязанность властей создать достаточное количество адвокатских мест для предоставления тяжущимся качественной юридической помощи. Однако, допускал возможность выбора сторонами процесса другого представителя (векила), нежели адвокат. Он требовал от адвоката представить доверенность перед тем, как вступить в дело, и выступать перед судом с уважением. Кроме этого Регламент устанавливал, что достаточное количество адвокатов должно действовать при высшей судебной инстанции (Înaltul Divan) и при уголовных судах для того, чтобы суд мог назначить адвоката подсудимому в том случае, если тот не имел своего адвоката.³⁸

Таким образом, благодаря ряду официальных актов, в румынских княжествах был создан институт юридической помощи. В 1843 году был принят регламент относительно качеств, которыми должен был обладать адвокат для оказания качественных услуг, а в 1847 году появилась серия норм, регламентирующих порядок деятельности адвокатов.³⁹

После объединения Дунайских княжеств в единое государство Румыния, в 1864 году здесь произошла судебная реформа. В числе других, был принят закон об адвокатуре, создавший в стране профессиональную адвокатуру по типу германо-австрийской. Таким образом, на смену устаревшему институту представительства приходит профессиональная адвокатура⁴⁰, совместившая в себе как функции представительства, так и защиты.

Однако, запрутских уездов Молдавского княжества эти нововведения не коснулись, поскольку в 1812 году по условиям Бухарестского мирного договора между Российской и Османской империями, завершившего русско-турецкую войну 1806 — 1812 годов, междуречье Прута и Днестра вошло в состав Российской империей и стало называться Бессарабией.⁴¹

Но в 1856 году согласно условий Парижского трактата юго-западная часть Бессарабии, включающая в себя весь Измаильский уезд, а также часть Аккерманского и Кишиневского уездов с городами Измаил, Рени, Кагул, Комрат, Вулканешты и Леова отошла Молдавскому княжеству,⁴² а затем в его составе стала частью Румынии. На этих землях румынским правительством было введено румынское законодательство, в том числе и закон об адвокатуре 1864 года.

38 Sava V.V. *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei* (Vol. I). București: Tipografia Eminescu, 1944, [on-line]: <https://statuldacia.files.wordpress.com/2016/02/regulamentele-organice-ale-valahiei-si-moldovei-1831-1832.pdf> [preluat pe: 10.05.2020].

39 Stoica C.I., Webster J.H. *Avocatul român în sistemul de drept european: profesia de avocat în România, realități și perspective în cadrul procesului de integrare europeană*, p. 12.

40 Roman D., Vizdoaga T., Cerba A., Ursu, S. *Organizarea și activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept în Republica Moldova*. Chișinău: Cardidact, 2004 p. 26.

41 Boldur A.V. *Basarabia Românească*. București: CARPAȚI, 1943, p.18.

42 Калякина А.В. *Судебная реформа второй половины XIX века в Бессарабии*. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юр. наук, с.23.

Согласно этому закону, адвокатом мог стать гражданин Румынии, обладающий национальным или зарубежным дипломом о юридическом образовании за исключением лиц, объявленных банкротами, воров, мошенников, лжесвидетелей, клеветников, взяточников. Те, кто соответствовал условиям, включались с специальный список адвокатов уезда по месту жительства. Списки публиковались в начале каждого судебного года, а также вывешивались в судах и трибуналах. Любой адвокат, зарегистрированный в одном уезде, мог практиковать в любом уезде страны. Каждому адвокату выдавался специальный документ, подтверждающий его принадлежность к адвокатуре.

В тех уездах, где было более десяти адвокатов, они выбирали дисциплинарный совет и декана сроком на два года. В тех городах, где количество адвокатов было менее десяти, трибунал каждый год назначал одного из адвокатов в качестве старшины, который представлял местную адвокатуру в отношениях с судебными инстанциями.

Дисциплинарные советы, а в их отсутствие трибуналы формировали списки адвокатов и принимали решения по заявлениям о регистрации. Применяли законы и регламенты, касающиеся деятельности адвокатуры. Следили за соблюдением чести и интересов адвокатуры и применяли дисциплинарные взыскания к адвокатам в случае нарушения правил оказания юридической помощи.⁴³

Услуги адвоката были востребованными, поскольку принятый в 1865 году гражданский процессуальный кодекс, предоставляя сторонам процесса выступать в суде лично либо через представителя, разрешал также пользоваться услугами адвоката, заявленного в суде либо имеющего заверенную доверенность.⁴⁴ Уголовно-процессуальный кодекс Румынии 1864 года, введенный в действие и на присоединенных бессарабских территориях, также предоставлял подсудимым право пользоваться услугами защитника по делам, рассматриваемым судами присяжных. Если подсудимый не имел выбранного защитника, суд обязан был назначить ему адвоката *ex officio* под угрозой недействительности всех последующих процессуальных действий.⁴⁵

История сохранила список адвокатов, практиковавших в 1878—1879 годах в районе Измаил-Болград. Это Александру Холбан, Панаите Холбан, Леон и Петру Крупенски, Феодор Болдур и Константин Скелетти, все выпускники Ясского университета. Некоторые из них ранее числились в списках адвокатуры Ясс. Следует отметить, что профессия адвоката была очень распространена среди политической элиты того времени. Среди вышеперечисленных адвокатов из

43 *Legea pentru corpul de Advocați*. (1864). [on-line]: <https://lege5.ro/Gratuit/heztqmzs/legea-nr-1709-1864-pentru-corpul-de-advocati> [preluat pe: 11.05.2020].

44 *Codul de Procedura Civilă*. [on-line]: <https://lege5.ro/Gratuit/heztqjnz/codul-de-procedura-civila-din-1865> [preluat pe: 10.05.2020].

45 *Codul de Procedura Penală*. [on-line]: <https://lege5.ro/Gratuit/g42timjv/codul-de-procedura-penala-din-1864> [preluat pe: 10.05.2020].

района Измаил — Болград трое были депутатами парламента, а один из них впоследствии был избран сенатором.⁴⁶

В 1878 году по Берлинскому мирному договору перешедшие в 1856 году Молдавскому княжеству земли были возвращены России, и адвокатура здесь была устроена уже по российскому законодательству. Однако практика по гражданским делам на этих территориях, получивших название Измаильского уезда, вплоть до 1917 года продолжала руководствоваться румынским гражданским кодексом, введенным здесь в 1864 году. Произошло это по той причине, что российское правительство не высказалось сколь ни будь определенным образом о том, какие законы должны были действовать на возвращенных землях.⁴⁷

Заключение. Таким образом, с уходом римлян из Дакии здесь были утрачены основные элементы римского права, в том числе и институт защиты и юридической помощи. С развитием у румын раннефеодального общества основные нормы сельских обычаев стали приобретать юридический характер. С образованием средневековых румынских государств в них стали складываться свои правовые системы, в том числе и институт судебного представительства, представляющий собой зачаточную форму юридической помощи. В эпоху фанариотов в силу сложившихся социально–политических и экономических условий в дунайских княжествах началась модернизация и систематизация законодательства по французскому и австрийскому образцу. Началось зарождение института судебной защиты и вместе с ним профессии адвоката.

Адвокатура как институт была сформирована в Румынии в 1864 году, с принятием специального закона. Созданная система юридической помощи соответствовала своему времени и была на уровне стандартов других европейских стран.

Однако, эти нововведения не коснулись запрутской Молдовы, которая в 1812 году стала частью Российской империи. За исключением ее юго–западной части, возвращенной в 1856 году Молдавскому княжеству, и до 1878 года бывшей в составе Румынии. В этой части Бессарабии была создана и на протяжении указанного периода времени действовала система юридической помощи, соответствовавшая румынскому законодательству.

Дальнейшее развитие института юридической помощи на землях Молдавского княжества, вошедших в состав Российской империи, требует отдельного исследования.

46 Stoian I.–C. *Câteva considerații referitoare la tabloul ordinului avocaților districtului Ismail — Bolgrad 1878—1879*. În: *Analee Științifice ale Universității „Alexandru Ion Cuza” din Iași*, nr. 54–55, 2009, p. 97–114.

47 Тесля А.А. *Источники гражданского права Российской империи XIX — начала XX веков*. Хабаровск: ДВГУПС, 2005, с.53.

RECENZIE

LA MANUALUL „INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW: A COMPREHENSIVE INTRODUCTION”.

AUTHOR NILS MELZER, COORDINATED

BY ETIENNE KUSTER. ICRC, 2016. — 355 P.

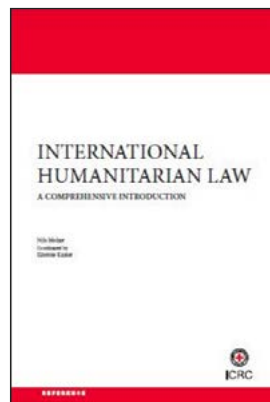
În toate timpurile războaiele produceau efecte catastrofale și teroare, aduceau suferințe și moarte a milioane de oameni, fie că este vorba despre combatanți, fie despre populația civilă. Generații întregi au fost supuse traumelor și schingiuirilor ca rezultat al violenței, pierderilor, suferințelor și tratamentul inuman. Familiile erau separate, mijloacele de existență distruse, iar speranțele unui număr mare de bărbați, femei și copii spulberate.

Suferințele strașnice și durerile irecuperabile dictate de războaie au dus la reînvierea dreptului internațional umanitar, o culegere de legi, care a luat naștere pe câmpul de luptă în trecut și-n prezent, ce are ca obiectiv minimalizarea suferințelor persoanei în timp de conflict armat. La moment, Convențiile de la Geneva din 1949 sunt tratatele cu cel mai mare număr de instrumente de ratificare în lume, ceea ce confirmă nu doar actualitate practică a dreptului internațional umanitar, dar și recunoașterea universală a principiilor umanitare declarate.

Prezentul manual reprezintă o introducere generală în dreptul internațional umanitar. El oferă militarilor și colaboratorilor organizațiilor internaționale, politicienilor și cercetătorilor conceperea de bază, dar și adecvată a principiilor ce stau la baza dreptului internațional umanitar, inclusiv a criteriilor caracteristice, precum și locul și funcțiile acestora în cadrul dreptului internațional contemporan.

Conținutul manualului reflectă evoluția dreptului internațional umanitar succint, axându-se pe starea actuală a dreptului, inclusiv a problemelor de ordin juridic și politic, ce apar în contextul conflictelor armate actuale.

O provocare specială pentru orice curs general de drept internațional umanitar constituie descrierea corectă și compararea diverselor regimuri juridice ce reglementează conflictele armate internaționale și non-internaționale. Deși există diferențieri fundamentale *de jure* și *de facto*, care trebuie luate în considerație, tot mai clar se observă apropierea între aceste două culegeri de norme de drept, fapt ce nu poate fi ignorat. Autorii au considerat necesar și oportun să înceapă fiecare capitol cu examinarea detaliată a dreptului internațional umanitar ce reglementează conflictele armate internaționale, finalizând cu o parte adițională, ce reflectă chestiuni de ordin juridic și umanitar ce caracterizează conflictele armate non-internaționale. Multiplele

referințe la dreptul internațional umanitar în ambele cazuri demonstrează pe cât de identice sunt majoritatea normelor în ambele tipuri de conflicte. Studiate împreună diferite capitole și secțiuni oferă o examinare largă a subiectului examinat. Dar totodată este propusă o abordare clară a dreptului internațional umanitar, în ce formă el este aplicabil realităților conflictelor armate contemporane.

Or, acest manual ar putea deveni un bun îndrumar pentru militari și colaboratorii organismelor internaționale, politicieni, cercetători și studenți. În așa fel, lucrarea ar putea contribui la asigurarea protecției demnității celor ce sunt cel mai mult afectați în timp de conflict armat.

Vitalie GAMURARI

Doctor în drept, conferențiar universitar

IN HONOREM

PROFESORUL GHEORGHE GOLUBENCO LA 70 DE ANI!

Recent, Domnul Golubenco Gheorghe, profesor universitar, a fost omagiat cu respectabila vârstă de 70 ani. Domnul Golubenco Gheorghe s-a născut la 13 mai 1950 în satul Țahnăuți, raionul Rezina. În 1965 a terminat școala de opt ani din satul natal, iar în 1969, a absolvit Tehnicumul de Mecanizare și Electrificare din or. Soroca. În 1972—1974 a făcut studii la școala medie specială de criminalistică a MAI URSS din or. Moscova. A continuat studiile la USM, Facultatea de Istorie și Drept, în 1975—1981, după care a urmat studiile de doctorat la Institutul Juridic al MAI al Federației Ruse, în 1989—1993. În 1994 a susținut teza de doctorat la specialitatea 12.00.08 Drept penal și criminalistică „Asistența tehnico-criminalistică a descoperirii și cercetării furturilor din apartamente în etapa inițială de investigații“. Teza a fost efectuată sub conducerea conducătorului științific Alexandru Volînski, dr., conf. univ., după materialele poliției Republicii Moldova.

Pe parcursul activității sale profesionale Domnul Golubenco Gheorghe a desfășurat o rodnică activitate practică. Astfel, Domnia sa a activat în subdiviziunile MAI al Republicii Moldova: expert criminalist în secția Tehnico-științifică, 1974—1985; șef de secție la Centrul Criminalistic, 1991—1992. În 1985 și-a început activitatea didactică în instituțiile superioare de învățământ, unde deține funcțiile: lector superior la Școala specială de poliție din Chișinău, 1985—1991; șef la catedra de Criminalistică la Academia de Poliție, 1992—1995; șef al catedrei de Procedură penală și Criminalistică, ULIM, 1995—2006; conferențiar la catedra de Drept public a Facultății de Drept, ULIM, din 2006; profesor universitar la catedra de Drept public a Facultății de Drept, ULIM, din 2011—prezent.

A urmat instruire de perfecționare profesională: Sistemele dactiloscopice automatizate (1977), Metodica predării criminalisticii în instituțiile de învățământ specializat (1988), Școala superioară de anchetatori, Volgograd, Rusia; Metodica predării criminalisticii în instituțiile de învățământ ale MAI, Academia MAI, Moscova, Rusia, 1989; Pregătirea inițială și formarea continuă a cadrelor de magistrați, Școala Națională de Magistratură, Franța (Bordeaux), 1998; Stagiu pentru profesorii universitari, care

își promovează cursurile în limba franceză, Alliance Française en Moldova, 1998; Forme și metode noi de instruire, Ministerul Justiției, ABA CEELI RM, CPCJ RM, Centrul de Drept RM, 2001.

Potențialul intelectual, interesele didactice și științifice, activitatea multilaterală prodigioasă au servit ca suport pentru includerea Domnului Golubenco Gheorghe în diverse comisii în calitate de: Președinte al Comisiei de acreditare a Universității de Criminologie, în 2003. În 2007—2011 președinte și membru al Comisiei de Atestare a cadrelor de experți judiciari, din sistemul Ministerului Justiției al Republicii Moldova; în 1997—2010 Președinte al Asociației Naționale a Experților Judiciari Independenți. Membru al colegiilor de redacție ale revistelor: „Studii Juridice“, „Drept penal“, „Criminologie și criminalistică“, „Criminalistica“ (București). Membru al Asociației Criminaliștilor din România, Membru al colegiului internațional de redacție a revistei „Criminalistica“ (România).

Calitățile Domniei Sale, precum inteligența, dăruirea de sine, perseverența, exigență, modestie îl caracterizează pe Domnul Golubenco Gheorghe. Toate aceste calități deosebite, transmise celor ce îl înconjoară, dar în deosebi tinerilor specialiști, sub conducerea Domnului Golubenco Gheorghe au fost efectuate șapte teze de doctorat.

Eforturile maiestose depuse, nu au fost trecute cu vederea și sunt apreciate cu medalii ale MAI a URSS: Pentru muncă impecabilă de gradul III, 1980; gradul II, 1985; gradul I, 1990. A primit diverse distincții, în cadrul ULIM: Pentru merite în dirijarea activității de doctorat pentru anii 2000—2001; Pentru merite în promovarea lucrului redacțional științific, 2002; Pentru merite în organizarea simpozioanelor științifice, 2003; Diplomă de mențiune Cel mai bun profesor al ULIM în anul universitar 2003—2004; Pentru merite în promovarea activității de doctorat în anul 2004—2005; Medalia Pentru performanțe în procesul educațional, științific și administrativ, contribuții la dezvoltarea universității și la pregătirea specialiștilor de înaltă calificare, 2010; Ordinul ULIM pentru contribuții esențiale la propășirea universității în plan educațional, științific, organizatoric și economic, promovarea valorilor europene și general-umane, însemnul nr. 049, 2015; conferirea titlului științifico-didactic profesor universitar, 2016.

Autor a peste 200 de lucrări inclusiv a unui șir de monografii, consacrate problemelor criminalisticii, expertizei judiciare, învățământului superior specializat, securității personale, popularizării științei.

Cele expuse reflectă doar parțial vasta activitate a cercetătorului, a omului de știință Domnului Golubenco Gheorghe.

Cu prilejul jubileului, care îi aduce lumină în casă și familie, este o plăcută ocazie de a-l felicita și de a-i adresa cele mai sincere urări de sănătate. Îi adresăm recunoștința noastră pentru eforturile depuse în activitatea sa, Dumnealui constituie un exemplu de profesionalism, rigurozitate, exigență și onestitate. Vă dorim, Domnule profesor Golubenco Gheorghe, să ne fiți alături mereu, plin de energie și entuziasm, bucurii nenumărate, forțe inepuizabile de muncă, noi împliniri și realizări de valoare în activitatea științifică, precum și bucurii în viața personală alături de cei dragi!

DATE DESPRE AUTORI

- **BADIR Kordec** – doctorand, ULIM
- **CAUIA Alexandr** – doctor în drept, conferențiar universitar, ULIM
- **CHIOTICI Dragoș** – doctorand, ULIM
- **CIGULEA Aliona** – doctorand, USEM
- **CRISTEA Gabriela** – doctorand, USPEE
- **GAMURARI Vitalie** – doctor în drept, conferențiar universitar,
director Școala Doctorală Drept, ULIM
- **GOLUBENCO Gheorghe** – doctor în drept, profesor universitar, ULIM
- **GUȘANU Corneliu** – doctorand, ULIM
- **JEKOV Nikolai** – doctorand, Universitatea „D. Cantemir”
- **KAURAKOVA Maria** – doctor în drept, membră a Asociației de Drept Internațional
- **ODAINIC Mariana** – doctor în drept, conferențiar universitar, ULIM
- **SORBALA Mihail** – doctor în drept, conferențiar universitar, ULIM
- **SUHOV Vadim** – doctorand, Universitatea „D. Cantemir”
- **TĂLĂMBUȚĂ Angelina** – doctor în drept, conferențiar universitar, UASM

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

- **BADIR Kordec** – post-graduate student, ULIM
- **CAUIA Alexandr** – PhD in law, associate professor, ULIM
- **CHIOTICI Dragoș**, post-graduate student, ULIM
- **CIGULEA Aliona** – post-graduate student, USEM
- **CRISTEA Gabriela** – post-graduate student, USPEE
- **GAMURARI Vitalie** – PhD in law, associate professor,
Chief of The Graduate School of Law, ULIM
- **GOLUBENCO Gheorghe** – PhD in law, university professor, ULIM
- **GUȘANU Corneliu** – post-graduate student, ULIM
- **JEKOV Nikolai** – post-graduate student, „D. Cantemir” University
- **KAURAKOVA Maria** – Ph.D, Member of the International Law Association
(Russian Branch)
- **ODAINIC Mariana** – PhD in law, associate professor, ULIM
- **SORBALA Mihail** – PhD in law, associate professor, ULIM
- **SUHOV Vadim** – post-graduate student, „D. Cantemir” University
- **TĂLĂMBUȚĂ Angelina** – PhD in law, associate professor, UASM

CERINȚE FAȚĂ DE MANUSCRISE

Stimați colegi!

Redacția „STUDII JURIDICE UNIVERSITARE“ preia pentru examinare, fără taxe pentru procesarea articolelor, lucrările științifice ale autorilor în limbile române, rusă, engleză sau franceză, imprimate pe o parte format A4 sau în format electronic (la adresa revistasju@gmail.com sau prin intermediul site-ului: ulim.md/sju/trimite/). Pe manuscris se indică data prezentării (revizurii) articolului. Manuscrisul în mod obligatoriu trebuie să fie semnat de autor (coautori).

Textul: Word, Times New Roman; Dimensiune font — 12; Spațiu — 1,5.

Parametrii paginii: sus — 2 cm; dreapta — 1 cm; stânga — 3 cm; jos — 2 cm.

Paginile urmează a fi numerotate.

Autorul (coautorii) vor prezenta redacției datele personale (numele, prenumele, locul de muncă, funcția, gradul științific, telefonul de contact, e-mail, identificatorul ORCID).

Manuscrisele sunt evaluate preliminar redacție în privința corespunderii prezentelor cerințe și contra plagiatului și, ulterior, recenzate în mod anonim de doi experți în domeniu, fără divulgarea identității autorului (dublu-anonim).

Volumul textului poate varia între 0,5—1,0 c.a. Concomitent cu textul articolului este necesar de a prezenta adnotarea (în jur de cinci propoziții — 500 semne) în limba română și engleză.

Trimiterile la sursele utilizate vor fi făcute în subsol. Atenționăm autorii despre necesitatea oformării corecte a trimiterilor la sursele normative și literatură. Numerarea trimiterilor va fi unica pentru întregul articol. La trimiterea la document este necesar de a prezenta rechizitele complete și locul publicării.

Lucrarea trebuie să fie însoțită de un extras din procesul verbal al ședinței catedrei (secțiilor, sectoarelor instituțiilor academice) cu recomandarea spre publicare. Lucrările doctoranzilor trebuie să fie însoțite de o recenzie cu recomandarea spre publicare semnată de un specialist cu grad științific de doctor/doctor habilitat în domeniul respectiv.

Manuscrisele nu se restituie, excepție constituind cazurile, în care colegiul de redacție constată necesară perfectarea lucrării. Redacția este în drept să redacteze, să reducă materialele primite, precum și să modifice denumirea articolelor, cu aprobarea ulterioară a autorului.

Atenționăm autorilor, cointeresați în publicarea articolelor sale în revista noastră, că articolele trebuie să cuprindă următoarele elemente:

- generalizarea problemei și legătura ei cu sarcinile teoretice și practice;
- analiza ultimelor cercetări și publicații, în cadrul cărora a fost pornită studiarea problemei în cauză, pe care se bazează autorul, enunțarea elementelor nesoluționate ale problemei cărei este adresat articolul;
- formularea obiectivelor propuse de articol;
- expunerea materialului principal cu argumentarea rezultatelor științifice la care s-a ajuns;
- concluziile la studiul efectuat și perspectivele ulterioare la acest capitol.

REQUIREMENTS FOR MANUSCRIPTS

Dear colleagues!

The editors' office "STUDII JURIDICE UNIVERSITARE" ("The University Legal Studies") accepts for the examination, without any taxes or charges, the scientific works in Romanian, Russian, English or French, typed on one side of A4 paper sheets or in electronic form (to email revistasju@gmail.com or through site: ulim.md/sju/trimite/). On the manuscript there should be indicated the date of article's presentation (revision). The manuscript has to be signed by the author (co-authors) obligatory.

Text: Word, Times New Roman; Font size — 12; Space — 1.5 lines.

Page parameters: up — 2 cm; right — 1 cm; left — 3 cm; down — 2 cm.

The pages have to be numbered.

The author (co-authors) has to submit to the editors' office the personal information (name, family name, place of employment, function, scientific grade, contact phone number, e-mail).

The manuscripts are preliminary evaluated by the editors' office regarding the correspondence to above requirements and against plagiarism and, subsequently, anonymously reviewed by two experts in the field, without disclosing the identity of the author (double-blinded).

The volume of the text may vary from 0,5 to 1,0 author's sheet. Together with the text of the article it is necessary to submit an annotation (approximately five phrases — 500 signs) in Romanian and in English.

The notes have to be placed at the bottom of a page. We remind the authors that the footnotes need to contain the correct description of literature and legal acts. The numeration of the notes should be continuous for the whole article. Every indication of a legal document must contain all of its essential elements, including the place of publication.

The article has to be accompanied by an extract from a protocol of chair's meeting (also of academic institutions' sectors and sections) with a recommendation for publication. The works of post-graduate student has to be accompanied by a review with a recommendation for publication signed by a specialist with a PhD grade or higher in the corresponding sphere.

The manuscripts are not returned, except in the cases when the editorial board concludes that the article must be revised. The editors' office has the right to edit and abridge the materials, as well as the right to modify the title of the article, which should be later approved by the author.

We remind authors interested in publication of their article in our magazine that their articles should include the following elements:

- General description of the problem and its connection with practical and theoretical goals;
- The analysis of recent publications and researches that concern the problem in case, serving as a basis for the author; the extraction of unsolved elements of the problem to which the article itself is addressed;
- The formulation of objectives put down by the article;
- The presentation of the principle material with the argumentation of scientific results that have been achieved;
- Conclusions to the study and future perspectives in the domain.